

Economische en Sociale Kroniek

VAN

NEDERLAND, DE OVERZEESCHE
GEWESTEN EN HET BUITENLAND

SAMENGESTELD DOOR HET

CENTRAAL BUREAU VOOR DE STATISTIEK

UITGAVE VAN N.V. DRUKKERIJ ALBANI

NIEUWE MOLSTRAAT 20

'S-GRAVENHAGE

AUTEURSRECHT VOORBEHOUDEN.

(Het overnemen van berichten, cijfers en grafieken uit deze publicatie is echter toegestaan met duidelijke bronvermelding)

INHOUD.

HOOFDSTUKKEN	Neder- land	Neder- l. Indlë.	Suri- name	Cura- cao	Internati- onaal en Buiten- land	Grafieken.
	blz.	blz.	blz.	blz.	blz.	blz.
Algemeene toestand	4	48			1	3
Voortbrenging, Verbruik, Voorraden.						
Bedrijfstoestand en arbeidsmarkt	4	49			55	
Voortbrenging en verbruik	9		54		59	12, 13
Bedrijfsorganisatie en -concentratie	14				60	
Coöperatie					62	
Landbouwvraagstuk	17				62	
Handel en Verkeer	21	50	54	55	66	
Prijzen. Kosten van levensonderhoud	25	52			70	
Financiewezen.						
Geld- en Credietwezen	26	52			72	
Openbare financiën	26	53	55		72	
Arbeidstoestanden. Sociale zorg.						
Werkloosheid en werkloosheidsverzekering. Arbeidsbe- middeling. Werkverschaffing. Binnen- en buitenland- sche trek. Vakopleiding en leerlingwezen	30	53			76	33
Werkstakingen en uitsluitingen. Bemiddeling en arbitrage	36				80	
Arbeidsvoorwaarden	37	53		55	81	
Organisatie van werkgevers en werknemers	40	54	55		83	
Arbeidersbescherming	41	54			86	
Arbeidersverzekering	42	54			89	
Bevolking. Gezondheidswezen. Volkshuisvesting.						
Gezondheidswezen	44					
Volkshuisvesting	45					

**Bijvoegsels: 1. ECONOMISCHE en SOCIALE KALENDER over het 3e kwartaal 1935.
2. DE NEDERLANDSCHE CONJUNCTUUR, November 1935.**

UITGAVEN VAN N.V. DRUKKERIJ ALBANI — 'S-GRAVENHAGE

Jaareijfers voor Nederland. Verschijnt omstreeks Mei	f 4.25
Statistisch Zakboek. Verschijnt omstreeks November	1.70
Maandschrift v. h. Centraal Bureau voor de Statistiek. Jaarabbonement	7.—
Economische en Sociale Kroniek	2.80
dito losse aflevering	0.85
Economische en Sociale Kalender.	1.06
De Nederlandsche Conjunctuur. Verschijnt 4 X per jaar	1.60
Statistiek der Motorrijtuigen. Verschijnt omstreeks Januari	1.30
Maandstatistiek van den In-, Uit- en Doorvoer. Jaarabbonement	12.—
Jaarstatistiek van den In-, Uit- en Doorvoer. Verschijnt omstreeks Mei	3.35
Statistiek v. d. Scheepvaart op het Buitenland. Verschijnt omstreeks Juli.	0.85
Prijzen en kosten van levensonderhoud. 12 Afleveringen.	4.15
Statistiek van de Collectieve Arbeidsovereenkomsten, Verschijnt omstreeks Februari	1.46
Statistiek der Werkstakingen en Uitsluitingen. Verschijnt omstreeks Mei	0.93
Statistiek der Vakbeweging. Verschijnt omstreeks November	1.06
Statistiek der Inkomens en Vermogens in Nederland. Verschijnt omstreeks April	0.70
Statistiek der Spaar- en Leenbanken. Verschijnt omstreeks December	0.62
Statistiek der Rijksfinanciën. Verschijnt omstreeks December	2.10
Statistiek der Gemeentefinanciën. Verschijnt omstreeks December.	2.40
Belastingdruk in Nederland. Verschijnt omstreeks October	1.10
Armenzorgstatistiek. Verschijnt omstreeks December	0.70
Bevolking en bevolkingsdichtheid. Verschijnt omstreeks Juli.	0.47
Statistiek v. h. Gewoon- en U. L. Onderwijs. Verschijnt ongeregeld	3.15

Betalingen kunnen per giro geschieden onder No. 40100.

In de prijzen zijn de portokosten begrepen

N.V. Drukkerij Albani, Nieuwe Molstraat 20, Den Haag

Economische en Sociale Kroniek van Nederland, de Overzeesche Gewesten en het Buitenland.

Samengesteld door het Centraal Bureau voor de Statistiek,
Afdeling voor Sociaal-economische Statistiek.

AUTEURSRECHT VOORBEHOUDEN.

(Het overnemen van mededeelingen en cijfers uit deze publicatie is echter toegestaan met duidelijke bronvermelding.)

DERDE KWARTAAL 1935. *)

DE ALGEMEENE TOESTAND.

Bij alle verscheidenheid tusschen de landen is toch, de wereld als geheel genomen, eenige verdere stijging der conjunctuur te constateeren. In vele landen nam de bedrijvigheid toe, deels weliswaar als gevolg van Regeeringsmaatregelen, maar ook in verband met een gunstiger marktpositie van verscheidene goederen: de voorheen overmatig groote voorraden zijn veelal in vergelijking met verleden jaar aanzienlijk geslonken, de prijzen aangetrokken. De productie van belangrijke industriegoederen vindt weer op grooter schaal plaats dan voorheen. De werkloosheid was in veel landen aanmerkelijk geringer dan een jaar geleden.

Het feit, dat desondanks de werkloosheid overal nog aanzienlijk bleef — in een der gunstigste gevallen (zoo niet het gunstigste), n.l. Zweden zijn nog 10 pCt. der verzeerde arbeiders werkloos — vormt een der ernstigste verschijnselen der na-oorlogs-crisis. Ook heeft de opleving nog niet geleid tot een eenigszins belangrijke stijging van den wereldhandel, geremd als deze blijft door de talrijke beperkende bepalingen van velerlei aard: hooge rechten, contingenteringen, clearingstelsels e.d.; — de door Regeeringen en internationale lichamen herhaaldelijk uitgesproken wensch om de belemmeringen te doen verdwijnen, omdat anders geen werkelijk herstel van welvaart mogelijk is, zet zich slechts schoorvoetend in maatregelen om.

Toch is op het eind van het derde kwartaal, en meer nog in October, eenige stijging in den buitenlandsehen handel van vele landen te zien, terwijl ook de internationale vrachtenmarkt wat schijnt te verbeteren. Het is niet uitgesloten, dat deze verbetering in zekere mate verband houdt met het Italiaansch-Abyssijnsche conflict, hoewel ook de andere in den aanhef genoemde factoren van invloed zijn. Een deel van de conjunctuurverbetering wordt ook toegeschreven aan de in den laatsten tijd vrijwel algemeene uitbreiding der wapeningen.

Groot-Britannië vertoont eenige stijging der bedrijvigheid en vooral aanzienlijke productie van ijzer en staal, zoomede toenemende levendigheid in den woningbouw, gestimuleerd door de Regeering. Ook breidt zich de agrarische productie uit. De koersen van industriele aandelen waren belangrijk hooger dan verleden jaar, de geldmarkt blijft uitermate ruim, de monetaire positie krachtig. In October stegen in- en uitvoer aanzienlijk. Het schijnt even-

*) Daar de verhoudingen op velerlei gebied zich snel ontwikkelen, zijn de mededeelingen niet streng beperkt tot het hier vermelde tijdvak, maar hebben zij voor een deel reeds betrekking op het loopende kwartaal. Daartegenover staat, dat in sommige gevallen — en dit geldt uiteraard vooral de Overzeesche Gewesten van het Rijk — het opnemen van recente gegevens niet mogelijk was, zoodat de mededeelingen dan op een vroeger tijdvak betrekking hebben.

wel, dat deze gunstige ontwikkeling voor een groot deel gebaseerd is op de markt in het binnenland en de koloniën.

In de Vereenigde Staten is over het geheel de productie niet verder gestegen, maar het gunstige peil van het eerste halfjaar bleef behouden. Daarentegen daalden gedurende het geheele kwartaal de bankdebiteringen buiten New-York, die een algemeen index vormen voor de omzetten. Verschillende industrieën van meer duurzame goederen vertoonden een gunstig beeld; onder de oorzaken daarvan worden zoowel de overheidsmaatregelen genoemd als het toenemend vertrouwen in de toekomst. De Regeering ging voort met het sluiten van bilaterale handelsverdragen als uitvloeisel van de sinds ongeveer een jaar ingeslagen koers in de handelspolitiek.

In Duitschland bleef de bedrijvigheid in de investeeringsindustrieën over het algemeen nog stijgen, hoewel de uiteenlopende mate waarin, en wijze waarop de overheid in de bedrijfstakken ingrijpt, groote verschillen in de ontwikkeling daarvan, en bij enkele zelfs achteruitgang tot gevolg heeft. In het bijzonder nam de productie van steenkool en ijzer nog toe, alsook het verbruik van electriciteit; de woningbouw steeg eveneens. Als bijzondere oorzaken van de stijgende bedrijvigheid worden o.a. vermeld de uitvoering van het herbewapeningsprogram en de uitbreiding van de nationale grondstoffenvoorziening. In het derde kwartaal trad een niet onaanzienlijk uitvoersaldo op tengevolge van daling van den invoer en toeneming van den uitvoer. In de verbruiksgoederenindustrieën was daarentegen de bedrijvigheid eerder dalend, vermoedelijk als reactie op de voorraadvorming in 1934 en de stijging der prijzen.

Frankrijk stond het geheele kwartaal in het teeken van den strijd om de stabiliteit van den franc en het daarmee verband houdend deflatieprogram der Regeering. De herhaalde aanvallen, welke deze had te doorstaan, wist de Regeering-Laval telkens af te slaan. Op 8 Augustus verscheen zijn tweede reeks decreten, welke ten doel hadden de kosten van levensonderhoud te doen dalen en de werkgelegenheid te vergrooten; 11 à 12 milliard werden hierbij uitgetrokken voor een werkprogramma over een tijdvak van 3 à 4 jaar. Het werklozencijfer daalde vrij aanzienlijk, terwijl dezelfde periode van het vorige een stijging had te zien gegeven. Het disconto werd verlaagd. Op 31 October was de lange reeks decreten afgesloten. In de tweede helft van November had een nieuwe aanzienlijke kapitaalvlucht plaats, welke leidde tot een grooten koersval van staatsfondsen; de Bank zag zich daarop genoodzaakt het disconto van 3 tot 6 pCt. te verhoogen. Het bankstelsel wordt echter genoemd en de goudreserve is aanzienlijk.

Na den krachtigen stoot, die voor België van de devaluatie van den belga was uitgegaan, is aldaar geleidelijk een vertraging in de conjunctuurontwikkeling ingetreden, hoewel de voorsprong tegenover het voorjaar behouden bleef en veelal nog vergroot werd. Het indexcijfer der speculatieve fondsen stond op 1 October op 37 tegen 25 op 1 Maart j.l. De belastingopbrengsten zijn gestegen, waardoor het geraamd begrotingstekort grootendeels verdwenen is. De werkloosheid ontwikkelde zich in gunstige richting, de geldmarkt bleef ruim, de industriele productie steeg, vooral in de textielnijverheid; de bouwbedrijvigheid is sterk toegenomen, de productie van elektrische energie is belangrijk grooter dan een jaar tevoren. Daarentegen blijft de kapitaalrente hoog en de stijging van de kosten van levensonderhoud, die in October eenigszins belangrijke afmetingen dreigde aan te nemen, heeft de Regeering genoopt tot het treffen van maatregelen. De moeilijkheden blijven aanzienlijk en van een herstel van welvaart kan nog niet worden gesproken.

In Italië heerscht volledige oorlogseconjunctuur: groote bedrijvigheid, vooral in de bewapeningsindustrie; de grondstoffen daarvoor worden ingevoerd met mobilisering van alle reserves aan goud en deviezen. De prijzen stijgen, er begint schaarschte aan sommige verbruiksgoederen te komen.

De economische toestand in Zweden bleef gunstig; hier en daar deden zich verlangzamingen in de verbetering voor.

De economische toestand in Nederlandsch-Indië blijft nog steeds groote zorg eischen. De suikerexport liep wederom terug. Daarentegen ziet men in den laatsten tijd eenige opleving in de scheepvaart.

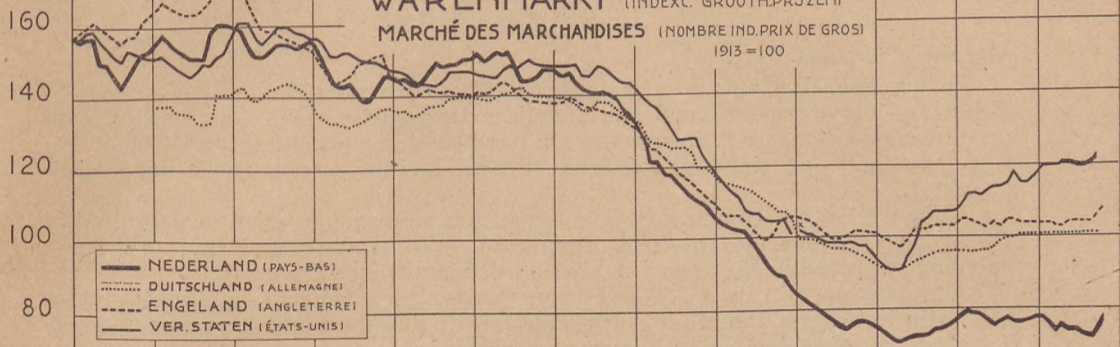
De hiernevens afgedrukte grafiek doet het conjunctuurverloop op enkele der voornaamste economische „markten” zien: de warenmarkt, de effectenmarkt, de geldmarkt en de bedrijvigheid (arbeidsmarkt). Het verschil tusschen

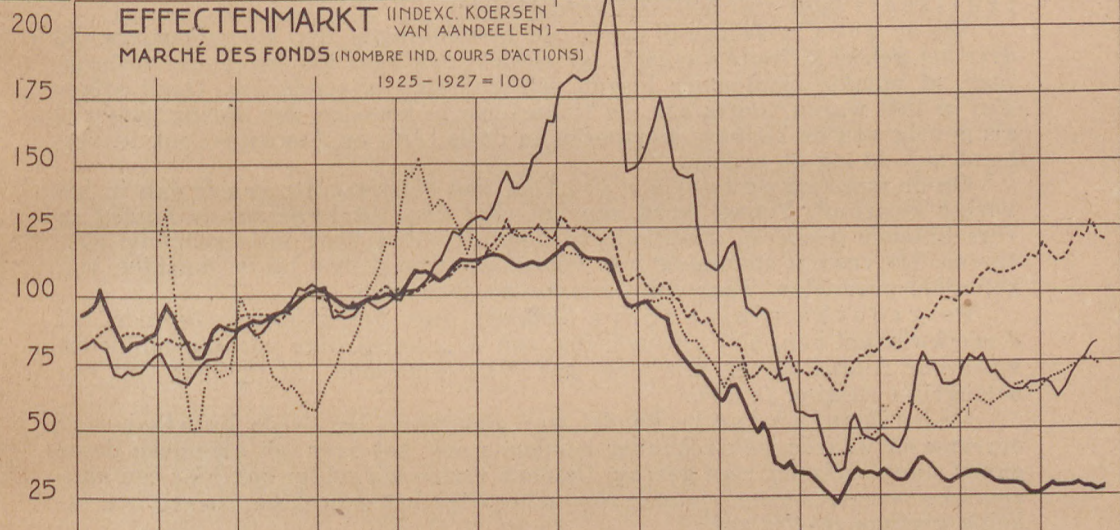
LIJNEN BETR. DEN INTERNAT. ECONOMISCHEN TOESTAND. COURBES CONCERNANT LA SITUATION ECONOMIQUE INTERNAT.

1923 1924 1925 1926 1927 1928 1929 1930 1931 1932 1933 1934 1935

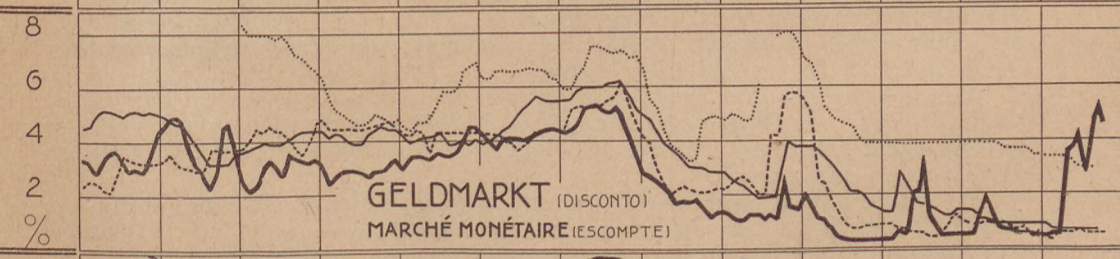
WARENMARKT (INDEXC. GRÖÖTH.PRUZENI) MARCHÉ DES MARCHANDISES (NOMBRE IND.PRIX DE GROS) 1913 = 100

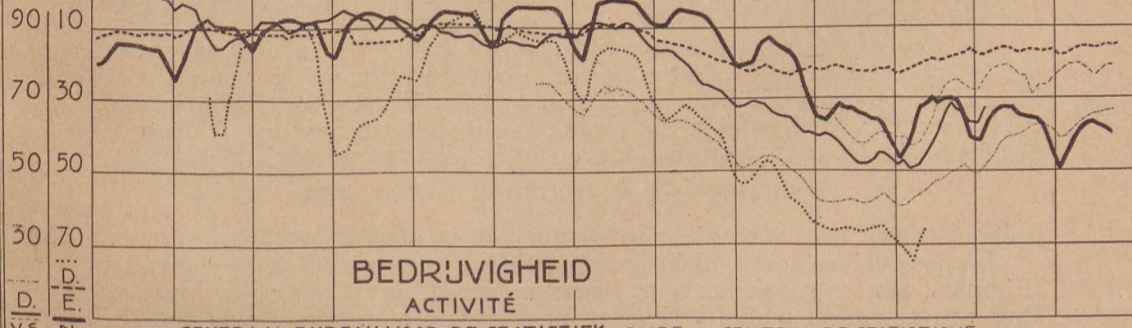
EFFECTENMARKT (INDEXC. KOERSEN VAN AANDEELEN) MARCHÉ DES FONDS (NOMBRE IND. COURS D'ACTION) 1925 - 1927 = 100

GELDMARKT (DISCONTO) MARCHÉ MONÉTAIRE (ESCOMPTE)

BEDRIJVIGHEID ACTIVITÉ

Nederland en de andere landen, waarop de grafiek betrekking heeft (vooral het uitblijven voor ons land van stijging der prijzen van goederen en koersen van aandelen en van de bedrijvigheid, zoomede in den laatsten tijd de groote onrust op de geldmarkt), komen duidelijk uit.

N E D E R L A N D .

Algemeene toestand.

In tegenstelling met de meeste der hierboven genoemde landen vertoonde Nederland nog geen teekenen van opleving. De werkloosheid steeg verder, ook na eliminatie der seizoeninvloeden. De productie in de nijverheid bleef op een laag peil; de geheele toestand draagt hier nog een sterk depressief karakter.

Voor den landbouw was de weersgesteldheid niet in allen deele gunstig. De prijzen daalden aanvankelijk, maar voor granen kwam er later een verbetering in verband met den internationalen politieken toestand.

Ten aanzien van de veeteelt kan worden medegedeeld, dat in de eerste helft van het derde kwartaal de prijzen van de meeste veeteeltproducten over het algemeen daalden, later kwam er voor eenige een verandering ten goede.

De tuinbouw ondervond aanvankelijk schade van de groote droogte, de fruitteelt later van het stormachtige weer.

Bij de zeevisscherij waren de besommingen der stoomtrawlers, bij over het geheel kleinere vangsten, gemiddeld nog weer iets lager dan verleden jaar, al maakte September hierop een gunstige uitzondering. Ongunstiger dan in 1934 waren voorts o.m. de financieele uitkomsten der haringvisscherij als gevolg van de kleinere aanvoeren en deels (Juli en Augustus) ook in verband met de lagere prijzen.

Op de meeste goederenmarkten was de stemming vaster dan in het vorige kwartaal. Vooral werd aan het eind van het kwartaal de handel in verschillende goederen gestimuleerd door de vrees voor internationale conflicten. De vastere stemming was vooral waar te nemen op de markten van koloniale producten, waar ook de omzetting toenamen.

De groothandelsprijzen trokken over het geheel gedurende het derde kwartaal aan, met uitzondering van de plantaardige voedingsmiddelen, waarvoor Augustus een minimum gaf. Van September op October valt een belangrijke stijging te zien.

De buitenlandsche handel was gedurende het derde kwartaal naar omvang en waarde, ook rekening houdende met het over het algemeen doorgaans slappe seizoen, zeer gering; October vertoonde echter ook hier een aanzienlijke vermeerdering, waarop November over het geheel slechts een betrekkelijk geringe reactie gaf.

In den toestand van de Nederlandsche zeescheepvaart bracht het derde kwartaal geen verandering, maar in October en November kreeg ook deze haar deel in de algemeene opleving; nagenoeg alle vrachtschepen kwamen in de vaart en de vrachtprijzen stegen.

Vergeleken met Juni was het indexcijfer voor de kosten van levensonderhoud van arbeidersgezinnen te Amsterdam in September vrijwel onveranderd; het stond echter 3 pCt. lager dan in September 1934. De daling der loonen ging voort.

De groote onrust op de geldmarkt hield aan. Belangrijke goudonttrekkingen in het laatst van Juli noopten de Nederlandsche Bank haar disconto van 3 op 6 pCt. te brengen. In Augustus en September daalde het disconto niet beneden 5 pCt. Pas in October kwam er weer verlichting.

De aandelenmarkt bleef flauw, de koersen daalden aanvankelijk, om later echter weer te stijgen, vooral, in overeenstemming met de meeste hierboven genoemde indices, na afloop van het derde kwartaal. De obligatiemarkt vertoonde in September een inzinking maar herstelde zich in den loop van October. Emissies bleven in het derde kwartaal geheel uit.

VOORTBRENGING. VERBRUIK. VOORRADEN.

Bedrijfstoestand en arbeidsmarkt. Nog steeds crisisdruk op de bedrijven.

De depressieve toestand in de nijverheid veranderde niet noemenswaard. Uiteraard zijn er schakelingen; naast ondernemingen, waar nog vermindering van personeel plaats vond, kan men andere stellen, waar de bedrijvig-

heid, soms niet onbelangrijk, toenam. Maar, alles dooreengenomen bleef de toestand der nijverheid ongunstig. De sterk gedaalde koopkracht is duidelijk voelbaar, deels in vermindering van omzet, deels in voorkeur van het publiek voor de eenvoudigste en goedkoopste artikelen.

Deze situatie weerspiegelt zich in de eerste plaats in nog steeds toenemende werkloosheid, al schijnen in den laatsten tijd de verschillen met een jaar geleden minder groot dan aan het begin van het derde kwartaal. Het totale aantal personen, dat bij de arbeidsbeurzen als werkloos was ingeschreven, bedroeg op 31 October 382 000, tegen 329 000 een jaar vroeger, en de stijging omvat bijna alle bedrijfsgroepen.

De invoereijfers van grondstoffen, voor zoover deze een maatstaf vormen voor de bedrijvigheid in de verschillende takken van nijverheid, doen zien, dat vooral de productie van investeringsgoederen nog steeds in geringen omvang plaats vindt. De invoer van grondstoffen voor de industrieën van verbruiksgoederen blijft zich op een tamelijk hoog peil bewegen; het is echter niet buitengesloten, dat men hierbij in den laatsten tijd te doen heeft met dekkingskopen uit vrees voor devaluatie of uitbreiding van het Italiaansch-Abessijnsch conflict; misschien, dat de algemeene prijsstijging op de wereldmarkten mede een rol speelt. De uitvoer van fabrikaten was iets grooter dan in het derde kwartaal van 1934, hoewel de waarde geringer was.

Een toenemend streven van de Regeering treedt aan het licht tot industrialisatie, waardoor een compensatie gevonden zou worden voor de, o.a. door de reagrarisatie-pogingen van de landen, die de voornaamste afnemers voor onze landbouwvoortbrengselen waren, ingekrompen buitenlandsche afzetmogelijkheden. Kenmerkend voor den toestand van depressie is het alom waarneembare streven naar ordening en saneering der bedrijven.

Treden wij in enkele bijzonderheden voor eenige industrieën¹⁾ dan valt omtrent den grooten scheepsbouw op te merken, dat de toestand eind September in verschillende verslagen ongunstiger werd genoemd dan een jaar geleden, terwijl hij in andere practisch ongewijzigd werd geacht, ook al werkten er soms thans meer arbeiders. Van de in den laatsten tijd verkregen niet onbelangrijke orders waren er verschillende uitgevoerd of naderden de werkzaamheden hare voltooiing. Weliswaar vielen aan eenige ondernemingen in dit kwartaal nieuwe opdrachten ten deel, maar voor zoover men zich over de prijzen uitliet was dit in allesbehalve opwekkenden zin. Blijkens Lloyds Register was er eind September hier te lande in aanbouw $\pm$ 63 000 bruto-register-ton (29 zeeschepen) tegen $\pm$ 71 000 (17) eind September van het vorige jaar en b. v. $\pm$ 224 000 (55) op dat tijdstip van 1929. Bij een 10-tal groote bedrijven, welke personeeleijfers verstrekten, werkten eind September $\pm$ 6 480 man, d. i. $\pm$ 1 550 minder dan eind September 1934 (in 4 thans 207 meer, doch in 6 andere 1 753 minder). Hierbij is in het oog te houden, dat de werkzaamheden in bedoelde bedrijven niet uitsluitend beperkt zijn tot bouw van nieuwe schepen (al of niet met machine-installaties), doch gedeeltelijk ook allerlei ander werk betreffen, zooals o.a. constructiewerk en soms werk voor Defensie (w.o. afbouw van den onlangs te water gelaten kruiser), nog afgezien van de voor verschillende bedrijven van belang zijnde scheepsreparaties (welke, ofschoon zij soms hier en daar tijdelijke opleving brachten, over het geheel veel reden tot klagen bleven geven). Doch niet alleen het beeld van den grooten maar ook dat van den kleineren scheepsbouw vertoonde nog steeds vele en diepe sporen van de ongunst van dezen tijd, al sluit dit niet uit, dat er ondernemingen waren bij welke — in tegenstelling met andere — meer arbeiders werkten dan een jaar geleden. Door het Werkfonds werd o. a. voortgegaan den bouw van motor-kustvaartuigen te bevorderen door het verstrekken van garanties voor tweede hypotheeken (voor 4 van zulke schepen in totaal f 27 000 in de periode 16 Juni t/m 15 Sept.). Blijkens de gevallen beslissing is het gelukt een regeling te treffen, waardoor de bouw van een groot schip (een soortgelijk als de Staten-dam) hier te lande zal geschieden.

Bij de machinefabricage bleef slapte nog meer regel dan uitzondering. Weliswaar hebben orders van allerlei aard (w.o. met korten levertijd) in een aantal ondernemingen of afdelingen daarvan een zekere opleving gebracht (hier en daar wat meer personeel tewerkgesteld of minder verkorte

¹⁾ Het overzicht, waarin uitvoeriger mededeelingen zijn opgenomen en waarin ook veel meer branches worden besproken dan in deze Kroniek, is opgenomen in de November-aflevering van het Maandschrift.

weken gewerkt), maar daartegenover bleven toch ook vele andere te plaatsen, waar vooruitgang niet te bespeuren viel, of waar de werkzaamheden zelfs op een lager peil stonden dan in 1934. Bovendien bevatten ook nu weder een deel der rapporten allerlei opmerkingen (o. a. getuigende van moeilijkheden om bij de heerschende onderlinge en buitenlandsche concurrentie voldoende loonende orders te verkrijgen), welke den toestand nog in een allesbehalve gunstig licht stellen. Voor de constructiewerkplaatsen schijnt over het geheel veeleer te moeten worden gesproken van een toespitsing dan van een verbetering der ongezonde verhouding tusschen de productiecapaciteit en de afzetkansen (felle concurrentie). In de rapporteerende ondernemingen is meer ontslag dan aanneming van personeel voorgekomen. Van de weinige bedrijven, welke op toegenomen bedrijvigheid konden bogen, gewaagde een enkel tevens van betere financieele resultaten dan verleden jaar. Eenige ondernemingen, waar werk voor den bruggenbouw was afgedaan of ten einde liep, pleitten voor bespoediging der uitgifte van nieuwe opdrachten. Overziet men de ijzergieterijen dan blijkt dat, behoudens eenige gevallen waarin van een zekere drukte mocht worden gesproken, nagenoeg overal slapte heerschte, al deed het tekort aan werk zich in een deel dezer ondernemingen minder sterk gevoelen dan in andere en al toonen de zich hier en daar telkens voordoende schommelingen in de bedrijfsdrukke aan, dat er zelfs in dezelfde onderneming niet aldoor evenzeer reden tot klagen was. Overigens dragen de van menige zijde als zeer onbevredigend (meermalen verliesgevend) genoemde prijzen in niet geringe mate bij tot een vaak even weinig of nog minder opwekkende beoordeeling van den gang van zaken dan een jaar geleden. Daarbij bleven ook ditmaal o. a. klachten over buitenlandsche concurrentie niet achterwege. In het hoogovenbedrijf bleef de ruwijzerproductie op het sinds April eenigszins gedaalde peil. De export leed onder de talrijke belemmeringen en de opbrengsten hadden door de grooter wordende concurrentie — sinds eenigen tijd ook van Rusland — een dalende tendens. Hiertegenover was het in de tinfabriek (de reeds eerder toegenomen personeelsterkte is nagenoeg niet veranderd) drukker dan verleden jaar. De export van tin was blijkens de handelsstatistiek belangrijk grooter dan toen. Bij de vliegtuigindustrie werkten eind Sept. in totaal ± 875 man, d. i. ± 365 meer dan een jaar geleden. In het grootbedrijf der gloeilampen- en radioindustrie is de personeelsterkte teruggelopen van rond 14 000 eind Juni tot 13 700 eind September, op welk tijdstip van de jaren 1934 teruggaande tot 1930 er resp. ruim 15 000, 12 480, 10 600, 11 500 en ruim 19 000 personen werkzaam waren.

In een belangrijk deel der katoenindustrie was de toestand vrijwel even ongunstig als in het vorige kwartaal (veelal ongunstiger dan verleden jaar), terwijl overigens, o. a. in een aantal weverijen of afdelingen hiervan, eenige opleving der vraag geconstateerd werd (niet zelden gunstiger dan in 1934), b. v. door meer export, waaromtrent anderzijds echter nog zeer onbevredigende berichten inkwamen. De in sommige gevallen ontstane gedeeltelijke verbetering der werkgelegenheid (o. a. meer personeel) was intusschen, voor zoover na te gaan, niet van dien aard dat de over het geheel groote werkloosheid (bij uitzondering stilstand) er belangrijk door verminderde. Wat den binnenlandschen afzet aangaat, wees men deels op eenige verbetering door het seizoen en (of) de fabricage van nieuwe artikelen. Voor zoover in de spinnerijen, waar de productie min of meer beperkt bleef, de vraag naar sommige garensorten verminderde (anderdeels echter verbeterd), schreef men dit o. a. wel toe aan een verscherpte Engelse concurrentie. Betreffende de prijzen bleven de berichten nog ver van gunstig luiden (deels verliesgevend); daarbij werden, althans uit de weverijen, klachten vernomen over zeer goedkope aanbiedingen uit Duitschland (zoo wat betreft kunstzijden weefsels) en België. In de wolindustrie nam de werkgelegenheid over het algemeen toe en was ten slotte, met weinig uitzonderingen (b. v. in sommige ondernemingen der dekenfabricage), voldoende werk of drukte (winterorders; meer personeel en — of — langer werktijd). Gedeeltelijk hield een en ander ook verband met de staking (25 Aug.—25 Sept.) te Tilburg, waar vóór het conflict niet alle fabrieken even goed van orders waren voorzien, doch daarna volop (behoudens eenige stagnatie in de apprêtuur-afdeeling) en meer werk was dan verleden jaar, ofschoon de toestand over het geheele kwartaal genomen iets ongunstiger werd genoemd. In een 38-tal ondernemingen in genoemde plaats bedroeg het aantal gewerkte uren (in duizendtallen) in de eerste week der maanden

Juli en October resp. 225 en 280 tegen resp. 207 en 258 verleden jaar en tegen 223 in Juni. Sommige verslagen, die zich er over uitlieten, wezen op de nog steeds onvoldoende of verder gedaalde prijzen (zeer verscherpte onderlinge concurrentie), al konden deze tijdelijk eenigszins verbeteren. In de kunstzijde industrie viel toeneming der slapte (beperking van productie en personeel) en een ongunstiger toestand dan in 1934 te constateren. Men schreef dit eensdeels toe aan den verminderden afzet in het binnenland tengevolge van te grooten invoer van uit kunstzijde vervaardigde goederen, anderdeels aan de verder afgenomen exportmogelijkheden, bij nog steeds groote moeilijkheden in het handels- en betalingsverkeer. De personeelsterkte van een 2-tal ondernemingen te zamen bedroeg eind September $\pm$ 360 minder dan eind Juni en $\pm$ 1400 minder dan eind September 1934. De confectiefabrieken, waar de werkgelegenheid aanvankelijk gedeeltelijk minder bevredigend was, hadden over het algemeen voldoende en deels ruimschoots werk (o. a. meer personeel), terwijl de toestand in doorsnee iets gunstiger was dan verleden jaar. Als oorzaken noemde men een tekort aan goederen bij winkeliers, die te weinig besteld hadden, de doorwerking van de contingentieering en verder wees men op de omstandigheid dat de vraag zich, ten nadeele van het maatwerk en de duurder confectie, zich meer naar de goedkoopere artikelen gericht heeft. Intusschen ondervonden sommige fabrieken van heerenkleeding min of meer stagnatie in de uitvoering van winterorders door gebrek aan stoffen (staking te Tilburg, inkrimping van consenten), terwijl uit de dameskleedingbranche soms geklaagd werd over een nog steeds hinderlijke Duitse concurrentie en concurrentie van vele kleine Duitse ondernemers, die zich hier gevestigd hebben. Overigens lieten sommige berichtgevers niet na te wijzen op de slechte of verder afbrokkelende prijzen. De hier en daar vooral onder mannelijke werkkrachten voorkomende werkloosheid hield mede verband met vervanging van deze door vrouwelijke en toeneming van machinalen arbeid.

In de schoenindustrie bedroeg in een 70-tal fabrieken te zamen het aantal man-uren in duizenden in de eerste werkweek van Juli, Augustus en September resp. 295, 291 en 318 tegen resp. 234, 240 en 286 in de overeenkomstige weken van 1934. De cijfers zijn dus hooger dan die van een jaar geleden. Intusschen bleef de gang van zaken in de verschillende ondernemingen zeer uiteenlopend. Zoo kwamen in de tweede helft van het kwartaal volgens een deel der verslagen de najaarsorders talrijker binnen dan verwacht werd en hadden toen verschillende ondernemingen bevredigend werk, terwijl in sommige aan het eind van het kwartaal van drukte kon worden gesproken. Van andere zijden werd daarentegen geklaagd over het trage binnenkomen van de najaarsorders, zoodat men met — deels belangrijk — ingekrompen bedrijf bleef werken en zelfs ontslag van personeel en — of — verkorting van den werktijd niet achterwege bleven. De verkoopprijzen van de schoenen bleven nog zeer ongunstig, terwijl de lederprijzen aan het eind van het kwartaal opliepen. In dit verband zij reeds aangestipt, dat in den loop van November door de Federatie van Nederl. Schoenfabrikanten werd besloten om de schoenenprijzen met 10—15 pCt. te verhoogen. Sommige fabrieken hadden het in den zomer vrij druk met den afzet van licht zomerschoeisel, dat tegen zeer lage prijzen verkocht werd.

Bij de chemische industrie lieten de toestanden dikwijls nog heel wat te wenschen over, al zijn er tegenover gevallen van een ongunstiger werkgelegenheid dan een jaar geleden, toch ook hier en daar gedeeltelijke verbeteringen niet uitgebleven. In de zinkwit- en lithoponefabricage b.v. moest de productie, na de toeneming in de 1e helft van het jaar, reeds weder eenigermate worden ingekrompen en hoewel de personeelsterkte eind September grooter was dan een jaar geleden (toen bedoeld bedrijf geruimen tijd stillag), bedroeg zij toch bijna 100 en ruim 450 man minder vergeleken met resp. 1933 en 1931. Bij de superfosfaatindustrie, voor welke dit kwartaal een voortzetting bracht van het slappere afzetseizoen, bleef de werkgelegenheid meestal even ingekrompen als in het vorige kwartaal, terwijl sindsdien bij een der fabrieken nog vrij wat arbeiders zijn ontslagen. Vrijwel alle verslagen noemden den toestand eind September ongunstiger dan een jaar geleden. Exporteeren wordt, volgens eenige verslagen welke zich daarover uitlieten, nog steeds moeilijker en gaat slechts ten koste van slechtere prijzen (waarbij men deels wees op duurder grondstoffen). Wat stikstofmeststoffen betreft valt o. a. op te merken dat de personeelsterkte in een der

drie betreffende groote fabrieken sinds eind Juni wederom met 75 man is verminderd (bij het afsluiten van de nieuwe internationale conventie moest met een grootere productiebeperking genoegen worden genomen dan voorheen), terwijl een geringe inkrimping der personeelsterkte werd gemeld voor een ander bedrijf, waar overigens de gang van zaken in dit kwartaal een normaal verloop had. Voor een derde bedrijf rapporteerde men o. a. dat bij het afsluiten van de contracten voor het nieuwe seizoen de gecontracteerde hoeveelheid iets grooter was dan verleden jaar. De prijzen waren echter thans lager.

De sedert Mei begonnen verbetering der werkgelegenheid in de diamantindustrie, dank zij de ingevoerde verhooging van den loonbijslag, heeft zich over het algemeen voortgezet, wat niet wegneemt dat de toestand, vooral ook door de hevige buitenlandse concurrentie, nog zeer onbevredigend en ongunstiger dan verleden jaar was. Gemiddeld over het geheele kwartaal bedroeg het aantal werkende leden der organisaties 1620 tegen resp. 1237 en 1944 in het vorige en in het 3e kwartaal 1934. In de typografische vakken blijken weliswaar gevallen van min of meer toeneming van werk voor korten of langeren duur geenszins overal te zijn uitgebleven, maar veel vaker wezen de verslagen op voorgekomen vermindering van bedrijvigheid (voor alle maanden waren de cijfers, aangevende het aantal werkloosheidsdagen in procenten, hooger dan in 1934) en van menige zijde was men van oordeel, dat de gang van zaken nog meer te wenschen overliet dan een jaar geleden, waarbij mede dient gedacht aan de verscherpte onderlinge concurrentie en hare ongunstige gevolgen op prijsgebied. Wat het bouwbedrijf betreft valt op te merken, dat zoowel het aantal woningen waarvan de bouw in dat kwartaal begon (± 9700 tegen ± 11900 in het 3e kwartaal 1934), als het aantal in uitvoering zijnde woningen (eind Juli, Aug. en Sept. resp. ± 21200 , 20600 en 19700 tegen resp. ± 25900 , 24500 en 25000 in 1934) kleiner was dan verleden jaar. Dit was uiteraard mede een ongunstige factor voor verschillende nauw met het bouwbedrijf samenhangende fabrieken (o.a. steenfabricage, houtzagerijen, enz.).

Bij de kolenindustrie is in dit kwartaal het aantal ondergrondse arbeiders nog met ruim 300 verminderd. De totale bezetting (excl. de arbeiders in de nevenbedrijven) bedroeg op 1 Oct. 27122 man, d.i. ± 1350 (w.o. 1289 ondergrondse) minder dan verleden jaar en b.v. ± 9150 (w.o. 8043 ondergrondse) minder dan 4 jaren geleden. Niettemin moesten ter beperking van de productie nog herhaaldelijk verzuimdagen worden ingelegd, het meest bij de particuliere mijnen, maar toch ook in meerdere mate dan verleden jaar bij de Staatsmijnen (waar zulks toen meer uitzondering was dan thans).

In de veenderij stonden volgens inventarisatie op 1 Juli jl. in de provincies Drenthe, Overijssel en Groningen in totaal 25300 dagwerken (1 dagwerk = 10,8 t) fabrieksturf te velde, w. o. 15700 gegraven in 1935, waaruit blijkt dat minder is geproduceerd dan het toegestane maximum (nl. 23200 dagwerken). Een belangrijke rol speelden daarbij de werkstakingen bij de haardbrandturproductie, waardoor vele bedrijven ook geen fabrieksturf konden of wilden maken, terwijl in het oog is te houden, dat een deel der verveners de productie voorzichtigheidshalve beperkten, omdat zij eerst eens het resultaat van de werking van het onlangs opgerichte verkoopkantoor wenschten af te wachten. Intusschen vestigden zoo niet alle dan toch de meeste der over het 3e kwartaal verkregen verslagen den indruk, dat de afzet in den laatsten tijd over het geheel min of meer verbetering vertoonde. Gewezen werd b.v. op de niet zonder succes gebleven pogingen om meer veenkoloniale fabrieken er toe te brengen turf te gaan stoken.

Voor den landbouw was de weersgesteldheid in Juli en Augustus van dien aard dat de rijping van verschillende gewassen in een zeer snel tempo is verlopen, waarvan de gevolgen zich hebben geuit in een lagere opbrengst dan in 1934 van verschillende producten. Wel gaf de tarwe een normalen oogst, maar daarentegen was de opbrengst van de rogge en de gerst beneden normaal, terwijl ook de oogst der peulvruchten dooreengenomen aan den lagen kant was. Voorzoover de landbouwers zich niet hebben laten verleiden tot een overhaast binnenhalen van den oogst, was de kwaliteit van de graangewassen over het algemeen goed. Evenmin gaf de opbrengst der consumptie-aardappelen reden tot tevredenheid, maar de kwaliteit der aardappelen liet echter niets te wenschen over. De suikerbieten zullen waarschijnlijk een normalen oogst geven. Wat het verloop der prijzen van de akkerbouwproducten betreft

kan worden vermeld, dat op de wereldmarkt de noteringen van de meeste granen vrij aanzienlijk zijn opgelopen in verband met den internationalen politieken toestand. De stemming op de aardappelenmarkt was daarentegen gedurende het derde kwartaal lusteloos en de prijzen brokkelden gestadig af. Ten aanzien van de veeteelt valt op te merken dat door de droogte de stand van het grasland sedert het vorige kwartaal sterk is achteruitgegaan (wel brachten de regens in September eenige gunstige verandering, doch de weersgesteldheid wordt dan reeds te koel voor een voldoende groei in den herfst) en algemeen werd verwacht, dat het vee vroeg zal worden opgesteld. Intusschen is in September in het prijsverloop van eenige zuivelproducten een verandering ten goede opgetreden, nadat in de twee daaraan voorafgaande maanden de dalende tendens van de prijzen van de meeste veeteeltproducten aanhield. Vergeleken met het 3e kwartaal van 1934 was de export van boter zoowel naar waarde als gewicht thans ± 25 pCt. groter, van kaas naar gewicht ongeveer gelijk, doch naar de waarde ruim 20 pCt. kleiner.

Bij den tuinbouw is door de groote droogte in de zomermaanden de stand van een groot aantal producten nog verder achteruitgegaan. De teelt van sluitkool is in vele gevallen als mislukt te beschouwen. Door de zware stormen in het begin van de 2e helft van September zijn groote massa's fruit afgewaaid; vooral de peren zijn zeer in sterke mate afgevallen. In de meeste tuinbouwdistricten bleef de toestand uitermate moeilijk. Vergeleken met het 3e kwartaal van 1934 is de uitvoer van verse groenten naar de hoeveelheid met bijna 20 pCt. en naar de waarde met ruim 27 pCt. gedaald.

Aan de zeevisscherij namen minder vaartuigen deel dan verleden jaar. Voor de in bedrijf zijnde stoomtrawlers waren, bij over het geheel kleinere vangsten, de gemiddelde besommingen per reisdag dooreengenomen nog weer iets lager dan verleden jaar, al stonden zij in September op een thans iets hooger peil. Over het algemeen ongunstiger dan toen waren voorts de besommingen voor de trawlvisserij met motorvaartuigen. De haringvisserij, waarvoor op 22 Juli de laatste groep schepen vertrok en welke op nog beperkter schaal dan in 1934 werd uitgeoefend, gaf al evenzeer thans slechtere financieele resultaten, hetgeen in September uitsluitend, in de beide vorige maanden gedeeltelijk op rekening kwam van de kleinere aanvoeren; hierbij zij opgemerkt dat de gemiddelde waarde per kantje haring in genoemde maand op een iets hooger, in Juli en Augustus echter op een lager bedrag werd berekend dan in de overeenkomstige van 1934.

Bij de in uitvoering of in onderhoud zijnde Zuiderzeewerken waren, afgezien van de in den Wieringermeer werkzame, eind September 1935 nog slechts 177 arbeiders betrokken, tegen 422 een jaar geleden.

Voortbrenging en verbruik. Vergelijking van verschillende aanwijzingen omtrent voortbrenging en verbruik met die van de gelijknamige periode van het vorige jaar en het vorige kwartaal. Eenige gegevens over land- en tuinbouw. Verschillende verbruikscijfers.

De beschikbare gegevens over de voortbrenging en het verbruik in het derde kwartaal van 1935 toonen voor verschillende onderdeelen een tamelijk uiteenlopende beweging aan. Vergelijkt men met het derde kwartaal van 1934, dan treedt een stijging aan den dag in het invoersaldo der grondstoffen voor de vervaardiging van verbruiksgoederen (8 pCt.), de aflevering van gas aan de industrie (7 pCt.), de tonnage der te water gelaten schepen (11 pCt.). In dezelfde richting wijst de daling van het indexcijfer van de werkloosheid in de lederindustrie (— 8 punten).

Op achteruitgang wijst daarentegen het algemeene indexcijfer van de werkloosheid, dat in het derde kwartaal van 1935 2,8 punten hooger was dan in het overeenkomstige tijdperk van 1934 (zeer sterk bleek de werkloosheid te zijn toegenomen in de aardewerk- en steenindustrie en in de steenkolenmijnen, namelijk met resp. 9 en 6 punten. Eveneens ongunstig waren de indices betreffende het invoersaldo van grondstoffen voor de productiemiddelenindustrie en dat van minerale brandstofoliën, welke resp. dalingen van 14 en 11 pCt. aanwezen; alsmede die van het bedrag der gehouden aanbestedingen (— 18 pCt.), den uitvoer van fabrikaten (— 6 pCt.), de tonnage der in aanbouw zijnde schepen (— 11 pCt.) en vooral die der op stapel gezette schepen (— 47 pCt.). Ten slotte bleek ook de aanvoer van zeevisch, met inbegrip van haring, te zijn verminderd, naar de hoeveelheid met 27 pCt., naar de waarde

met 26 pCt. Voor haring afzonderlijk waren de betreffende percentages — 32 en — 37.

Bij vergelijking van het derde kwartaal van 1935 met het tweede kwartaal van dit jaar blijkt, dat de achteruitgang in het indexcijfer van het invoersaldo van grondstoffen voor de productiemiddelenindustrie, welke in het tweede kwartaal van 1935 vrijwel tot staan kwam, in het derde kwartaal van 1935 in een stijging overging (14 pCt.), al bleef het cijfer nog, gelijk boven medegedeeld, 14 pCt. beneden dat van het overeenkomstige kwartaal van 1934. Een stijging toont ook het cijfer betreffende het invoersaldo van minerale brandstofoliën (11 pCt.) en de indices in zake het verbruik van benzine, sigaren, sigaretten, boter en suiker (resp. 27, 13, 9, 9 en 12 pCt.). De werkloosheid bleek vooral geringer te zijn geworden in de diamantindustrie (— 9 punten), de tabakbewerkingsindustrie (— 4 punten) en de aardewerk- en steenindustrie (— 3 punten).

Ten aanzien van het tweede kwartaal van 1935 deed zich een daling voor in het cijfer betreffende het bedrag der gehouden aanbestedingen (— 17 pCt), den scheepsbouw, voornamelijk wat betreft de tonnage der op stapel gezette en der te water gelaten schepen (resp. — 75 en — 67 pCt.) en het verbruik van gekorven tabak (— 10 pCt.). Ook verschillende cijfers betreffende de werkloosheid staken ongunstig af bij die van het tweede kwartaal van 1935: de werkloosheid was vooral grooter in de houtbewerking (3 punten), de kleedingindustrie (3 punten), de lederindustrie (7 punten) en de steenkolenmijnen (3 punten).

In aansluiting aan het onder het hoofdstuk „Bedrijfstoestand en arbeidsmarkt” gepubliceerde overzicht omtrent den toestand in land- en tuinbouw in het derde kwartaal van 1935 kan nog het volgende worden vermeld.

De stand van de meeste der op 16 September 1935 ¹⁾ nog te velde staande gewassen bleef min of meer achter bij dien, welke gemiddeld in de laatste 10 Septembermaanden werd bereikt. De vermindering bedroeg o.a. voor consumptieaardappelen 6, voor fabrieksaardappelen 5 en voor suikerbieten 2 punten. Wat het laatste product betreft, bleek uit de op 23 September en 7 October 1935 ²⁾ genomen proeven, dat het gewicht per biet op genoemde data resp. gemiddeld 762 en 791 gram bedroeg, het suikergehalte resp. 16,73 en 16,81 pCt., tegen resp. 826 gram en 18,17 pCt. op 17 September 1934, 795 gram en 17,68 pCt. op 18 September 1933, 897 gram en 17,98 pCt. op 1 October 1934 en 874 gram en 16,90 pCt. op 2 October 1933.

Onder de warmoezerijgewassen ³⁾ waren het vooral de koolsoorten, waarvan de stand op 23 September 1935 ten achter bleef bij dien, welke gemiddeld in September in de jaren 1925—1934 werd bereikt, namelijk bloemkool (— 4 punten), witte kool (— 11), roode kool (— 12), savoye-kool (— 25), spruitkool (— 7).

Voor het fruit ³⁾ veroorzaakten de stormen van 17 en 18 September 1935 zeer ernstige schade. Bij den gemiddelden stand in September van de jaren 1925—1934 bleef die der peren 32, die der appels 21 punten achter.

Een overzicht van het verbruik van enkele artikelen volgt op blz. 11.

Aan de sedert de vorige kroniek verschenen industriële productiestatistieken over 1934 is het volgende ontleend.

De productie der ledernijverheid in 1934 bevond zich over het algemeen op een laag peil en bleef voor verschillende ledersoorten nog min of meer bij die van 1933 achter (achteruitgang zoowel van de binnenlandsche vraag als van den export). De productie van over- en voeringleder bedroeg in 1933 en 1934 resp. 28 en 26 miljoen vk. voet, die van zoolleder resp. 9,3 en 9,1 miljoen kg.

Ondanks dat het aantal in de schoennijverheid in 1934 vervaardigde paren en de personeelsterkte op 15 September 3 pCt. hooger waren dan een jaar tevoren (n.l. in 1933 en 1934 resp. 12 830 000 en 13 233 000 paar en resp. 11 132 en 11 466 personen), was van een gunstig jaar geen sprake. De grondstoffenprijzen verschilden weliswaar weinig van die van 1933, doch de schoenenprijzen bleven terugloopen, terwijl tenslotte de afgeleverde hoevee-

1) Nederl. Staatscourant, 20/21 September 1935, no. 184.

2) Nederl. Staatscourant, 9 en 21 October 1935, nos. 197 en 205.

3) Nederl. Staatscourant, 27/28 September 1935, no. 189.

	Binnenlandsch verbruik.									
	kw. gem. 1932.	kw. gem. 1933.	2e kw. 1934.	3e kw. 1934.	4e kw. 1934.	kw. gem. 1934.	1e kw. 1935.	2e kw. 1935.	3e kw. 1935.	Oct. 1935.
Suiker . . . . . × 1000 t	59	55	49 ⁶⁾	58 ⁶⁾	55	52	50	51	57	22
Boter 1) . . . . . " " "	16	12	*	*	*	12	*	*	*	*
Boter 1) (onvolledig) 2) . . . . . " " "	*	10,1	10,3	10,2	9,8	9,9	9,7	9,6	10,5	\$ 3,9
Margarine ³⁾ . . . . . " " "	14,1	14,4 ²⁾	14,3 ²⁾	14,7 ²⁾	14,4 ²⁾	14,4 ²⁾	13,5 ²⁾	14,1	14,5	\$ 5,9
Kaas . . . . . " " "	11,2	14,8	*	*	*	14,3	*	*	*	*
Tarwebloem en-meel, ingeslagen i/d bakkerijen 4) × milj. kg	130	127	139	142	142	140	136	143	149	\$ 49,8
Sinaasappelen × milj. kg. bruto.	16,0	19,2	21,9	4,3	5,4	13,0	28,4	21,0	5,6	1,1
Citroenen . . . . . " " "	1,7	1,9	1,8	1,6	1,5	1,7	1,9	1,8	1,2	0,6
Bananen . . . . . " " "	9,7	7,5	8,0	8,6	8,0	7,7	8,0	13,5	10,4	3,5
Koffie (ongebrend) " " "	11,5	10,6	*	*	*	7,2	*	*	*	*
Thee . . . . . " " " netto.	3,3 ¹⁰⁾	2,3 ¹⁰⁾	1,9 ⁷⁾	3,3 ⁷⁾	2,5	2,4 ⁸⁾	2,6	2,5	2,7	2,2
Bier . . . . . × 1000 hl.	439	391	*	*	*	364	*	*	*	*
Sigaren . . . . . × milj. stuks.	339	352	348 ⁵⁾	359	347	357	355	333	377	134
Sigaretten . . . . . " " "	914	979	1 064 ⁵⁾	1 032	925	982	951	1 000	1 087	350
Tabak (rook- en pruim-) × milj. kg.	3,2	3,2	2,0 ⁵⁾	2,6	2,3	2,6	2,5	2,9	2,6	0,9
Runderen (goedgekeurd voor binnenlandsch verbruik) × 1000 stuks.	104	130 ⁹⁾	97 ⁹⁾	90 ⁹⁾	148 ⁹⁾	119 ⁹⁾	139 ⁹⁾	97 ⁹⁾	102 ⁹⁾	*
Kalveren (idem) " " "	149	170	209	128	160	180	299	253	149	*
Varkens (idem) " " "	558	417	355	346	556	429	414	297	280	*

1) Zonder de boter, welke met margarine is vermengd.

2) Ontleend aan gegevens van de Crisis-Zuivelcentrale.

3) Incl. de

bijgemengde boter. Inbegrepen is de onvermengde margarine voor behoeftigen e.d. en van Juli 1933 af de ritueele en plantaardige onvermengde margarine (te voren ± 5 000 kg per week).

4) Gegevens van de Meelcentrale.

5) Invloed van de accijnsverhoging op

1 Maart 1934.

6) Invloed van de accijnsverlaging op 1 Juli 1934.

7) Invloed van de verlaging van het invoerrecht op 1 Juli 1934.

8) Invloed van de invoering van de omzetbelasting op 1 Januari 1934.

9) Incl. de voor de Regering ingeblikte runderen. Met behulp

van de cijfers van productie en aflevering van het Regeringsvleesch in blik, vindt men voor de aantallen runderen, waarvan het vleesch in consumptie gebracht is resp. ongeveer 123 000 in het 4e kwartaal van 1933 (119 000 als kwartaalgemiddelde voor 1933) en vervolgens 119 000, 95 000, 97 000, 104 000 (104 000 als kwartaalgemiddelde voor 1934), 107 000 en 116 000. Voor het derde kwartaal van 1935 is deze correctie nog niet bekend.

10) Invloed van de verhoging van het invoerrecht op 1 Januari 1933.

§ Voorloopig cijfer.

heid in 1934 nog iets kleiner was dan het vorige jaar (terugslag van de invoering van de omzetbelasting).

De totale omvang van de productie der zeepnijverheid veranderde vrijwel niet van 1933 op 1934. Terwijl het grondstoffenverbruik slechts met ongeveer ½ pCt. steeg, ging de personeelsterkte niet onbelangrijk vooruit (n.l. van 2 677 personen op 15 Sept. 1933 tot 2 822 personen een jaar later), hetgeen wijst op een verschuiving naar meer bewerkelijke producten. 1934 vertoont — voor het eerst sedert 1923 — een vermindering van het binnenlandsch verbruik van zeep en zeepoeder per hoofd der bevolking (n.l. van 11,4 kg tot 10,8 kg of met ruim 5 pCt.).

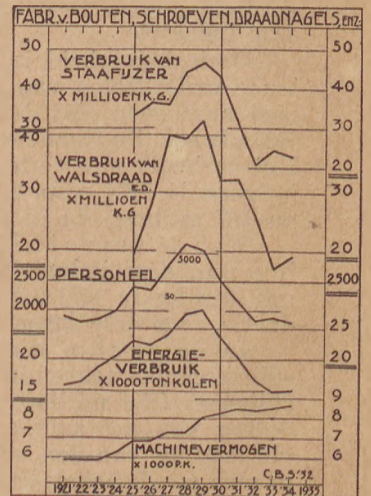
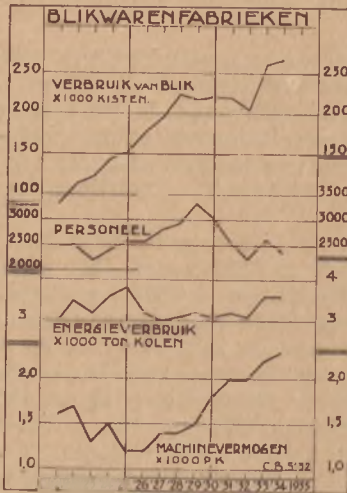
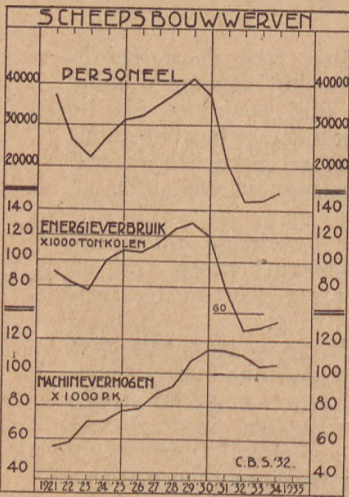
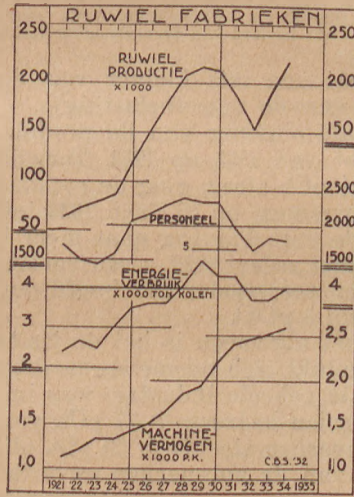
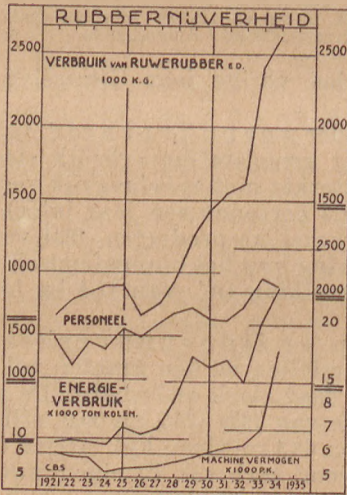
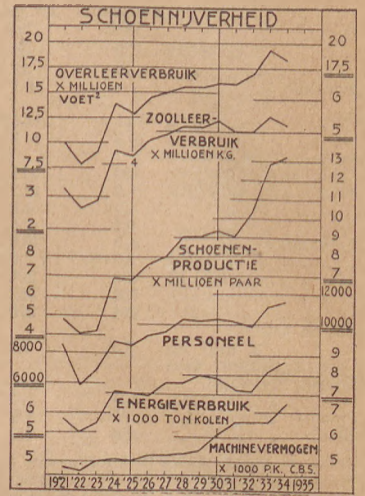
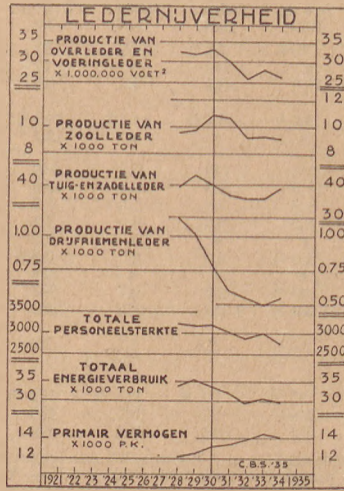
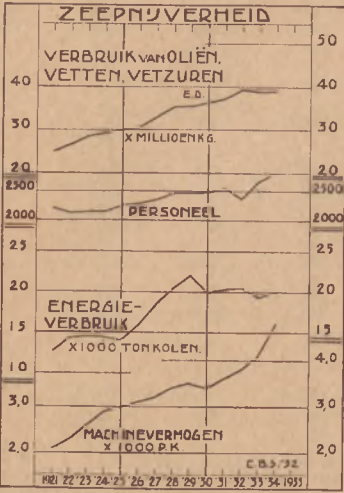
Over het algemeen is het de katoen- en linnennijverheid ook in 1934 niet gelukt zich noemenswaard te herstellen na den grooten val van 1930 t/m 1932. De geheele industrie was in dit jaar sterk onderbezet. De productie der spinnerijen bedroeg ± 77 pCt. van die van 1929 (38,7 na 50,0 miljoen kg); die der weverijen slechts ± 60 pCt. (41,7 na 68,3 miljoen kg). Alleen de garenproductie van de spinnerijen-weverijen voor verbruik in eigen weverij nam eenigszins toe, mede een gevolg van de stijging van den uitvoer van gebleekt doek naar Ned.-Indië (contingenteering van den invoer). Zoowel de waarde van den afzet in het binnenland als die van den export liep terug. Vermelding verdient nog de toenemende productie van wollen en halfwollen weefsels in deze industrie.

De bedrijvigheid in de wolnijverheid in 1934 liep voor de verschillende onderdeelen van deze industrie sterk uiteen. Over het algemeen mag men aannemen, dat de productie naar de hoeveelheid niet veel van die in 1933 afweek. De financiële resultaten waren over het algemeen onbevredigend. Het verbruik van vette wol, gewasschen en gekamde wol en gekochte garens bedroeg in 1934 resp. 3,75, 4,44 en 3,85 × miljoen kg tegenover resp. 3,57, 5,3 en 3,87 miljoen kg in 1933.

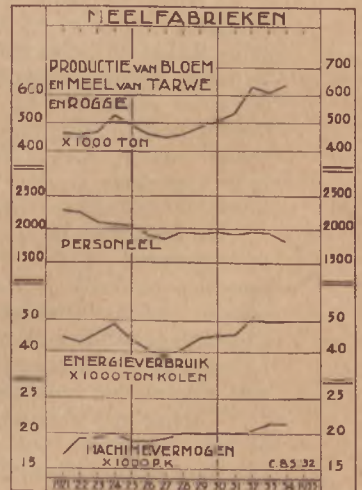
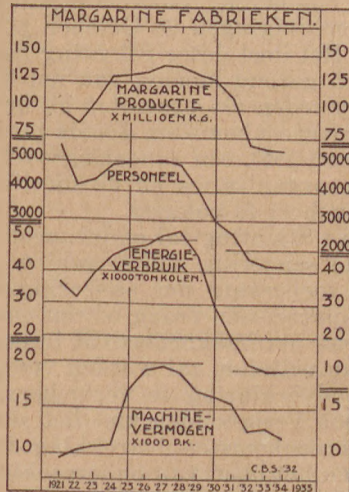
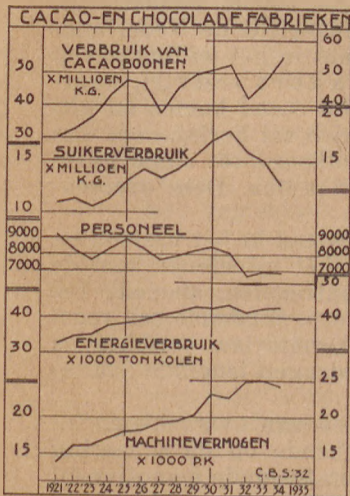
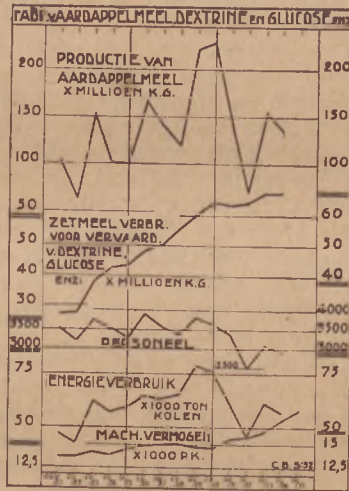
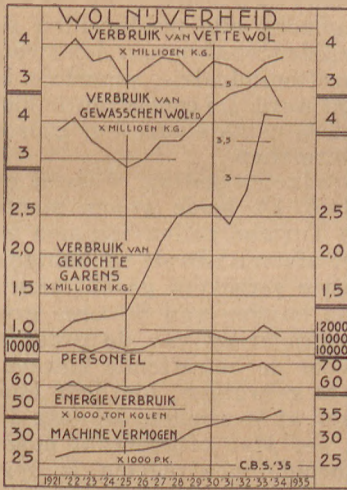
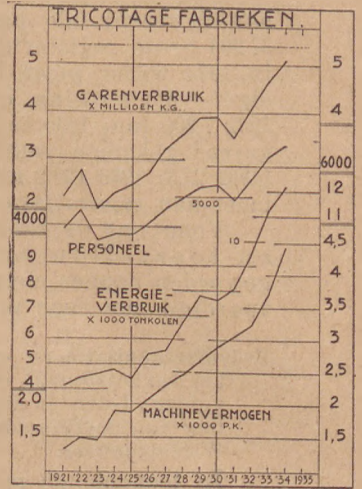
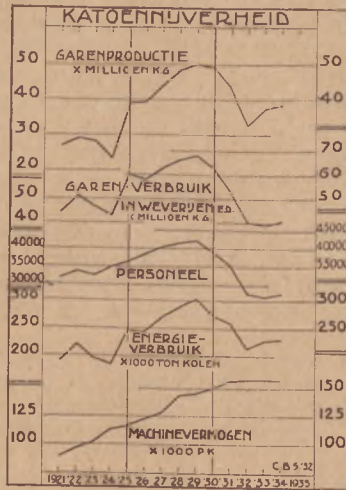
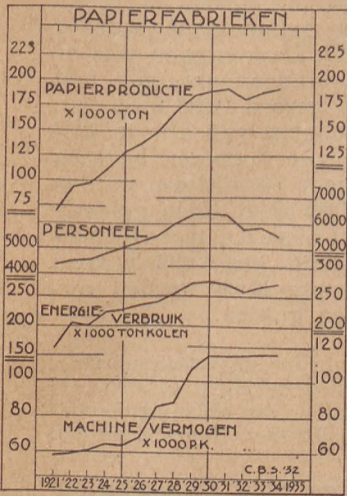
Wat de tricootnijverheid betreft, zette zich de krachtige ontwikkeling van deze industrie ook in 1934 voort. Het garenverbruik steeg van 5,7 miljoen kg in 1933 tot 6,3 miljoen in 1934, terwijl de totale waarde der productie voor deze jaren resp. f 19,8 en f 21,9 miljoen bedroeg.

In de cacao- en chocoladenijverheid valt voor 1934 een niet onbelangrijke toeneming van de verwerkte hoeveelheid cacao's te constateren (55,1 miljoen kg na 47,7 miljoen kg in 1933), tegen een vrij sterke daling van het suikerverbruik (13,7 na 16,1 miljoen kg) (o.a. invloed van verhoging van den suikeraccijns). Het binnenlandsche verbruik van cacao-poeder en chocolade-artikelen daalde, wat de waarde betreft, met resp. 15 en 10 pCt. ten opzichte van 1933. Ook de productie van cacao-poeder ging opnieuw achteruit. Het meerdere cacao'sverbruik diende voornamelijk voor de grotere cacao'sproductie (15,1 na 12,1 miljoen kg).

De scheepsbouw werven bouwden ook in 1934 nog slechts een klein aantal zeevarende handelsschepen, de gereedgekomen tonnenmaat bedroeg 37 200 bruto registerton (1932 50 300 RT, 1930 198 500 RT). Daarentegen was er in 1934 weder meer bedrijvigheid in den bouw van binnenvaartuigen met eigen voortstuwing, er kwam 14 800 ton laadvermogen gereed (1933 6 300 ton; 1932 7 200 ton; 1930 75 500 ton). Terwijl de totale verkoopprijs van alle in 1934 gereed gekomen vaartuigen, evenals over 1933, 18,6 miljoen gulden bedroeg (1932 27,3; 1930 129,2 miljoen gulden) werd er in 1934 voor 1,3 miljoen gulden meer aan reparatiewerk verricht (1934 18,1; 1933 16,7; 1930 52 miljoen gulden).

Voor wat de producten der fabrieken van elektrische machines en toestellen betreft, zijn over 1934 voor het eerst gegevens bekend geworden nopens elektrische stofzuigers, waarvan er ruim 36 500 werden vervaardigd met eene verkoopwaarde van ca. 1,2 miljoen gulden.

Bedrijfsorganisatie en -concentratie. Pogingen tot ordening in de sigarettenindustrie, het bakkersbedrijf, den vleesch- en veehandel en de baksteenindustrie. Crisis in de huden-, leder- en schoenen-Centrale. Diverse andere gevallen van ordening. Instelling van bedrijfsraden. Ordening in het winkelbedrijf in Bussum, Haarlem en den Wieringermeer.

In toenemende mate is het streven in de bedrijven waar te nemen om door onderlinge samenwerking tot verbetering van den ongunstigen bedrijfs-toestand te geraken.

Tusschen een groep sigarettenfabrikanten is op 19 September j.l. een overeenkomst gesloten, waarbij nagenoeg alle producenten zich hebben aangesloten en welke tot doel heeft een einde te maken aan den steeds scherper wordenden concurrentiestrijd in de sigarettenindustrie, waardoor het bestaan van de midden- en kleinindustrie bedreigd werd. De concurrentie had de markt steeds meer naar laaggeprijsde, speciaal $\frac{3}{4}$ cents sigaretten gedreven, waardoor de winstmarge meer en meer achteruitliep.

De overeenkomst betreft: 1e. een productieregeling, waarbij een quotum voor iederen producent wordt vastgesteld. De beide groote maatschappijen, de British-American Tobacco Cy en de Turmac zullen tezamen een bepaald aantal sigaretten per jaar van hun omzet afstaan aan de z.g. midden-industrie, zoodat het voortbestaan van deze industrie verzekerd geacht mag worden en een concentratie van de productie in de handen van de twee groote ondernemingen vermeden wordt; 2e. een vermindering van de productie van de $\frac{3}{4}$ cents sigaret door minder reclame voor de betreffende merken te maken en deze minder als concurrentiemiddel te gebruiken; hierdoor hoopt men de aandacht van het publiek van deze merken af te wenden; 3e. door de fabrieken zullen niet meer dan 6 nieuwe merken per jaar uitgebracht mogen worden.

Voor de uitvoering van bovengenoemde maatregelen is opgericht het Verbond van sigarettenfabrikanten, terwijl tevens een scheidsgerecht tot het beslechten van eventueele geschillen benoemd is, samengesteld uit drie onpartijdige personen. ¹⁾

Voorts is door vier landelijke bakkersorganisaties en de bonden van coöperatieve verbruiksvereeningen 28 October j.l. opgericht de Nederlandse Bakkerij Stichting. Het doel dezer Stichting bestaat in het leiding geven aan het gezond maken en gezond houden van het bakkersbedrijf, waartoe deze instelling zal optreden als promotor bij het tot stand komen en uitvoeren van ondernemersovereenkomsten. Zooals men zich zal herinneren, was reeds eerder, op 1 Februari 1933, een saneeringsovereenkomst tot stand gekomen tusschen de bakkersorganisaties en de meelfabrikanten. Deze overeenkomst bleek echter niet geheel te voldoen.

De taak van de nieuwe Stichting zal onder meer bestaan in het vaststellen van normen, die voor de saneering zullen gelden en het uitoefenen van de noodige controle op de toepassing der saneeringsmaatregelen, alsmede het nemen van beslissingen omtrent de vraag of een ontwerp, houdende een regeling tot gezondmaking van het bakkerijbedrijf in een territoriaale omschreven rayon aan de bevoegde autoriteiten zal worden voorgedragen teneinde daarop een algemeene verbindendverklaring te verkrijgen.

Verder zal zij zich ook bezighouden met het sluiten van overeenkomsten of het toetreden tot overeenkomsten betrekking hebbende op de saneering van het bakkerijbedrijf, en het doen van onderzoekingen teneinde gemotiveerd

¹⁾ Vgl. de ordening in de Duitsche sigarettenindustrie, zie Maandschrift afl. 11, 1935.

vast te stellen in hoeverre ondernemingen op gezonde basis zijn opgebouwd en wat voor het bestaan van een gezonde onderneming in het algemeen belang noodig is.

Melding kan verder worden gemaakt van de oprichting der „Centrale Vereeniging tot behartiging van de belangen van den vleesch- en veehandel en aanverwante branches”. Voorloopig hebben zich hierbij aangesloten de R.-K. Hanzebond van Slagerspatroons, de Nederlandsche Slagersbond, de Nederlandsche Bond van Paardenslagers en de Amsterdamsche Huidenclub. Het plan tot ordening en saneering van dit bedrijf omvat de instelling van een centraal besturend orgaan, waarin alle groepen, die het bedrijf vertegenwoordigen, zitting hebben. Men streeft naar een verticale ordening, waarbij zoowel de producent (landbouw en veeteelt) als de groot- en kleinhandel betrokken zullen zijn. Tevens is hierbij een plaats toegedacht aan de werknemersorganisaties en de Regeeringsorganen. Het Centraal orgaan stelt zich onder meer ten doel het bepalen en beschermen van den eindprijs van het product, het bevorderen van een rationeele productie en distributie, benevens het vaststellen der vestigingsmogelijkheid in elk der aangesloten bedrijven; daarnaast zal het vestigingseischen kunnen vaststellen en arbeidsvoorwaarden ontwerpen.

Te 's-Gravenhage is reeds een nauwe samenwerking tusschen grossiers en slagerspatroons tot stand gekomen. Als eerste punt van het programma wordt aangegeven een strenge doorvoering van de vestigingseischen zoowel voor grossiers als voor slagerspatroons, welke regeling op 1 December in werking treedt. Het ligt in de bedoeling ook aan de ongeorganiseerden erkenningen te doen uitreiken.

Door den in October 1934 opgerichten Nederlandsche Baksteenbond, een organisatie welke onder meer ten doel heeft ordening in het bedrijf te scheppen, was eenigen tijd geleden een Commissie benoemd, de z.g. Commissie B, die tot taak had een regeling te ontwerpen ter bevordering van een rationeele productie en distributie. Deze Commissie heeft een concept-ondernemersovereenkomst opgesteld, welke ten doel heeft de beoogde aanpassing van de productie aan het verbruik te verzekeren. De duur van het bindend besluit zou de twee jaren niet overtreffen. Een productieregeling werd ontworpen om aan de desiderata van de kleine fabrikanten, die door de volkomen gelijke productiebeperking economisch in een minder gunstige positie zouden geraken, tegemoet te komen. Alle steenfabrikanten werden in de gelegenheid gesteld bij referendum hun meening over dit project te uiten. Vóór het ontwerp spraken zich uit 57 pCt., er tegen 29 pCt., terwijl 14 pCt. niet aan de stemming deelnam. Gezien deze uitkomst wordt algemeen het referendum als mislukt beschouwd. De Baksteenraad heeft besloten niet tot ontbinding van den Bond over te gaan, doch verdere voorbereidende maatregelen te treffen voor een ondernemersovereenkomst.

Tusschen de producenten van straatklinkers, grootendeels georganiseerd in de N.V. Vlamovenstraatklinker, en de niet-georganiseerde straatklinkerfabrikanten is eenigen tijd geleden een overeenkomst gesloten, krachtens welke slechts 60 pCt. van de capaciteit straatklinkers gefabriceerd zal worden. Een vijftal fabrikanten hebben zich echter afzijdig gehouden. Gelijk men zich zal herinneren, werd in 1932 een vrijwillige productiebeperking tot 50 pCt. ingevoerd. Aangezien degenen, die zich niet bij de beperking aangesloten hadden, op 100 pCt. capaciteit bleven doorwerken, was het effect van deze vorige regeling grootendeels illusoir.

Met betrekking tot de in 1933 opgerichte Centrale H.L.S. (huiden-, leder- en schoenen centrale)¹⁾ kan worden medegedeeld, dat verschillende groepen uit deze Centrale zijn getreden. Zoo hebben de groepbesturen der looiers en schoenfabrikanten hun leden geadviseerd te bedanken, terwijl ook de groep lederfabrikanten heeft besloten het lidmaatschap op te zeggen. De Centrale van Nederlandsche Schoenmakerspatroons daarentegen besloot lid te blijven.

Opgericht is verder de Vereeniging van Nederlandsche Fabrikanten van Waschmiddelen voor de waschindustrie (Newami). Als doelstelling van deze vereeniging wordt onder meer opgegeven het vaststellen van minimum- en/of maximumprijzen en het bevorderen van een rationeele productie

1) Zie Economische en Sociale Kroniek, 3de kwartaal 1933.

en distributie, benevens het aangaan van overeenkomsten tot samenwerking met andere organisaties en ondernemingen.

De sanceringscommissie voor de waschindustrie ¹⁾ heeft besloten tot invoering van een stelsel van licenties voor wasscherijbedrijven, strijkinrichtingen, waschverzendingen en linnenverhuurinrichtingen. Aan de bedrijven, welke op 1 Maart 1935 bestonden, zal in het algemeen licentie worden verstrekt.

De groote Nederlandsche oliëfabrikanten hebben besloten tot een vrijwillige beperking der veekeukenproductie voorloopig voor den tijd van drie maanden, te rekenen vanaf 1 October. Slechts enkele kleine fabrieken staan buiten deze overeenkomst.

Ook moge nog vermeld worden, dat tusschen de bonden van fabrikanten en groothandelaren in haarden en haardkachels enerzijds en de organisaties van handelaren en smedenpatroons anderzijds op 13 Juni j.l. een landelijk contract is gesloten voor den tijd van 6 maanden tot sancering van het bedrijf. Het doel is een einde te maken aan de beunhazerij van plaatselijke groepen van wederverkoopters. De overeenkomst regelt onder meer de leveringsvoorwaarden. De fabrikanten verplichten zich niet aan coöperaties of inkoopverenigingen te leveren, terwijl de handelaren niet dan tegen den voor particulieren geldenden catalogusprijs aan coöperaties of inkoopverenigingen mogen leveren. Naar verkregen inlichtingen zou deze overeenkomst echter door den kleinhandel zeer slecht zijn nagekomen. Verschillende fabrikanten, grossiers en importeurs zouden geweigerd hebben langer aan deze overeenkomst mede te werken.

Met de sancering van de trawlvloot is een aanvang gemaakt. Het Koninklijk Besluit van 17 Juli bepaalt, dat geen uitvoercertificaat zal worden verleend aan visschersvaartuigen, waarmee de trawlvisscherij wordt uitgeoefend, die na 1 Januari 1934 niet meer aan de visscherij hebben deelgenomen.

Tot slot van deze opsomming volge nog de mededeeling, dat, nadat reeds een regeling voor de fabrieksturf in werking is getreden, de samenwerkende organisaties van verveners thans doende zijn ook voor de haardbrandstof een landelijke productieregeling te ontwerpen. Op een vergadering van afgevaardigden van alle lokale bonden bleek de groote meerderheid zich uit te spreken voor een regeling. Een Commissie tot voorbereiding werd daarop ingesteld.

Het aantal ingestelde bedrijfsraden is onlangs uitgebreid met raden voor het stucadoorsbedrijf, het chemigrafisch bedrijf en het kappersbedrijf. In de Memorie van Antwoord op de Rijksbegroting 1936 deelt de Minister mede, dat aan de Commissie, bedoeld in art. 8 der Wet, advies is gevraagd omtrent de wenschelijkheid van het instellen van een bedrijfsraad in het bloembollenbedrijf, het landbouwbedrijf in Westelijk Noord-Brabant en Zeeuwsch Vlaanderen. Hierna zullen vermoedelijk in aanmerking komen het mijnbedrijf en het tuinbouwbedrijf in Zuid- en Noord-Holland. De Minister deelde de meening van hen, die betoogen, dat de instelling van bedrijfsraden niet beperkt behoeft te blijven tot die bedrijven, waar het overleg tusschen werkgevers en werknemersorganisaties reeds ver is gevorderd.

In verband met den toestand in het winkelbedrijf heeft de Gemeenteraad in Bussum een Commissie ingesteld inzake het winkelvraagstuk. In haar rapport kwam deze Commissie tot de conclusie, dat het wenschelijk geacht moest worden een verordening vast te stellen, krachtens welke het vestigen van nieuwe winkelbedrijven voor den tijd van een jaar verboden zal worden, benevens vestigingseischen aan nieuwe winkelbedrijven te stellen. Naar aanleiding van dit rapport is door de R.-K. fractie een voorstel inzake een vestigingsregeling ingediend, waartegen door Burgemeester en Wet-houders echter een groot aantal bezwaren geopperd werd. Niettegenstaande deze bezwaren heeft de Raad met nagenoeg algemeene stemmen B. en W. verzoekt een verordening voor te bereiden, waarbij de vestiging van nieuwe winkels aan scherpe regelen wordt gebonden.

In Haarlem is van vrijzinnig-democratische zijde een voorstel bij den Raad ingediend om ordening in het winkelbedrijf te scheppen. B. en W. worden daarbij uitgenoodigd advies in te wiennen der belanghebbende organisaties

¹⁾ Zie Economische en Sociale Kroniek, 1ste kwartaal 1935.

omtrent de wijze waarop de vestigingsmogelijkheid van nieuwe winkels kan worden beperkt.

Bij de uitgifte van bouwgrond in den Wieringermeer zal niet meer de vrije hand worden gelaten aan de vestiging van neringen en bedrijven, daar de uitbreiding van het aantal daarvan niet hand aan hand is gegaan met de toeneming der bevolking. Er zal geen bouwgrond meer ter beschikking gesteld worden, wanneer niet redelijkerwijze vaststaat, dat een loonend bestaan verkregen kan worden. Voorts zal gelet worden op vakbekwaamheid en persoonlijke geschiktheid om een zaak te drijven.

Landbouvvraagstuk. Instelling Departement van Landbouw en Visscherij. Wijziging bezetting der Regeeringscommissariaten. Instelling Commissie van onderzoek inzake verbetering crisislichamen. Behandeling begrooting Landbouwerisisfonds 1935. Begrooting Landbouw en Visscherij 1936 brengt eenige bezuiniging mee. Maatregelen betreffende verschillende takken van voortbrenging. Behandeling ontwerp-Pachtwet. Toepassing Crisispachtwet en Hypotheekcommissiebesluit. Inpoldering Zuiderzee voortgezet. Instelling Cultuur-technische Dienst.

Aan een door vertegenwoordigers van den landbouw dikwijls geuiten wensch tot instelling van een afzonderlijk Ministerie ter behartiging van de landbouwbelangen is onlangs voldaan door de splitsing van het Departement van Economische Zaken in een Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart en een Departement van Landbouw en Visscherij. ¹⁾ In de bezetting der Regeeringscommissariaten bracht de nieuwe Minister eenige wijziging, door den Secretaris-Generaal die deze functie voor de beide Departementen blijft bekleeden, op zijn verzoek te ontslaan van het commissariaat voor de Visscherij, de Pluimveehouderij en de Turf, onder handhaving van het voorzitterschap van genoemd College. De commissariaten van Akkerbouw en Veehouderij en van Melkveehouderij zijn in één persoon vereenigd, terwijl één nieuw lid is benoemd ter behartiging van de industriele en handelsbelangen. De Minister heeft aanstelling en ontslag van alle onder de crisisdiensten ressorteerende ambtenaren en arbeidscontractanten aan zich getrokken.

Verder is op 27 November een commissie van onderzoek ingesteld om na te gaan of in de landbouwerisinstellingen, de crisismaatregelen, de uitvoering daarvan en de controle op die uitvoering verbeteringen kunnen worden aangebracht. De commissie zal in haar voorstellen voornamelijk moeten streven naar beperking tot een minimum van het aantal administratieve maatregelen, en naar zoo volledig mogelijke samenwerking met de landbouworganisaties en den Rijksvoorlichtingsdienst. De leden der commissie zijn deels benoemd op voordracht van de drie centrale landbouworganisaties, den Nederlandsche Tuinbouwraad, den Algemeenen Nederlandschen Zuivelbond en de vereeniging „Landbouw en Maatschappij”. Een der commissieleden is speciaal deskundig op het gebied van de levens- en bedrijfsomstandigheden der kleine boeren. In de commissie hebben voorts zitting de Directeur-Generaal van den Landbouw en twee leden van het College van Regeeringscommissarissen, terwijl een niet direct bij den landbouw betrokken persoon het voorzitterschap zal bekleeden.

Bij de behandeling van de begrooting van het Landbouwerisisfonds voor 1935 in de Eerste Kamer, werd van verschillende zijden de vraag opgeworpen, of bij de huidige wijze van uitvoering der Landbouwerisiswet niet te veel macht in handen werd gelegd van een zeer beperkt aantal personen. Het College van Regeeringscommissarissen zou n.l. geleidelijk de zeggenschap hebben verkregen over de voortbrenging en den uitvoer van al onze land- en tuinbouwproducten. Het zou daarmee veel te zwaar belast zijn, zoodat een groot deel van de taak der Commissie moest worden uitgevoerd door ondergeschikte ambtenaren. Aan de medewerking der vakorganisaties en het initiatief van particulieren zou mogelijk meer aandacht geschonken moeten worden. Men drong verder aan op een onderzoek van het nieuwe urgentieprogram van de drie centrale landbouworganisaties en den Algemeenen Nederlandschen Zuivelbond en van het stelsel van „Landbouw en Maatschappij”. ²⁾ In eerstbedoeld program worden richtsnoeren aangegeven voor de naar het oordeel der vakorganisaties te volgen Regeeringspolitiek op landbouwgebied. In het belang van een betere aanpassing van het kostenpeil aan de prijzen der land-

¹⁾ Ned. Staatscourant, no. 166, 27 Augustus 1935.

²⁾ Zie Kroniek, 1e kwartaal 1935.

bouwproducten worden vooral ten bate der veehouderij verschillende voorstellen gedaan: afzet in het binnenland tegen lagen prijs van de groote productie van boter in den zomer; gelijkmatiger verdeeling van de melkproductie over het jaar, b. v. door verhooging der bijlagen in den winter; het uit de markt nemen van vee; bevordering van het gebruik van ondermelk voor veevoeding en van het winnen van eiwitrijk veevoeder; verhooging van de heffingen op margarine, andere spijsvetten en oliën, en beperking van de margarineproductie.

Ook in „In- en Uitvoer” ¹⁾ wordt gewezen op de steeds ruimere volmacht der Regeering op het gebied van de uitvoering der Landbouwerisiswet, en op het feit, dat tal van groepen der bevolking, die met den landbouw zelf geenerlei bemoeienis hebben, doch enkel goederen van landbouwproducten afkomstig verwerken of verhandelen, in het ordeningssysteem betrokken worden.

Op de eerste begrooting van het afzonderlijk Departement van Landbouw en Visscherij, betreffende het jaar 1936, is voor den gewonen dienst een bedrag van ± f 7,78 millioen uitgetrokken, dat is f 741 500 minder dan over 1935 voor de afdeling Landbouw en Visscherij werd toegestaan op de begrooting van het Departement van Economische Zaken. De bezuiniging betreft in hoofdzaak het landbouwonderwijs, met name den post „Nieuwbouw Landbouwhoogeschool”. Zooveel mogelijk zal getracht worden het landbouweursonderwijs in stand te houden. De post voor het aanstellen van assistenten bij den landbouwvoorlichtingsdienst, die een schakel vormen tusschen de bedrijfsconsulenten en de boeren, is verhoogd van f 35 000 op f 90 000, met het oog op het groote belang van economische landbouwvoorlichting.

Ten aanzien van verschillende onder het Departement van Landbouw en Visscherij ressorteerende takken van voortbrenging kan het volgende worden medegedeeld.

De intrekking van de Tarwewet 1931, waartoe besloten werd bij de wet van 27 Juli 1934 ²⁾, vond einde Augustus j.l. plaats. ³⁾ Alle voorschriften inzake de teelt, aflevering, prijszetting, enz. van tarwe zijn thans gebaseerd op de Landbouwerisiswet 1933. De gewestelijke tarweorganisaties zijn, in verband met deze overschakeling der tarweregeling, veranderd van vereenigingen in stichtingen.

De sterk dalende prijzen van rogge en gerst hier te lande waren voor de Regeering aanleiding, met ingang van 4 September de monopolieheffingen op alle granen en derivaten daarvan, alsmede de heffingen op den invoer van veekeuken, te verhoogen. Deze maatregel had tevens ten doel de minder gunstige positie van het Landbouwerisifonds te verbeteren.

De zeer ernstige financieele moeilijkheden in den tuinbouw deden de Regeering besluiten om het voor 1935 uit het Landbouwerisifonds voor den tuinbouw beschikbaar gestelde steunbedrag te verhoogen van f 6 millioen tot f 12 millioen. ⁴⁾ Hierdoor zal in 1935 meer aan steun worden uitgekeerd dan in eenig voorafgaand jaar: in 1932, 1933 en 1934 beliepen de steunbedragen resp. f 5, f 7½ en f 9 millioen. Besloten werd, ten aanzien van verschillende tuinbouwproducten, waarvan de oogst en de geldelijke opbrengst practisch reeds konden worden overzien, tomaten, komkommers en verschillende koolsoorten, terstond belangrijke voorschotten te verleen. In 1936 zal de teelt van enkele producten worden beperkt. De Minister zal doen onderzoeken, of het gewenscht is, voor den tuinbouw een afzonderlijke crisisorganisatie in te stellen. De samenkoppeling met de landbouwbelangen in één lichaam, welke in 1934 bij de centralisatie van het crisisbeleid plaats vond ⁵⁾, brengt namelijk in verband met het speciale karakter van den tuinbouw verschillende moeilijkheden mee.

In September sprak de algemeene vergadering der Algemeene Vereeniging voor Bloembollencultuur zich met een geringe meerderheid uit voor handhaving van het saneeringsplan in vollen omvang, ondanks de pogingen van enkele afdelingen om tot geheele of gedeeltelijke opheffing van de Regeeringsbemoeiingen met het bloembollenvak te komen. Op voorstel van

1) Nos. 31, 32 en 33 1935, artikel van Mr. H. J. Frima.

2) Zie Kroniek, 2e kwartaal 1934.

3) Kon. besluit van 28 Augustus 1935, Ned. Staatscourant, no. 169.

4) Ned. Staatscourant, no. 202, 16 October 1935.

5) Zie Kroniek, 1e kwartaal 1934.

de vakorganisatie besloot de Regeering de oorspronkelijk voorgenomen verdere inkrimping van de met bloembollen te betelen oppervlakte niet door te voeren, zoodat in 1935/36 het bloembollenareaal even groot mag zijn als in 1934/35. Mocht het surplus grooter worden, dan mogen de daaruit voortvloeiende consequenties niet ten laste komen van het Landbouwerisisfonds. ¹⁾

In de prijzen van boter, evenals in die van kaas en melkpoeder, deed zich in de laatste maanden een stijging voor, hoofdzakelijk ingevolge groote vraag naar het product in Engeland, waarom de Regeering het mengpercentage van margarine terugbracht van 25 tot 10, en de heffing op het boterverbruik in het binnenland verlaagde. Laatstbedoelde verlaging geschiedde, met het oog op de positie van het Landbouwerisisfonds, niet in de mate, welke de prijsstijging zou doen verwachten. De Algemeene Nederlandsche Zuivelbond uitte de vrees, dat bij stijgende prijzen het boterverbruik, dat voor prijsstelling zeer gevoelig is, zou verminderen, en drong aan op verhooging van de margarineheffingen, teneinde verschuiving naar het verbruik van margarine te voorkomen.

Een commissie, onder leiding van den Regeeringsscommissaris Ir. S. L. Louwes, heeft rapport uitgebracht over de vraag, of invoering van een monopolie voor den afzet van boter gewenscht is, welke vraag zij bevestigend beantwoordt, daar voor den afzet een orgaan noodig zou zijn, dat over ruimer bevoegdheden beschikt dan de instellingen, welke thans den Minister van advies dienen en de betreffende regelingen uitvoeren. Het monopolie zou zooveel mogelijk aan de bestaande organen moeten overlaten, en zoo weinig mogelijk in den gewonen handel moeten ingrijpen. De uitvoer zou slechts moeten worden toegestaan aan door het monopolie erkende exporteursverenigingen, welke van haar exportrecht slechts gebruik zouden mogen maken, voor zoover zij van de producenten een leveringsrecht hadden gekocht. Aan laatstgenoemden zou dit recht moeten worden toegekend op grond van den omvang hunner productie in een recente periode. Eén der zes commissieleden uitte bezwaren tegen eenige in het rapport voorgestelde maatregelen.

De voorbereiding der melksteunbep^{er}king ²⁾ brengt mee, dat voor elk der ± 200 000 leiders van veehouderijbedrijven individueel het contingent melk, waarover steun zal worden verleend, moet worden vastgesteld. Dit vordert meer tijd dan aanvankelijk verwacht was, zoodat de Regeering zich dan ook genoodzaakt zag de beperking in plaats van in Juni j.l. pas einde December 1935 in werking te doen treden. Zij nam de in verband met de beperking reeds toegepaste verhooging van de uitkeeringen van 2,56 cts. tot 2,96 cts. per kg melk van een bepaald vetgehalte einde September voorloopig terug. Volgens persberichten zouden de drie centrale landbouworganisaties en de Algemeene Nederlandsche Zuivelbond in November aan de Regeering hebben medegedeeld, dat naar hun oordeel de voorgenomen regeling inzake de melksteunbep^{er}king onuitvoerbaar was en haar doel zou missen. De betrokken Minister heeft daarop in overleg met het College van Regeeringsscommissarissen het besluit genomen, voor de toepassing der noodzakelijk geachte beperking van de melkproductie een andere regeling te zoeken.

Blijkens inventarisaties, op last van het College van Regeeringsscommissarissen gehouden in Mei 1934 en Mei 1935, is het totaal aantal stuks rundvee in het tusschen deze beide inventarisaties gelegen jaar met 190 000 stuks verminderd. Deze vermindering heeft echter nog slechts hoofdzakelijk betrekking op het jongvee. Het aantal melk- en kalfkoeien was echter ten gevolge van den sterken aanfok in vorige jaren in Mei 1935 nog ongeveer even groot als op hetzelfde tijdstip van 1934. De oppervlakte gescheurd grasland bleek tweemaal zoo groot te zijn als in het vorige jaar.

De Regeering besloot, met ingang van 1936 het baconcontract, de overeenkomst tusschen de Veehouderij-Centrale en de baconfabrikanten, te beëindigen, aangezien de sterk teruggelopen export van bacon een nieuwe regeling gewenscht maakt.

Nadat zich in de prijzen van levende varkens gedurende enkele weken een

1) Ned. Staatscourant, no. 214, 1/2 November 1935.

2) Zie Kroniek, 1e kwartaal 1935.

aanzienlijke stijging had voorgedaan, heeft de Regeering met ingang van 7 October de verlaging van de heffing op varkensvleesch van 9 tot 6 ets. per kg geslacht gewicht — indertijd toegepast om door verruiming van de binnenslandsche consumptie verdere prijsinzinking te voorkomen — ongedaan gemaakt. Zij wilde verhinderen, dat de varkenshouders in de hoop op verdere prijsstijging hun varkens zouden achterhouden. Toen het beoogde doel was bereikt, en aan de voortgaande prijsstijging en onnoodige voorraadvorming een einde was gekomen, werd de heffing op 28 October tot 6 ets. per kg teruggebracht.

De Veehouderijcentrale heeft voor haar voorraad in koelhuizen opgeslagen varkens plaatsing gevonden: een deel werd in blik geconserveerd voor distributie onder werkloozen en andere steuntrekkenden, terwijl het overige deel naar Duitschland werd uitgevoerd ingevolge een ruilvereenkomst, waarbij Duitschland gerechtigd werd tot levering van een deel van zijn tarweoogst van 1934.

Aan de aanzienlijke stijging, welke zich dit jaar in den uitvoer van eieren naar Engeland voordeed, werd onlangs een einde gemaakt, doordat de uitvoer voor Augustus 1935, later ook voor September 1935, werd beperkt tot het peil van de overeenkomstige maanden van 1934. In de maand Augustus ontstond daardoor reeds een overschot van $\pm$ 2,5 millioen eieren, dat zich te sterker deed gevoelen, doordat ook de eieruitvoer naar Duitschland steeds afneemt. De Regeering besloot het bedrijf te hulp te komen door gelegenheid te bieden tot het opslaan van voorloopig 12 à 13 millioen eieren in koelhuizen tegen een netto-prijs van f 2,30 per 100 stuks. Slechts zij, die consenten hebben voor den uitvoer naar Duitschland, zullen van deze gelegenheid tot opslaan kunnen profiteeren. De bedoeling is, dat de Nederlandsche Centrale voor Eieren en Pluimvee later de opgeslagen eieren overdoet aan de „Deutsche Reichseierstelle” te Berlijn.

Ten behoeve van erkende producenten van handgestoken fabrieksturf in de provincies Groningen, Drenthe en Overijssel is bij Ministerieele beschikking van 21 September ¹⁾ bepaald, dat onder zekere voorwaarden uit het Landbouwerisisfonds steun wordt verleend aan het „Verkoopkantoor Fabrieksturf” te Assen tot een zóódanig bedrag, dat voor door bemiddeling van dit kantoor afgeleverde turf aan de producenten een bijslag kan worden uitbetaald van f 25 per dagwerk. ²⁾

De Regeering ging voort de visscherij te steunen door den aanvoer van pekelen en steurharing te regelen, en tevens door in October aan de Nederlandsche Visscherij-Centrale de beschikking te geven over een bedrag van f 750 000 uit het Landbouwerisisfonds voor het uit de markt nemen en tijdelijk opslaan van haring, ter voorkoming van sterke prijsdaling. ³⁾ Van den in 1934 opgeslagen voorraad werd vrijwel het geheele restant in Rusland afgezet.

Bij de behandeling in de Tweede Kamer van het wetsontwerp tot nieuwe regeling van de pacht, waarvan in de vorige Kroniek melding werd gemaakt, bleken verscheidene leden van oordeel, dat het ontwerp goeddeels tegemoet komt aan bestaande bezwaren. Anderen daarentegen achtten den huidige crisistijd minder geschikt voor het treffen van een definitieve regeling. Bij de bespreking van onderscheiden pachtstelsels werd van verschillende zijden gewezen op de voordeelen van de mobiele pacht, welke snelle aanpassing aan de zich wijzigende economische omstandigheden mogelijk maakt door het leggen van verband tusschen de bedrijfsresultaten en den op te brengen pacht-prijs. Vele leden achtten gewenscht, dat gelegenheid tot hooger beroep van de vonnissen der pachtkamers werd opgesteld. De vereniging „Het Grondbezit” nam in November in haar jaarvergadering een motie aan, waarin de vrees werd uitgesproken, dat de bepalingen van het ontwerp zouden leiden tot een sterke inkrimping van het te verpachten areaal, zoodat op den duur weliswaar de zittende pachters voordeel van de voorgestelde regeling zouden genieten, doch de pachters in het algemeen er, ingevolge de stijgende concurrentie tusschen gegadigden, slechts nadeel van zouden ondervinden.

Inzake de toepassing der Crisispachtwet 1932 liepen de aantallen afgedane verzoekschriften om geheele of gedeeltelijke ontheffing van betaling van een pachttermijn na het eerste jaar sterk terug. In 1932/33, 1933/34 en 1934/35

¹⁾ Ned. Staatscourant, no. 185, 23 September 1935.

²⁾ 1 dagwerk = 45 m³ goedgestuwde luchtdroge turf.

³⁾ Ned. Staatscourant, no. 200, 14 October 1935.

werden resp. 21 119, 4701 en 1794 zaken afgedaan. Door de totstandkoming van een minnelijke regeling beëindigden in de drie genoemde tijdperken resp. 10,4, 3,1 en 3,9 pCt. der afgedane zaken; door beslissing van de kamers voor crisis-pachtzaken resp. 63,4, 83,2 en 83,8 pCt. Van de beslissingen der kamers leidden in alle jaren, en ook in het eerste kwartaal van het vierde jaar der toepassing van de wet, de meeste, n.l. $\pm$ 60 procent of meer tot een reductie van 26 tot en met 50 pCt.

Over de toepassing van het Hypotheekcommissiebesluit van 12 Maart 1935, waarvan melding werd gemaakt in de Kroniek over het eerste kwartaal van 1935, zijn gegevens gepubliceerd tot en met 30 September j.l. Het Hypotheekcommissiebesluit heeft ten doel de hypotheekboeren te beschermen tegen niet noodzakelijke executie van hun landelijk eigendom, en trad op 14 Maart 1935 in werking. Tot einde September werden 266 verzoekschriften door schuldenaars aanhangig gemaakt, 213 beëindigd, en wel 24 door niet-ontvankelijkverklaring, 89 door afwijzing van het verzoek. In 81 gevallen werd het verzoekschrift ingetrokken, nadat de Hypotheekcommissie zich meer of minder intens met de zaak had ingelaten. Over den inhoud der tot stand gekomen minnelijke regelingen zijn geen gegevens beschikbaar. Sedert de inwerkingtreding van het besluit werd nog geen enkele maal bij beschikking van den Minister een verzoekschrift ingewilligd. (Dit zou ten gevolge hebben gehad, dat de toekomstige gebruikers van het geëxecuteerde landelijk eigendom niet als georganiseerden tot crisisorganisaties zouden worden toegelaten, of dat — indien zij reeds waren toegelaten — hun toelating zou worden ingetrokken).

De Regeering heeft in het wetsontwerp tot vaststelling van de begrooting van het Zuiderzeefonds voor 1936 opnieuw f 2 000 000 uitgetrokken voor de voorbereiding van de noordoostelijke inpoldering, een post, welke destijds was teruggenomen. ¹⁾ Bij het uitwerken van het plan voor deze verdere drooglegging wordt vastgehouden aan een kostenbedrag van $\pm$ f 2 500 per ha, waarvan bij de behandeling der begrooting van het Zuiderzeefonds was uitgegaan.

Uit een oogpunt van het verkrijgen van een vereenvoudigde en verbeterde werkwijze op cultuurtechnisch gebied en tevens van bezuiniging is de Regeering op 1 Augustus overgegaan tot de instelling van een Cultuurtechnischen Dienst, waarin het Rijksbureau voor de ontwatering, de Centrale Commissie voor ruilverkaveling en de Commissie van Advies inzake ontginning van woeste gronden zijn samengebracht, zoodat thans de cultuurtechnische belangen, ressorteerd onder de Directie van den Landbouw onder één leiding staan. In de tegelijkertijd ingestelde Centrale Cultuurtechnische Adviescommissie bekleedt de Directeur-Generaal van den Landbouw het voorzitterschap.

HANDEL EN VERKEER.

Omvang van in- en uitvoer gestegen, echter nog beneden het peil van het vorige jaar gebleven; dekkingspercentage op 76,6 gekomen. Gestegen invoer van fabrikaten. De uitvoer naar een aantal landen, welke betalingsmoeilijkheden ondervinden. Overeenkomst met Estland. Toepassing van sancties tegen Italië. Uitvoerverbod van benzine. Toegestane invoercontingenten vaak niet uitgeput. Tijdelijke heffing van 20 oepenten op bijzonder invoerrecht. Opleving op graanmarkten. Verhooging invoerrecht op benzine voor versnelden bruggenbouw. Regeeringscrediet voor bouw van tweede Statendam. Cijfers havenverkeer en goederenvervoer der spoorwegen nog beneden peil van 1934. Crisis in sleepvaart geweten aan teveel aan sleepkracht. Nadeelen der evenredige vrachtverdeling. Concentratie in den goederentreindienst.

	Invoer.	Uitvoer.	Saldo- invoer.	Invoer.	Uitvoer.	Saldo- invoer.	Percentage v/d
							invoer, gedekt door
	Bruto-gewicht $\times$ 1000 kg.			Waarde $\times$ f 1000.			waarde v/d
							uitvoer.
3e kw. 1934 . .	5 993 752	3 531 518	2 462 234	251 180	195 067	55 513	77,90
2e kw. 1935 . .	5 068 015	3 022 770	2 045 245	229 565	159 143	70 422	69,32
3e kw. 1935 . .	5 400 979	3 118 152	2 282 827	227 661	174 293	53 368	76,56

De omvang van den buitenlandschen handel van Nederland is, zoowel wat den invoer als wat den uitvoer betreft, van het tweede op het derde kwartaal van dit jaar toegenomen. Evenals in het voorgaande kwartaal kan echter geconstateerd worden, dat de handel naar gewicht en waarde aanmerkelijk ligt beneden het peil van het overeenkomstige kwartaal van

¹⁾ Zie Kroniek, 1e kwartaal 1935.

het vorige jaar. De waarde van den uitvoer, welke in den regel een stijging van het tweede op het derde kwartaal vertoont, is ook in dit jaar toegenomen, hoewel in mindere mate dan in 1934 het geval was. Daarentegen is de waarde van den invoer tegenover het voorgaande kwartaal iets teruggegaan. Door deze ontwikkeling is het percentage van den invoer gedekt door uitvoer, hetwelk in het tweede kwartaal op 69,3 stond, wederom gestegen tot 76,6.

	Voedings- middelen en dranken.			Fabrikaten.		
	Andere fabrikaten.	Totaal.	Bruto-gewicht × 1000 kg.	Andere fabrikaten.	Totaal.	Waarde × f 1000.
Invoer.						
3e kwartaal 1934	99 311	993 045	1 092 356	8 701	111 694	118 395
2e kwartaal 1935	101 042	929 585	1 030 627	6 420	105 858	112 278
3e kwartaal 1935	103 840	1 007 383	1 111 223	6 250	108 534	114 784
Uitvoer.						
3e kwartaal 1934	179 229	562 553	741 782	28 740	70 632	99 372
2e kwartaal 1935	170 351	570 367	740 718	25 983	69 658	95 641
3e kwartaal 1935	176 301	581 391	757 692	27 076	68 058	95 134

De invoer van voedingsmiddelen en dranken, zoowel als die der overige fabrikaten, is naar gewicht van het tweede op het derde kwartaal toegenomen en kwam daarmee ook boven het peil van het overeenkomstige kwartaal van 1934 te staan. Hoewel de totale waarde der ingevoerde fabrikaten in geringe mate is gestegen, bleef deze echter beneden het niveau van de gelijknamige periode van het vorige jaar.

Bij den uitvoer is dezelfde beweging te constateeren wat het gewicht betreft: een duidelijke stijging zoowel ten opzichte van het voorgaande als van het overeenkomstige kwartaal van 1934. De totale waarde der uitgevoerde fabrikaten is echter tegenover beide genoemde kwartalen gedaald. Hierbij zij vermeld, dat tegenover het voorgaande kwartaal de waarde der uitgevoerde levensmiddelen is gestegen, zoodat de vermindering het resultaat was van een sterkere daling bij de andere fabrikaten.

	Uitvoer van enkele voornaamste producten der Nederl. industrie (in mill. gld.).				
	Katoenen manufacturen.	Kunstzijden garens.	Radio- artikelen.	Metaaldraad gloeilampen.	Margarine.
3e kwartaal 1934	4,1	4,2	13,5	1,5	0,5
2e kwartaal 1935	3,6	3,4	8,4	1,3	0,3
3e kwartaal 1935	3,9	3,3	11,3	1,5	0,3

De uitvoer van katoenen manufacturen vertoont evenals in het vorige jaar een stijging, hoewel in veel geringere mate, van het tweede op het derde kwartaal: het cijfer bleef echter beneden dat van een jaar terug. Ook de uitvoer van radioartikelen steeg in mindere mate dan in 1934 en bleef aanzienlijk onder het niveau van het overeenkomstige kwartaal van het vorige jaar. De cijfers van kunstzijden garens en margarine blijven in meerdere of mindere mate beneden het peil van 1934.

Hieronder treft men de in- en uitvoercijfers voor de ten opzichte van den Nederlandschen handel voornaamste zes landen aan.

in mill. gld.	Duitsch- land.	België- Luxemb.	Groot- Britannië.	Frankrijk.	V. S. v. Amerika.	Ned.- Indië.
Invoer.						
3e kwartaal 1934	67	25	22	11	15	16
2e kwartaal 1935	59	24	22	10	16	15
3e kwartaal 1935	61	27	21	11	17	13
Uitvoer.						
3e kwartaal 1934	53	18	41	14	7	9
2e kwartaal 1935	31	17	34	11	9	8
3e kwartaal 1935	34	16	42	10	8	8
Saldo. 1)						
3e kwartaal 1934	— 14	— 7	+ 19	+ 3	— 8	— 7
2e kwartaal 1935	— 28	— 7	+ 12	+ 1	— 7	— 7
3e kwartaal 1935	— 27	— 11	+ 21	— 1	— 9	— 5

1) + uitvoersaldo. — invoersaldo.

Zooals blijkt uit bovenstaand overzicht is de waarde van den invoer uit Groot-Britannië en Nederlandsch-Indië ten opzichte van het voorgaande kwartaal gedaald, terwijl die van den invoer uit de overige der genoemde landen is gestegen. Voor den uitvoer is een daling te zien bij dien naar België, Frankrijk en de Vereenigde Staten, terwijl de uitvoer naar Duitschland en Engeland is toegenomen, naar laatstgenoemd land zelfs in sterke mate. Hierdoor is het uitvoersaldo naar Engeland nagenoeg verdubbeld en boven dat van het derde kwartaal van 1934 gekomen. Het invoersaldo met Duitschland nam iets af, terwijl dat met België aanmerkelijk gestegen is, hoofdzakelijk tengevolge van vermeerderden invoer uit dat land.

Van verschillende zijden werd gewezen op het gevaar van een toeneming van onzen export naar landen, waarheen vroeger de handel van weinig beteekenis was, aangezien vele dezer landen thans met betalingsmoeilijkheden te kampen hebben. Zoo is de export naar Spanje in de eerste 9 maanden van 1935 gestegen met ruim f 2 miljoen tegenover de overeenkomstige periode van het vorige jaar, terwijl de betalingen van dit land thans met een achterstand van ruim een half jaar plaats vinden. Een overeenkomstige ontwikkeling heeft in het handelsverkeer met Hongarije plaats gevonden. De uitvoer naar Italië, met welk land een clearingverdrag is tot stand gekomen, vertoonde in September een sterke stijging, welke vermoedelijk in verband moet worden gebracht met het conflict in Afrika.

De handel met Roemenië is sinds het afsluiten van een clearingverdrag zeer ingekrompen: vooral de invoer uit dat land is sterk gedaald, waardoor het invoersaldo van ruim f 1 miljoen in het 1ste kwartaal van 1935 tot f 200 000,— in het 3de kwartaal is gedaald. Deze ontwikkeling zal een ongunstigen invloed uitoefenen op de clearing met Roemenië, welke echter aldaar nog steeds niet tot uitvoering is gekomen. Ook de invoer uit Bulgarije is gedurende het loopende jaar belangrijk gedaald, hetgeen hoofdzakelijk aan de prijsstijging in genoemd land wordt toegeschreven.

Op 12 October werd een handelsovereenkomst met Estland gesloten, waarbij dit land voor eenige belangrijke Nederlandsche artikelen, zooals bloembollen en radiotoestellen, tariefsverlagingen toestond. De Regeering van Estland verplichtte zich terstond voor de achterstallige handelsvoordringen de noodige deviezen beschikbaar te stellen. Hiertegenover verkreeg genoemd land eenige faciliteiten voor den invoer in Nederland.

Met ingang van 10 October trad in werking de Uitvoerverbodenwet, waarbij de Regeering de bevoegdheid kreeg tot het uitvaardigen van uitvoerverboden ter bevordering van de internationale samenwerking in het belang van den vrede of ter bescherming van de levensbelangen van het Rijk in tijden van buitengewone internationale spanning. Op grond van deze wet verbood de Regeering den uitvoer naar Italië van wapenen en ander oorlogsmateriaal, alsmede van transportdieren, rubber en een aantal metalen.

Voorts verkreeg de Regeering einde October bij de Santiewet 1935 de bevoegdheid nadere maatregelen te nemen ter bevordering van de internationale samenwerking tot het voorkomen of beëindigen van vijandelijkheden. Op grond hiervan werd bij Koninklijk Besluit van 14 November de invoer van goederen uit Italië, alsmede het verstrekken van crediet aan dit land verboden.

In verband met een tekort aan benzine hier te lande werd op 9 October de uitvoer van dit product verboden. De Regeering bepaalde echter dat van dit verbod algemeene dispensatie wordt verleend, behalve voor die hoeveelheden en soorten benzine, ten aanzien waarvan met belanghebbenden is of wordt overeengekomen, dat uitvoer niet zal plaats hebben.

In de Troonrede werd verklaard, dat de Regeering zal nagaan of het mogelijk is geleidelijk de bestaande contingenteregingsmaatregelen te vervangen door andere maatregelen, welke evenzeer steun aan het bedrijfsleven en behoud van werkgelegenheid beoogen, doch die niet het bezwaar medebrengen van verstarring van den handel. Volgens een rapport van de Kamer van Koophandel te Rotterdam over de werking der Crisisinvoerwet zou thans ongeveer 36 pCt. der goederen, die in 1930 werden ingevoerd, gecontingenteerd zijn en zou de contingentereing in vele gevallen verder gegaan zijn dan het weren van overmatigen invoer, daar zij dezen ver onder het gemiddelde niveau van den invoer zou hebben teruggebracht. Ook meent men dat de stroefheid van de uitvoering en de verstarring van den invoerhandel vaak tot gevolg hebben gehad, dat toegestane contingenten niet kunnen worden uitgeput.

Met ingang van 15 October werd bij Koninklijk Besluit een heffing van 20 oopen op het bijzonder invoerrecht ingesteld, welke heffing in verband staat met de bij wetsontwerp voorgestelde overeenkomstige verhooging der omzetbelasting. Voor de gevallen waarin het den importeur onmogelijk is, deze meerdere kosten op zijn afnemer te verhalen, kon door den Minister hiervan kwijtschelding verleend worden. Op 15 November werden de invoerrechten echter weder tot het oude peil teruggebracht, daar het wetsontwerp

tot verhooging der opcenten op de omzetbelasting door de Regeering werd ingetrokken.

De binnenlandsche goederenmarkten bleven gedurende het derde kwartaal meerendeels kalm. Hier en daar deed zich eenige opleving voor in verband met vrees voor de positie van den gulden. Tegen het einde van het kwartaal was een koopbeweging te constateeren bij verschillende koloniale producten in verband met de politieke verwickelingen in het buitenland. Het belangrijkste verschijnsel was echter een aanmerkelijke stijging der graanprijzen, voornamelijk voor tarwe, als gevolg van matige oogsten in Amerika en Frankrijk, en van geleidelijk verminderde voorraden.

Het wetsontwerp voor den vernelden bruggenbouw, hetwelk ten doel had concessie te verleen aan een vennootschap inzake tolheffing, was aan veel critiek onderhevig. Bij de gehouden verkeerstellingen op eenige rivierovergangen is gebleken, dat het aantal motorrijtuigen, dat van deze overgangen gebruik maakt, veel grooter is dan uit vroegere tellingen werd afgeleid. Ook werd vastgesteld, dat het doorgaand verkeer een ruimere plaats innam dan oorspronkelijk verwacht werd. In verband hiermede gaf de Regeering de voorkeur aan een belasting, welke over het verkeer in zijn geheel verdeeld is, zoodat in September een wetsontwerp werd ingediend, waarin werd voorgesteld den vernelden bruggenbouw te financieren door middel van een verhooging der tijdelijke heffing van het bijzonder invoerrecht op benzine vanaf 1 Januari 1936.

Tot den bouw van een zusterschip van de Statendam werd besloten na onderhandelingen van de Regeering met de Holland-Amerika Lijn en een aantal werven, waarbij het gelukte een voor de betrokken partijen bevredigende calculatie op te stellen. De Regeering verleent ter financiering van dezen bouw aan genoemde reederij een crediet, overeenkomend met de bouw-som, verminderd met f 800 000 waarvoor door de commissarissen der Holland-Amerika Lijn in het crediet wordt deelgenomen.

Jaren	1933.				1934.				1935.		
	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.
Buitenlandsch goederenverkeer in millioenen tonnen:											
Alle havens	15,22	16,27	18,43	17,07	16,77	20,12	20,40	19,86	18,78	18,60	19,89
Rotterdam	8,88	9,12	10,45	10,11	9,90	12,51	12,23	12,41	12,83	11,50	12,39
Amsterdam	1,78	1,58	1,84	1,87	1,89	1,87	1,88	1,93	1,82	1,58	1,64
Inhoud binnengekomen schepen in millioenen tonnen:											
Rotterdam	3,51	3,73	4,07	4,01	4,06	4,40					
Amsterdam	1,16	1,09	1,12	1,26	1,15	1,15	1,20	1,14	1,15	0,99	0,99

* inclusief Pernis — Vondelingenplaat, geannexeerd 1 Mei 1934.

Zooals blijkt uit bovenstaand staatje, is de totale bedrijvigheid in de Nederlandsche havens tegenover de voorgaande kwartalen iets gestegen, maar de cijfers blijven toch nog beneden het peil van het vorige jaar. Slechts het buitenlandsch goederenverkeer van Rotterdam is boven het niveau van het overeenkomstige kwartaal in 1934 gekomen.

Tijdens het te Dordrecht gehouden internationaal sleepvaartcongres werd een commissie benoemd ter bestudeering van de saneering van het sleepvaartbedrijf. Volgens het rapport van deze commissie is de crisis in de sleepvaart hoofdzakelijk te wijten aan een teveel aan sleepkracht ten aanzien van het te verrichten sleepwerk. Een rationeele verdeling der werkzaamheden zou te bereiken zijn door overleg met den handel, groote reederijen enz., verdeling van het sleepwerk door een centraal kantoor met inschakeling van bonafide sleepagenten, voorts loonende sleeptarieven in overleg met de genoemde instellingen en bepaalde vaar- en rusttijden.

De toestand in het binnenschepvaartbedrijf blijft nog onbevredigend. Blijkens een studie van de bevrachtingscommissie te Rotterdam wordt slechts 30 pCt. van de capaciteit der binnenvloot nuttig gebruikt, zoodat een saneering op dit gebied dringend noodig wordt geacht. Ook wordt gewezen op het feit, dat tengevolge van de evenredige vrachtverdeling zeer oude schepen opgeknapt en weer in dienst gesteld worden. Van vele zijden wordt dan ook aangedrongen op een wijziging of een buiten werking stelling van de wet op de evenredige vrachtverdeling. De Kamer van Koophandel te Amsterdam bracht naar voren, dat de bezwaren tegen deze wet nog vermeerdert werden door de rechterlijke uitspraak, krachtens welke elk vervoer te water binnen Nederland vrij zal zijn, mits het inladen geschiedt op den Rijn, welke buiten

de wet valt. De Regeering heeft aan deze en andere bezwaren tegemoet willen komen en besloot een commissie in te stellen om van advies te dienen in hoeverre aanleiding bestaat tot wijziging of intrekking van de wet op de evenredige vrachtverdeling.

Jaren	Goederenvervoer op de spoorwegen.											
	1933.				1934.				1935.			
	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.
Kwartalen												
Opbrengst in mill. gulden	13,90	13,15	12,95	14,03	12,71	11,91	12,27	12,12	10,47	10,03	9,32*	
Goederenvervoer 9 voorn. stations 1000 ton	1065	1014	1067	1240	1086	1009	923	927	788	725		

* Voorloopig cijfer voor wat de laatste beide maanden betreft; het definitieve cijfer is doorgaans per maand f 200 000 (0,20 millioen) hooger, zoodat het definitieve kwartaalcijfer op f 10,23 mill. kan gesteld worden.

Zooals uit bovenstaand staatje valt af te leiden, blijft de opbrengst van het goederenvervoer op de spoorwegen evenals de vervoerde tonnage op de voornaamste stations, nog steeds aanmerkelijk beneden het peil van het vorige jaar, zoodat nog geen verbetering valt te constateeren in de dalende tendens welke gedurende een aantal jaren den loop van het goederenvervoer op de spoorwegen gekenmerkt heeft. Teneinde zooveel mogelijk aan de concurrentie van het autoverkeer het hoofd te bieden, blijven de spoorwegen doorgaan met de noodige aanpassing aan de behoeften van het verkeer. Zoo werd gedurende den zomer van dit jaar een concentratie aangebracht in den goederentreindienst, waardoor een aanmerkelijke versnelling van het vervoer verkregen werd.

PRIJZEN. KOSTEN VAN LEVENSONDERHOUD.

Belangrijke stijgingen bij eenige artikelen; oorzaken o.m. de kleine tarweoogst, een zekere vetschaarschte en invloed van den oorlog.

Het indexcijfer van groothandelsprijzen op de basis 1913 = 100 (het „oude” indexcijfer) vertoont een stijging van 7 pCt. van Augustus op October en dat van de voedingsmiddelen alleen zelfs een van 9 pCt., zooals door het gebruikte staatje hieronder wordt getoond.

Groothandelsprijzen.

1913 = 100.

	Algemeen indexcijfer.						Indexcijfer voedingsmiddelen.					
	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1930	1931	1932	1933	1934	1935
Jan.	131	105	84	75	79	78	134	108	88	79	85	83
Febr.	126	104	83	74	80	77	127	106	87	78	85	82
Maart.	122	103	82	72	79	75	121	105	86	74	84	80
April.	122	102	80	71	79	76	121	105	86	72	84	80
Mei	118	102	79	72	77	75	116	106	86	72	81	78
Juni	118	100	78	73	76	75	119	103	86	72	81	78
Juli	115	97	76	73	77	74	118	101	81	73	82	77
Aug.	114	94	75	73	78	73	117	98	79	74	84	75
Sept.	112	91	76	75	77	75	115	95	79	78	84	77
Oct.	111	89	77	76	77	78	116	93	82	80	84	82
Nov.	110	89	77	76	77	78	114	93	83	81	83	82
Dec.	107	85	76	77	78		111	89	81	82	83	
Het jaar.	117	97	79	74	78		119	101	84	76	83	

In het afgelopen kwartaal is door het Centraal Bureau voor de Statistiek inmiddels een nieuw indexcijfer van groothandelsprijzen berekend, waarin ook de prijzen van een aantal afgewerkte fabrikaten zijn opgenomen, terwijl een weging wordt toegepast die zoo goed mogelijk rekening houdt met de waarde der omzetten van de verschillende goederengroepen in het tijdvak 1925/1927. Het indexcijfer zelf is berekend op de basis 1926/1930 = 100. Dit algemeene indexcijfer vertoont door het opnemen van afgewerkte producten een rustiger verloop: sinds Juli trad hierin een stijging van 4½ pCt. op. Zeer uitgesproken was de stijging in de prijzen der dierlijke voedingsmiddelen, waar ze, sinds Juni, 25 pCt. bedroeg (zie tabel blz. 26 bovenaan).

Een belangrijk deel van deze stijging is toe te schrijven aan de stijging in de prijzen van kaas, varkensvleesch en eieren, welke laatste een vrijwel normale seizoensstijging was. De kaasprijzen, die na den zeer lagen stand in den zomer tot het peil van de maxima in 1933 en 1934, die toch nog laag zijn, zijn teruggekeerd, hebben den invloed ondervonden van een toegenomen vraag uit Duitschland, welke leidde tot het toestaan van een extra-contingent. Daarnaast wordt genoemd de invloed van den drogen zomer en van een strengere toepassing van de productieregeling. De prijzen van het varkensvleesch bren-

Groothandelsprijzen. Basis 1926—1930 = 100

	Voedingsmiddelen.			Grondstoffen.									
	Plantaardige.	Dierlijke.	Totaal.	Hout.	Chemische waren.	Textielwaren.	Huiden en leder.	Metaalwaren.	Papier.	Grondstoffen voor gefabr. voedingsmiddelen.	Totaal (incl. hulpstoffen).	Afgewerkte producten.	Algemeen indexcijfer.
1935 Januari . . .	74,2	58,6	65,2	43,5	64,3	42,8	28,9	52,3	36,1	33,5	42,8	67,0	61,7
Februari . . .	73,0	58,1	64,8	43,5	63,5	42,6	28,6	52,1	36,1	34,8	43,1	66,9	61,6
Maart . . .	73,6	56,2	63,6	38,8	62,5	40,4	27,5	52,1	36,1	33,3	41,5	66,3	60,6
April . . .	75,6	54,8	63,7	38,8	62,5	40,8	29,6	52,7	36,1	34,1	42,0	66,5	60,9
Mai . . .	76,1	53,8	63,3	38,8	62,1	42,2	34,4	53,4	36,1	35,6	43,1	66,3	60,9
Juni . . .	79,1	53,1	64,2	38,8	60,5	41,5	33,8	52,7	36,1	34,1	42,3	66,2	60,9
Juli . . .	76,0	53,6	63,2	37,4	60,2	42,7	32,8	53,2	36,1	33,1	42,0	66,2	60,6
Augustus . . .	72,3	57,0	63,5	37,4	60,2	41,8	32,9	54,8	36,1	34,2	42,5	66,2	60,8
September . . .	72,4	61,1	66,0	37,4	60,2	41,6	35,1	55,2	36,1	35,2	42,9	66,8	61,8
October . . .	74,6	66,6	70,0	37,9	60,2	42,3	38,6	56,1	36,1	37,8	44,3	67,2	63,3
November . . .	73,8	64,0	68,2	39,3	60,2	43,8	37,1	56,3	36,1	37,5	44,7	66,8	62,7

gen een vernauwing van de markt tot uitdrukking; de prijzen bevinden zich nu (inclusief de heffing) tusschen de jaargemiddelden van 1930 en 1931.

Uit den staat, hierboven afgedrukt, ziet men voorts dat er een stijging van de prijzen van metalen en metaalwaren met 7 pCt. sinds Februari heeft plaats gehad, waartegenover de houtprijzen sinds midden 1934 belangrijk gedaald zijn. Gestegen zijn voorts nog de leerprijzen en de theeprijzen, beide als gevolg van het Italiaansch-Abessijnsch conflict, terwijl de tarweprijzen aangetrokken zijn door de lage oogsten.

De kosten van levensonderhoud zijn in September op den laagsten stand gekomen die gedurende de crisis en de depressie is voorgekomen.

De bewegingen die sindsdien hebben plaats gehad kunnen ten deele worden nagegaan aan de verhoudingscijfers van de prijzen van een aantal voedings- en genotmiddelen in een tiental groote gemeenten, die maandelijks door het Centraal Bureau voor de Statistiek worden gepubliceerd. Uit deze cijfers blijkt dat de broodprijzen (tarwebrood) met 2 à 3 pCt. gestegen zijn van September op October. Stijgingen zijn voorts aanwezig bij bruine en witte boonen, grauwe erwten, vermicelli, melk (10 pCt.), kaas, eieren, boter- en raapolie, reuzel (12 pCt.), rundvet en vetspek (20 pCt.) en thee, terwijl een daling optrad bij biefstuk en koffie. Nader onderzoek omtrent de vetprijzen leerde dat sinds midden November weer een lichte daling is gevolgd.

Kosten van levensonderhoud.

Amsterdam.					's-Gravenhage.						
(excl. belastingen.)					(incl. belastingen.)						
Oct. 1923—Sept. 1924 = 100.					1921 = 100.						
Arbeidersgezinnen.					Arbeidersgezinnen.						
	1931	1932	1933	1934	1935	1931	1932	1933	1934	1935	
Maart . . .	87,4	79,9	78,1	80,1	77,4	Maart . . .	74,1	68,0	66,3	68,5	66,2
Juni . . .	86,9	79,3	77,8	79,2	76,9	Juni . . .	74,4	66,0	66,1	67,4	65,7
Sept. . . .	85,6	79,9	79,0	79,3	76,8	Sept. . . .	71,3	65,8	66,9	67,5	65,2
Dec. . . .	82,2	79,4	80,7	78,6		Dec. . . .	70,2	67,0	68,4	66,7	
Gezinnen van meergegoeden.					Ambtenaarsgezinnen.						
	1931	1932	1933	1934	1935	1931	1932	1933	1934	1935	
Maart . . .	89,9	81,3	78,6	77,0	74,5	Maart . . .	71,5	66,1	64,2	65,9	64,2
Juni . . .	89,0	81,5	77,9	76,3	74,6	Juni . . .	70,8	64,4	64,2	65,0	64,0
Sept. . . .	86,9	81,0	77,4	76,2	73,5	Sept. . . .	69,1	64,5	64,8	65,5	63,8
Dec. . . .	84,3	80,7	78,0	75,5		Dec. . . .	67,9	65,1	65,8	64,8	

FINANCIËWEZEN.

Geld- en credietwezen. Effectenmarkt onder invloed van onrust op deviezenmarkt, hooge geldrente, koersstijging te New York en politieke onzekerheid; daling obligatiekoersen tot in September, daarna stijging. Gondafvloeiing begin Augustus tot staan gebracht, in September nieuwe gondafgifte, daarna herstel van vertrouwen en verruining geldmarkt. Stagnatie bij hypotheekleeningen. Crediet aan België verlengd. Clearingverdragen met Italië en België afgesloten. Credieten aan Italië verboden op grond van Sanctiewet. Oprichting Mij voor Industrie-financiering. Openbare financiën. Opbrengst der Rijksmiddelen lager dan in 3e kwartaal 1934, kaspositie van het Rijk ongunstiger, tekort op Rijksbegrooting 1936 f 119 miljoen, heffing van 20 opeenten op een aantal belastingen. Wetsontwerp tot verlaging openbare uitgaven aangenomen, bijdragen van Werkloosheidssubsidiefonds aan gemeenten voor 1936 f 105 miljoen. Vermindering der gemeentereserves.

Geld- en credietwezen. Nadat de effectenmarkt in Juli onder invloed van onrust op de deviezenmarkt had gestaan, trad een periode in, gedurende welke de effectenmarkt de inwerking van verschillende deels tegenstrijdige factoren, zoals de hooge geldrente, de koersstijging te New-York en de politieke onzekerheid vertoonden. Op de aandelenmarkt bleef aanvankelijk het voor de Nederlandsche ondernemingen gedurende de laatste maanden bereikte koersniveau over vrijwel de geheele linie gehandhaafd. Bij rubberwaarden valt na de snelle stijging van Mei op Juni een teruggang te constateeren, welke verband houdt met de voortdurende ongunstige statistische positie van het product; daartegenover staan koerswinsten tot in Augustus van tabak- en petroleumaandelen, de laatste voornamelijk als gevolg van het tot stand komen van een productieregeling in de Vereenigde Staten.

Bij nadering van de hervatting der begrootingsdebatten in September deed zich aanvankelijk een nieuwe vrees voor de positie van den gulden gevoelen, gepaard gaande met een stijging van aandelenkoersen. Toen echter gebleken was, dat de Regeering op een meerderheid kon rekenen trad wederom een daling in. Mede eenige ongunstige factoren ten aanzien van een aantal cultures en bedrijfstakken hadden tot resultaat dat het algemeen indexcijfer voor aandelen in September op 28,8 kwam te staan tegen 29,9 in de vorige maand. Hierbij dient te worden vermeld dat het Nederlandsche publiek zich gedurende den zomer in toenemende mate heeft geïnteresseerd bij Amerikaanse aandelen, waarvan de koersen in overeenstemming met New-York sterk zijn opgelopen. In October en November zijn de meeste aandelenkoersen, in het bijzonder die op het gebied der grondstoffen-productie, gestegen.

Indexcijfers van koersen van aandelen (1921—1925 = 100.)

	1934.				1935.								
	Jan.	Apr.	Juli.	Oct.	Jan.	Apr.	Mei.	Juni.	Juli.	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.
Totaal indexcijfer	34,3	33,6	30,7	29,7	28,9	30,4	30,1	30,5	29,7	29,9	28,8	30,1	33,1
Nederlandsche ondernemingen	32,3	31,3	27,9	27,0	26,0	27,6	26,8	26,5	26,1	26,3	25,2	26,4	28,9
Waarvan:													
Banken	67,4	68,4	64,9	70,3	67,6	74,2	74,3	73,3	72,2	71,4	68,9	67,8	69,1
Scheepvaartondernemingen	3,5	3,0	2,3	2,3	2,9	2,2	2,0	2,0	2,0	2,1	2,3	2,0	4,0
Industrie	38,9	37,6	33,7	31,9	30,4	33,8	35,5	33,2	32,2	32,5	29,8	31,9	34,3
Indische ondernemingen	34,9	38,0	36,6	35,8	35,6	36,3	37,5	39,4	37,6	37,8	36,7	33,2	42,5
Waarvan:													
Suiker	31,5	31,6	28,9	25,0	25,2	31,0	30,8	31,1	29,5	29,6	28,4	32,2	35,7
Rubber	30,7	43,5	57,7	56,9	58,8	54,6	56,4	64,2	62,2	59,8	55,3	56,7	58,0
Tabak	39,1	41,2	46,3	46,4	47,9	46,9	45,4	49,4	50,9	53,2	51,6	52,0	58,1
Petroleum	55,9	50,2	48,9	46,0	43,8	47,9	54,0	59,7	59,7	62,5	60,0	60,9	67,0

De einde Juli tot uiting gekomen onrust op de deviezenmarkt heeft een sterke daling van de obligatiekoersen veroorzaakt, welke in onderstaand staatje bij de koersen van Augustus tot uitdrukking komt. De zwakke tendens voor obligaties heeft zich voortgezet tot in September, toen tengevolge van het bovenvermelde resultaat der Kamerdebatten een krachtige koepbeweging ontstond voor de op laag niveau gekomen obligaties. De gemiddelden van October geven dan ook een stijging van het geheele koersniveau te zien, waarbij ook de verruiming op de geldmarkt een rol gespeeld heeft. Een uitzondering vormen de spoorwegobligaties welke niet of slechts in geringe mate van de koersstijging hebben kunnen profiteren.

Koersen van obligaties.

	1934.				1935.								
	Jan.	Apr.	Juli.	Oct.	Jan.	Apr.	Mei.	Juni.	Juli.	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.
Nederland 1931 4 0/0	100,5	99,9	101,5	101,8	102,1	99,0	98,4	98,0	98,3	94,3	93,1	95,9	97,3
Amsterdam 1931 I 4 0/0	92,7	94,7	98,4	99,2	99,2	96,9	95,1	93,7	93,1	89,4	86,0	90,6	92,3
Rotterdam 1931 4 0/0	89,5	91,9	97,3	98,3	98,9	95,3	93,3	92,4	91,6	87,9	85,5	87,3	90,4
's-Gravenhage 1931 II 4 0/0	99,4	99,0	100,9	101,0	100,9	98,8	97,9	96,7	98,2	93,9	91,6	95,0	96,9
Noordholland 1931 4 0/0	100,2	100,1	101,2	101,5	101,4	99,4	98,7	97,3	99,3	95,1	92,3	95,4	97,9
Mij. t. Ex. S.S. 1931 II 4 0/0	93,1	94,5	99,7	99,7	98,3	94,2	90,6	87,4	86,7	82,1	81,1	80,6	82,5
Ned.-Indië 1930 4 1/2 0/0	95,4	98,3	100,9	101,7	101,4	98,6	98,0	97,5	96,6	94,8	92,6	95,3	97,2
Grootboekobl. 3 0/0	84,1	89,5	90,5	91,7	92,5	86,5	85,4	82,5	81,2	77,9	79,8	83,1	86,1

Nieuwe emissies vonden in het derde kwartaal niet plaats, nadat in het voorgaande kwartaal slechts voor een zeer klein bedrag was uitgegeven. Ook konden in verband met de ongunstige tendens op de beleggingsmarkt in deze periode geen leningen geconverteerd worden.

De goudafvloeiing werd door het krachtig ingrijpen van de Nederlandsche Bank vrij spoedig tot staan gebracht. Reeds op 3 Augustus kon het disconto, dat tot 6 pCt. was verhoogd wederom met 1 pCt. worden verlaagd. De goud-

voorraad van de Nederlandsche Bank nam zeer geleidelijk toe van f 583 miljoen op 5 Augustus tot f 600 miljoen op 9 September. De nadering van de nieuwe Kamerdebatten voor de begrooting deden echter hierna wederom eenigen onrust ontstaan. Hierbij kwam, dat de recente goudafgiften en de terughoudendheid der banken een schaarschte op de geldmarkt hadden veroorzaakt, waardoor het Rijk niet in staat was het gevraagde bedrag aan schatkistbiljetten op de markt te plaatsen. Het was zoodoende genoodzaakt om voor f 10 miljoen aan schatkistbiljetten bij de Nederlandsche Bank onder te brengen en ten volle gebruik te maken van het recht tot het opnemen van een renteloos voorschot van f 15 miljoen.

De Nederlandsche Bank verloor tusschen 9 en 30 September voor f 64 miljoen aan goud. De disconteerings en beleeningen gaven in dezen tijd een vermeerdering van tezamen f 87 miljoen te zien. De discontoverhooging van 5 op 6 pCt. en het verloop der Kamerdebatten, tijdens welke een devaluatie nog eens nadrukkelijk door den Minister-President werd afgewezen, deden het vertrouwen echter in October geleidelijk herstellen. Het gevluchte kapitaal keerde vanaf begin October weer naar Nederland terug en de goudvoorraad van de Nederlandsche Bank, welke op 30 September met f 536 miljoen een laagtepunt bereikt had, liep geleidelijk op tot f 628 miljoen op 25 November. Het gevolg was dat de geldmarkt aanzienlijk ruimer werd en dat het disconto vier maal verlaagd kon worden, waardoor het op 14 November op $3\frac{1}{2}$ pCt. kwam te staan.

De prolongatiekoers en het particulier disconto welke in September een hoogtepunt van resp. $6\frac{1}{2}$ en 6 pCt. hadden bereikt, zijn sindsdien ook belangrijk teruggelopen. Deze ontwikkeling kwam thans de schatkist ten goede; bij de eind October gehouden inschrijving op f 35 miljoen schatkistpapier werd voor ruim f 47 miljoen ingeschreven; het disconto bedroeg hierbij voor de promessen ruim 4 pCt. tegen de maand daarvoor ongeveer $5\frac{3}{4}$ pCt.

Er valt sinds eenigen tijd een zekere stagnatie te constateeren op het gebied van hypotheekverleening. Deze credietmoeilijkheden werden geaccentueerd door den tijdelijken onrust omtrent de positie van den gulden, alsmede door de onzekerheid ontstaan tijdens de behandeling van het wetsontwerp inzake verlaging van vaste lasten. Voor nadere bijzonderheden omtrent dit onderwerp zij verwezen naar het overzicht Volkshuisvesting.

Van het in December 1934 door een groep banken aan België en de Congo verleende crediet van tezamen f 100 miljoen, werd in Juli van dit jaar f 15 miljoen afgelost op rekening van het Belgische aandeel van f 75 miljoen. Het nog uitstaande bedrag werd in October voor hoogstens een jaar verlengd, echter zonder actieve medewerking van de Nederlandsche Bank, waardoor de nieuwe schatkistbiljetten, in tegenstelling met de vroeger uitgegevenen, niet bij deze instelling herdiscontabel zijn.

Met twee landen werden clearingverdragen afgesloten, zoodat het aantal landen waarmede Nederland dergelijke overeenkomsten heeft getroffen thans tot zes gestegen is. Op 1 Augustus trad een verdrag met Italië in werking, waardoor vanaf dit tijdstip alle betalingen wegens invoer van Italiaansche goederen hier te lande en Nederlandsche en Indische goederen in Italië door middel van de clearing verrekend worden. Een maand later volgde een overeenkomstig verdrag met Bulgarije, waarbij werd bepaald, dat de directe uitwisseling van goederen door middel van particuliere compensatie zooveel mogelijk bevorderd zal worden. De Bulgaarsche Regeering verbond zich voorts om binnen een half jaar het geheele bedrag der achterstallige vorderingen, voortgevloeid uit Nederlandsche goederenexport naar dat land van vóór 1 September 1935, over te maken. Omtrent de clearing met Roemenië kan worden medegedeeld, dat het reeds in Februari tot stand gekomen verdrag tengevolge van nieuwe deviezenregelingen daar te lande nog steeds niet tot uitvoering is gekomen.

In overeenstemming met de te Genève genomen besluiten en op grond van de Sanctiewet 1935 werden bij Koninklijk Besluit van 14 November verboden alle leeningen en credieten aan de Italiaansche Regeering of aan Italiaansche rechtspersonen, personen en openbare lichamen, zoomede alle uitgifte van aandelen ten gunste van genoemde personen of lichamen.

De nieuwbenoemde minister van Handel, Nijverheid en Scheepvaart, Prof. Gelissen, heeft reeds dadelijk gewezen op het belang van een verdere industrialisatie van ons land in het belang van het scheppen van werkgelegenheid.

Bij de bevordering van de industrialisatie dient echter in het oog te worden gehouden, dat slechts loonende objecten in aanmerking kunnen komen en dat alleen in zoodanige richting de productie dient te worden opgevoerd, dat de betalingsbalans daardoor niet ongunstig wordt beïnvloed. Aangezien de ontwikkeling van regionale industriebanken na de oprichting van een dergelijke bank in Limburg niet zoo snel was gegaan als wenschelijk was, meende de Regeering dat met de instelling van een centraal instituut niet langer gewacht kon worden. Einde October werd een wetsontwerp ingediend tot oprichting van een „N.V. Maatschappij voor Industrie-financiering”. Het voornaamste doel van deze vennootschap zal zijn het verstrekken van credieten op langen termijn aan, het deelnemen in het kapitaal van en het verleen van bemiddeling voor, het verstrekken van financiële steun aan bestaande of nieuw op te richten industriele ondernemingen. Alle aanvragen voor credit, kapitaalverschaffing en andere financieringen zullen aan een nauwkeurig onderzoek worden onderworpen, waarbij in het bijzonder naar werkverruiming zal worden gestreefd. Het aandeelenkapitaal van de nieuwe instelling zal voor het overgrote deel in handen van het Rijk zijn en de financiering zal geschieden met behulp van geldleeningen uit 's Rijks kas. Het ligt in de bedoeling om zooveel mogelijk contact te zoeken met regionale instellingen en de oprichting hiervan zoo mogelijk te bevorderen.

Ten aanzien van de creditverleening aan den middenstand uit hoofde van de wet van 14 Juni 1934 is door de Regeering bepaald, dat zulke credieten zullen worden verstrekt door de Nederlandsche Middenstandsbank onder garantie van het Rijk. Deze garantie zal echter slechts tot een maximum van f 10 000,— per credietnemer gegeven worden. Voor de creditverleening komen slechts in aanmerking overigens volwaardige middenstandsbedrijven welke, uitsluitend tengevolge van de crisisonstandigheden, in liquiditeitsmoeilijkheden zijn geraakt.

Openbare financiën. Hieronder volgt een vergelijking van de opbrengst der Rijksmiddelen, exclusief de z.g. directe belastingen.

Gewone Rijksmiddelen.		Totaal.
2e kwartaal 1935	f	89 641 000
3e kwartaal 1935	n	92 906 000
3e kwartaal 1934	n	98 046 000

De opbrengst der Rijksmiddelen was gedurende het 3e kwartaal van 1935 f 5,14 millioen lager dan de opbrengst over het 3e kwartaal van 1934.

In vergelijking met het hetzelfde kwartaal van 1934 vertoonden een lagere opbrengst o.a. de rechten op den invoer (f 925 000,—), de accijns op het gedistilleerd (f 446 000,—), de accijns op suiker (f 667 000,—), de rechten en boeten van zegel (f 1 130 000,—), de rechten en boeten van registratie (f 456 000,—), de successierechten (f 990 000,—) en de loodsgelden (f 140 000).

Hooger waren slechts de belasting op gouden en zilveren werken (f 4 000,—), de onzetzbelasting (f 506 000,—) en de couponbelasting (f 53 000,—).

Wat de z.g. directe belastingen betreft, het zuiver bedrag der kohieren voor den dienst 1935 op 30 September bedroeg f 83 353 000,— tegen f 78 406 000,— voor den dienst 1934 op 30 September 1934. Laat men de in 1935 ingevoerde belasting van de doode hand (f 1 336 000,—) buiten beschouwing, dan ontstaat een verschil in meer van f 3,61 millioen. Dit verschil is ontstaan door een verschil in meer voor de grondbelasting van f 0,25 mill. en voor de inkomstenbelasting van f 3,94 mill. Hiertegenover staat een verschil in minder voor de vermogensbelasting van f 0,06 mill. en voor de verdedigingsbelasting I van f 0,53 mill.

De kaspositie van het Rijk is in het 3e kwartaal 1935 opnieuw ongunstiger geworden. Het bedrag der verplichtingen nam in dit kwartaal toe van f 694 millioen tot f 718 millioen (dus met f 24 millioen), terwijl het bedrag der vorderingen in hetzelfde tijdvak daalde van f 377 millioen tot f 317 millioen (dus met f 60 millioen), waardoor de kaspositie van het Rijk f 84 millioen ongunstiger werd. Voor de gezamenlijke provinciën werd de kaspositie in hetzelfde kwartaal bijna f 3,2 millioen ongunstiger, daarentegen voor de gezamenlijke gemeenten bijna f 24 millioen gunstiger.

In vergelijking tot den stand van 1 October 1934 was de kaspositie van 1 October 1935 voor het Rijk bijna f 164 millioen ongunstiger, evenwel voor de gezamenlijke provinciën f 1,3 millioen en voor de gezamenlijke gemeenten f 7 millioen gunstiger.

De op 17 September ingediende Rijksbegrooting voor 1936 toont voor den gewonen dienst een totaal aan uitgaven van f 710,9 millioen en aan ontvangsten van f 602 millioen, zoodat een tekort ontstaat van ruim f 109 millioen. Dit tekort was in April van dit jaar op f 75 millioen geraamd, waarbij de Regeering echter reeds had verklaard, dat deze schatting in verband met de bestaande omstandigheden met alle voorbehoud moest worden aanvaard. Tengevolge van de verlaging van den wijnaccijns (f 0,7 mill.), van de loodsgelden (f 2,5 mill.) en van den accijns op bier en op gedistilleerd (f 7 mill.), stijgt het tekort tot rond f 119 millioen.

Laatstgenoemd bedrag zal volgens de Millioenennota op de volgende wijze gedekt worden. De maatregelen welke zijn voorgesteld in het wetsontwerp tot verlaging der openbare uitgaven zullen uiteindelijk een bedrag van f 77 millioen opleveren. Door schrapping der annuïteiten van het Invaliditeitsfonds en het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds, alsmede van de administratiekosten der Sociale Verzekering zal een besparing van f 14 millioen worden verkregen. De wijziging van de salaris- en loonschalen en de overbrenging van niet herplaatsbare wachtgelders naar het Pensioenfonds zal in totaal f 2 millioen opleveren. Voorts werd voorgesteld ten bate van het Werkloosheidssubsidiefonds op de volgende belastingen een heffing van 20 opercenten in te stellen: omzetbelasting, successierechten, zegelrechten, rechten en boeten van registratie en dividend- en tantiëmebelasting; ook zal een belasting op buitenlandsche plezierreizen worden voorgesteld. De opbrengst van deze nieuwe heffingen werd geraamd op ruim f 26 millioen.

Begin October werd door de Tweede Kamer aangenomen het einde April ingediende wetsontwerp tot verlaging der openbare uitgaven, nadat het onderdeel betreffende de verlaging der ziekteuitkeringen voorloopig uit het ontwerp genomen was. Bij de bespreking van het wetsontwerp tot heffing van bovengenoemde opercenten op een aantal belastingen werden van vele zijden ernstige bezwaren gemaakt. Nadat de Regeering de verhooging der omzetbelasting, alsmede de bepaling dat de opbrengst der andere verhoogingen aan het Werkloosheidssubsidiefonds zal worden toegevoegd, had teruggenomen, werd ook dit wetsontwerp door de Kamer goedgekeurd.

In de begrooting voor 1936 van genoemd fonds werd voorloopig een Rijksbijdrage van f 53 millioen uitgetrokken. De bijdragen aan de daarvoor in aanmerking komende gemeenten werden geraamd op een bedrag van in totaal ruim f 105 millioen.

Hoezeer de gemeenten gedurende de laatste jaren met begrootingsmoeilijkheden te kampen hebben gehad, blijkt uit een opstelling van de gemeentefinanciën ten behoeve van de begrooting van het Departement van Binnenlandsche Zaken. Weliswaar sloten de gemeenterekeningen in den gewonen dienst voor het jaar 1934 met een batig saldo van in totaal f 6,3 millioen (f 9,7 millioen in 1933), maar wanneer uit de rekeningen alle inkomsten en uitgaven van vorige dienstjaren geschrapt worden en daaraan worden toegevoegd alle bij het sluiten der rekening nog opvorderbare inkomsten en verschuldigde uitgaven, voorts de buiten de gewone begrooting gebrachte uitgaven als kapitaaldienst en werkloozensteun, dan toonen de gemeenterekeningen voor het jaar 1934 een tekort van in totaal f 36,1 mill. (f 43,7 mill. in 1933). Dit resultaat werd verkregen door nadeelige saldi in 473 gemeenten van in totaal f 41,1 mill. (1933: 597 gemeenten f 46,9 mill.) en batige saldi in 562 gemeenten van f 5 mill. (1933: 455 gemeenten f 3,2 mill.). Hierbij zij vermeld dat de Rijksbijdrage in de werkloosheidsuitgaven in 1934 ongeveer f 29 mill. minder bedroeg dan in 1933 en dat aan de gemeenten, die met de lagere bijdrage niet uitkwamen, is toegestaan de werkloosheidsuitgaven, die niet gedekt konden worden, eerst uit de begrooting te stooten en later naar den kapitaaldienst over te brengen. De reserves der gemeenten, welke einde 1931 nog f 70,3 mill. bedroegen (f 32,4 mill. algemeene en bijzondere reserves, en f 37,9 mill. bedrijfsreserves), waren einde 1934 verminderd tot f 31,4 mill. (resp. f 11,2 en f 20,2 mill.).

ARBEIDSTOESTANDEN. SOCIALE ZORG.

Werkloosheid en werkloosheidsverzekering. Werkverschaffing. Binnen- en buitenlandsche trek. Vakopleiding en leerlingwezen. Meer werkloosheid in het 3e kwartaal 1935 dan in hetzelfde tijdvak van 1934. Bedragen ten behoeve van de werkloozenzorg op de Rijksbegrooting. Regeeringsmededeelingen met betrekking tot de werkloosheids-

bestrijding. Verslag „Werkfonds”. Indiening wetsontwerp tot industrie-financiering. Rijks-Metaalcommissie ingesteld. Onthouding aan gemeentebesturen voorgeschreven in zake steun aan de industrie. Plan tot opening van werkloze jongeren in het bedrijfsleven. Prae-adviezen in zake jeugdwerkloozenzorg. Voorontwerp van wet nopens beperking werkgelegenheid vrouwelijke arbeidskrachten. Actie tegen toename werkverschaffing bouwbedrijf. Werkverruimingsplan te Amsterdam. Prae-adviezen in zake nieuwe groepen van behoeftigen. Onderzoek levensomstandigheden ondersteunde werklozen te Amsterdam, 's-Gravenhage en Krimpen a/d IJssel. Verloop der werkloosheid van steuntrekkenden te Tilburg. Beperking arbeid van vreemdelingen.

Evenals dit in het eerste en tweede kwartaal het geval was, overtreffen de cijfers der werkloosheid over het derde kwartaal van 1935 die van hetzelfde tijdvak van het voorafgaande jaar.

	Werkloosheidsdagen in procenten (totaal, excl. aardewerkind., landbouw en veenderij.) ¹⁾ *								Aantal werklozen in duizendtallen			
	Totaal.				Totaal industrie.				op het einde der maand. **			
	1932	1933	1934	1935	1932	1933	1934	1935	1932	1933	1934	1935
Januari . . .	27,1	35,3	31,9	35,4	29,5	33,7	34,4	33,9	263,9	398,6	387,2	432,4
Februari . . .	25,9	31,7	28,9	34,7	29,1	35,7	30,7	37,8	272,3	385,5	358,-	417,6
Maart	23,9	27,2	26,4	31,8	26,8	30,8	27,7	34,2	252,8	342,2	332,9	384,2
April	22,1	24,2	25,4	30,-	24,6	26,7	26,6	32,-	244,5	312,8	309,9	368,2
Mei	22,6	25,-	25,3	29,5	25,4	26,2	26,7	31,3	240,8	292,7	294,9	355,2
Juni	23,-	23,7	25,3	28,8	26,1	24,8	27,2	30,7	243,2	275,5	291,9	333,6
Juli	25,3	23,8	26,8	29,5	27,9	25,6	23,8	31,5	254,5	230,2	297,7	336,9
Augustus . . .	25,7	24,4	27,5	29,7	28,6	25,8	29,9	32,1	262,8	274,9	302,1	353,1
September . .	25,6	24,4	27,4	30,5	28,9	25,6	29,6	33,-	274,4	237,8	309,6	366,-

* Hierbij is verondersteld, dat de percentages der werkloosheidsdagen, die slechts op een, zij het ook belangrijk deel der georganiseerden betrekking hebben, representatief zijn voor alle personen, die werkzaam zijn in de bedrijven, waarover het onderzoek loopt (zie in dit verband het Maandschrift, afl. 11, 1925, blz. 1362).

** Onder de ingeschreven werkzoekenden bij de districtsarbeidsbureaus en voor zoover bekend, bij de agentschappen der arbeidsbemiddeling.

Bij de beschouwing van de cijfers is er wel rekening mede te houden, dat geen te sterk verband moet worden gelegd tusschen de werkloosheid en den bedrijfsstoestand.

Voor de meeste bedrijfstakken valt in het derde kwartaal van 1935 een min of meer belangrijke stijging van de werkloosheid te constateeren ten opzichte van het overeenkomstige tijdvak van 1934. Alleen de cijfers voor de kleeding- en de lederindustrie geen een iets gunstiger beeld.

Werkloosheidsdagen in procenten. 1)

Bedrijfsklassen.	3e kwartaal 1934.			2e kwartaal 1935.			3e kwartaal 1935.		
	Juli.	Aug.	Sept.	April.	Mei.	Juni.	Juli.	Aug.	Sept.
1. Aardewerkindustrie, enz.	17,8	20,3	34,8	39,5	37,6	31,5	28,1	32,2	39,9
2. Diamantindustrie	63,1	61,8	58,7	72,5	78,5	71,6	65,8	65,3	62,9
3. Drukkersbedrijven	16,9	17,6	17,7	16,9	17,5	18,-	18,6	19,4	19,7
4. Bouwbedrijven, enz.	31,3	31,3	33,1	35,8	33,6	33,6	34,6	36,-	37,9
6. Houtbewerking, enz.	35,1	39,-	39,5	40,7	33,2	33,9	41,2	42,9	44,1
7. Kleedingindustrie	21,7	23,3	21,3	17,2	15,7	17,1	17,1	22,1	21,3
9. Lederindustrie	26,2 §	42,1	30,9	18,1	18,-	19,2	27,3	24,7	24,1
10. Steenkolenmijnen	17,3	19,4	14,3	20,2	20,2	18,1	23,-	21,8	23,6
11. Metaalindustrie, enz.	36,7	37,4	37,6	41,-	40,2	33,6	39,4	40,7	41,6
15. Textielnyverheid	32,1	32,3	29,5	33,-	33,2	32,4	34,9	33,1	33,8 †
17. Voedings-enz. bedrijven	18,3	18,9	18,1	21,6	23,6	22,1	21,5	20,5	20,-
<i>w.o. tabak- en sigarenind.</i> . . .	24,5	25,1	23,8	27,9	32,3	29,1	27,8	26,3	24,5
18. Landbouw, veenderij	— *	— *	— *	— *	— *	— *	— *	— *	— *
19. Visscherij, enz.	21,5	21,6	22,4	48,4	43,3	39,6	34,4	30,8	27,5
20. Handelsreizigers	10,7	10,7	10,6	11,2	11,-	11,4	11,4	11,8	11,4
21. Verkeerswezen	29,-	28,6	29,3	33,5	33,5	32,4	32,7	32,-	32,3
24. a. Handels- en kantoorbed. . . .	10,-	9,4	9,6	10,-	9,9	9,9	9,9	9,8	10,1
b. Toonkunstenaars	25,2	25,6	29,3	31,6	33,5	32,-	28,3	26,1	32,3
Overige klassen (v.n.l. fabrieksarb.)	22,7	24,5	25,4	27,5	26,5	25,4	25,9	25,9	27,3
Totaal (excl. kl. 18).	26,7	27,4	27,6	30,2	29,6	28,9	29,4	29,8	30,7
Totaal industrie	28,5	29,6	29,7	32,2	31,5	30,7	31,4	32,1	33,2

§ Onvolledige opgaven.

* Wegens de geheel onvolledige gegevens zijn geen percentages der werkloosheidsdagen berekend.

† Excl. gegevens nopens Tilburg (staking).

1) Deze cijfers geven weer het percentage werkloosheidsdagen van het aantal dagen, dat gewerkt had kunnen worden, indien geen werkloosheid ware voorgekomen. Het aantal personen, van wie werd nagegaan of zij al dan niet werkloos waren, beliep (excl. de bedrijfsklasse 18) rond 474 000 in het 3e kwartaal 1935, tegen 490 000 in het vorige kwartaal en 494 000 een jaar geleden.

Hieronder volgt nog een naar leeftijds groepen gesplitst overzicht van het totaal aantal bij de openbare arbeidsbemiddeling in Nederland ingeschreven werklozen.

De gegevens zijn verstrekt door den Rijksdienst der Werkloosheidsverzekering en Arbeidsbemiddeling.

		Aantal personen als werkloos ingeschreven bij de openbare arbeidsbemiddeling (in duizendtallen).							
		jonger dan 18 jaar.		18—24 jaar.		25—30 jaar.		31 jaar en ouder.	
		Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.
1 Oct. 1935	Totaal . . .	13,6	5,9	54,6	5,8	67,7	1,9	216,2	3,8
	A . . .	0,9	0,3	4,5	0,3	6,6	0,1	21,4	0,1
	B . . .	12,7	5,6	50,1	5,5	61,2	1,8	194,9	3,7
1 April 1935	B . . .	11,7	—	57,5 1)	—	56,7 2)	—	198,2	—
1 Oct. 1934	B . . .	10,3	—	50,- 1)	—	—	209,- 3)	—	—
1 April 1934	B . . .	8,3	—	51,- 1)	—	—	220,4 3)	—	—
1 Oct. 1933	B . . .	7,4	—	48,8 1)	—	—	196,1 3)	—	—

N.B. A = gemeenten met minder dan 5 000 inwoners.

B = " " " 5 000 en meer inwoners.

1) Mannen van 18—25 jaar.

2) Mannen van 26—30 jaar.

3) Mannen van 26 jaar en ouder.

Op de Rijksbegrooting voor 1936 komen de volgende bedragen voor ten behoeve van de werkloozenzorg.

	Toegestaan voor 1935.	Voorgesteld voor 1936.
Departement van Sociale Zaken.		
Subsidien aan werklozenkassen ten bedrage van 100 pCt.	8 500,—	8 000,—
Alsvoren, voor zooveel zij meer dan 100 pCt. bedragen	4 500,—	4 250,—
Vergoeding administratiekosten werklozenkassen	170,—	160,—
Subsidie Ned. Werkloosheids-laad	1,50	0,60
Hulp behoeftige kunstenaars	90,—	90,—
Bijdragen voor arbeidsbemiddeling	193,50	212,50
Verplaatsing buiten woonplaats	15,—	20,—
Bijdragen voor emigratie naar het buitenland	19,—	memorie
Voorlichting beroepskeuze	2,40	id.
Subsidie „Stichting Landverhuizing”	13,—	10,—
Wachtgeldregeling	75,—	100,—
Uitkeering aan Werkloosheids-subsidiefonds 1)	46 000,—	53 000,—
Bijzondere kosten werkverschaffing 2) (voor 1935 bij suppl. begroo- ting aangevraagd)	2 550,—	2 550,—
Moreelen steun 3)	450,—	1 000,—
Voor z.g. „B”-steun 4)	850,—	850,—
Steen aan academisch gevormden	10,—	10,—
Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart.		
Subsidie Ver. Nederl. Fabrikaat	0,85	0,85
Kosten bevordering werkverruiming	500,—	500,—
Rentelooze kredieten voor zeescheepvaart 5)	—	8 000,—

1) Bedrag dat het Rijk ten behoeve van de werkverschaffing en de steunverlening in het Werkloosheids-subsidiefonds stort. Doordat er voor 1936 een tekort (raming van f 14 miljoen) zal zijn, zal het Rijk f 7 miljoen meer afdragen. De andere f 7 miljoen moeten de gemeenten vinden.

2) Aankoop van gronden, kosten toezicht Ned. Helde-Mij., kosten voor verschillende Rijks-werken in Drenthe, enz.

3) Toenemende zorg voor de jonge werklozen.

4) In 1935 voor subsidie Nat. Crisis-Comité.

5) Steun in 1935 draagt een voorloopig karakter; vóór het einde van het jaar zal bepaald worden op welke wijze en in welken vorm verdere steun zal worden verleend.

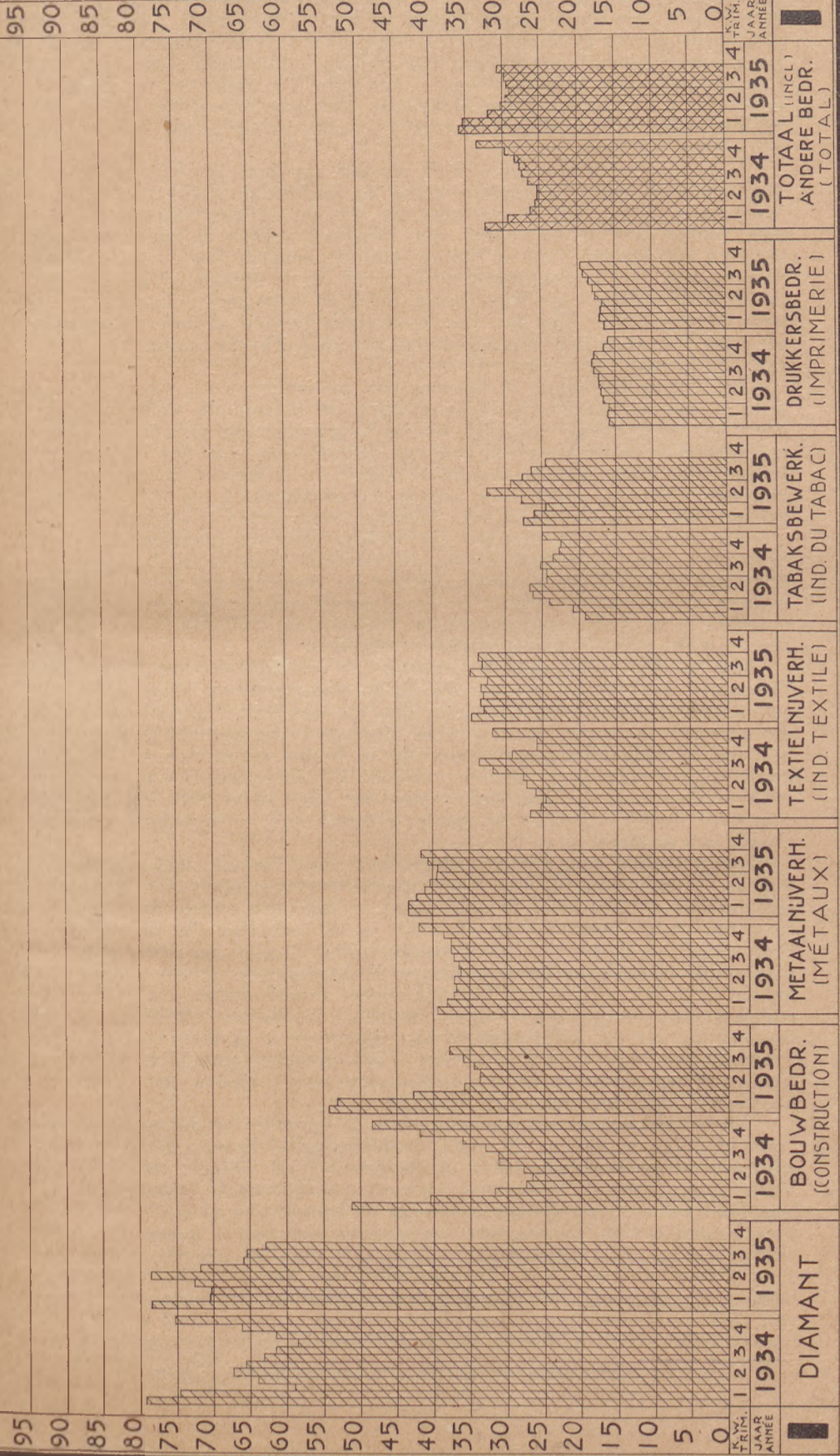
Blijkens de Memorie van Antwoord op het 1ste Hoofdstuk der Rijksbegrooting 1936 staat de Regeering afwijzend tegenover het z.g. „Plan van den Arbeid”, al zijn in dit plan naar haar meening hier en daar gedachten ontwikkeld, waarmede ook de Regeering haar voordeel zou kunnen doen en die in elk geval een ernstig onderzoek verdienen. Voor nadere bijzonderheden over dit plan zij verwezen naar het hoofdstuk „Organisatie van werkgevers en werknemers”.

In verband met de zoogenaamde „contra-prestatie” kan worden medegedeeld, dat de tegenwoordige Minister van Sociale Zaken ten deze ongeveer hetzelfde standpunt inneemt als zijn ambtsvoorganger. Dit komt hierop neer, dat om verschillende redenen, o.m. om tegen te gaan een minder goed werken, het verkrijgen van behoorlijke prestatie en het toepassen van de sociale verzekering, als regel de voorkeur wordt gegeven aan gewone werkverschaffing, maar dat bij sommige werken, die, wat hun aard betreft, zich ook voor uitvoering in „contra-prestatie” leenen, dit stelsel, na verkregen toestemming van den Minister van Sociale Zaken, kan worden toegepast.

Blijkens de Memorie van Antwoord der Regeering aan de Commissie van Rapporteurs over het ontwerp van wet tot verlaging van de openbare uitgaven, heeft het toegestaan bedrag van f 60 miljoen voor het „Werkfonds” ten

INDEXCJFERS DER WERKLOOSHEID (NOMBRES INDICES DU CHÔMAGE.)

volle bestemming gevonden. Uit een bij deze memorie gevoegde opgave van de ten laste van den begrootingspost voor het „Werkfonds 1934” geblokkeerde gelden tot en met 18 November 1935 blijkt o.m. dat voor Rijkswerken in totaal ruim f 20 miljoen, voor werken van andere publiekrechtelijke organen bijna f 21 miljoen, voor industriele projecten ruim f 17 miljoen, voor andere werken bijna f 1 miljoen zijn geblokkeerd. Met een toezegging van bijna f 1½ miljoen voor Rijkswaterstaatswerken vormt dit in totaal een bedrag van ruim f 60,6 miljoen.

In het vijfde driemaandelijksch verslag van het „Werkfonds” wordt melding gemaakt van maatregelen welke in voorbereiding zijn met het doel het Werkfonds te splitsen in een gedeelte, dat de werkverruiming zal beoogen door middel van het uitvoeren van openbare werken en een ander deel dat bestemd zal worden voor in stand houding, bevordering en uitbreiding van de industrie. Met betrekking daartoe wordt in de Memorie van Antwoord op het Iste Hoofdstuk der Rijksbegrooting 1936 opgemerkt, dat deze reorganisatie binnen korten tijd kan worden tegemoetgezien; grootere bedragen dan tot dusverre zal de Regeering bestemmen voor werkverruiming ter verbetering van den toestand in het bedrijfsleven.

De Regeering diende 30 October een wetsontwerp in, waarvan de strekking is om een naamlooze vennootschap op te richten, welke o.a. ten doel heeft het verstrekken van credieten op langen termijn aan, het deelnemen in het kapitaal van en het verleenen van bemiddeling voor het verstrekken van financieelen steun aan bestaande of nieuw op te richten industriele ondernemingen. Een en ander voor zoover werkverruiming en behoud van werkgelegenheid in de Nederlandsche industrie zal worden bevorderd. ¹⁾

Als onderdeel der plannen tot stelschnatige economisch-technologische exploratie van Nederland stelde de Minister van Handel, Nijverheid en Scheepvaart een Rijks-Metaalcommissie in. Deze commissie zal o.m. moeten nagaan of het onder de huidige economische omstandigheden gewenscht en mogelijk is, in Nederland industrieën voor metaalbereiding en -verwerking te doen oprichten, en daarover advies uitbrengen.

Met het oog op het naar de meening van den Minister van Binnenlandsche Zaken niet denkbeeldige gevaar dat bij het aanvragen om steun door industriele ondernemingen voor het verkrijgen van een buitenlandsche order, de gemeentebesturen tegen elkaar worden uitgespeeld en wellicht onbewust — met het oog op mogelijke werkverruiming in hunne gemeenten — tegen elkaar gaan opbieden, heeft de Minister aan de gemeentebesturen verzocht zich te onthouden van dergelijke steunverleening. Het komt den Minister noodig voor, dat de beoordeeling of steun verleend kan worden door de Centrale Overheid geschiedt.

Onder leiding van den Minister van Sociale Zaken vond een bespreking met de vertegenwoordigers der provinciale besturen plaats omtrent de mogelijkheid een nieuwe actie te ontplooien in zake het opnemen van werkloze jongeren in het bedrijfsleven. Het ligt in de bedoeling dat de Gedeputeerde Staten zich tot de provinciale besturen zullen wenden om deze op te wekken plaatselijk de zaak ter hand te nemen. Plaatselijke commissies, daarbij voorgelicht door het provinciaal bestuur en het Departement van Sociale Zaken, zullen werkgevers moeten bewegen om arbeid, welke wel voor het bedrijf nuttig is, doch tot nu toe bleef liggen, door jongeren te doen verrichten. Aan de jongeren zal, waar voor hen voorop staat vakbekwaamheid te verkrijgen en zich weer een plaats in het productieproces te verzekeren geen loon worden uitgekeerd, doch een zekere vergoeding.

Met betrekking tot het vraagstuk van de bevordering der werkgelegenheid voor jeugdige personen, zij voorts melding gemaakt van een tweetal prae-adviezen, welke door de heeren J. A. Berger en W. F. Detiger voor de Nationale Vereeniging tegen de Werkloosheid werden uitgebracht. Uitbreiding van den leerplicht acht de heer Berger verreweg de belangrijkste van de veelal aangeprezen maatregelen. De oorzaken van de kwaal en dus de geneesmiddelen acht deze prae-adviseur voor jeugd en volwassenen dezelfde. De heer Detiger bepleit de stichting van een „N. V.” ter bestrijding der werkloosheid, met plaatselijke filialen. De financiën der vennootschap zouden moeten bestaan uit subsidies van Rijk en Gemeente, uit beschikbaarstelling van een deel van het Werkfonds-crediet en uit bijdragen van bedrijfswereld en particulieren. ¹⁾

¹⁾ Zie ook het desbetreffende overzicht in de 10e afl. van het Mandtschrift.

Voor de Nat. R.-K. Commissie voor Jeugdwerkloozenzorg werden 8 prae-adviezen over bovengenoemd vraagstuk uitgebracht. Mr. Dr. G. H. A. Feber concludeert dat een te groote werkloosheid der jongeren de criminaliteit op den duur zal verhoogen. De heer M. van Iersel houdt o.m. een pleidooi voor wachtgeldregeling voor ouderen, vervanging van vrouwelijke door mannelijke werkkrachten, verkorting van den werktijd in verschillende bedrijfstakken, enz. Dr. Ir. W. J. Drosen bespreekt de inschakeling van jonge arbeiders in den landbouw. De heer K. L. H. van der Putt wenscht beperking van het tempo der mechaniseering, alsmede beperking van vrouwenarbeid. Ook de heer J. G. v. d. Brink acht vervanging van vrouwelijke door mannelijke arbeidskrachten noodzakelijk. Bedrijfsgewijze verkorting van den werktijd, wettelijke regeling der mechanisatie, rationalisatie en het vestigen van nieuwe industrieën acht deze prae-adviseur eveneens gewenscht. Mr. G. C. J. D. Kropman pleit voor vervroegde pensionering van Overheidspersoneel. Het kampwerk en de werkverschaffing worden door den heer Jos. Veldman in zijn prae-advies behandeld. Mr. Jo Verbeek houdt een pleidooi voor het zooveel mogelijk terugbrengen van meisjes in huishoudelijk verband en in de vrouwelijke beroepen. ¹⁾

De Minister van Sociale Zaken diende in Augustus bij den Hoogen Raad van Arbeid een voorontwerp van wet in nopens het verrichten van arbeid door vrouwelijke arbeidskrachten. Dit ontwerp beoogt, ter verruiming van de werkgelegenheid voor mannelijke arbeiders, die van vrouwelijke arbeidskrachten te beperken.

Nadat in Augustus de patroons- en werknemersorganisaties in het bouwbedrijf aan den Minister van Economische Zaken een uiteenzetting hadden doen toekomen van de bezwaren verbonden aan de toeneming van het aantal werkverschaffingsobjecten in het bouwbedrijf, werd deze actie gevolgd door een op 6 November te 's-Gravenhage gehouden massale bijeenkomst van de samenwerkende patroons in de bouwbedrijven. In een aldaar aangenomen motie wordt o.m. gewezen op den grooten nood, welke in het bedrijfsleven is ontstaan, doordat tallooze werken worden uitgevoerd in eigen beheer of werkverschaffing, met uitschakeling van de particuliere werkgevers. ^{*)}

Met betrekking tot de werkverschaffing zij melding gemaakt van een plan voor werkverruiming te Amsterdam, hetwelk over een viertal jaren is verdeeld. Als belangrijk werk in dit plan komt mede in aanmerking het maken van een verbinding der IJ-oeveren door tunnelbouw.

De nooden der verschillende groepen van behoeftigen vormden het onderwerp, waarover prae-adviezen werden uitgebracht voor de Ned. Ver. voor Armenzorg en Weldadigheid. De heer C. Smeenk schetst in zijn prae-advies de hachelijke positie van boeren en schippers, de heer Jac. Bakker die der handels- en kantoorbedienden. Achtereenvolgens bespreekt de heer G. C. J. D. Kropman den nood onder de intellectueelen, kunstenaars en venters, terwijl de heer J. J. Korff een betoog houdt over den toestand van den middenstand. Over de ervaringen van de verschillende organen van armenzorg verschenen mede prae-adviezen van de hand der heeren H. Mandersloot, Mr. C. P. Hoytema van Konijnenburg en Prof. Mr. C. W. de Vries. ²⁾

Naar de levensomstandigheden van ondersteunde gezinnen te Amsterdam (Oct. 1934—Februari 1935), 's-Gravenhage (2—29 Maart 1935) en Krimpen aan den IJssel (1 December 1934—1 Maart 1935) werd een onderzoek ingesteld. Het Amsterdamsche onderzoek heeft betrekking op 78 gezinnen. Blijkens het voorloopig verslag onderzoeen de uitgaven o.m. voor voeding gemiddeld 41,1 pCt., huishuur 30,7, verlichting en brandstof 10,1 en kleeding en schoeisel 4,8 pCt. ³⁾ Het onderzoek te Krimpen a/d IJssel betreft 44 gezinnen, waarvan de gezinshoofden bijna allen in het scheepsbouwbedrijf hebben gewerkt. Aan voeding werd 48,3 pCt., aan huishuur 24,1, aan verlichting en brandstoffen 5,1 en aan kleeding en schoeisel 8,7 pCt. besteed. ⁴⁾ Het Haagsche verslag maakt melding van de levensomstandigheden van 62 gezinnen van georganiseerde arbeiders. De uitgaven voor voeding, huishuur, verlichting en brandstof en voor kleeding en schoeisel bedragen resp. 39,4, 29,-, 12,- en 4,- pCt. per gezin. ⁴⁾

Blijkens een onderzoek naar het verloop der werkloosheid van 1929—1e

^{*)} Persbericht.

¹⁾ Zie ook het desbetreffende overzicht in de 10e afl. van het Maandschrift.

²⁾ Zie ook het desbetreffende overzicht in de 9e afl. van het Maandschrift.

³⁾ Zie ook het desbetreffende overzicht in de 8e afl. van het Maandschrift.

⁴⁾ Zie ook het desbetreffende overzicht in de 11e afl. van het Maandschrift.

kwartaal 1935 van steuntrekkende arbeiders te Tilburg werd de inzinking in 1929 de eerste oorzaak der werkloosheid. Terwijl in 1929 en 1930 resp. 98 en 94 pCt. dezer werkloozen minder dan 75 dagen werkloos waren, steeg het aantal van hen die 150 en meer dagen werkloos waren in 1933 en 1934 tot resp. 59 en 76 pCt. ¹⁾

Bij K. B. dd. 17 Augustus 1935 werd een belangrijke uitbreiding gegeven aan het aantal bedrijven, waarin het verboden is arbeid te doen verrichten door vreemdelingen, zonder schriftelijke vergunning van den Directeur van den Rijksdienst der Werkloosheidsverzekering en Arbeidsbemiddeling. Dit K. B. zal, evenals desbetreffende K. B.'s dd. 3 April 1935 en 14 September 1934, gelden tot 31 December 1936. ²⁾ Blijkens een mededeeling der Regeering ³⁾ zijn tot 16 November 1935 37 771 vergunningen verleend en op 1812 aanvragen is afwijzend beschikt, terwijl vóór de beslissing in 592 gevallen de aanvraag is ingetrokken. In 509 gevallen is verlenging eener verleende vergunning geweigerd. Voorts is in duizenden gevallen verlenging niet gevraagd. Een afzonderlijk wetsontwerp, strekkende om zelfstandige vestiging van buitenlanders te kunnen tegengaan, is in een vergevorderd stadium van voorbereiding.

Werkstakingen en uitsluitingen. Grooter aantal stakers in het 3de kwartaal tengevolge van het conflict in de wollenstoffenindustrie te Tilburg. Het geschil in de sigarenindustrie. Verplichte arbitrage en overleg met de arbeidersvakbonden in den landbouw.

Onderstaande cijfers doen zien hoeveel arbeidsgeschillen voorkwamen in elk kwartaal van de laatste 3 jaren en hoeveel werknemers daarbij betrokken zijn geweest.

	1933.		1934.		1935.	
	Uitgebroken geschillen.	Rechtstreeks betrokken werknemers.	Uitgebroken geschillen.	Rechtstreeks betrokken werknemers.	Uitgebroken geschillen.	Rechtstreeks betrokken werknemers.
1e kwartaal . . .	46	4 847	37	1 953	46 §	2 144 §
2e " . . .	48	2 851	42	1 189	33 §	8 520 §
3e " . . .	54	2 959	37	1 904	35 §	5 395 §
4e " . . .	20	1 924	32	710		

§ Voorloopig cijfer.

De stijging, welke het aantal van de aan conflicten deelnemende arbeidskrachten in het derde kwartaal van 1935 onderging, werd veroorzaakt door de „wilde” — d.w.z. tegen den wensch van de leiding der betrokken vakorganisatie uitgebroken — staking in de wollenstoffenindustrie te Tilburg. Deze staking begon op 26 Augustus, nadat een week tevoren het bestuur van den R.-K. Textielarbeidersbond (zonder instemming der leden) had toegestemd in een herziening van de loonregeling, welke neerkwam op verlaging van het loonpeil met ± 5 pCt. (door de werkgevers was aanvankelijk 10 pCt. geëischt). Het conflict breidde zich vrij snel uit; na enkele dagen hadden reeds 2 500, na 2 weken ruim 4 000 textielarbeiders het werk neergelegd. Door de stakingsleiding werden verscheidene pogingen aangewend om een bemiddelaar te vinden; aanvankelijk echter tevergeefs. Ten slotte is evenwel — door tussenkomst van den Burgemeester — overeenstemming bereikt. De arbeiders kregen gelegenheid, met ingang van 26 September, weer aan het werk te gaan, terwijl de op 19 Augustus met den vakbond afgesloten loonregeling zou worden ingevoerd, met dien verstande echter, dat — als gedeeltelijke vergoeding voor geleden loonverlies — tot 12 October een zoodanige toeslag op het verlaagde loon zou worden gegeven, dat het vóór 19 Augustus geldend niveau weer werd bereikt. Op deze voorwaarden is de arbeid hervat.

Nog steeds is het reeds lang bestaande conflict in de sigarenindustrie niet ten einde. De partijen, die arbitrale beslechting hadden aanvaard (t.w. de beide werkgeversorganisaties en de Prot. Chr. Werknemersbond) belegden in Augustus j.l. een conferentie, teneinde gezamenlijk de arbitrale uitspraak uit te werken, waarvan in de vorige kroniek melding is gemaakt. Zij konden echter niet tot volledige overeenstemming komen en lieten de verdere uitwerking aan de arbiters zelf over, die daarmede in de 2e helft van October gereed zijn gekomen. De door dezen ontworpen nieuwe regeling zou (ev. als

¹⁾ Zie ook het desbetreffende overzicht in de 10e afl. van het Maandschrift.

²⁾ Zie ook Kroniek, 3e kwartaal 1934 en Maandschrift, afl. 9, 1933, blz. 1222.

³⁾ Memorie van Antwoord, Wijziging van de wet van 16 Mei 1934 tot regeling van het verrichten van arbeid door vreemdelingen.

onderdeel van een te sluiten collectieve arbeidsovereenkomst) ingaan op den eersten betaaldag nà 1 December 1935. Overigens is het karakter der uitspraak van 24 Juli volledig gehandhaafd. De loonen zijn verlaagd, ook voor de arbeiders aan of om de bosjesmachine, terwijl een nieuwe loonregeling is gemaakt voor hen, die aan en om de compleetmachine werken. Begin November zijn opnieuw besprekingen over het tot stand komen van een nieuwe collectieve arbeidsovereenkomst geopend. Zie hiervoor verder in deze kroniek onder „Arbeidsvoorwaarden” (voorlaatste alineë).

Aan de landbouwers in verschillende plaatsen in de 3 Noordelijke provincies, benevens in Zuid-Holland, Zeeland en de Betuwe, is in dit kwartaal verplichte arbitrage opgelegd, ingevolge de Crisisorganisatiebeschikking 1934 II. ¹⁾ Echter is ook eenige malen door den betrokken Minister afwijzend beschikt op een daartoe van arbeiderszijde gedaan verzoek. Vermelding verdient in dit verband, dat op door het Tweede Kamerlid, den heer Kersten, gestelde vragen betreffende bezwaren van landbouwers tegen het plegen van overleg met de arbeidersbonden, door Minister Gelissen in Augustus is geantwoord, dat hij niet bereid was zijn medewerking te geven aan ontheffing van bedoelde verplichting, aangezien op die wijze de geheele door zijn ambtsvoorganger getroffen regeling illusoir zou worden gemaakt.

Arbeidsvoorwaarden. De salarisverlaging voor het Rijkspersoneel. Wetsontwerp tot beperking van cumulatie van inkomsten uit openbare kassen aangenomen. Aanmaning der Regeering aan de gemeenten en provinciën tot aanpassing van de wedden van haar personeel. De standplaatsattrek in Noord-Holland. Plannen tot loonsverlaging in verschillende gemeenten, o.a. in Amsterdam. Het Georganiseerd Overleg te Amsterdam. Wijziging van de Pensioenwet voor de Spoorwegambtenaren. Loonsverlagingen in de particuliere industrieën.

Zooals ook reeds uit het verslag over het vorige kwartaal bleek, wordt bij de beraadslagingen in de Tweede Kamer in den laatsten tijd weder veelvuldig het vraagstuk der loonen naar voren gebracht. Behalve de reeds in het overzicht over het vorige kwartaal vermelde verlaging van 5 pCt., had de Regeering een algemeene herziening aangekondigd van de salarisregeling voor jeugdige ambtenaren, onderwijzers en werklieden in overheidsdienst (in dien zin dat het volle, aan de betrekking verbonden salaris eerst op 24, resp. 26 jarigen leeftijd wordt toegekend) en een wijziging van de éénjarige opklimming der salaris- en loonschalen in een tweejarige met verdubbeling van het bedrag der periodieke verhooging.

Een in Juli j.l. ingediende motie van orde-v. d. Tempel om geen gevolg te geven aan het plan tot salarisverlaging werd in de vergadering van 1 Oct. verworpen. De centrale commissie voor georganiseerd overleg in ambtenarenzaken sprak zich tegen de salarisverlaging uit en gaf in overweging, indien toch tot invoering werd overgegaan, de verlaging althans niet ten volle te doen gelden voor de ambtenaren op maand- en weekloon in de gemeenten der vierde klasse, wier wedden door de herclassificatie van 1 Juli j.l. reeds een extra-verlaging hadden ondergaan, of voor hen deze eerst 1 Juli 1936 te doen ingaan.

Ten slotte besloot de Regeering tot invoering van een verlaging met 5 pCt., ingaande 1 Januari 1936, van alle wedden, toeslagen, vergoedingen enz., behalve van de kindertoeslagen; voor de ambtenaren op maand- en weekloon in de vierde gemeenteklasse gaat de verlaging 1 Juli 1936 in (in antwoord op een vraag in de Tweede Kamer deze inwerkingtreding nog tot 1 Januari 1937 uit te stellen, zegde de Regeering toe dit punt nog eens te willen bespreken). Aangezien deze bezuiniging 1½ miljoen meer zal opbrengen dan was geraamd, zal dit bedrag worden aangewend om eenige onjuiste verhoudingen in het Bezoldigingsbesluit recht te zetten, waarover een daarvoor ingestelde commissie in 1936 advies zal uitbrengen. Dit bedrag zal dus in 1936 niet worden verbruikt; in verband hiermede zal de aangekondigde maatregel betreffende de wijziging der periodieke verhoogingen eerst over een jaar aan de orde worden gesteld. De herziening der salarisregeling voor jeugdige ambtenaren, onderwijzers en werklieden maakt nog een punt van gedachtenwisseling bij de Regeering uit.

Het in Juni j.l. ingediende ontwerp van wet tot verdere beperking der cumulatie van pensioen met salaris of met een ander pensioen, waarvan in

¹⁾ Voor de in 1935 gedane arbitrale uitspraken in het landbouwbedrijf zie het Maandschrift, afl. 11, 1935.

het vorige kwartaal melding is gemaakt, is in de Tweede Kamer aangenomen. De bepaling dat ook de schadeloosstelling als lid der Tweede Kamer van beperkenden invloed is op het ambtenaarspensioen is in het aangenomen wetsontwerp opgenomen.

In verband met de voorgenomen salarisverlaging voor het Rijkspersoneel zond de Minister van Binnenlandsche Zaken 4 September j.l. aan een groot aantal gemeenten een circulaire, waarin de gemeenten werden uitgenoodigd maatregelen te nemen om te komen tot aanpassing van het peil der loonen van haar personeel aan dat van de wedden van het Rijkspersoneel en hiermede bij de begroting van 1936 rekening te houden. Deze circulaire is aanleiding geweest tot vele debatten in de Tweede Kamer, waarbij der Regeering o.a. verweten werd de gemeentelijke autonomie aan te tasten en de bevoegdheid om in te grijpen in de regeling der arbeidsvoorwaarden van lagere publiekrechtelijke organen sterk te overschrijden, daar deze bevoegdheid alleen was bedoeld voor het tegengaan van excessen.

In de Memorie van Antwoord op het vijfde Hoofdstuk der Rijksbegroting 1936 gaf Minister de Wilde een uiteenzetting inzake de circulaire. Het rondschrijven werd o.a. niet verzonden aan gemeenten beneden 5 000 inwoners, daar de salarissen hier over het algemeen geen verlaging meer behoeven. Aan 165 gemeenten is een aanwijzing gegeven voor een verlaging op de basis van 5 pCt., aan 30 gemeenten van 2½ pCt.; de overige ± 125 gemeenten boven 5 000 inwoners kwamen niet voor aanschrijving in aanmerking, omdat daar geen genis aan een juiste verhouding met de rijksalarissen na de verlaging van 1 Januari 1936 was te vreezen. De nieuwe verlaging moet zoo aan eventueele vorige aansluiten, dat de betrokkenen in één jaar niet meer achteruit gaan dan 10 pCt. voor gehuwden en 15 pCt. voor ongehuwden. De loonen der werklieden moeten in de eerste plaats getoetst worden aan den plaatselijken loonen levensstandaard. Er zijn nog gemeenten, aldus de Minister, waar de loonen der gemeentewerklieden uitgaan boven elk redelijk peil, waardoor de particuliere bedrijven ter plaatse groote moeilijkheden ondervinden in hun pogingen het bedrijf gaande te houden en algeheele stopzetting met de daaruit voortvloeiende vermeerdering der werkloosheid te voorkomen.

Verschillende gemeentebesturen hebben den Minister gevraagd op welke wijze de aanpassing der loonen aan het plaatselijk loonpeil dient te geschieden. Daarover nu heeft deze in een rondschrijven van 7 November j.l. nadere richtlijnen aangegeven. In de Tweede Kamer verklaarde de Minister dat de richtlijnen geheel in overeenstemming zijn met de tot dusver gevolgde gedragslijn, met dien verstande dat de loonen der collectieve contracten zijn losgelaten en dat de loonen der gemeentewerklieden niet mogen uitgaan boven die der rijkswerklieden. Gebleken is dat in vele gemeenten de collectieve contracten niet worden toegepast; veelal zijn de uitbetaalde loonen lager, in andere gemeenten hooger. Het werd dientengevolge niet juist geacht de loonen te baseeren op contractloonen die niet worden uitbetaald.

Verder zijn ook de Provinciale Besturen aangezocht de wedden van het personeel te verlagen, terwijl ook de salarissen van burgemeesters, secretarissen, ontvangers, wethouders en ambtenaren van den burgerlijken stand met betrekking tot de mogelijkheid van een verlaging met 5 of 2½ pCt. moeten worden bezien.

Het Provinciaal Bestuur van Noord-Holland dat onlangs reeds een voorstel tot invoering van een standplaatsaftrek had ingediend, doch wederom had teruggenomen, heeft op aandringen der Regeering, die overeenstemming met het personeel van de Provincie Zuidholland wenschte, wederom daartoe een voorstel ingediend. Met de Regeering was overleg gepleegd met het gevolg dat deze, ondanks de bezwaren daartegen, erin zou toestemmen dat Bloemendaal — dat in het Rijks Bezoldigingsbesluit in de tweede klasse is gerangschikt — in de eerste gemeenteklasse zou worden ingedeeld, indien daarvan het aannemen van het voorstel afhing. Het voorstel werd evenwel verworpen. Thans zal de regeling worden opgelegd met de oorspronkelijk bedoelde inderling, waarbij Bloemendaal in de tweede klasse wordt geplaatst.

Het gemeenschappelijk overleg inzake personeelsaangelegenheden van gemeenten met 40 000 en meer inwoners bleek de Regeering zeer op prijs te stellen; wat de kleinere gemeenten aangaat (waar over het geheel grootere verschillen bestaan) was de Minister van meening, dat men deze zaken niet

in een algemeen overleg kon behandelen, doch dat dit in lokaal overleg moest gebeuren.

Ondanks de aanmaning der Regeering hebben verschillende gemeenten te kennen gegeven geen verlaging der loonen en salarissen te zullen invoeren en is bij de begroting van 1936 daar ook nog geen rekening mede gehouden. In andere gemeenten daarentegen zijn echter wel voorstellen tot verlaging der wedden ingediend of aangekondigd, waaronder verschillende groote gemeenten (een volgende maal wordt hierop nader teruggekomen). Te 's-Hertogenbosch kwam de verlaging reeds definitief tot stand, doch werden voor de ambtenaren de kindertoeslag en huwelijkstoeslag van de rijksregeling overgenomen, evenals de ongehuwden-af trek zonder echter de bepaling dat ongehuwden hoogstens 90 pCt. der aan hun rang verbonden maximum-wedde genieten; ook voor de werklieden werd de rijkskindertoeslagregeling ingevoerd.

In Amsterdam hebben Burgemeester en Wethouders een voorstel tot loon- en salarisverlaging met 5 pCt. ingediend, zich daarbij echter baseerend op den ongunstigen financiële toestand der gemeente en niet op het feit dat de wedden van het gemeentepersoneel te hoog zijn. Alle vertegenwoordigers van de organisaties in het georganiseerd overleg verklaarden zich tegen dit voorstel. Ook de Raad heeft het voorstel tot loonsverlaging verworpen. Over het verdere verloop zullen in de volgende kroniek mededeelingen worden gedaan.

In dit verband moet worden vermeld dat het karakter van het georganiseerd overleg te Amsterdam, dat tot dusverre een uitzonderingspositie had ingenomen doordat het niet, zoals overal elders, een adviseerende doch onder bepaalde voorwaarden een verordenende bevoegdheid had, thans geheel is gewijzigd tengevolge van een uitspraak van den Centralen Raad van Beroep te Utrecht. Deze Raad heeft n.l. bij een uitspraak in een geding, waarbij de gemeente Amsterdam in het gelijk werd gesteld, tevens beslist dat de gemeenteraad niet bevoegd is de hem bij de wet opgedragen verplichting betreffende de regeling van de rechtspositie van het gemeentepersoneel over te dragen aan de commissiën voor georganiseerd overleg. Hiermede is dus de grondslag van het bestaande overleg te Amsterdam komen te vervallen en zullen de ambtenaren- en werkliedenreglementen waarin dit overleg is geregeld moeten worden gewijzigd. Als gevolg van het een en ander hebben de Commissiën voor georganiseerd overleg bij de bovengenoemde loononderhandelingen ook alleen een advies uitgebracht.

Het ontwerp van wet tot wijziging van de pensioenwet voor de spoorwegambtenaren (zie Kroniek over het vierde kwartaal 1934) heeft de Tweede Kamer met eenige wijzigingen aangenomen. Met een amendement van Braambeek, waarbij het kortingspercentage op de pensioenen, hetwelk bij aanvullende wijziging van het voorstel op 15 pCt. was gesteld, tot 10 pCt. beperkt blijft en de weduwen- en weezenpensioenen niet bij de korting worden betrokken, heeft de Kamer zich kunnen vereenigen.

Van de loonsverlagingen in de verschillende industrieën heeft vooral die in de Tilburgsche wollenstoffenindustrie de aandacht getrokken. Na een wilde staking (zie ook het hoofdstuk „Werkstakingen en Uitsluitingen”) hebben de arbeiders zich neergelegd bij een loonsverlaging van ongeveer 5 pCt. Voor de schoenindustrie is een collectieve arbeidsovereenkomst tot stand gekomen, waarbij in vergelijking met de voordien geldende loonregeling van 1932 de loonen met 1½ tot ruim 6 pCt. zijn verlaagd. Er zal krachtig naar worden gestreefd, dat de overeenkomst ook door de niet-partij-zijnde fabrikanten zal worden nageleefd. De collectieve arbeidsovereenkomsten in de stroocartonindustrie en de aardappelleelindustrie werden hernieuwd met handhaving van de geldende minimum-loonen, terwijl de overeenkomst in de koopvaardij stilzwijgend met een jaar verlengd is.

De collectieve arbeidsovereenkomst in de bouwbedrijven, waarbij thans alleen de confessioneele patroonsbonden partij zijn, werd door deze tegen 1 Maart 1936 opgezegd. Aan de onderhandelingen over een nieuwe landelijke collectieve arbeidsovereenkomst zal ook de Nederlandsche Aannemers- en Patroonsbond deelnemen. De patroonsorganisaties wenschen bij de vast te stellen arbeidsvoorwaarden vier hoofdgroepen van het bedrijf te onderscheiden, n.l. burgerlijke en utiliteitsbouw, grondwerk, baggerwerken, bodem-, oever- en andere werken. Verder is van patroonszijde verklaard, dat loonsverlaging noodzakelijk is. Over de mate daarvan wenschen de werkgevers echter eerst mededeeling te doen, wanneer overeenstemming zal zijn bereikt over de maat-

regelen inzake behoorlijke naleving van een eventueel te sluiten overeenkomst.

Ter nadere uitwerking van de arbitrale uitspraak in de sigarenindustrie (waarover het hoofdstuk „Werkstakingen en Uitsluitingen” nadere mededeelingen bevat) heeft de arbitrage-commissie een loonsverlaging voor die industrie vastgesteld, in te gaan in December 1935. Tusschen de werkgeversbonden en de confessioneele arbeidersorganisaties is daarop overeenstemming bereikt over te sluiten collectieve arbeidsovereenkomsten. De moderne en federatieve arbeidersorganisaties bleven zich eerst nog tegen de loonsverlaging verzetten, doch hebben zich later ook bij de nieuwe overeenkomsten neergelegd.

Bij de behandeling van de Rijksbegroting 1936 van het Departement van Sociale Zaken hebben enkele leden der Tweede Kamer de wenschelijkheid geuit van verbindendverklaring van collectieve arbeidsovereenkomsten, of anders althans van regelingen als kindertoeslag- en pensioenregelingen. De Minister van Sociale Zaken, Mr. Slingenberg, verklaarde dat hij aan de bevordering van een wettelijke regeling inzake verbindendverklaring van loonen, zeker onder de tegenwoordige omstandigheden, zijn medewerking niet kan verleen. Ten aanzien van verbindendverklaring van andere bepalingen van collectieve arbeidsovereenkomsten maakt het nog een punt van overweging uit of afzonderlijke voorzieningen zouden getroffen moeten worden voor speciale onderwerpen dan wel een algemeene regeling moet worden vastgesteld met betrekking tot in collectieve arbeidsovereenkomsten neergelegde sociale bepalingen. In elk geval zal bij den Hoogen Raad van Arbeid een voorontwerp van wet aanhangig worden gemaakt tot verbindendverklaring van pensioenregelingen, doch de Regeering behoudt zich het recht voor uiteindelijk te beslissen wat zal geschieden.

Organisatie van werkgevers en werknemers. De daling van het aantal georganiseerde werknemers in 1934 en de eerste negen maanden van 1935. De strijd tegen crisis en werkloosheid; een „Plan van den Arbeid” van N. V. V. en S. D. A. P. Standpunt van de Communistische Partij ten opzichte van de vakbeweging. Een tuberculosefonds van het N. V. V. gesticht.

Blijkens de onlangs verschenen Statistiek van den omvang der vakbeweging liep het aantal georganiseerde werknemers, dat na een 7-jarige periode van groei in 1933 begon te dalen, in 1934 terug van 795 800 tot 750 200, d. i. met 5½ pCt. (tegen 4 pCt. in 1933). Alle richtingen in de vakbeweging deelden in dezen achteruitgang, doch voor de meest linksche, de syndicalistische en de door het N.A.S. vertegenwoordigde, was het verlies verhoudingsgewijs het grootst (resp. 15 en 33 pCt.). Bij beide was dit verlies meerendeels een gevolg van het verbod voor overheids personeel om zich bij vereenigingen van deze richtingen aan te sluiten, daar dit verbod er toe leidde, dat de syndicalistische en de van het N.A.S. deel uitmakende organisaties van overheids personeel ophielden te functionneeren. Het ledental van de grootste drie vakcentralen, N.V.V., R.-K. Werkliedenverbond en Chr. Nat. Vakverbond, daalde resp. met 7, 5½ en 3 pCt. Het geringste verlies leed de Nederlandsche Vakcentrale, n.l. 1 pCt., hetgeen dit Verbond dankte aan de aansluiting van de Ned. Handelsreizigers-Vereeniging.

In 1935 hield de achteruitgang aan. Dit blijkt uit de volgende, aan de kwartaalstaten der vakcentralen ontleende, cijfers.

	Ledental op:		
	1 Jan. 1934.	1 Jan. 1935.	1 Oct. 1935.
N.A.S.	19 550	12 950	*
N.V.V.	321 800	300 450	280 200
Chr. Nat. Vakverbond	115 600	113 550	109 600
R. K. Werkl. Verbond	190 400	182 675	177 700
Ned. Syndic Vakverb.	2 850	2 000	*
Ned. Vakcentrale	46 900	46 250	46 200

Terwijl het ledental der vakvereenigingen na den wereldoorlog steeds aan schommelingen onderhevig was, is haar gezamenlijk vermogen regelmatig toegenomen.

1 Januari:	Vermogen der vakvereenigingen.	Ledental der vakvereenigingen (× 1000).
1914	f 3,8 miljoen	266
1920	„ 6,2 „	683
1926	„ 15,- „	493
1933	„ 30,9 „	829
1934	„ 32,5 „	796
1935	„ 35,- „	750

* Geen opgave.

De werkzaamheden der organisaties stonden ook gedurende de laatste maanden voor een belangrijk deel in het teekenen van de economische crisis en hare gevolgen. Zoo verscheen van wege het N.V.V. en de S.D.A.P. een „Plan van den Arbeid”. Blijkens zijn inleiding beoogt dit Plan, naast directe bestrijding der werkloosheid door middel van openbare werken en daarbij aansluitende industrialisatie, een economisch diepgaande hervorming met het doel om — voor zoover dat mogelijk is met maatregelen, welke binnen het machtsbereik der nationale gemeenschap liggen — aan het Nederlandsche volk bestaanszekerheid bij een behoorlijk levenspeil te verschaffen. Hiertoe acht men vooral noodzakelijk, dat regelend wordt opgetreden met betrekking tot de ordening en de uitbreiding van het productieapparaat. ¹⁾ Een gemeenschappelijk congres van N.V.V. en S.D.A.P. hechtte goedkeuring aan het Plan. Een speciale actie er voor werd op touw gezet onder leiding van een Centrale Plan-Commissie, die tevens de taak overnam van het voor eenige jaren door N.V.V. en S.D.A.P. gestichte Bureau van Actie en Propaganda tegen Fascisme en Communisme, dat werd opgeheven. ²⁾

Het Verbond van Nederlandsche Werkgevers richtte een adres tot de Tweede Kamer, waarin men in aansluiting op de in 1934 gepubliceerde brochure „Kosten en lasten omlaag” opnieuw uitvoerig de noodzakelijkheid tot verlaging van kosten en lasten voor het bedrijfsleven betoogde. ³⁾ De algemeene vergadering van den Kon. Nederl. Middenstandsbond verzocht met het oog op de dalende omzetten in de middenstandsbedrijven, in een resolutie om spoedige maatregelen tot verlaging van belastingen, bedrijfstarieven, huren en andere bedrijfskosten. ⁴⁾ In den tuinbouw kwam in verband met den moeilijken bedrijfstoestand permanente samenwerking tusschen de voornaamste organisaties van werkgevers en werknemers tot stand met het doel betere steunmaatregelen te verkrijgen. ⁵⁾ Weder trokken eenige demonstratieve vergaderingen van boeren en tuinders de aandacht.

Van communistische zijde werd, in navolging van N.V.V. en S.D.A.P., een „Plan van actie voor arbeid en brood” ontworpen en voorts een zgn. Volkscongres voor werk en welvaart belegd. ⁶⁾ Met betrekking tot de vakbeweging wees het bestuur der Communistische Partij er in een resolutie op, dat het communistisch vakverenigingswerk zich niet moet beperken tot den opbouw eener oppositie, doch in de eerste plaats gericht moet zijn op versterking der vakorganisatie met als einddoel vereeniging van de vakbeweging tot één geheel op de grondslagen van behartiging der arbeidersbelangen, vakverenigingsdemocratie en volledige meeningenvrijheid. ⁷⁾

Aan het N.V.V. werd een tuberculosefonds verbonden, dat op 1 Januari 1936 in werking zal treden. ⁸⁾

Arbeidersbescherming. De begrooting van Sociale Zaken in de Tweede Kamer. Wetsontwerp tot voorkoming van oververmoeidheid van bestuurders van motorrijtuigen. Centraal Verslag der Arbeidsinspectie over het jaar 1934.

Bij de behandeling van de begrooting van Sociale Zaken in de Tweede Kamer stelde de nieuw opgetreden Minister zich t. a. v. de meeste der te berde gebrachte vraagstukken vrijwel geheel op het standpunt van zijn ambtsvoorganger. Onder verwijzing naar den ongunst der tijden en de onmogelijkheid de bedrijven nieuwe lasten op te leggen, waarvan ook de werknemers nadeelige gevolgen konden ondervinden, verklaarde de Minister geen vrijheid te vinden, tot: het voorstellen van ratificatie van een grooter aantal internationale arbeidsconventies, toepassing van de bepalingen der Arbeidswet op volwassen kantoorbedienden of regeling van den werktijd van hotel-, café- en restaurantpersoneel en van landarbeiders. Op dezelfde gronden wees hij ook invoering af van de herziene Stuwadoorswet en van de regeling der arbeidsovereenkomst voor kapiteins en schepelingen. T. a. v. de 40-urenweek zegde de Minister overweging toe van uit de Kamer geopperde mogelijkheden tot overbrugging van het loonverschil; over het geheel achtte hij de tijd echter niet rijp voor wettelijke regeling dezer materie. Ook de mogelijkheid tot verbindend verklaren van

¹⁾ Voor een meer uitvoerig Overzicht van hetgeen het Plan beoogt zie men afl. 9 van het Maandschrift, blz. 1332.

²⁾ Vooruit, 14 Augustus, 25 September en 28 October 1935.

³⁾ De Nederl. Werkgever, 10 October 1935.

⁴⁾ Persbericht Kon. Ned. Middenstandsbond, Augustus 1935.

⁵⁾ Vereenigt U (orgaan van den Ned. Bond van arbeiders in het Landbouw-, Tuinbouw- en Zuivelbedrijf), 24 Augustus 1935.

⁶⁾ De Tribune, 8 Juli en 23—26 September 1935.

⁷⁾ De Tribune, 19 Juli 1935.

⁸⁾ Vooruit, 3 October 1935.

bepalingen uit collectieve arbeidsovereenkomsten wees de Minister niet a priori af. Tot vaststelling van zijn standpunt ten opzichte van regeling van het ontslagrecht en wijziging van de wet op de arbeidsovereenkomst wenschte hij het advies af te wachten van de daartoe aangewezen Staatscommissie-Limburg.

Een wetsontwerp tot het tegengaan van oververmoeidheid van bestuurders van motorrijtuigen is op 22 November ingediend. Als algemeene maatstaf voor de nader vast te stellen werktijden wordt daarin 10 uren per dag en 55 uren per week aangenomen.¹⁾

T. a. v. het aanhangig gemaakte ontwerp tot beperking van vrouwenarbeid, ter verruiming van de werkgelegenheid voor mannen, deelde de Minister nader mede, dat hij hem ook speciaal de bedoeling voorzat, fabrieksmeisjes over te brengen naar het terrein van den huiselijken arbeid, wat dan tevens geleidelijke vermindering van het aantal buitenlandsche dienstboden tengevolge zou kunnen hebben.

De Hooge Raad van Arbeid heeft advies uitgebracht over het ontwerp-Huisarbeidsbesluit. Inwerkingtreding van de wet op de huisindustrie kan dus binnenkort worden tegemoet gezien.

Bij de bespreking van de taak der Arbeidsinspectie verzette de Minister zich krachtig tegen de door sommige Kamerleden geuite veronderstelling als zou deze tak van dienst ontdrukingen der Arbeidswet oogluikend toelaten. Wel wordt van de ambtenaren veel gevergd, zoodat bij betere tijdsomstandigheden uitbreiding der bezetting overwogen kon worden; thans moet hiervan worden afgezien.

Volgens het kortgeleden verschenen Centraal Verslag der Arbeidsinspectie²⁾ waren — in afwijking van hetgeen in een tijd van verminderde werkgelegenheid verwacht zou mogen worden — in 1934 niet minder dan 13 327 processen verbaal opgemaakt wegens overtreding van de Arbeids-, de Veiligheids- en de Steenhouwerswetten, een hooger cijfer dan sinds 1921 voorkwam. De oorzaak hiervan schijnt voor een deel gezocht te moeten worden in het streven der ondernemers om de loonkosten zoo laag mogelijk te houden door zoo weinig mogelijk personeel te laten werken, voor een deel echter ook in de omstandigheid, dat de ambtenaren der inspectie — door veelvuldiger gebruik te maken van auto's en motorrijwielen — in staat waren een grooter aantal bezoeken af te leggen. Het aantal bekeuringen wegens overtreding van de voorschriften voor den rustdag van transportarbeiders te land stijgt van jaar tot jaar; in 1934 bedroeg het 1115. Als oorzaak van deze stijging wordt naast het toenemend automobielverkeer, ook genoemd de verscherping van de concurrentie tusschen de ondernemingen onderling.

Arbeidersverzekering. Intrekking van het aanvankelijk voorstel der Regeering tot verlaging van de uitkeeringen volgens de ziekte- en de ongevallenverzekering. Nieuw voorontwerp over deze materie bij Hoogen Raad van Arbeid aanhangig gemaakt. Tijdelijke wijziging in de financiering der invaliditeits- en ouderdomsverzekering door de Staten-Generaal aanvaard. De begroting voor „Arbeidersverzekering” in de Tweede Kamer. Reorganisatie van het Algemeen Mijnerkersfonds. Aandrang uit de Tweede Kamer tot wettelijke maatregelen met betrekking tot de pensioenfondsen van particuliere ondernemingen.

Bij de mondelinge behandeling van het ontwerp Bezuinigingswet in de Tweede Kamer waren afgevaardigden van verschillende richting in verzet gekomen tegen het voornemen om de uitkeeringen volgens de ziekte- en ongevallenwetten te verlagen van 80 tot 70 pCt. van het tevoren verdiende loon. Deze maatregel werd geacht te vallen buiten het kader van een wet tot verlaging van de openbare uitgaven; voorts zouden de economisch meest zwak staanden er het ernstigst door worden getroffen, terwijl de voordeelen voor het bedrijfsleven van weinig beteekenis werden genoemd. In zijn antwoord verklaarde de Minister van Sociale Zaken zich niet te kunnen vereenigen met de opvatting, als zou het voorstel geen besparing op de Staatsuitgaven geven. Jaarlijks heeft het Rijk circa f 170 000,— aan premie voor de ziekte- en ongevallenverzekering te betalen; verlaging der uitkeering met $\frac{1}{3}$ kan dit bedrag met f 20 à f 25 000,— doen verminderen. Ook zou het bedrijfsleven meer voordeel van dezen maatregel hebben dan vanuit de Kamer was becijferd. Waar de bezwaren der leden zich echter in hoofdzaak keerden tegen de verlaging der uitkeeringen aan hen, die de allerlaagste loonen verdienen,

¹⁾ Zie voor dit wetsontwerp het Maandschrift, afl. 11, 1935.

²⁾ Zie voor meer bijzonderheden betreffende dit verslag het Maandschrift afl. 9, 1935, blz. 1306 en 1380.

wilde de Minister dit onderwerp nogeens nader onder de oogen zien. In verband hiermede werd de betrokken paragraaf van het Bezuinigingsontwerp door de Regeering ingetrokken.

Inmiddels heeft de door den Minister toegezegde overweging van deze materie geleid tot het aanhangig maken bij den Hoogen Raad van Arbeid van een voorontwerp tot wijziging van de Ziektewet, de Ongevallenwet 1921 en de Land- en Tuinbouwongevallenwet 1922. Volgens dit voorstel wordt voor verzekerden, wier dagloon niet meer dan f 2,— bedraagt, het ziekingeld en de tijdelijke uitkeering bij ongevallen gehandhaafd op ten minste 80 pCt. van het dagloon. Aan hen, die meer verdienen, zal over het deel van hun loon, dat boven de f 2,— uitkomt, niet meer dan 70 pCt. behoeven te worden uitgekeerd. ¹⁾

Tegen de eveneens in het Bezuinigingsontwerp voorgestelde wijziging in de financiering der invaliditeits- en ouderdomsverzekering (t.w. vervanging der geregelde stortingen van 45 miljoen gulden uit de Schatkist gedurende 5 jaar door wisselende bijdragen, in hoofdzaak tot dekking van de tekorten op de exploitatierekeningen) maakte in de Tweede Kamer vooral de Heer Kupers bezwaar. Ook meende hij zich te moeten verzetten tegen het in de Memorie van Antwoord te kennen gegeven voornemen, om herberekeningen toe te passen op een rentebasis van 3 pCt., waarbij de mogelijkheid werd verondersteld, dat dit in de toekomst zou kunnen leiden tot verlaging van nieuw toe te kennen renten. Hierdoor zouden — aldus de Heer Kupers — de kosten van overgangsmaatregelen, welke de Staat indertijd ten behoeve van de ouden van dagen op zich heeft genomen, doch thans niet meer kan betalen, worden afgewenteld op een latere generatie, wier aanspraken ten volle door betaalde premies zijn gedekt. Hiertegenover merkte de Minister op, dat bij de Regeering bij het indienen van dit voorstel uitsluitend de overweging heeft voorgezet, de begrotingsmoeilijkheden te verlichten. De gewijzigde financiering zal slechts gelden voor een proeftijd van 5 jaar, waarbij de in de fondsen aanwezige 400 miljoen gulden onaangetast blijven; nadeelige saldi worden steeds aangezuiverd. Ook is er geen sprake van, dat de tegenwoordige Regeering op het oogenblik voornemens zou zijn een herberekening te maken op de basis van 3 pCt. of de rechten der verzekerden aan te tasten. Mocht in de toekomst een voorstel in die richting worden gedaan, dan is de Kamer in de gelegenheid zich daarover nader uit te spreken. Ongewijzigd en zonder hoofdelijke stemming is daarop de betrokken paragraaf door de Tweede Kamer aangenomen. Ook de Eerste Kamer aanvaardde het ontwerp.

Bij de gedachtenwisseling tusschen de Regeering en de Tweede Kamer over de nieuwe begroting van Sociale Zaken bleek o.m. dat de industriele Ongevallenwet wordt omgewerkt in den trant der Ziektewet; een voorontwerp dienaangaande kan nog in het loopende zittingjaar worden verwacht, evenals een wetsvoorstel tot opneming van silicose onder de beroepsziekten, waarvoor ongevallenuitkeering kan worden verstrekt. De Minister achtte principieele wijziging van de financiering der invaliditeits- en ouderdomsverzekering vooralsnog niet raadzaam, nu gedurende de eerstvolgende 5 jaren een proef wordt genomen met het gematigd omslagstelsel. Onderzocht wordt hoe groot het aantal personen boven 65 jaar is, die — om verschillende redenen — niet in aanmerking komen voor ouderdomsrente, terwijl overigens hun omstandigheden dit zeer gewenscht maken. Enkele leden schatten hun aantal op 60 000. Een motie ingediend door den Heer Van Houten, om aan alle ouden van dagen met een inkomen beneden f 1200 ouderdomsrente toe te kennen, is — na door den Minister, in hoofdzaak op grond van de ongunstige tijdsomstandigheden, onaanvaardbaar te zijn verklaard — door de Kamer verworpen.

Het afzonderlijke fonds, waaraan in ons land tot dusver het grootste deel van de sociale verzekering der mijnwerkers is toevertrouwd, leidt sinds jaren een zorgelijk bestaan, waardoor steun van Overheidswege noodig is geworden. In het verstreken voorjaar dreigde zelfs gedurende eenige weken een staking bij de particuliere mijnondernemingen, toen deze — in verband met den slechten toestand van het bedrijf en de mede daardoor onevenredig zwaar drukkende lasten der verzekering — verlaging der loonen in uitzicht stelden. Door tusschenkomst der Regeering werd stopzetting van het mijnbedrijf echter voorkomen; een Regeeringscommissaris kreeg zitting in het bestuur

¹⁾ Zie hiervoor nader het Maandschrift, afl. 10, 1935, blz. 1547.

van het Algemeen Mijnwerkersfonds en dit aanvaardde eind October j.l. een nieuw reglement voor het fonds met 8 stemmen vóór en 5 tegen (t.w. die der vertegenwoordigers van de particuliere mijnen en van den modernen mijnwerkersbond). De reorganisatie beoogt herstel van het financieel evenwicht dezer verzekering, voorwaarde, door de Regeering gesteld, voor de toekenning — gedurende 75 jaar — van een jaarlijksche bijdrage van f 400 000,— uit de Schatkist. De praestaties van het ziekenfonds zijn ingeperkt, in het bijzonder voor reeds gepensioneerde en voor ongehuwde mijnwerkers, terwijl op de ziekteverzekering te verkrijgen overschotten ten goede zullen komen aan het pensioenfonds. Tevens zijn de invaliditeitspensioenen wat hooger geworden, doch is de wachttijd hiervoor verlengd van 3 tot 10 jaar. Ouderdomspensioen zullen mijnwerkers op 55-jarigen leeftijd kunnen krijgen, indien zij althans 25 jaren ondergrondschen arbeid hebben verricht. Deze reglementswijziging verwierf ook de goedkeuring der Algemeene Vergadering en zal op denzelfden dag in werking treden als de in 1933 aangenomen Wet op de invaliditeits- en ouderdomsverzekering voor mijnwerkers.¹⁾

In het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer over verschillende hoofdstukken der Rijksbegrooting voor 1936 was aangedrongen op het treffen van wettelijke maatregelen, waarbij aan ondernemingen de verplichting wordt opgelegd, haar pensioenfondsen afzonderlijk te beheeren, onder toezicht van een lichaam als b.v. de Verzekeringsraad. Deze aandrang sproot voort uit de ergernis bij de leden gewekt door het teloor gaan van de pensioenfondsen voor de employés der Kon. Hollandsche Lloyd, doordat die fondsen in de onderneming zelf waren belegd. Een ambtelijke commissie is thans ingesteld, om de Regeering voor te lichten omtrent eventueel te treffen maatregelen, waardoor dergelijke gebeurtenissen in de toekomst worden voorkomen.

BEVOLKING. GEZONDHEIDSWEZEN. VOLKSHUISVESTING.

Gezondheidswezen. Wetsontwerp Warenwet. Tuberculose-onderzoek. Regeling van de drankwetvergunningen in Utrecht.

Aangezien zeer ernstige bezwaren werden aangevoerd tegen het Wetsontwerp tot vervanging van de Warenwet, is door de Regeering een gewijzigd ontwerp van wet samengesteld, dat in hoofdzaak overeenstemt met de geldende Warenwet. Er zal zooveel mogelijk gestreefd worden naar een sterke beperking van het personeel der diensten. Ter verlichting van de lasten van het Rijk zullen bovendien de bedrijven, die waren voortbrengen of verkoopen een retributie opbrengen varieerende van f 1,— tot f 25,—. Hiertoe is men te eerder overgegaan, daar van de zijde van de bedrijven een bereidverklaring tot retributie tot behoud der diensten werd ontvangen. De gemeenten zullen in de helft der kosten blijven bijdragen. Ter vereenvoudiging wordt het artikel betreffende de bescherming van de eerlijkheid in den handel geschrapt. Van verschillende zijden werden tegen laatstgenoemde verandering bezwaren aangevoerd. In een tweede nota van wijziging werd aan deze bezwaren tegemoet gekomen door de eerlijkheid in den handel weer in de desbetreffende artikelen op te nemen. In verband met deze aanvulling is de retributie tot maximaal f 40,— verhoogd.

De uitvoering van de wet tot bescherming van leerlingen tegen de gevolgen van besmettelijke ziekten van personeel van inrichtingen van onderwijs is krachtig ter hand genomen. Gedurende het eerste halfjaar werden 6 422 personen, waarop de wet van toepassing is, onderzocht. Van deze hebben 6 265 een verklaring ontvangen. Een voorwaardelijke verklaring is uitgereikt aan 122 personen. In 35 gevallen kon de verklaring niet worden afgegeven. De laatste twee aantallen bedragen tot en met 12 November: 190 en 57. De tot nog toe verkregen resultaten hebben derhalve het nuttig effect van de wet volledig aangetoond.

In een onderzoek bij de gezinsleden van personen met tuberculeuze longafwijkingen is komen vast te staan, dat in families, waarin een geval van open tuberculose bekend is, veel meer tuberculose-processen bij de familieleden gevonden worden dan bij de seriedoorlichtingen van een vergelijkbare bevolkingsgroep (verhouding ongeveer 6 op 1). Het aantal tuberculeuze processen onder de familieleden van personen met gesloten tuberculeuze processen is ook

¹⁾ Zie voor den inhoud van deze Wet: de Kroniek over het 2e kwartaal van 1932 en het Maandschrift aflevering 6, 1932, blz. 710.

grooter dan die bij de gewone seriedoorlichtingen gevonden (verhouding 2 op 1). Tevens is gebleken, dat het aantal infecties in de families der twijfelachtig actieve gevallen minstens zoo groot, zelfs grooter is dan in de families der actieve gevallen.¹⁾

De medische Inspectie van de Volksgezondheid stelt een onderzoek in naar de gezondheidstoestand van 50 000 schoolkinderen. Bij dit onderzoek wordt een onderscheid gemaakt tusschen kinderen uit gezinnen van werkloozen en kinderen uit andere gezinnen.

Een gemengde Commissie, gevormd door afgevaardigden van de voornaamste organisaties van ziekenhuizen en ziekenhuisdirecteuren werkt voorstellen uit, die gebaseerd zijn op de gedachte dat er regelen behoreen gesteld te worden voor oprichting en uitbreiding van ziekenhuizen. De leiding zou moeten berusten bij een in te stellen ziekenhuisraad, wien onder nader vast te stellen voorwaarden verordenende bevoegdheid zou behoreen te worden toegekend.

De Gemeenteraad in Utrecht heeft besloten het beginsel van z.g. drooggelegde wijken, dat zijn wijken waar geen vergunningen voor verkoop van sterken drank verleend worden, te verlaten ten einde tot een meer gelijkmatige verdeling der vergunningsinrichtingen over het grondgebied der gemeente te verkrijgen. Hiertegenover worden waarborgen gegeven, dat in de betreffende wijken alleen betere inrichtingen kunnen worden gevestigd, onder meer door de eisch van een minimum-oppervlakte voor een lokaal van 50 m²; met name zal de vestiging van z.g. loopkroegen worden tegengegaan. Door deze maatregel hoopt men tevens, dat het oprichten van behoorlijke zaken zal worden geprikkeld en het verdwijnen van kleine café's zal worden bevorderd.

Volkshuisvesting. Woningvoorraad neemt geleidelijk langzamer toe, maar toch nog sterker dan de behoefte. Leegstaande woningen te Rotterdam, Amsterdam en 's-Gravenhage. Huurdaling. Stemmen aangaande het wetsontwerp tot verlaging van sommige vaste lasten en van huren. Wetsontwerp tot voorkoming van onredelijke executies.

Hoewel niet zoo sterk als eenigen tijd geleden, blijft de woningvoorraad belangrijk toenemen. In het derde kwartaal van dit jaar bedroeg de vermeerdering 11 358, d. i. ruim 2 100 woningen minder dan in het derde kwartaal van 1934. Hieronder volgen enkele cijfers betreffende het aantal woningen, met den bouw waarvan begonnen werd, het aantal voltooide woningen en de netto vermeerdering van den woningvoorraad per kwartaal sinds 1932:

Kwartalen	begonnen				voltooid				netto vermeerdering			
	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.
1932	8 739	7 628	8 006	8 682	11 212	12 665	9 795	7 647	9 678	11 508	8 943	7 119
1933	16 004	14 531	14 421	9 840	6 484	11 251	14 343	12 637	5 748	10 402	13 477	11 999
1934	13 444	12 129	11 875	120 56	113 23	15 016	14 259	12 371	10 823	14 119	13 457	11 711
1935	11 524	10 077	9 715		9 468	12 704	11 901		8 976	11 838	11 358	

Uit deze cijfers blijkt, dat de toeneming van den totalen woningvoorraad gaandeweg is afgenomen. Over de 12 maanden, die met September j.l. afliepen, bedroeg zij 42 187 tegen 48 337 over de periode 1 November 1933—31 October 1934, die tot dusver het hoogste jaartotaal heeft opgeleverd. Het aantal begonnen woningen is al veel eerder gaan dalen: het maximum werd hier geboekt in de twaalf maanden December 1932—November 1933 (57 284) om daarna geleidelijk af te nemen tot 43 104 in de laatste vier hierboven vermelde kwartalen. Voltooid werden in deze periode op nieuw terrein 44 455 woningen.

Wanneer men tegenover deze cijfers dat der jaarlijks benodigde toeneming stelt, dat door den hoofdinspecteur der volkshuisvesting op 30 000 werd geraamd, of de totale behoefte aan nieuwe woningen, die dezerzijds op 34 à 38 000 is berekend²⁾, dan ziet men nog groote verschillen. Er is een overproductie aan woningen, welke tot uiting komt in toenemende aantallen leegstaande woningen.

Zoo heeft men te Rotterdam bij de gemeentelijke woningtelling op 1 April j.l. op een totaal van 155 000 woningen 10 100 leegstaande woningen geteld, d. i. ruim 6,5 pCt. Het aantal leegstaande woningen te Amsterdam bedraagt zelfs

¹⁾ Tijdschrift voor Soc. Gen., October 1935.

²⁾ Kroniek, 1e kwartaal 1935, Maandschrift, Mei 1935, blz. 640. (Afzonderlijke uitgave Kroniek, Juni, blz. 30.)

ver boven de 10 000. In Utrecht telde men op 35 287 particuliere woningen 1 755 die onbewoond waren en op 2 733 gemeente-woningen 72 onbewoonde, d.i. resp. bijna 5 en ruim 2,6 pCt.

Naar bekend is, treft men dit leegstaan in hoofdzaak aan onder de duurere woningen. Langzamerhand schijnt er echter ook iets meer ruimte te komen in de lagere huurklassen, maar veelal hangt hier woningoverschot samen met de omstandigheid, dat de woningen in deze huurklasse onvoldoende huisvesting bieden. Zoo stonden van de 66 317 woningen met een jaarhuur beneden f 300 in Rotterdam 5 334 leeg (rond 8 pCt.), van de 18 622 beneden f 225 1771 of 9,5 pCt. Deze laatste moeten evenwel vrijwel alle, deels wegens den toestand, waarin zij verkeerden, deels wegens de ligging in gedegradeerde stadswijken, deels omdat zij tot een verouderd type behooren, tot de krotten of althans ongewenschte woningen worden gerekend, waardoor de beschikbare voorraad van werkelijk goedkope woningen sterk slinkt, en praktisch ook hier van een overvloedige reserve alleen in de hogere huurklassen kan worden gesproken. In Amsterdam stonden van de 23 492 woningen van f 4 en minder weekhuur op 1 Januari slechts 576 leeg, van de 69 428 in huurprijzen van f 4 tot f 7 1 647 of 2,4 pCt.

De daling der huren maakt voortgang, waarbij onderscheid dient te worden gemaakt tusschen de verschillende categorieën van woningen. Voor de woningwet-woningen hebben de maatregelen, van Regeeringswege genomen, naar de Minister van Sociale Zaken bij de behandeling van de begroting van zijn departement te kennen gaf, reeds merkbaar resultaat gehad, vooral op het platteland; in de groote steden ondervindt de huurverlaging, in verband met de hooge vaste lasten, meer moeilijkheden. Hierbij moge worden medegedeeld, dat de verlenging van den aflossingsduur der woningwet-annuïteiten van 50 op 75 jaar op aandringen van de gemeentebesturen weer is ingetrokken. In een circulaire van begin Juni deelde de Minister voorts mede, ook de rente der voorschotten, aan particulieren onder gemeentelijke garantie in den vorm van tweede hypotheek verstrekt, op 4 pCt. te willen brengen. In dit geval gaat het evenwel om een gering aantal woningen en om kleine voorschotten, in den regel niet meer dan f 300, zoodat de invloed op de huur slechts gering kan zijn.

Tamelijk talrijk zijn de berichten over huurverlaging van gemeentewoningen. Voor de particuliere woningen beschikt men slechts over statistische gegevens uit enkele gemeenten. Volgens het laatste onderzoek van het statistisch bureau der gemeente 's-Gravenhage, dat over het eerste halfjaar van 1935 loopt, blijken aldaar ook in de laagste huurklassen de huurdalingen het thans te winnen van de stijgingen, hetgeen tot dusver niet zoo was. Echter was de gemiddelde huurddaling voor de woningen beneden f 300 nog zeer gering: nog niet 2 pCt.; tegenover verhoogingen der oude huursom met 9,2—12,5 pCt. stonden verlagingen van 8,9—12,6 pCt. Het verlagingpercentage stijgt dan verder, naarmate men in een hogere huurklasse komt, tot men in de klassen f 500—f 800, f 800—f 1 200 en f 1 200—f 2 000 gemiddelde dalingen van resp. 12,5, 16,6 en 19,3 pCt. aantreft, als resultaat van gemiddelde verhoogingen met 9,4 pCt. in de eerstgenoemde klasse (voor de hogere huurklassen in verband met kleine aantallen niet berekend) en verlagingen van resp. 15,5, 20,1 en 25,1 pCt.

Over de ontwrichting van de woningmarkt en de daaruit voortvloeiende moeilijkheden voor de huiseigenaren is reeds gesproken in de Kroniek 1e kwartaal 1935. Eenigermate trachtte de Regeering reeds hieraan tegemoet te komen door enkele bepalingen in het Bezuinigingsontwerp, welke verlichting van grond- en straatlasten brachten, maar deze werden geheel onvoldoende geacht²⁾; men verlaagde daarnevens verlaging van hypotheeklasten en vermindering der aflossingsquota. Uitvoerig werd de situatie besproken op het congres van de vereeniging „Het Eigendomsrecht” op 15 Juni te Leiden, waar als oorzaak van tegenwoordige en toekomstige moeilijkheden genoemd werden de daling van de koopkracht van het publiek, de voortgezette nieuwbouw en ten slotte de toenemende concurrentie van de zijde der oude woningen, die langs den weg der stille en openbare executies op lagere exploitatiebasis waren gebracht.

Op 5 Juli diende daarop de Regeering het wetsontwerp „tot verlaging van

1) Vergadering van hulseigenaren te Rotterdam op 3 Juni 1935.

sommige vaste lasten en van huren" in, waarin zij o. a. verschillende maatregelen voorstelde tot verbetering van de positie van den huiseigenaar. Het wetsontwerp, dat in de vorige kroniek onder het hoofd „Financiewezen" besproken is, ontmoette van vele zijden kritiek. Reeds aanstonds werd op de vergadering van den Nederlandschen Bond van Huis- en Grondeigenaren en Bouwondernemers op 10 Juli te Leiden er op gewezen, hoe alleen reeds de afkondiging van het ontwerp voor verschillende particuliere hypothecaire crediteuren een aanleiding geweest was, om hun vordering op te zeggen.

De bezwaren tegen het wetsontwerp betroffen ten deele de voorgestelde beperking van de hypotheekrente tot $4\frac{3}{4}$ pCt. De kapitaalmarkt moest vrij zijn ¹⁾; de neiging der Regeering om voor kapitaalrente een limiet te stellen, welke uit het wetsontwerp zou blijken, hield de kapitaalvorming tegen. ²⁾ De rentebeperking hield te weinig rekening met verschillen in risico; in het bijzonder keurde men ook de gelijkstelling van eerste en verdere hypotheeken af. Ook vreesde men, dat de als maximum gefixeerde rente van $4\frac{3}{4}$ pCt. spoedig als algemeen geldend zou worden aangenomen, ook wanneer de geldschieter anders wel geneigd zou zijn geweest, met een lagere rente genoegen te nemen. ³⁾

Andere bezwaren betroffen de positie der huiseigenaars. Men achtte de huurverlaging te groot in vergelijking tot de betrekkelijk geringe verlichting der lasten ⁴⁾; men vreesde algemeen waardedaling der onroerende goederen. Ook achtte men de uniforme verlaging der huren met het jaar 1931 als uitgangspunt onjuist: in dat jaar toch waren sommige huren als te hoog, andere als prijswaardig, nog andere als te laag te beschouwen. ²⁾

De Vereeniging van Bestuurders van Trustmaatschappijen nam het op voor de hypothecaire leningen onder trustverband. Ook hiervan zal de rente worden verlaagd, zonder dat daar echter de mogelijkheid tegenover zal staan om door huurverlaging de panden — meestal fabrieksperceelen — beter rendabel te maken. De ondervinding zou trouwens hebben geleerd, dat hier rechtstreeks overleg partijen gewoonlijk wel tot elkaar brengt. Bovendien ging voor de honders van deze obligaties de vergelijking met die van staatsfondsen niet op; voor de eersten was het risico veel grooter.

De Amsterdamsche Kamer van Koophandel en Fabrieken deelde in een adres aan de Regeering, begin Augustus, als haar meening mede, dat het wetsontwerp veel, dat in ons rechtsbestel waarde had, op losse schroeven stelde. Bovendien zou een gedwongen conversie tot gevolg hebben, dat het hypotheccair krediet zich terugtrok en verstarring zou optreden. Het Amsterdamsche Gemeentebestuur richtte zich ongeveer tezelfder tijd tot de Regeering met een adres, waarin het betoogde, dat het ontwerp de gemeenten zou verplichten tot verlaging van de lasten, welke zij het huizenbezit oplegden, zonder dat de Regeering zich er van vergewiste, dat de gemeenten die inkomsten konden missen. De verlaging van den erfpachtscanon zou de gemeente Amsterdam op f 1 miljoen komen te staan. De gemeente zou verplicht zijn de belastingen te verhoogen, hetgeen in de tegenwoordige omstandigheden als een onmogelijkheid moest worden beschouwd. De huurddaling zou verder de opbrengst voor de gemeente uit de personeele belasting met naar schatting f 1,5 miljoen per jaar verminderen. Adressant herinnerde er aan, dat bij de vaststelling van den erfpachtscanon steeds het beginsel op den voorgrond gestaan had, den verbruiker zoo min mogelijk te belasten, terwijl de gronden, die zouden dienen voor volkshuisvesting, reeds beneden kostprijs werden uitgegeven. Er bestond een voorzichtig afgewogen evenwicht tusschen het grondbedrijf en de andere taken van gemeentehuishouding, waarbij de tekorten van het eene gedeelte uit overschotten op het andere gedeelte konden worden gedekt. De wetgever zou dit evenwicht verstoren.

Ook de gemeente den Haag meende bezwaar te moeten maken tegen de uniforme verlaging van den erfpachtscanon, welke trouwens slechts geringen invloed op de exploitatiekosten der woningen had. Voor deze gemeente bood daarenboven de beperking der hypotheekrente tot $4\frac{3}{4}$ pCt. bezwaren, daar de gemeentelijke hypotheekbank niet, zooals een gewone hypotheekbank, haar winstmarge kon handhaven door de pandbriefrente te verlagen.

De Nederlandsche Bond van Huis- en Grondeigenaren en Bouwonderne-

¹⁾ Adres van Vereeniging van Directeuren van Hypotheekbanken d.d. 13 Juli 1935.

²⁾ Vergadering van „Het Eigendomsrecht" op 15 Juli 1935.

³⁾ Vergadering van den Nederl. Bond van Huis- en Grondeigenaren en Bouwondernemers te 's-Gravenhage op 23 Juli 1935.

mers zond half Juli aan de Regeering een adres, waarin o.a. werd verzocht, dat door verlaging van belastingen en tarieven en van de hypotheekrente met een doeltreffend percentage de reële huurddaling op een voor de eigenaren billijke wijze zou worden opgevangen, dat een herwaardeering der hoofdsommen zou plaatsvinden, dat een beperking van het recht van executie in het ontwerp zou worden opgenomen, dat de hypothecaire debiteuren zouden worden beschermd tegen het heffen van afsluit- en andere provisiën enz.

Verder moet nog een adres der Nederlandsche Vereeniging tot Bevordering van het Levensverzekeringswezen worden genoemd, waarin betoogd wordt, dat tot Maart 1935 voor goed gedekte hypotheeken geld beschikbaar was, hetgeen daarna veranderde. Midden September was er geen vraag meer naar pandbrieven; de koers van goede 4 pCt. pandbrieven was gedaald tot 90. De Vereeniging meent, dat de pachtwetten het hypotheecair krediet hebben ondermijnd voor de landelijke eigendommen; het nieuwe wetsontwerp zou hetzelfde effect hebben ten aanzien van de stedelijke onderpanden. Er werd op gewezen, dat de levensverzekeringsmaatschappijen f 859 millioen hadden uitstaan aan belegde premiereserve, benevens f 69 millioen aan extra-reserve. Hiervan was in hypotheeken belegd f 414 millioen. Aantasting van de hoofdsommen met 20 pCt. zou een tekort op de premiereserve doen ontstaan. De vereeniging dringt er op aan, dat de Regeering de oplossing der moeilijkheden liefst aan de belanghebbende groepen zelf zou overlaten.

Ten slotte zij nog vermeld een onderhoud tusschen den Minister van Sociale Zaken en vertegenwoordigers van de Vereeniging van Directeuren van Hypotheekbanken, van den Nederuandschen Spaarbankbond, van den Beleggingsraad en van de Vereeniging tot Bevordering van het Levensverzekeringswezen op 16 Augustus, waarin geklaagd werd over de stagnatie in de hypotheekverleening, waarbij de Minister zegde ernaar te streven, in gemeenschappelijk overleg in den bestaanden toestand verbetering te brengen. Hierbij zij vermeldt, dat het wetsontwerp overigens door de hypotheekbanken niet ongunstig ontvangen is, voor zoover deze er verbetering van de positie van haar debiteuren van verwachtte, hetgeen de waarde der pandbrieven ten goede zou komen. Wanneer deze verbetering intrad, zou de marge van $\frac{3}{4}$ pCt. voldoende zijn voor een winstgevend bedrijf der hypotheekbanken.

Een uitvoerig overzicht van de voornaamste meeningen over het ontwerp is te vinden in het „Tijdschrift voor Volkshuisvesting en Stedebouw”; het weekblad „Economisch Statistische Berichten” wijdde aan het wetsontwerp een bijzondere aflevering.

In den loop van October werd een wetsontwerp ingediend tot voorkoming van onredelijke executies, dat als een aanvulling van het ontwerp tot verlaging van sommige vaste lasten en van huren is te beschouwen. Het opent voor een hypothecairen debiteur, die regelmatig aan zijn verplichtingen voldaan heeft, de mogelijkheid, om uitstel te verkrijgen van de terugbetaling van de hoofdsom of wijziging van zijn verplichting tot betaling van een hogere aflossing dan 1 pCt. per jaar.

OVERZEESCHE GEWESTEN.

NEDERLANDSCH-INDIË. *)

Algemene toestand.

Met uitzondering van den suikerexport, die na de gunstige uitvoeren in vorige kwartalen wederom terugliep, en den uitvoer van koffie, die op laag niveau bleef, kan de export van de belangrijkste Indische producten in het tweede kwartaal, althans wat de hoeveelheden betreft, niet onbevredigend genoemd worden.

Het aantal maatregelen van economische ordening en verweer, waartoe Ned.-Indië als gevolg van de huidige ongunst der tijden genoodzaakt is over te gaan, onderging in dit kwartaal een niet onbelangrijke vermeerdering. De licentieering van den invoer werd uitgebreid over vele groepen van manufacturen, terwijl het aantal gecontingenteerde goederen eveneens toenam. ¹⁾ Bij ordonnantie werd in het belang van den handel en ter bescherming van den

*) Dit overzicht is welwillend samengesteld door het Centraal Kantoor voor de Statistiek te Batavia. De gegevens voor het hoofdstuk „Arbeidstoestanden. Sociale zorg” zijn verstrekt door het Kantoor van Arbeid te Batavia. Meer uitvoerige gegevens treft men aan in het Economisch Weekblad voor Ned.-Indië en in publicaties van het Centraal Kantoor voor de Statistiek te Batavia.

¹⁾ Zie hiervoor onder het hoofdstuk „Handel en verkeer”.

verbruiker een regeling getroffen betreffende de aanduiding van handelswaren; krachtens deze ordonnantie kunnen bij Regeeringsverordening voor bepaalde, daarbij aan te wijzen artikelen voorschriften worden gesteld betreffende de aanduidingen van oorsprong, aard, samenstelling, hoedanigheid en hoeveelheid. ¹⁾

Nieuw voorts is de bij Ind. Stbl. 1935 No. 239 als aanvulling op de ultimo Mei 1935 bestaande contingentieerings- en licentieeringsverordeningen gestelde en nadien in alle volgende regelingen betreffende den import opgenomen vlaggenclausule, waarin uitgedrukt staat, dat ingeval tengevolge van eenigerlei, in het bijzonder tegen de scheepvaart onder Nederlandsche vlag gerichte actie levensbelangen van de scheepvaart onder Nederlandsche vlag tusschen Ned.-Indië en eenig ander land worden bedreigd, de Directeur van Economische Zaken na machtiging van den Gouverneur-Generaal bevoegd is ten aanzien van de goederen uit het betrokken land het percentage te bepalen, dat aangevoerd moet worden in schepen onder Nederlandsche vlag.

In den voedseltoestand van de Inheemsche bevolking op Java en Madoera kwam in het tweede kwartaal een groote verbetering als gevolg van het afkomen van den gunstigen hoofd oogst van rijst en van de bevredigende mais- en cassave-oogsten. Op slechts enkele uitzonderingen na werden de plaatselijke moeilijkheden in den voedseltoestand geheel overwonnen. Ook in de Buitengewesten was de voedselvoorziening over het algemeen bevredigend.

VOORTBRENGING. VERBRUIK. VOORRADEN.

De naar verhouding zeer gunstige uitvoer van suiker in de laatste kwartalen kon zich in het 2e kwartaal 1935 niet volledig handhaven. Het geëxporteerde kwantum bedroeg nog wel meer dan dat in hetzelfde tijdvak van het vorige jaar, doch is bij dat van de voorafgaande kwartalen ten achter gebleven.

Uitvoer van fabriekssuiker (excl. residu) (in tons, netto).					
Jaren.	1e kw.	2e kw.	3e kw.	4e kw.	
1933	261 688	291 718	239 202	315 089	
1934	219 908	226 530	329 452	314 469	
1935	317 117	241 581			

De opgewekte stemming, die nog in het begin van het verslagkwartaal op de suikermarkt heerschte en die geleid had tot groote exporten en verhooging der NIVAS-limites, verdween in den loop van April. De uitvoeren van April en Mei stonden niettemin boven het peil van 1934 (April, Mei 1935 resp. 83,5 mm kg en 86,7 mm kg; April, Mei 1934 resp. 68,6 mm kg en 66,9 mm kg). De Juni en Juli-exporteijfers (resp. 71,4 mm kg en 64,1 mm kg) echter stonden ver bij die in dezelfde maanden van het vorige jaar ten achter (Juni en Juli 1934 resp. 91,1 mm kg en 95,6 mm kg).

De suikerproductie bedroeg in het verslagkwartaal 133 668 ton tegen 127 050 ton in het 2e kwartaal 1934. De totale Java-oogst 1935, waarvan tot ulto. Juni 134 000 ton binnen was, wordt geraamd op 496 000 ton (Augustus raming), dus 23 pCt. minder dan de werkelijke oogst 1934, die 644 000 ton bedroeg. De op Java aanwezige totale suikervoorraad is aanzienlijk verminderd en is per 1 Juli op 1,4 mm ton te stellen tegen 2,3 mm ton op 1 Juli 1934 en 2,5 mm ton op 1 Juli 1933.

De exporten van ondernemings- en bevolkings rubber waren i.v.m. de restrictie aanmerkelijk lager dan het vorig jaar.

Specificatie.	Uitvoer van rubber uit Ned.-Indië in tonnen.					
	1e kwartaal.			2e kwartaal.		
	1933	1934	1935	1933	1934	1935
Ondern. rubber	37 682	48 240	34 173	44 847	52 816	42 243
Bevolk. rubber (dr. aeq.)	13 420	50 708	36 043	25 597	67 414	50 973
Totaal	51 102	98 948	70 216	70 444	120 230	93 216

Gelijk in het vorig overzicht reeds vermeld werd, kwam aan de prijsdaling een einde, toen eind Maart besloten werd het restrictiepercentage voor het 2e kwartaal tot 30 pCt. en voor het 2e halfjaar 1935 tot 35 pCt. te verhoogen. De gemiddelde noteeringen van standaard sheets en van standaard crêpe bleven gedurende het 2e kwartaal boven de 17 cent, doch hebben het niveau van 1934 nog niet weer bereikt. Niettemin steekt het huidige prijspeil aanmerkelijk uit boven dat van vóór de restrictie.

¹⁾ Indisch Staatsblad 1935 no. 161.

Vergelijkt men de ten laste van restrictiejaar 1935 uitgevoerde hoeveelheden met die welke volgens restrictie-schema voor de maanden Januari—Juni toegestaan is, dan blijkt, wat de bevolkingsrubber betreft, de uitvoer het voor deze rubber voor de genoemde periode vastgestelde quotum met 25 000 kg of 41 pCt. te hebben overtroffen. Het bijzondere uitvoerrecht voor bevolkingsrubber, dat sinds 16 December 1934 op 8 cent per ½ kg droog stond, werd sinds 6 Juli 1935 tot 9 cent verhoogd. Naderhand, vanaf 21 Juli 1935, volgde een verzwaring tot 11 cent per ½ kg. De opbrengst van dit recht, dat tot en met December 1934 f 11 541 000,— beliep, bedroeg in het eerste halfjaar 1935 f 13 428 000 (1e kwart. f 5 725 000, 2e kwart. f 7 703 000).

De export van ondernemingsrubber, welke ten laste van het restrictiejaar 1935 kwam, bedroeg in het 1e halfjaar 9,5 mm kg of 11 pCt. minder dan het quotum. De voorraad van deze rubber is zoowel op de ondernemingen als bij de handelaren flink opgelopen; zij steeg van 15,1 mm kg ulto. Januari tot 21,2 mm kg ulto. Juni. Hieruit blijkt dat het beneden het quotum blijven niet toe te schrijven is aan tekort in productiecapaciteit.

Van de bevolkingsrubber liep de voorraad bij bekende exporteurs in dezelfde periode terug van 13,6 mm kg tot 4,2 mm kg.

Van thee is de uitvoer daarentegen, niettegenstaande de verkleining van het exportquotum met ingang van April jl., in vergelijking tot het 2e kwartaal 1934 niet weinig toegenomen.

Uitvoer van thee in 1 000 kg netto.

Jaren.	1e kw.	2e kw.	3e kw.	4e kw.
1933	25 747	17 808	12 561	15 756
1934	15 621	16 594	15 310	16 771
1935	17 232	18 621		

Aan de aanhoudende prijsdaling, die sinds begin 1934 plaats vond, kwam in April een einde; de theeprijzen vertoonden in Mei/Juli jl. een groote stabiliteit op iets hooger niveau dan dat van Maart en April, doch stonden nog aanmerkelijk lager dan het vorig jaar.

De dalende tendenz van de exporten en prijzen van koffie bleef aanhouden. De uitvoer van het product bedroeg in het verslagkwartaal 17,7 mm kg tegen 19,5 mm kg in het 2e kwartaal 1934.

De c o p r a export viel daarentegen nogal mede (105,3 mm kg en 108,2 mm kg in het eerste en tweede kwartaal 1935 tegen 97,8 mm kg en 97,8 mm kg in dezelfde kwartalen 1934), terwijl de prijzen, hoewel in het laatste gedeelte van het kwartaal ietwat afgezakt, hooger bleven dan het vorig jaar.

De gevolgen van de groote Londensche speculatie deden zich nog steeds op de pepermarkt gevoelen. Hoewel de liquidatie van den voorraad door de verkoop-pool slechts zeer geleidelijk plaats vindt, gaven de prijzen een dusdanige daling te zien, dat de Juni-prijs zelfs een lager gemiddelde te zien geeft dan die van de ongunstigste maanden van 1933 (witte peper te Batavia Februari 1933 f 31,57, April 1935 f 42,10, Mei 1935 f 34,—, Juni 1935 f 27,93). Hierdoor en door den grooten uitvoer in het eerste kwartaal was de export in het 2e kwartaal laag en bedroeg slechts 5,7 mm kg tegen 8,7 mm kg in het 2e kwartaal 1934.

De productie van aardolieproducten is in het 2e kwartaal t.o.v. het 1e kwartaal 1935 met 2,8 mm kg tot 1 488,9 mm kg gestegen. De export van deze producten bedroeg 1 267,— mm kg en is t.o.v. het voorgaande kwartaal met 27,7 mm kg gedaald, doch staat nog 33,5 mm kg hooger dan de uitvoer in het 2e kwartaal 1934.

De resultaten van den Inlandschen landbouw op Java en Madoera waren bevredigend. Van rijst en mais, waarvan de hoofdooftsten in het eerste halfjaar binnen zijn, werd in deze periode resp. 57,1 mm en 12,6 mm quintalen geogst tegen 49,9 mm en 9,5 mm quintalen in het eerste halfjaar 1934 en 52,7 mm en 11,4 mm quintalen gemiddeld in dezelfde periode van de jaren 1932/1934.

HANDEL EN VERKEER.

Het verloop van den in- en uitvoer vindt men in onderstaand staatje weergegeven.

	Java en Madoera.		Buitengewesten.		Nederlandsch-Indië.				
	Gewicht in 1000 tonnen.				Waarde in mill. gld.				
	Invoer.	Uitvoer.	Invoer.	Uitvoer.	Invoer.	Uitvoer.	Saldo.		
1933: 1e kwart.	303	558	176	1 417	479	1 970	83	125	42
2e " "	244	532	170	1 615	414	2 147	74	119	45
1934: 1e " "	186	549	155	1 640	341	2 189	62	134	72
2e " "	222	483	189	1 703	411	2 186	78	181	53
1935: 1e " "	279	682	197	1 710	476	2 392	69	124	55
2e " "	180	567	198	1 755	378	2 322	67	112	45

De toeneming van het exportgewicht in het verslagkwartaal t. o. v. dat in dezelfde tijdvakken van 1933 en 1934 komt voornamelijk door de reeds eerder geconstateerde vermeerdering van den uitvoer van aardoliën, terwijl daarnaast een opvallende stijging te zien valt van den export van de weinig waardevolle melasse. Echter ook al liet men deze twee producten buiten beschouwing dan blijkt nochtans het gezamenlijk gewicht der overige producten — ondanks den ten opzichte van het vorig jaar sterk ingeperkten rubber-export — te zijn toegenomen.

Geven cijfers van het uitvoergewicht, in het bijzonder wanneer men zich de dalingen in de afgelopen jaren voor oogen houdt, een niet onbevredigend beeld van den afzet van de meeste Indische stapelproducten, de daling van het prijsniveau, in het bijzonder van de producten waarvan de prijzen niet als gevolg van de door de Overheid t. o. v. productie en export getroffen maatregelen enigszins op peil werden gehouden, deed de waarde van den Indischen uitvoer verder dalen. De waardevermindering, die t. o. v. het 2e kwartaal 1934 f 19 mm of 14,6 pCt. heeft bedragen, is echter in werkelijkheid minder geweest, aangezien bij de berekening van de waarde van den export van bevolkingsrubber uitgegaan wordt van de ontvangstprijzen van de bevolking. Houdt men hiermede rekening en voegt men bij de uitvoerwaarde hetgeen aan bijzonder uitvoerrecht op bevolkingsrubber werd ontvangen, dan blijft de waardedaling van den totalen export beperkt tot f 12 mm of 9,4 pCt. van den export van April/Juni 1934.

Laat men den zoowel op Java als in de Buitengewesten gestegen rijst-import, welke toeneming te beschouwen is als een noodzakelijk geworden grootere dekking van een tekort in het hoofdvoedingsproduct, buiten beschouwing, dan blijkt het gewicht van den invoer in het verslagkwartaal in vergelijking tot dat van de 2e kwartalen 1933 en 1934 met resp. 2,8 mm kg en 55,8 mm kg te zijn afgenomen. Ten deele staat dit in verband met meerdere zelfvoorziening van Ned.-Indië. T. o. v. 1934 werd de vermindering in het bijzonder veroorzaakt door de groepen garens en manufacturen (6,2 mm kg of 23 pCt. minder), aardewerk (25 mm kg of 38 pCt. minder), mineralen (20,3 mm kg of 22 pCt. minder), chemische voortbrengselen enz. (2,2 mm kg of 6 pCt. minder), kedelee (8,2 mm kg of 85 pCt. minder), papier en papierwaren (4,1 mm kg of 22 pCt.).

Een gunstig verschijnsel daarbij is, dat ook het niveau der importprijzen, met uitzondering van dat van enkele producten, op een lager niveau bleef dan verleden jaar.

De licentieering van den invoer werd uitgebreid over wollen, halfwollen, zijden, halfzijden, kunstzijden, linnen, halflinnen stoffen, katoenfluweelen en katoenpluchen kledingstoffen, met ingang van 14 Juni. Vanaf 29 Mei werden verplaatsbaar en vaststaand sanitair aardewerk en de daarbij behorende onderdeelen van ander materiaal gecontingenteerd, terwijl de bepalingen betreffende den import van katoenen dekens in dien zin werden uitgebreid, dat daaronder ook te verstaan zijn manufacturen kennelijk bestemd voor aanmaak van de reeds gecontingenteerde dekensoorten. Bij de verlenging van de contingentering van bontgeweven stoffen werd de invoer van sarongs of kains pandjang geheel van kunstzijde en geheel of gedeeltelijk van zijde met ingang van 14 Juni stopgezet, aangezien de binnenlandsche productie reeds voldoende in de behoefte daaraan kan voorzien.

Het uitvoeroverschot van Ned.-Indië is, indien men het bijzonder uitvoerrecht op bevolkingsrubber bij de waarde van den uitvoer optelt, in verslagkwartaal t.o.v. dat in het 2e kwartaal 1934 slechts zeer weinig gedaald. Het exportsaldo bedroeg in de 2e kwartalen van 1935, 1934 en 1933 resp. f 53 mm (ongecorr. f 45 mm), f 54 mm (ongecorr. f 53 mm) en f 45 mm.

Van de ontvangsten van de spoor- en tramwegen uit personen- en goederenvervoer valt een verdere achteruitgang t. o. v. het 2e kwartaal 1934 te

constateeren. Dit geldt zoowel voor Java als voor de Buitengewesten. Kan deze achteruitgang voor een deel worden toegeschreven aan de concurrentie van het autobus-verkeer, de verbruikscijfers van benzine wijzen zoowel voor Java als voor de Buitengewesten evenzeer op een afneming ook van dat verkeer. Bedroegen de veraccijnsde hoeveelheden in de 2e kwartalen 1933 en 1934 nog resp. 46,5 mm liter en 39,8 mm liter, in het 2e kwartaal 1935 zijn deze tot 38,5 mm liter teruggelopen.

PRIJZEN. KOSTEN VAN LEVENSONDERHOUD.

Beschouwt men het algemeene verloop der groothandelsprijzen in het 2e kwartaal, dan valt het stabiele niveau der importprijzen op, hoewel dit op lager peil staat dan het vorig jaar. Het indexcijfer der prijzen van exportartikelen daarentegen, dat in de laatste helft van het vorig jaar ondanks de prijsvermindering van vele producten flink aantrok vanwege de sterke prijsstijging van peper, meelstoffen, spijsoliën en oliezaden, ondervond den terugslag van den zeer sterken val sindsdien van peper (Juni 1934 f 48,17 — Dec. 1934 f 95,53 — Juni 1935 f 27,93 per 100 kg, witte); daarnaast bleven andere producten een dalende tendenz vertoonen; o. a. koffie, cacao, citronella-olie en koehuiden. Van de voornaamste producten bereikten slechts suiker, copra, tapiocameel, spijsoliën en oliezaden in Juni 1935 een hooger prijs dan in Juni 1934.

Het indexcijfer van de exportprijzen is door het een en ander in Juni jl. wederom tot beneden het niveau van Juni van het vorig jaar gedaald. De verhouding tusschen import- en exportindexcijfer verslechterde eenigszins.

Maanden.	Indexcijfers groothandelsprijzen. (1913 = 100)			Indexc. kosten v. voeding. (1913 = 100)	
	a. Invoerart.	b. Uitvoerart.	b in pCt. van a.	Eur. gezin te Batavia.	Inh. bevolking Java en Mad.
1933. Januari	83	45	54	113	65
1934. Januari	75	48	57	99	57
April	74	42	57	95	61
Mei	74	42	57	94	69
Juni	74	42	57	93	59
Decembor	73	46	63	89	67
1935. Januari	72	47	65	88	67
April	72	43	60	88	66
Mei	72	42	58	88	64
Juni	72	40	56	87	63

De dalende lijn die het indexcijfer der kosten van voeding van een Europeesch gezin vertoonde, zette zich, doch in veel langzamer tempo dan verleden jaar, voort. Bedroeg het verschil tusschen het Januari- en Juni-indexcijfer in 1934 niet minder dan 6 punten, in 1935 bedroeg de overeenkomstige daling slechts 1 punt.

Het indexcijfer der kosten van voeding van de Inheemsche bevolking, dat het vorig jaar voor het eerst weer een min of meer gestabiliseerd aspect vertoonde, liet in afgelopen maanden van 1935 een vrijwel geheel normaal verloopend beeld van het seizoensverloop zien, echter op hooger niveau dan dat van denzelfden tijd in 1934. Hierbij bleef zich de tendenz voordoen, dat de tweede kwaliteiten der verschillende producten relatief duurder werden dan de eerste soort, hetgeen vermoedelijk in verband staat met een verdere verschuiving van het verbruik naar de goedkoopere goederen.

FINANCIËWEZEN.

Geld- en credietwezen. De circulatie van bankbiljetten bleef verder dalen, hoewel minder dan in het 2e kwartaal 1934. Van pas- en teekenmunt kwam daarentegen meer in circulatie, vermoedelijk door het afkomen van de oogsten. De totale circulatie is op grond hiervan in dit kwartaal slechts weinig achteruitgegaan. Vergelijkt men den geldomloop aan het eind van dit kwartaal met dien ulto. Juni 1934, dan blijkt dat van bankbiljetten en teekenmunt resp. f 12,2 mm en f 9,5 mm minder, doch van pasmunt f 0,6 mm meer in omloop kwam.

Het aantal in het 2e kwartaal uitgesproken faillissementen bedroeg 237 en is in vergelijking met dat van het 1e kwartaal met 25 gedaald.

Het algemeen indexcijfer der koersen van aandeelen in Indische ondernemingen toonde ook in het 2e kwartaal een vrij stabiel beeld en stond op ongeveer hetzelfde peil als in April/Juni 1934 (April, Mei, Juni 1935 resp. 28, 28, 30 tegen resp. 28, 29, 28 in dezelfde maanden van het vorig jaar). Devaluatie-

vrees deed de koersen van de obligaties der 1934-Indische leeningen van gemiddeld 97^{15/16} in April dalen tot 95^{15/16} in Juni jl.

Openbare financiën. In het volgend staatje is een overzicht opgenomen van de kasontvangsten van het Land.

Specificatie.	Bruto landsmiddelen in f 1 000 000,—.					
	1934			1935		
	1e kw.	2e kw.	1e halfj.	1e kw.	2e kw.	1e halfj.
Belastingen	44,5	54,5	99,—	45,8	54,6	100,4
Monopolies	9,8	9,9	19,7	9,1	9,3	18,4
Producten	9,1	10,4	19,5	6,6	7,1	13,7
Bedrijven	18,6	16,—	34,6	17,9	15,2	33,1
Diversen	7,—	6,3	13,3	6,8	7,1	13,9
Totaal	89,—	97,1	186,1	86,2	93,3	179,5

In het bovenstaand overzicht zijn niet opgenomen 1e. de ontvangsten uit het restrictie-uitvoerrecht op bevolkingsrubber, welke in Januari/Juni f 13,4 mm hebben bedragen tegen nihil in het 1e halfjaar 1934, en 2e. de ontvangsten uit hoofde van het netto-overschot der rijsttransacties van de Regeering die in 1935 tot en met Juni f 1,2 mm beliepen (nihil in de eerste 6 maanden van het vorig jaar).

Uit het overzicht ziet men, dat de groepen „belastingen” en „diversen” meer oprachten dan verleden jaar. Men moet hierbij echter in aanmerking nemen, dat de cijfers van 1935 in vergelijking tot die van 1934 geflatteerd zijn: wat de belastingen betreft, door de opbrengst van de met 1 Januari 1935 ingaande loonbelasting (t/m Juni ad. f 7,4 mm, echter gedeeltelijk met aanslag Inkomstenbelasting te verrekenen) en wat de „diversen” aangaat door een vroegere uitkeering van f 0,6 mm voor slotdividend 1934 van de Billiton Maatschappij. Zonder deze twee factoren zouden de totaalontvangsten (exclusief uitvoerrecht bevolkingsrubber en ontvangsten uit rijsttransacties) een grooteren teruggang t. o. v. het vorig jaar vertoond hebben.

Vermelding verdient intusschen het feit dat de ontvangsten uit de vennootschapsbelasting meer bedroegen dan in 1934 (1e halfjaar 1935 f 8,3 mm tegen f 5,6 mm in de eerste 6 maanden 1934) hetgeen ten deele in verband staat met een hoogerem aanslag en grootere betalingen, ook op vorige kohierjaren.

Ook van de Landelijke Inkomsten (voor het overgrootste deel landrente Java en Madoera) waren de ontvangsten in het 1e halfjaar 1935 grooter dan in denzelfden tijd van verleden jaar; deze bedroegen nl. resp. f 9,6 mm en f 9,4 mm, waarvan resp. f 8,8 mm en f 8,3 mm afkomstig van landrente Java en Madoera.

ARBEIDSTOESTANDEN. SOCIALE ZORG.

Werkloosheid. Arbeidsbemiddeling. Binnen- en buitenlandsche trek.

De gegevens der arbeidsbeurzen luiden als volgt:

	Aantal nieuw ingeschreven werkzoekenden.	Aantal aanvragen van werkgevers.	Aantal plaatsingen.
1935. Mei	3 774	929	543
Juni	3 332	851	503
Juli	3 396 1)	856 1)	458 1)

1) Onvolledig.

Arbeidsvoorwaarden.

De Nederlandsch-Indische Spoorweg Maatschappij zag zich met het oog op de gewijzigde omstandigheden genoodzaakt over te gaan tot invoering met ingang van 1 Augustus 1935 van nieuwe bezoldigingsregelingen voor hare beambten.

Uit de resultaten van het eerste kwartaal 1935 blijkt, dat de koeliebevolking van de Oostkust van Sumatra een stijgende lijn begint te vertoonen, welke ook nu nog aanhoudt. Zoo zijn in het eerste halfjaar 1935 rond 3 000 nieuwe arbeiders aangekomen, die grootendeels voor de rubberondernemingen bestemd waren. Ook bij de tabaks-maatschappijen valt een verandering ten goede waar te nemen.

De Delische Tabaksmaatschappijen zijn voornemens voor den volgenden tabaksoogst over te gaan tot verlaging van het plantloon van de veldkoelies, dat nog steeds op het peil der hoogconjunctuur gehandhaafd werd.

Het Comité voor de Zondagsrust constateerde in een manifest, dat de wekelijksche rustdag in de cultures door het ontwerp Algemeene Plantersregeling gevaar loopt. Krachtige instemming werd hiermede betuigd door de

Vereeniging van Scheepswerktuigkundigen, de Vereeniging van Gezagvoerders en Stuurlieden, de Vereeniging van Apothekers-assistenten alsmede door den Algemeenen Handelsbond, die tevens de bijzondere aandacht vestigde op de misstanden, welke ten aanzien van de Zondagsrust nog steeds bij vele handelsfirma's en speciaal in de veem-, transport- en stuwadoorsbedrijven op Java bestaan.

Organisatie van werkgevers en van werknemers.

Daar de ontworpen Algemeene Plantersregeling een algemeene regeling voor geheel Ned.-Indië beoogt en op sommige punten minder gunstig is dan de Assistentenregeling voor Sumatra, wordt thans in Deli door de Vereeniging van Assistenten een krachtige actie gevoerd tot behoud van bedoelde Assistentenregeling.

Te Batavia werd een Inlandsche plantersvereeniging opgericht, Sarekat Penaman Indonesia (S. P. I.) geheeten.

Arbeidersbescherming en -verzekering.

Als crisismaatregel van tijdelijken aard is een ordonnantie tot beperking van den vreemdelingen-arbeid in Ned.-Indië vastgesteld. Voortaan zullen in Ned.-Indië geen werkgevers arbeid in loondienst mogen doen verrichten door vreemdelingen zonder vergunning van de Overheid. Een amendement, waarbij uitbreiding van dezen maatregel tot de groep van Aziatische immigranten werd bepleit, alsmede een motie waarbij hetzelfde werd gevraagd ten aanzien van de immigrerende Nederlanders, werden in den Volksraad respectievelijk verworpen en ingetrokken.

Krachtens artikel 45 der Koelie-ordonnantie 1931 zal deze ordonnantie in 1936 moeten worden herzien, ten einde den arbeid onder werkovereenkomsten met poenale sanctie verder te beperken dan wel af te schaffen; in verband hiermede werd de Permanente Arbeidscommissie tot bestudeering en verbetering van de arbeidstoestanden in het gouvernement Oostkust van Sumatra uitgenoodigd omtrent deze herziening en de tot dit doel nader te treffen maatregelen van advies te willen dienen.

Door de Regeering werd verder een verordening vastgesteld, waarbij de contrôle-registers inzake vrije dagen in de veembedrijven en prauwenveeren werden uitgebreid tot scheepvaartetablissemten, stuwadoorsbedrijven en sleepvaartbedrijven.

SURINAME. 1)

VOORTBRENGING. VERBRUIK. VOORRADEN.

Bij de bosch- en mijnbedrijven bedroeg de productie van balata in het eerste halfjaar van 1935 15 132 kg, in het overeenkomstige tijdvak van 1934 61 616 kg; de productie van goud bedroeg in beide tijdvakken resp. 138 830 en 148 468 g, die van bauxiet resp. 53 698 en 54 751 tonnen van 1 000 kg.

Wat de koffiecultuur betreft, waren maatregelen in voorbereiding tot het verleenen van steun in den vorm van subsidie aan daarvoor in aanmerking komende ondernemingen. Ter saneering van deze cultuur zou een „koffie-centrale” worden opgericht.

HANDEL EN VERKEER.

De uitvoer bedroeg in de eerste 6 maanden van:

	1935.		1934.	
	Hoeveelheid.	Waarde in guldens.	Hoeveelheid.	Waarde in guldens.
Koffie, 1 000 kg	1 755	399 067	1 139	348 923
Suiker, 1 000 kg	7 878	236 095	9 580	359 249
Rijst (gepeld en ongepeld), 1 000 kg.	4	271	1 738	72 137
Balata, 1 000 kg	84	83 094	78	83 537
Bauxiet, tonnen v. 1 000 kg.	55 920	699 001	54 879	685 987
Goud, g	183 755	257 257	165 213	235 498
Overige producten		327 260		527 634
<i>vo.o. gemunt geld</i>		271 963		400 000
Totale waarde v. d. uitvoer		2 002 046		2 312 965

De totale waarde van den invoer beliep f 2 977 279 2) tegen f 2 716 457 in het eerste halfjaar 1934.

1) De hieronder volgende gegevens zijn ontleend aan door het Gouvernement van Suriname welwillend samengestelde kwartaaloverzichten en aan het Gouvernements-Advertentieblad.

2) Voorloopig cijfer.

FINANCIEWEZEN.

De vroeger waargenomen scherpe daling van 's Lands ontvangsten schijnt geleidelijk tot staan te zijn gekomen, hoewel tusschen de verschillende ontvangstposten nog verschuivingen zijn waar te nemen. In de eerste 6 maanden bedroeg de opbrengst der voornaamste middelen in duizendtallen guldens:

	1935.	1934.
Inkomstenbelasting	151	147
Huurwaardebelasting	43	38
Invoerrechten (incl. opcenten)	810	791
Zegelrechten	41	86
Accijns op binnenl. gedistilleerd	26	31
Rij- en voertuigenbelasting	48	53
Vergunnings- en andere rechten voor bauxiet	18	14
Vergunnings- en andere rechten voor andere		
delfstoffen dan bauxiet	9	9
Overige middelen	537	547
Totaal	1 683	1 666

ARBEIDSTOESTANDEN. SOCIALE ZORG.

Organisatie van werkgevers en van werknemers.

In Mei j.l. werd te Paramaribo opgericht de Bond van vakverenigingen in Suriname, een vakcentrale, waarbij zich verschillende verenigingen hebben aangesloten.

CURAÇAO. 1)

HANDEL EN VERKEER.

De totale waarde van den invoer van het eiland Curaçao bedroeg in het eerste halfjaar 1935 f 42 111 598 tegen f 43 624 272 in dezelfde periode van 1934. Lager was vooral de invoerwaarde van de voor rekening van het oliebedrijf geïmporteerde ruwe olie; anderzijds was de invoerwaarde van machinerieën voor dit bedrijf bijna f 3 miljoen hooger.

Als gevolg van de mindere uitvoerwaarde van olieproducten is de totale waarde van uitgevoerde goederen in het eerste halfjaar tegenover hetzelfde tijdvak in 1934 gedaald met ruim f 7 miljoen.

	1e halfj. 1935.	1e halfj. 1934.
Uitvoer olieproducten	f 36 871 550	f 43 944 969
Overige uitvoeren	„ 408 359	„ 478 435
Totale uitvoerwaarde	f 37 279 909	f 44 423 404

Vergeleken met het gewicht van den doorvoer in het eerste halfjaar 1934 (61 769 624 kg) is dat in hetzelfde tijdvak van 1935 (108 346 951) belangrijk gunstiger. Dit verschil is vooral toe te schrijven aan den grooteren doorvoer van gasoline, cement en chemicaliën.

Het aantal stoomschepen, dat de haven van Willemstad in het eerste halfjaar binnenliep, bedroeg 2 476 met een totale netto-inhoudsmaat van 14 954 539 m³. In het eerste halfjaar 1934 waren deze cijfers resp. 2 429 en 15 102 342 m³. De cijfers met betrekking tot de zeilvaart waren over het 1ste halfjaar 1935 resp. 764 schepen met een totalen netto-inhoud van 75 409 m³, tegenover 624 schepen en 51 105 m³ in de gelijknamige periode van het vorige jaar.

ARBEIDSTOESTANDEN.

Er was een kleine verbetering te bespeuren in den toestand waarin de arbeiders op het eiland Curaçao verkeerden. Niettemin bleef het loonpeil nog gedrukt.

B U I T E N L A N D.

VOORTBRENGING. VERBRUIK. VOORRADEN.

Bedrijfstoestand en arbeidsmarkt. Internationaal: Rapport aan de Volkenbondsvergadering over economische en financieele vraagstukken. De wereldhandelsvloot. De loop der werkloosheid in de verschillende landen. Nadere gegevens omtrent den toestand in Duitschland, Frankrijk, Groot-Britannië en de Vereenigde Staten.

1) De hieronder volgende gegevens zijn ontleend aan een overzicht, welwillend samengesteld door de Administratie van Financiën in Curaçao met betrekking tot het eiland Curaçao.

In het rapport, dat Mr. W. M. van Lanschot in September j.l. aan de tweede Commissie der Volkenbondsvergadering betreffende economische en financieele vraagstukken uitbracht, wordt er o.m. op gewezen, dat de productie-, voorraads- en bedrijvigheidsstatistieken uitwijzen, dat de depressie in het bedrijfsleven in den zomer van 1932 haar hoogtepunt bereikte en sindsdien gaandeweg is afgenomen. Ook voor het bank- en credietwezen trad in vele landen verbetering in. De ontwikkeling van den wereldhandel hield met deze beweging echter geen gelijken tred. Terwijl de bedrijvigheid sinds 1932 met ongeveer $\frac{1}{4}$ was gestegen, nam de omvang van den wereldhandel slechts met even meer dan $\frac{1}{20}$ toe, en, in goudwaarde uitgedrukt, verminderde de de goederenruil tusschen de landen zelfs. De ontwikkeling verliep in de afzonderlijke landen zeer verschillend. De ongelijke graad van herstel, welke daarvan het gevolg was, kon — aldus het rapport — weleens een hinderpaal blijken voor een meer algemeene en duurzame verbetering. Ook de groote prijsverschillen tusschen de landen onderling staan verdere doorzetting van het herstel in den weg. In den laatsten tijd is door het stijgen van de prijzen der landbouwproducten echter de kans vergroot op geleidelijken terugkeer van een evenwichtstoestand. De mede daardoor toegenomen mogelijkheid op belangrijke kapitaalverplaatsingen zou echter weer tot nieuwe spanningen aanleiding kunnen geven.

De wereldhandelsvloot, welke bij het uitbreken van den wereldoorlog in 1914 49,1 miljoen bruto registerton scheepsruimte bood, bereikte in het midden van 1931, toen het wereldverkeer tengevolge van de crisis reeds aanmerkelijk was ingekrompen, haar grootsten omvang, t.w. 70,1 miljoen bruto ton. Sindsdien is, in hoofdzaak door slooping, de beschikbare tonnage geregeld teruggelopen tot 64,9 miljoen ton in 1935, wat echter nog altijd 32 pCt. meer is dan in 1914. De grootste uitbreiding onderging in dit tijdvak de handelsvloot der Vereenigde Staten, n.l. met 140 pCt. Daarop volgen Japan met 139 pCt. en Griekenland (dat in de laatste jaren vele oude schepen van andere landen kocht) met 108 pCt. Het aandeel der Vereenigde Staten in de wereldhandelsvloot steeg van 10,8 pCt. in 1914 tot 19,7 pCt. in 1935, dat van Japan van 3,5 tot 6,3 pCt. en dat van Griekenland van 1,7 tot 2,6 pCt. Het Britsche Rijk, welks vloot nog altijd de grootste der wereld is, zag zijn aandeel in de wereldtonnage terugloopen van 42,9 tot 31,6 pCt. De Deutsche vloot, welke in 1914 in omvang op die van het Britsche Rijk volgde, is nu — met 5,7 pCt. — op de 5e plaats gekomen.

In vergelijking met 1934 was slechts de aan zeilschepen en met steenkool gestookte stoomschepen beschikbare tonnage verminderd, terwijl die der met olie gedreven schepen en meer nog die der motorschepen was toegenomen. Schepen van laatstgenoemde twee types maakten in 1914 niet meer dan 3,1 pCt. uit van de geheele handelsvloot der wereld; in 1935 omvatten zij reeds 48 pCt. van alle scheepsruimte. In denzelfden tijd verminderde de tonnage van met kolen gestookte schepen van 88,8 tot 50,2 pCt. en die der zeilschepen van 8,1 tot 1,8 pCt. ¹⁾

In het derde kwartaal van 1935 was de werkloosheid in de meeste landen geringer dan een jaar vroeger, terwijl de vermindering ook wat belangrijker was dan in het onmiddellijk voorafgaand trimester. Toegenomen was het aantal werkloozen in Bulgarije, Frankrijk, Hongarije, Joego-Slavië, Letland, Nederland, Polen, Spanje en Zwitserland, welke landen voor het meerendeel ook het vorige kwartaal reeds een stijging te zien gaven in vergelijking met 1934. De werkloozencijfers van de Vereenigde Staten van Amerika, die op officieele schattingen berusten, geven een vrij sterke vermindering te zien; echter was het aantal in de nijverheidsbedrijven werkende personen slechts weinig toegenomen. De werkgelegenheid verbeterde in bijna alle landen; slechts Frankrijk, Nederland en Zwitserland maakten hierop een uitzondering.

Onderstaande cijfers doen overigens zien, hoe groot ook nu in de voornaamste landen het aantal werkloozen nog is. Volgens de berekeningen van het Internationaal Arbeidsbureau is dit over de geheele wereld altijd nog dubbel zoo groot als in 1929. ²⁾

¹⁾ Lloyd's Register en Wirtschaft und Statistik no. 17 van 19 September 1935.

²⁾ Industrial and Labour Information, Vol. LVI, no. 1 van 7 October 1935.

Aantal werklozen in verschillende landen (× 1000).

	België. Leden van werklozen- kassen.		Denemarken. Ingeschreven bij de arbeidsbeurzen.	Duitschland. Ingeschreven bij de arbeidsbeurzen.	Frankrijk. Overschot van werkzoekenden bij de arbeidsbeurzen.	Gr.-Britannië en N. Ierland. Tegen werkloosheid verzekerden.		Italië. Ingeschreven geheel werklozen.	
	a.	b.				a.	b.		
1934. Juli	168	176	72	2 426	346	1 663	499	887	
Aug.	165	169	75	2 398	357	1 673	462	867	
Sept.	173	156	79	2 232	357	1 722	359	887	
1935. April	181	127	93	2 233	503	1 745	285	803	
Mei	160	115	69	2 019	472	1 704	321	755	
Juni	147	104	63	1 877	444	1 636	368	638	
Juli	138	109	63	1 754	418	1 590	402	638	
Aug.	136	107	68	1 706	415	1 605	345	628	
Sept.			72	1 714	412	1 645	308	609	
	Nederland. Inge- schreven b/d arbeids- beurzen.	Noorwegen. Overschot van werk- zoekenden b/d arbeids- beurzen.	Oosten- rijk. Onder- steunde werk- loozen.	Polen. Inge- schreven b/d arbeids- beurzen.	Tsj.-Slowakije. Overschot van werkzoekenden b/d arbeids- beurzen.	Zweden. Leden van vak- organi- saties.	Canada. Overschot van werk- zoekenden b/d arbeids- beurzen.	Japan. Inge- schreven werk- loozen.	Australië. Leden van vak- organi- saties.
1934. Juli	298	27	338	295	569	64	83	368	—
Aug.	302	29	329	289	572	65	83	366	—
Sept.	310	33	326	289	576	66	85	365	87
1935. April	368	41	372	473	735	88	90	382	—
Mei	355	35	389	419	666	65	81	352	—
Juni	334	30	319	365	606	64	79	354	77
Juli	337	26	303	306	567	67	78	—	—
Aug.	353	28	293	270	558	59	71	—	—
Sept.	366	33	290	255	573	61	71	—	69

a. geheel werkloos.

b. gedeeltelijk werkloos.

Nu volgen nog enkele nadere bijzonderheden omtrent den toestand in Duitschland, Frankrijk, Groot-Britannië en de Vereenigde Staten van Amerika.

In Duitschland handhaafde de bedrijvigheid zich op vrij hoog peil. Verdere stijging werd echter niet waargenomen en seizoeninvloeden deden zich dit jaar weer sterker gelden. Over het geheel was de productie van verbruiksgoederen minder groot dan het vorige jaar, toen de vrees voor komende schaarschte den afzet opdreef; ook werkten de prijsveranderingen remmend op den verkoop. Daarentegen maakte het herstel bij de fabricage van kapitaalgoederen verderen voortgang. De groote werkverschaffingsprogramma's waren vrijwel afgewerkt, doch veel werk voor de weermacht was hiervoor in de plaats gekomen. Vooral in het bouwbedrijf was het druk en trad het tekort aan geschoolde vakarbeiders duidelijk aan het licht. Op Duitsche werven stonden in de eerste 9 maanden van dit jaar ruim tweemaal zooveel schepen op stapel als het vorige jaar. De productie van automobielen overschreed in Augustus 1935 reeds den vollen omvang van het vorige jaar. De ijzerindustrie had haar productie aanzienlijk uitgezet, doch de bedrijfstakingen, die andere metalen verwerken, krijgen met moeilijkheden in de grondstoffenvoorziening te kampen. Dit is trouwens ook in de textielnijverheid het geval. Belangrijke cijfers zijn onlangs gepubliceerd omtrent het gebruik, dat de verschillende bedrijfstakingen maken van het beschikbare productie-apparaat. Volledig in gebruik was dit (in 1934) alleen in de aluminium-industrie; dicht hierachter volgen enkele nieuwe bedrijven als de fabrieken van kantoor-machines en van automaten, met gebruikscijfers van resp. 94 en 90. In de ijzerindustrie was daarentegen slechts 60 pCt. van het productie-apparaat in werking en bij den bouw van spoorwegmateriaal en van schepen 26 pCt.; daarentegen in de automobiel- en rijwielindustrie 80 pCt. Bij de fabricage van verbruiksartikelen schommelde het capaciteitsgebruik ongeveer om de 60 pCt. (sigaretten 80, schoenen 72, kleeding 50, meubels 60, aardewerk 48). In het eerste halfjaar van 1935 is een grooter deel van de totale productiecapaciteit in gebruik genomen, in Juli j.l. naar schatting bijna 70 pCt.

Het goederenvervoer was over het geheel eveneens wat toegenomen. In het handelsverkeer met het buitenland is sinds Maart j.l. vrijwel een evenwichtstoestand bereikt. Het is echter de vraag, of in de toekomst in voldoende mate in de grondstoffenbehoefte voorzien kan worden, als de exportmogelijkheden niet verbeteren. In den laatsten tijd bestond in enkele groote steden tijdelijk ook schaarschte aan boter en varkensvleesch, omdat het op

de binnenlandsche markt bestaande tekort niet uit het buitenland kon worden aangevuld. ¹⁾

De depressie in het Fransche bedrijfsleven hield ook in deze verslagperiode nog aan, doch tegen het eind daarvan werden enkele symptomen waargenomen, welke op een wending ten goede schenen te wijzen. Weliswaar gaven de reeds voor September en October beschikbare gegevens over het geheel nog zeer weinig verandering te zien; op een verderen achteruitgang wezen zij echter niet. Het indexcijfer der nijverheidsproductie was in September weer één punt gestegen. De electriciteitsproductie bleef gestadig toenemen. De daling van de belastingopbrengst en de vermindering der deposito's bij de grootte banken kwamen tot staan. De laagste werkloosheids-cijfers werden dit jaar in begin October genoteerd (in 1934 in Juni). Daarna stegen zij echter weer vrij snel. Ook was het aantal werkloozen groter dan het vorige jaar. In- en uitvoer namen in October toe, terwijl in den groot-handel de prijzen reeds tevoren waren begonnen aan te trekken. De kosten van het levensonderhoud waren in het derde kwartaal van 1935 lager dan in het tweede of in het overeenkomstig tijdvak van het vorige jaar. ²⁾

De toestand in Groot-Britannië was vrij gunstig met neiging tot verdere verbetering. Toch schijnt de afzet op de binnenlandsche markt weldra den grootsten omvang te zullen bereiken, welke voor het oogenblik mogelijk is en kan verdere uitzetting dan alleen worden verwacht van veranderde omstandigheden of nieuwe groote overheidsuitgaven. De uitvoer van goederen nam sedert den vorigen herfst vrijwel niet meer toe. De wijzigingen welke zich in het derde kwartaal in den algemeenen bedrijfstoeestand voordeden, mogen bijna alle aan seizoeninvloeden worden toegeschreven. De daling der nijverheidsproductie was geringer dan het vorige jaar; over het geheel handhaafde de productie zich op vrij hoog peil. Ook de voor de werkgelegenheid en de werkloosheid beschikbare gegevens wijzen op verbetering in vergelijking met 1934. Het aantal ingeschreven werkloozen was nu tot beneden de 2 miljoen gedaald, ondanks het feit, dat dit jaar een veel grooter aantal jongeren plaats zocht in het bedrijfsleven dan in jaren het geval was geweest. Het aantal in de bedrijven werkende en tegen werkloosheid verzekerde personen bedroeg 10½ miljoen.

Buitengewoon druk was het in het bouwbedrijf. Behalve toeneming van den woningbouw, was in den laatsten tijd ook duidelijk een stijging van door de Overheid uitgegeven bouwwerken waar te nemen. Daarnaast trekt vooral de krachtige opleving in de staalindustrie de aandacht, met name in de ondernemingen, welke materiaal voor de bewapeningsindustrie vervaardigen (pantserplaten voor schepen, onderdeelen van vliegtuigen e.d.). Ook nam de productie van automobielen weer aanzienlijk toe. Voor de machine-industrie trad weinig verandering in, doch in den scheepsbouw was duidelijk eenige opleving merkbaar, al bleef de toestand voor dit bedrijf over het geheel nog zeer ongunstig, evenals die voor den kolennijbouw. Verbetering werd waargenomen in de katoen- en de wolindustrie, terwijl de productie van kunstzijde recordecijfers bereikte. Overigens laten de groote geldruimte en de gunstige loop van zaken in de Vereenigde Staten niet na invloed ten goede uit te oefenen ook op den algemeenen toestand van het bedrijfsleven in Groot-Britannië. De in dit land opgelegde scheepsruimte was van 1 October 1934 tot 1 October 1935 teruggelopen met 38,6 pCt. en bedroeg op laatstgenoemden datum nog 502 500 ton netto, tegen 2 196 000 op 1 Juli 1932. ³⁾

Omtrent de ontwikkeling van het bedrijfsleven in de Vereenigde Staten luidden de berichten voor het meerendeel gunstig. Een periode van langzaam doorzettende verbetering schijnt hier te zijn ingetreden. Voor de verschillende bedrijven was de toestand echter nog zeer ongelijk. Zoo gaf het goederenvervoer per spoor nog weinig verbetering te zien en had nog niet ²/₃ van den omvang in de jaren 1923/1925. Hierbij moet echter in het oog worden gehouden, dat de spoorwegen in de Vereenigde Staten evenals elders geduchte concurrentie ondervinden door de snelle uitbreiding van andere middelen van vervoer. Dit blijkt o.m. ook uit de sterk gestegen vraag naar

¹⁾ Vierteljahrsheft en Wochenberichte des Instituts für Konjunkturforschung 1935, nos. 36, 37, 39 en 40.

²⁾ Bulletin de la Statistique Générale de la France, supplément November 1935; Supplement to Monthly Bulletin of London and Cambridge Economic Service van 7 November 1935 en The Economist van 23 November 1935, no. 4813.

³⁾ Monthly Bulletin of London and Cambridge Economic Service van 23 October 1935 en The Statist no. 3009 van 26 October 1935.

automobielen, en speciaal naar vrachtwagens. Zoo was in Juni j.l. het aantal geleverde personenwagens 25 pCt., dat der vrachtwagens 44 pCt. grooter dan in dezelfde maand van het vorige jaar. Deze verbetering werkt ook door in de staalindustrie, waar in het derde kwartaal ongeveer de helft der capaciteit geproduceerd werd, tegen $\frac{1}{4}$ in dezelfde maanden van 1934. Veel minder gunstig stond echter de textielindustrie er nog voor, al was het ook hier wat drukker dan een jaar vroeger. In het bouwbedrijf nam de bedrijvigheid langzaam toe; toch bleef de geheele hoeveelheid uitgegeven werk nog gering, ondanks de stijging van de woninghuren en den gunstigen stand der hypotheekmarkt. De productie van electriciteit was dit jaar grooter dan ooit te voren. De nijverheidsproductie bereikte in September j.l. weer 89 pCt. van den gemiddelden omvang in de jaren 1923—1925, tegen 74 pCt. het vorige jaar. Het aantal werklozen was nog steeds zeer groot, al gaven de officieele cijfers een daling te zien. De omzetten in den kleinhandel waren meer toegenomen dan anders om dezen tijd; vooral aan landbouwers werd meer verkocht. Behalve van levensmiddelen waren de prijzen voor de verbruikers over het algemeen nog niet gestegen; van een aantal artikelen liepen de groothandels-prijzen echter omhoog. ¹⁾

Voortbrenging en verbruik. Algemeene loop van de industriële productie in de groote industrielanden. Productie van steenkolen, petroleum, ijzer en staal. De scheepsbouw.

In de voornaamste industrielanden met uitzondering van Frankrijk bewoog de industriële productie — als geheel beschouwd — zich in het derde kwartaal van 1935 op een betrekkelijk hoog peil, voornamelijk als gevolg van stijging van de productie van goederen, welke gewoonlijk gerekend worden tot de groep der productiemiddelen.

Het indexcijfer van de industriële productie in Groot-Britannië is 8 pCt. hooger dan in het overeenkomstige kwartaal van 1934. De teruggang (van 4 pCt.) ten opzichte van het onmiddellijk voorafgaande kwartaal is geringer dan het seizoen zou doen verwachten, zoodat — afgezien van seizoeninvloeden — van een doorgaande stijging gesproken mag worden. Hoewel de vooruitgang tegenover 1934 vrijwel algemeen is, heeft vooral de ijzer- en staalindustrie (en in het bijzonder die van rollend materieel voor de spoorwegen) hiertoe bijgedragen. In vergelijking met het vorige kwartaal valt de achteruitgang in de groep koper, lood, tin en zink en de kunstzijde-industrie op.

Ook in Duitschland bleef de vooruitgang aanhouden (algemeen indexcijfer 98, na 95 in het vorige kwartaal en 83 een jaar geleden). De stijging is weliswaar eenigszins vertraagd, doch dit is vermoedelijk aan seizoeninvloeden toe te schrijven. De stijging ten opzichte van het vorige jaar betreft uitsluitend — en die ten opzichte van het vorige kwartaal grootendeels — de industrie der productiemiddelen; de productie van verbruiksgoederen bleef 5 pCt. bij die van het 3e kwartaal van 1934 achter en veranderde slechts weinig ten opzichte van het vorige kwartaal.

Het indexcijfer van de industriële productie in Frankrijk blijft zich op het in het begin van 1935 bereikte lage peil bewegen. Vergeleken met het 3e kwartaal van 1934 is de achteruitgang 4 pCt.

In de Vereenigde Staten vertoont de productie nog eenige verdere vooruitgang op het reeds betrekkelijk hooge niveau, dat in het begin van 1935 werd verkregen. Ook hier is dit voornamelijk te danken aan stijging van de productie van „investment goods” (indexcijfer 64 tegenover 61 in het vorige kwartaal en 42 een jaar tevoren); voor de verbruiksgoederen zijn de verschillen geringer (stijging resp. 1 en 6 punten).

Hieronder volgen eenige gegevens betreffende afzonderlijke industrieën. De steenkoolproductie ontwikkelde zich als volgt:

Steenkolen (productie in millioenen metrieke tonnen). ¹⁾													
		Duitschland. ²⁾		Frankrijk.		Gr.-Britannië.		België.		Polen.		Ver. Staten.	
		1934	1935	1934	1935	1934	1935	1934	1935	1934	1935	1934	1935
Mnandgem.	1e kw. . .	10,3	11,0	4,2	8,9	20,2	19,7	2,2	2,2	2,4	2,4	38,9	37,3
"	2e " . . .	9,7	11,2	3,9	8,8	17,8	17,9	2,2	2,2	2,1	2,1	28,3	28,5
"	3e " . . .	10,4		3,8	3,7	17,8	17,6	2,1	2,2	2,4	2,4	27,6	25,3
"	4e " . . .	11,3	12,0	4,0		19,6		2,2		2,9*		32,7	

¹⁾ Bulletin Sociéte des Nations.

²⁾ Excl. productie van het Saargebied.

Hieruit blijkt, dat de opbrengst in vergelijking met het vorige kwartaal

¹⁾ Survey of Current Business van November 1935 en The Economist no. 4805 van 28 Sept. 1935.

in Frankrijk, Groot-Britannië en de Vereenigde Staten is gedaald, resp. met 2 pCt., 2 pCt. en 11 pCt., terwijl een toename valt waar te nemen in Duitschland (8 pCt.), België (4 pCt.) en Polen (15 pCt.). Vergelijken met het 3e kwartaal van 1934 is de productie nagenoeg stationnair gebleven. Als uitzonderingen dienen genoemd te worden Duitschland met een productievermeerdering van 15 pCt. en de Vereenigde Staten met een afname van 9 pCt.

In vergelijking met het vorige kwartaal is de wereldproductie van petroleum in geringe mate toegenomen (2 pCt.); de opbrengst blijft echter nog 4 pCt. beneden die van het 3e kwartaal van 1934. In de Vereenigde Staten bedroeg de stijging 7 pCt. ten opzichte van het overeenkomstige kwartaal in 1934 en 4 pCt. ten opzichte van het vorige kwartaal. Voor Venezuela waren de cijfers resp. 6 pCt. en 5 pCt. De productie in Rusland is iets teruggelopen.

	Productie × miljoen barrels. 1)		
	1935	1935	1934
	3e kwartaal	2e kwartaal	3e kwartaal
Wereld	408,0 §	400,0	425,5
W.o. Vereenigde Staten	252,4 §	243,2	236,5
Rusland	42,5 §	43,5	42,5
Venezuela	39,2 §	37,2	37,1

1) World Petroleum, Nov. 1935.

§) Voorloopig cijfer.

Ruw ijzer (productie in 1000 Eng. tonnen van 1016 K.G.).

Maandgem.	1e kw.	Duitschland.**		Frankrijk.		Gr.-Britannië.		België.		Luxemburg.		Ver. Staten.	
		1934	1935	1934	1935	1934	1935	1934	1935	1934	1935	1934	1935
		"	2e "	715	983	501	476	453	520	225	239	150	154
"	3e "	855	956	505	474	513	538	244	257	161	158	1900	1648
"	4e "	920	1099	506	472	511	540	243	250	162	150	1059	1686
"		978		508		516		242		169		979	

Ruw staal (productie in 1000 Eng. tonnen van 1016 K.G.).

Maandgem.	1e kw.	Duitschland.**		Frankrijk.		Gr.-Britannië.		België.		Luxemburg.		Ver. Staten.	
		1934	1935	1934	1935	1934	1935	1934	1935	1934	1935	1934	1935
		"	2e "	994	1254	500	478	751	790	227	239	147	151
"	3e "	1135	1243	507	517	751	811	248	253	158	158	3089	2502
"	4e "	1173	1418	505	526	707	806	244	244	160	144	1363	2673
"		1236		505		744		248		168		1664	

** Voor alle kwartalen incl. de productie van het Saargebied.

De productie van ruw ijzer en ruw staal is in Duitschland en de Vereenigde Staten belangrijk toegenomen; vooral zijn voor laatstgenoemd land de verschillen met het vorige jaar groot. Voor de andere landen zijn de veranderingen over het algemeen betrekkelijk gering. Achteruitgang deed zich voor in Frankrijk (alleen ruw ijzerproductie in vergelijking met het vorige jaar) en Luxemburg (zoowel ruw ijzer als ruw staal in beide opzichten).

Tenslotte zij nog aangaande de scheepsbouw het volgende medegedeeld. De in de eerste drie maanden van 1935 ingetreden geringe stijging van de in aanbouw zijnde wereldtonnage, die in het tweede kwartaal een nog flauwer verloop had, ging in het derde trimester over in een daling. Eind September 1935 was er 1 198 000 t in aanbouw, dat is 7 pCt. minder dan eind Juni 1935. De gedurende het laatste kwartaal op stapel gezette scheepsruimte bedroeg 305 000 t, hetgeen 21 pCt. beneden die over het vorige trimester bleef, hoewel zij alle overeenkomstige kwartaalcijfers van 1931, 1932, 1933 en 1934 belangrijk overtrof.

Bedrijfsorganisatie en -concentratie. Internationaal: verhooging der tinquota.

Duitschland: mededeelingen betreffende de organisatie van de sigaretten-industrie. Frankrijk: ordeningsplannen in de zijde-industrie. Vereenigde Staten: wet tot regeling van de markt van vetkolen aangenomen. Diverse mededeelingen omtrent oprichting en tenietgaan van kartels.

Nadat in begin October de productiecontingenten van tin door het Internationaal tincomité op 70 pCt. der standaardproductie waren bepaald met terugwerkende kracht tot 1 Juli, werd nog in dezelfde maand het quotum voor het vierde kwartaal verhoogd tot 80 pCt. met terugwerkende kracht tot 1 October. Hiermede is binnen den tijd van een jaar het quotum van 40 tot 80 pCt. opgevoerd. Verschillende oorzaken hebben medegewerkt aan deze stijging van de productie. In de eerste plaats is de vraag naar tin voor verbruiksdoeleinden sterk toegenomen, waarbij voornamelijk gedacht moet worden aan de toenemende bewapening van verschillende Europeesche landen.

Tevens werkte mede de te sterke restrictie, welke in het vorige en gedeelte van het loopende jaar werd toegepast. De zichtbare voorraden daalden sterk, speciaal in Engeland, hetgeen een prijsstijging met zich bracht.

De ontwikkeling van de organisatie in de sigarettenindustrie in Duitschland heeft in den jongsten tijd aanleiding gegeven tot verwickelingen, die ontstonden uit belangentegenstellingen tusschen groothandel en industrie. ¹⁾ In April j.l. werd de „Interessengemeinschaft der Sigarettenindustrie” gevormd, waarmee een z.g. quota-kartel tot stand was gebracht, waarbij het aandeel van iederen producent werd berekend naar het aandeel in de productie in het eerste kwartaal van 1934. Onder zekere voorwaarden werd de mogelijkheid tot overschrijding van het quotum opengelaten, daar een elastische quotering noodzakelijk werd geacht vanwege het wisselend en onberekenbare succes van de verschillende merken.

Sinds het intreden van de crisis is een duidelijke verschuiving merkbaar ten nadeele van de grootindustrie. De oorzaak hiervan moet gezocht worden in het feit, dat de grootindustrie door een conservatieve politiek niet is overgegaan tot het produceeren van goedkoopere merken. Dit gebrek aan aanpassingsvermogen in een tijd van sterk dalende koopkracht heeft het aandeel van deze groep doen dalen van 75 tot 60—70 pCt., hetgeen aan de middenindustrie ten goede kwam.

Terwijl de productie van de 2½ pfg sigaret in 1930/31 slechts 0,6 pCt. der productie uitmaakte, steeg het aandeel tot niet minder dan 21 pCt. in 1934; het aandeel van de 3½ pfg sigaret steeg over dezelfde periode van 2,1 tot 60 pCt., terwijl de hooger geprijsde sigaretten (5 en 6 pfg) een daling te zien gaven (van 71,3 pCt. tot 5,9 pCt.). Dank zij deze toeneming van het verbruik van goedkoopere sigaretten nam het totale verbruik nog toe van 29,4 milliard in 1930 tot 36,1 milliard. Ten einde het toenemen van het verbruik van de 2½ pfg sigaret tegen te gaan werd aan de fabrikanten iedere reclame voor de betreffende merken verboden, terwijl de Staat dit streven steunde door te bepalen, dat 1000 2½ pfg sigaretten hoogstens 1000 gram mochten wegen, terwijl voor de overige soorten 1200 gram het normale gewicht vormt. Ten einde de medewerking van een aantal kleine ondernemingen te verkrijgen, verleenden aanvankelijk de grootste tien bedrijven een directe subsidie; deze hulp werd later vervangen door terugbetaling van een bepaald bedrag van de banderollenbelasting door den Staat.

Door middel van de noodverordening zal in Frankrijk een gedwongen kartelleering aan de zijde-industrie te Lyon opgelegd worden. ²⁾ Voorschriften zijn ontworpen voor het tegengaan van prijs- en loonbederf, evenals voor het aankopen van weefstoelen ter rationalisatie van de productie en voor de aanpassing van haar capaciteit aan het opnemingsvermogen. Voordat deze verordening in werking zal treden, moet eerst de goedkeuring verkregen zijn van twee derde der producenten, die drie kwart der productie vertegenwoordigen.

In de Vereenigde Staten is een wet aangenomen tot regeling van de markt van vetkolen. Een code regelt de prijzen en den afzet. De productiegebieden zijn in 23 districten verdeeld, ieder beheerd door een districtsraad bestaande uit producenten en een vertegenwoordiger van de werknemers. Iedere districtsraad stelt minimumprijzen vast voor zijn district, die bindend zijn voor alle producenten, die vallen onder de code. Boven de districtsraden staat een Nationale Commissie, die toezicht houdt op de prijsregeling van de raden. Iedere dumping zal verhindert worden. De Nationale Commissie kan ter bescherming van den consument maximumprijzen vast stellen. Tevens voorziet de wet in de vorming van een onafhankelijken verbruikersraad. Een accijnsbelasting wordt aan de mijnen opgelegd; producenten, die de steenkoolcode accepteren verkrijgen hierop echter een korting van 90 pCt.

Een internationaal cobalt-kartel is opgericht, hetgeen een vernieuwing beteekent van het in 1929 ontbonden kartel. Geleidelijke prijsverhooging wordt in uitzicht gesteld.

Door de mijn eigenaren in Engeland is het voorstel van den Minister van den Mijnbouw aanvaard, dat instelling beoogt van een centrale verkooporganisatie. In Duitschland heeft de vereeniging van ijzergieterijen een kartel gevormd, waarbij reeds 80 pCt. der producenten zich heeft aangesloten. Begin

¹⁾ Frankfurter Zeitung, 24 October 1935.

²⁾ Economisch Statistische Berichten, 27 November 1935.

Juni is een scheermesjeskartel gevormd, dat reeds meer dan 90 pCt. der producenten omvat. Minimumprijzen voor binnen- en buitenland zullen vastgesteld worden. De Regeering heeft alle monopolie- en kartelovereenkomsten tusschen producenten en verbruikers van vistra-vezels en -gareus tijdelijk buiten werking gesteld, om aldus prijsverlaging te bewerkstelligen.

In Tsjecho-Slowakije is een cementkartel gevormd voor den tijd van 10 jaren, waaraan slechts 5 pCt. der producenten niet heeft deelgenomen.

In België is een glaskartel gevormd, dat productie, prijzen en verkoop zal regelen. Ook in Italië zijn de fabrikanten van vensterglas erin geslaagd tot overeenstemming te geraken. In Frankrijk is het blikkartel uiteengevallen. In Zwitserland is het verbod inzake oprichten en openen van warenhuizen en eenheidsprijswinkels verlengd. ¹⁾

Coöperatie. Rusland: liquidatie van de verbruikcoöperatie in de steden.

De verbruikcoöperatie in Rusland heeft zich niet in alle opzichten op bevredigende wijze ontwikkeld. ²⁾ De arbeiders in de grootindustrie betrokken meer en meer hun waren van de O.R.S. (d.z. afdelingen voor de voorziening van verbruiksgoederen verbonden aan de fabrieken, waar de arbeiders werken), terwijl bovendien het systeem van den Staatshandel een steeds belangrijker rol is gaan spelen in de voorziening van waren voor de stedelijke bevolking. Hierdoor heeft de coöperatie zijn belangrijke positie in de steden verloren. Ook het platteland, waar voor de verbruikcoöperaties een belangrijke taak scheen weggelegd, werd langs dien weg niet in voldoende mate van verbruiksartikelen voorzien. De sterke stijging van het welvaartspeil op het platteland versterkte de vraag naar verbruiksartikelen, waaraan slechts door een grondige hervorming van het bestaande distributie-apparaat tegemoet gekomen kon worden.

Door de Sovjet-Regeering is daarop besloten tot gedwongen liquidatie van de verbruikcoöperaties in de steden. De Centrosoyus (de Centrale der verbruikcoöperaties) en de regionale en districtsgroepen zullen hun volle aandacht kunnen gaan wijden aan de organisatie van den plattelandshandel en den aankoop van agrarische producten. De regionale en districtsgroepen kunnen de goederen direct van de Staatsindustrie, Staatshandel en productiecoöperatie betrekken zonder bemiddeling van de Centrosoyus.

Landbouwvraagstuk: Internationaal: Conferentie Internationale Landbouwcommissie. Volkenbond pleit voor ruimer verbruik landbouwproducten; wijst op daling wereldproductie. Tarweprijzen stijgende. Internationale suikerovereenkomst niet verlengd. Rubbervoorraden weinig verminderd. Tot instelling Internationaal Tuinbouw bureau besloten. Onderhandelingen over boterafzet tusschen Denemarken, Australië en Nieuw-Zeeland. Duitschland: landbouwschuldenlast verlicht; financiële uitkomsten landbouw gestegen. Engeland: georganiseerde melkafzet voortgezet; tarweproductie stijgende; invoer bacon en ham beperkt. Denemarken: „valutastaking” der boeren; betere uitkomsten landbouwbedrijven. België: invoer agrarische producten, behoudens tarwe, verruimd. Frankrijk: verlaging pachtprizen; steun aan wijnbouwers. Tsjecho-Slowakije: graanmonopolie in moeilijkheden. Polen: verlichting landbouwschulden. Rusland: verlichting schuldenlast collectieve bedrijven. Vereenigde Staten: financiële positie landbouwers gunstiger; uitbreiding tarweteelt; wijziging Agricultural Adjustment Act; aflossing landbouwschulden verlicht. Brazilië: koffieteelt deels door katoenteelt vervangen.

Pogingen om door internationale samenwerking de positie der landbouwers te verbeteren worden nog steeds voortgezet. Zoo spraken in de jaarvergadering der Internationale Landbouwcommissie in Juli te Brussel gehouden, vertegenwoordigers van landbouworganisaties van 17 Europeesche landen zich o.m. uit voor het verleenen van medewerking tot het instellen van een permanente landbouwcommissie bij het Internationale Arbeidsbureau. Een beroep werd gedaan op de publieke opinie om alle krachten in te spannen ter voorkoming van de ineenstorting van den boerenstand. In het belang van de beperking van den tarweuitvoer, en om te voorkomen, dat boter en varkensvet meer en meer door tropische plantenvetten en walvischtraan vervangen worden, zouden internationale regelingen niet gemist kunnen worden.

Dank zij het initiatief van den Heer Bruce, Hoogen Commissaris van den Volkenbond voor Australië, heeft de Tweede Commissie van den Bond in Sep-

¹⁾ Zie Maandschrift 1933, afl. 10.

²⁾ Review of International Cooperation, November 1935.

tember nagegaan in hoeverre de landbouwdepressie, gevolg van overproductie, verlicht kon worden, en tevens verbetering kon worden gebracht in den minder gunstigen gezondheidstoestand van groote kringen der bevolking, welke in te geringe hoeveelheden belangrijke agrarische producten gebruiken. Middelen zouden gevonden moeten worden om de millioenen, thans uitgegeven aan toeslagen, subsidies enz., welke de neiging hebben de prijzen der landbouwproducten op te voeren tot een hoogte, welke het verbruik deed inkrimpen, aan te wenden voor bevordering van de consumptie van zuivelproducten, fruit, groenten, eieren en vleesch. Niet de overproductie, doch de onderconsumptie zou oorzaak zijn van de overschotten. Aan den Volkenbondsraad werd verzocht een rapport te doen samenstellen, waarin met den samenhang tusschen het landbouwprobleem en de medische en sociale zorg rekening wordt gehouden. ¹⁾

In de „Revue de la situation économique mondiale 1934/1935”, Volkenbondspublicatie van 13 Augustus ²⁾, wordt o.m. medegedeeld, dat de wereldlandbouwproductie in 1934 voor het eerst sinds tal van jaren afnam. Het indexcijfer, vastgesteld door den Dienst voor Economische Documentatie, toont een daling aan met 3 pCt. tegenover het jaargemiddelde van 1925—1929. De hoeveelheid voortgebrachte voedingsmiddelen en landbouwgrondstoffen was in 1934 kleiner dan in eenig vroeger jaar sinds 1927, terwijl de wereldbevolking inmiddels met 8 à 10 pCt. toenam. Er zij echter aan herinnerd, dat 1934 voor groote gebieden een slecht oogstjaar was.

In Augustus en September liepen de prijzen voor tarwe op ingevolge ongunstige oogstberichten uit Canada, de Vereenigde Staten en Argentinië. Ook de politieke toestand, vrees voor uitbreiding van den oorlog tusschen Italië en Abessinië, werkte een hausse-stemming in de hand, welke echter niet voortduurde.

In de zitting der Internationale Suikereconferentie, in Augustus te Brussel gehouden, werd besloten de Chadbourne-overeenkomst, welke dit jaar afloopt, niet te verlengen, aangezien zij niet aan de verwachtingen had beantwoord. Weliswaar waren de voorraden geleidelijk ingekrompen, doch prijsverhooging was niet bereikt, tengevolge van de stijging der productie in verschillende niet-aangesloten landen. Aan de Engelsche Regeering zou verzocht worden een nieuwe wereldconferentie bijeen te roepen in het belang van de saneering der suikermarkt.

Over het eerste jaar der rubberbeperking, 1 Juni 1934—31 Mei 1935, meldt de Internationale Rubberregelingscommissie, dat in het verslagjaar naar raming in totaal 910 000 ton geproduceerd en 925 000 à 930 000 ton verbruikt werd, zoodat de voorraden slechts weinig verminderden. De Internationale Rubbercommissie verhoogde het restrictiepercentage voor het 4e kwartaal 1935 van 35 op 40. ³⁾

Het elfde tuinbouwcongres, in September te Rome gehouden, besloot tot de instelling van een eigen tuinbouwbureau, dat den arbeid der congressen zou kunnen voortzetten, de uitvoering der besluiten organiseren en controleeren. Het bureau zal onder de opperleiding staan van het Internationale Landbouwinstituut.

De Deensche Regeering heeft onderhandelingen geopend met vertegenwoordigers van Australië en Nieuw-Zeeland over beperking der onderlinge concurrentie ten aanzien van boter op de wereldmarkt. De drie betrokken productiegebieden brengen tezamen 70 pCt. van den totalen boterexport voort. De bedoeling is, een regeling te treffen, waarbij Denemarken voornamelijk Engeland van boter zou voorzien, terwijl Australië en Nieuw-Zeeland zich zouden toelagen op uitvoer naar landen als China, Japan en Nederlandsch-Indië.

Een overzicht samengesteld door de Deutsche Rentenbank-Kreditanstalt en den Reichsnährstand toont eenige verlichting aan van den schuldenlast der Duitsche landbouwers. Weliswaar bleek tusschen 1 Juni 1933 en 1 Juli 1934 het totale bedrag der landbouwschulden slechts te zijn gedaald van 11,8 tot 11,6 milliard RM, doch het aan renten op te brengen bedrag verminderde met ongeveer 10 pCt., voornamelijk ingevolge de daling der landbouwhypotheekrente en het omlaag brengen van het rentepeil in het algemeen. ⁴⁾

De voorloopig ingevoerde verlaging van den rentevoet van landbouw-

¹⁾ The Statist, 28 September en 5 October 1935, resp. blz. 426 en 453.

²⁾ Zie Maandschrift, afl. 9, 1935, blz. 1393.

³⁾ Economisch-Statistische Berichten no. 1024, 14 Augustus 1935 en persberichten.

⁴⁾ Frankfurter Zeitung, 25 Oct. 1935 en persberichten. Zie Kroniek 2e kw. 1933 en 1e kw. 1935.

hypotheekschulden is bij de wet van 31 Juli j.l. in een blijvende verlaging omgezet. De hypotheekrente zal nu voortaan ten hoogste $4\frac{1}{2}$ pCt. (behalve de kosten van administratie) bedragen. De aflossingsduur van hypotheecaire schulden is verlengd. Het verlies voor de crediteuren uit de nieuwe regeling voortvloeiend wordt door het Rijk gedragen. De renteverlaging geldt niet voor de groep schuldenaren voor wie een speciale regeling wordt getroffen tot het vrijmaken van schulden, noch ook voor de landbouwers in het Oosten van het land, voor wie in een bijzondere wijze van hulpverlening wordt voorzien. ¹⁾ Nu ingevolge de wet op de erfhoeven de grond van die hoeven niet meer als onderpand voor crediet mag dienen, is een pandrecht op den oogst ingesteld in het belang van credietverlening voor den aankoop van zaai- en pootgoed, kunstmest enz. voor den duur van hoogstens één jaar.

Het aantal nieuwe bedrijven, ingevolge de Koloniatiewet in gebruik genomen, bedroeg in 1934 4931, d.i. meer dan in het voorafgaande jaar. In verband met de nationaal-socialistische politiek, welke de stichting van familiebedrijven met volle „Ackernahrung” nastreeft, neemt geleidelijk vooral de stichting van grootere ondernemingen toe, en worden bestaande kleine bedrijven uitgebreid.

In de steden begint men te klagen over de hooge prijzen der landbouwproducten, en vraagt men zich af, of niet het hoogtepunt inzake zelfvoorziening is bereikt. Het Institut für Konjunkturforschung schrijft het gebrek aan artikelen als boter en varkensvleesch uitsluitend toe aan de stijging der inkomens. Ofschoon de Regeering de voorziening der bevolking met deze artikelen niet in gevaar acht, trof zij toch maatregelen tot beperking van het verbruik, mede omdat het gebrek aan deviezen belangrijke stijging van den invoer niet zou toelaten. Er is een regeling getroffen voor regelmatige verdeling van boter over de verschillende deelen van het land. De totale productie van den Duitschen landbouw in 1934/1935 wordt door het Institut bovengenoemd 10 pCt. hooger geschat dan in 1932/1933.

In Engeland heeft in September 81 pCt. der melkproducenten zich uitgesproken voor voortzetting van den georganiseerden melkafzet. De Melkproductenraad zal thans vaststellen, hoeveel kaas, boter, gecondenseerde melk, melkpoeder en room elk der ingeschreven producenten jaarlijks zal mogen voortbrengen. De Raad zal voor elk artikel minimum- en maximumprijzen kunnen vaststellen. In verband met de toepassing der Tarwewet ²⁾ hebben de boeren in drie jaren tijds hun productie ongeveer verdubbeld, zoodat Engeland geleidelijk in eigen behoefte aan tarwe kan voorzien en de invoer van meel reeds aanzienlijk daalt. ³⁾ Pogingen van de Regeering om met de importeurs van bacon en ham tot een beperking van den invoer te komen door middel van heffingen mislukten, waarop de Regeering zelfstandig voor het 4e kwartaal 1935 den totalen invoer vaststelde op 82 pCt. van dien in het 4e kwartaal van 1934. Vooral de invoer van de betere kwaliteiten werd sterk beperkt.

Om aan haar verzoek om steunmaatregelen voor den landbouw ⁴⁾ kracht bij te zetten besloot de economische commissie uit de groote landelijke boerenorganisatie in Denemarken tot het uitschrijven van een zoogenaamde valutastaking. Zij wilde met de voornamelijk Engelsche afnemers van de coöperatieve zuivelfabrieken en slachterijen een overeenkomst aangaan tot betaling der buitenlandsche verplichtingen na 3 maanden in plaats van na 10 dagen, zooals gebruikelijk was. Eventueel zou direct aan de Deense exporteurs betaald kunnen worden in pondencheques of Engelsche bankbiljetten in plaats van de huidige regeling, waarbij de exporteurs via de valutacentrale betaling in Deense kronen ontvangen. Aangezien de Deense Nationale Bank $\frac{1}{5}$ deel van haar buitenlandsche valuta verkrijgt uit den export van landbouwproducten, zou de door den boerenstand voorgestelde regeling tot een groote valutashaarschte leiden. De boeren hoopten in verband hiermede in de toekomst medezeggenschap te verkrijgen bij de vaststelling van de waarde der Deense kroon, welke zij wenschten te brengen op een koers van ± 30 per pd.St. in plaats van den geldenden koers van 22,4. De Regeering waarschuwde, dat de Deense exporteurs tot het afdragen van de opbrengst van hun uitvoer aan Deense banken verplicht waren, en dat de valutastaking dus onwettig zou zijn. Naar haar oordeel zou verdere depreciatie van de kroon

1) Frankfurter Zeitung, 2 Augustus 1935.

2) Zie Kroniek, 3e kwartaal 1933.

3) The Economist, 31 Augustus 1935, blz. 414.

4) Zie vorige Kroniek.

afbreuk doen aan de Deensche handelspositie; wel verklaarde zij zich bereid tot overleg inzake verlichting der landbouwschulden en soortgelijke maatregelen, doch langs dezen weg kon geen vergelijk met de vertegenwoordigers der landbouwers getroffen worden. Daar de leden van de organisatie der kleine boeren zich niet bij de valutabeweging aansloten, en ook vele andere landbouwers vreesden, dat de reserves der coöperaties onvoldoende zouden zijn om de betalingen aan de boeren gedurende eenigen tijd normaal voort te zetten, met name wanneer de Nationale Bank het herdisconteeren van wissels mocht weigeren, zag de economische commissie bovengenoemd zich in October genoodzaakt de valutastaking voorloopig uit te stellen. Zij zou opnieuw ter sprake komen na de verkiezingen ingevolge de Kamerontbinding, waartoe de Regeering voornamelijk in verband met de beweging der landbouwers overging. Einde October bleek, dat de verkiezingen voor de boeren op een nederlaag waren uitgelopen; zij hebben in het Parlement aan invloed verloren.

Blijkens officiële berekeningen gegrond op de boekhouding van eenige honderden Deensche boerenbedrijven van verschillende grootte en soort, steeg in 1934/1935 de bruto-opbrengst per ha met gemiddeld 30 kronen in vergelijking met het vorige boekjaar. Aangezien de uitgaven met gemiddeld 20 kr. per ha opliepen, bedraagt de netto-stijging per ha gemiddeld 10 kr., zij liep n.l. op van 72 tot 82 kr. De opbrengst van het in den landbouw geïnvesteerde kapitaal bedroeg in het afgelopen verslagjaar 4,1 pCt. tegen 3,6 pCt. in 1933/1934. Ondanks de verbetering in rentabiliteit der bedrijven geniet het boerengezin zelf voor zijn arbeid geringer inkomen dan de gehuurde arbeidskrachten.

De Belgische Regeering ging voort den invoer van agrarische producten te verruimen in het belang van verruiming van den afzet van nijverheidsproducten; op 28 Augustus werd het invoerrecht op boter aanmerkelijk verlaagd; op 1 October werd het invoercontingent verhoogd. De invoerrechten op varkens werden op 1 September opgeheven. Daarentegen is de in April voorloopig afgeschafte invoerheffing op tarwe opnieuw van kracht geworden met het doel de tarweteelt te beschermen ten koste van de teelt van voedergewassen.

Na afkondiging van de Fransche wet van 2 Juli j.l. tot wijziging van de Pachtwet 1933 ¹⁾ ten bate van den pachter is op 8 Augustus een decreet afgekondigd, waarbij alle sinds Januari 1935 nog niet gereduceerde pachtsommen met 10 pCt. worden verlaagd. ²⁾

Bij decreet-wet van 31 Juli is aan meerdere groepen wijnbouwers de verplichting opgelegd een deel van hun oogst te verwerken tot alcohol. De Regeering is voorts gemachtigd wijn tegen bepaalde prijzen uit de markt te nemen, wanneer een zeker minimum-prijspeil niet wordt bereikt. Om de wijnbouwers aan te zetten tot het uit de teelt nemen van een deel hunner wijngaarden wordt ontheffing van belastingen en toekenning van schadeloosstellingen als compensatie aangeboden. Ten slotte heeft de Bank van Frankrijk zich bereid verklaard aan de wijnbouwers soortgelijke credietfaciliteiten te verlenen als de tarwebouwers genieten. ³⁾

Bij de instelling in 1934 van een graanmonopolie in Tsjecho-Slowakije ⁴⁾ nam dit de verplichting op zich, graan tegen vastgestelde prijzen van de boeren op te kopen, zonder dat een grens aan de te betalen oppervlakte werd gesteld. Daar de graanprijzen het viervoudige van de wereldmarktprijzen bedragen, liepen de verliezen van het graanmonopolie ingevolge het overnemen der voorraden enorm op. Zij worden geschat op één milliard kr. ⁵⁾, terwijl de Staatsgarantie voor de verplichtingen van het monopolie tot 60 miljoen kr. is beperkt. Over verdere dekking van de verliezen van het graanmonopolie vinden besprekingen plaats tusschen de Regeering en de vertegenwoordiging der landbouwers. In Juli j.l. heeft de Regeering bepaald, dat in het fiscale jaar 1935/1936 de tarwe-, rogge- en gerstarealen als regel niet verder mogen worden uitgebreid.

In Polen bevinden de landbouwers zich door de sterke prijsdaling der granen in een zeer moeilijke positie, al herstelden de prijzen zich sinds October eenigszins. De waarde van bouwland daalde sinds 1928 met meer dan 60 pCt. De Regeering heeft thans het moratorium voor landbouwschulden verlengd

1) Zie vorige Kroniek.

2) L'Association agricole, no. 29, 20 Augustus 1935.

3) Informations sociales, Vol. LV, no. 10, 2 September 1935 en persberichten.

4) Zie Kroniek, 3e kwartaal 1934.

5) 1 Tsjech. kroon = ± 6 cents.

tot 1 Januari 1938. Op betaling van schulden, aangegaan vóór 1 Juli 1932, mag voorloopig niet worden aangedrongen.

Over den landbouwtoestand in Rusland in 1934 meldt „Informations sociales” ¹⁾, dat de Regeering voortgaat de aansluiting bij de kolchozen door allerlei faciliteiten aan de moedigen: alle schulden door de kolchozen vóór 1 Januari 1933 aangegaan bij de landbouwbank werden geannuleerd. Zij maakten bijna 53 pCt., uit van den totalen schuldenlast der kolchozen, en door de toepassing van het betreffende decreet kwam ongeveer 60 pCt., der kolchozen vrij van schuld. Sinds Juni j.l. is de belastingregeling voor de individueele ondernemingen in vergelijking met die der kolchozen opnieuw verzwaaard.

In verband met de uitbreiding van de tarweteelt in Argentinië nam de Agricultural Adjustment Administration het besluit om ook in de Vereenigde Staten de restrictie minder scherp door te voeren: voor 1936 werd de uitzaai beperking teruggebracht van 15 tot 5 pCt. ²⁾

Op 24 Augustus bekrachtigde de President de wetsontwerpen, welke wijzigingen van de Agricultural Adjustment Act inhouden, en ten doel hebben de wettelijke bepalingen in zake de landbouwsteunpolitiek zoo te redigeeren, dat het Opperste Gerechtshof de wet niet in strijd met de Grondwet kan verklaren. ³⁾ Voorts zijn de teeltbeperkingen voor katoen en tabak met één jaar verlengd, en is onder de aan een teeltregeling onderworpen producten ook de aardappel opgenomen. De katoentelers zullen credieten van de Overheid ontvangen op een grondslag van 10 dollarcents per lb. product, terwijl zij bovendien toeslagen uit 's Rijks kas zullen genieten van 2 cts. per lb.

De crisislandbouwhypotheekwet van 1933 is zoodanig gewijzigd dat practisch een moratorium van drie jaar voor landbouwhypotheeken wordt ingevoerd. ⁴⁾ Voor leeningen krachtens de Federal Farm Loan Act is de rentevoet teruggebracht tot 3½ pCt., voor het jaar Juli 1935—Juli 1936, tot 4 pCt., voor de daarop volgende twee jaren, terwijl de aflossing dezer schulden niet vóór Juli 1938 aanvangt.

In Brazilië is de koffieteelt deels vervangen door de teelt van katoen, van welk product de uitvoer in de laatste maanden sterk toeneemt. Om de kwaliteit van de koffie en daarmede de prijzen, te verbeteren bereidt de Regeering maatregelen voor om naar verhouding de productie der betere soorten koffie op te voeren ten koste van de goedkoopere soorten.

HANDEL EN VERKEER.

Internationaal: opleving wereldhandel tegen einde van derde kwartaal. Volkenbondsresolutie ten gunste handelsverruiming. Economische sancties tegen Italië. Opleving vrachtenmarkt, bevredigende resultaten van vrachtovereenkomsten. Duitschland: uitvoersaldo ontstaan door stijging uitvoer en daling invoer; deviezenvergunning voor import verplicht gesteld; Duitse scheepvaart benadeeld door invoerbeperking. Engeland: verminderde passiviteit van de handelsbalans gehandhaafd, gunstige werking van subsidieverleening aan trampvaart. Frankrijk: invoerbeperking van Belgische steenkolen; streven naar samenwerking op verkeersgebied. België: tegenover vermeerderden grondstoffeninvoer geen overeenkomstig verhoogde uitvoer van fabrikaten; overeenkomst met Sovjet-Rusland; opleving havenverkeer van Antwerpen. Italië: sterke behoefte aan grondstoffen. Vereenigde Staten: sterke toeneming invoer; voortzetting politiek tot verruiming handelsverkeer; aanneming van spoorweg-consolidatielwet.

De verhoogde activiteit in het bedrijfsleven van een aantal landen veroorzaakte vooral tegen het einde van het derde kwartaal een toeneming van het internationale handelsverkeer, welke vooral tot uiting kwam in grootere verschepingen van grondstoffen. Naast deze in vele gevallen met behulp van overheidssteun verkregen opleving, heeft de nadering van een conflict in Afrika en de vrees dat andere landen hierbij betrokken zouden worden, bij deze ontwikkeling ongetwijfeld een rol gespeeld. De toenemende bewapening veroorzaakte steeds sterker behoefte aan oorlogsmateriaal, terwijl de vraag naar grondstoffen gestimuleerd werd door het feit dat in vele landen van bepaalde producten slechts geringe voorraden aanwezig waren.

De bovengenoemde opleving komt in de waardecijfers van den wereldhandel der kwartalen nog slechts in bescheiden mate tot uiting. De waarde

¹⁾ Vol. LV, no. 4, 22 Juli 1935, blz. 127.

²⁾ Handelsberichten, nos. 31 en 35, 1 en 29 Augustus 1935, blz. 776 en 887 en persberichten.

³⁾ Zie vorige Kroniek.

⁴⁾ The Economist, 14 September 1935, blz. 504.

van den wereldexport bedroeg volgens het statistisch bulletin van den Volkenbond in het derde kwartaal in gouddollars 2717 miljoen tegen 2647 miljoen in het tweede kwartaal en 2664 miljoen in het derde kwartaal van 1934. De wereldimport bedroeg daarentegen in het derde kwartaal in gouddollars 2852 miljoen tegen 2868 miljoen in het tweede kwartaal en 2759 miljoen in het derde kwartaal van het vorige jaar.

De financieele commissie van den Volkenbond nam naar aanleiding van een rapport van Mr. van Lanschot een resolutie aan, waaruit wederom de wensch van de vertegenwoordigers der betrokken landen blijkt om te komen tot verruiming van het internationale handelsverkeer en opheffing van de handelsbelemmeringen. In deze resolutie werd aan de regeeringen aanbevolen te streven naar grootere handelsvrijheid door middel van tweezijdige handelsverdragen, waarbij desgewenscht bepaald kan worden dat in geval van belangrijke wijzigingen in de pariteit tusschen de valuta's der verdragsluitende partijen deze overeenkomsten na een kennisgeving op korten termijn gewijzigd kunnen worden. De regeering der Vereenigde Staten betuigde haar instemming met de strekking van deze resolutie.

Nadat Italië in het geschil met Abessinië door den Volkenbond als aanvaller was aangewezen, werd half October in de daartoe ingestelde commissie vrijwel unaniem besloten artikel 16 van het Volkenbondspact toe te passen, welk artikel voorziet in sancties tegen het betreffende land. Men kwam overeen de volgende maatregelen tegen Italië te nemen: een verbod van wapenuitvoer, een verbod van credietgeving, een uitvoerverbod van zekere grondstoffen en een algeheele stopzetting van den invoer uit Italië. Tot de toepassing van deze maatregelen werd besloten door alle Volkenbondsleden met uitzondering van Oostenrijk, Hongarije, Albanië en Paraguay, terwijl Zwitserland verklaarde, wel den uitvoer van bepaalde goederen te zullen verbieden, doch in verband met zijn bijzondere positie niet te kunnen overgaan tot belemmering van den invoer uit Italië. De regeering der Vereenigde Staten legde een embargo op den uitvoer van wapens en munitie naar de beide oorlogvoerende landen en verklaarde voorts dat het afsluiten van transacties met Italië door particulieren geheel voor eigen risico zou geschieden.

De bovenvermelde stijging van de goederenbeweging, en in het bijzonder de grootere graanverschepingen, hebben in Augustus en September een verbeterde stemming op de vrachtenmarkt veroorzaakt, welke tot uiting kwam in een stijging van het algemeen vrachtenindexcijfer van de Economist. Ook op routes, waarvoor geen scheepvaartregelingen bestaan, veroorzaakte de algemeen vermeerderde vraag naar scheepsruimte een verhooging der vrachten. Blijkens een Engelsch rapport heeft de overeenkomst voor de La Plata-vaart zich in de praktijk volledig kunnen handhaven, evenals die inzake de vaart op Australië en Canada. Laatstgenoemde overeenkomst werd uitgebreid tot alle Noordelijke havens van de Vereenigde Staten. Ook de overeenkomst inzake de tankvaart blijkt in de praktijk tot bevrediging van de tankreeders te hebben gewerkt.

Minder resultaat is echter bereikt met pogingen tot inwerking stelling van een internationaal plan tot aanpassing van de scheepsruimte aan de behoefte van het verkeer, ter voorbereiding waarvan in Februari een internationale conferentie was gehouden. Nadat de meeste landen het in deze conferentie opgestelde plan in beginsel hadden aanvaard en ook Japan en de Vereenigde Staten niet ongeneigd bleken hunne medewerking te verleenen, rees onder de Britsche reeders een sterke oppositie. De tegenstand kwam vooral voort uit een vrees, dat de in het plan voorziene contributies in plaats van door de reeders zelf, door de Regeeringen betaald zouden worden, hetgeen een verkapte subsidie zou beteekenen. Daarom werd door de Britsche reeders een plan uitgewerkt tot het opleggen van schepen, zonder de toepassing van het systeem van uitkeeringen en bijdragen. ¹⁾

De buitenlandsche handel van Duitschland vertoonde over het derde kwartaal een uitvoersaldo van Mk. 134 miljoen, hetwelk is ontstaan door stijging van den uitvoer en daling van den invoer zoowel tegenover het voorgaande als tegenover het overeenkomstige kwartaal van 1934. Het genoemde saldo was echter niet voldoende om het invoeroverschot van de eerste helft van het jaar te dekken. Bij beschouwing van de handelsbeweging constateert men, dat de invoer speciaal uit de Europeesche landen is gedaald, terwijl de uitvoer

¹⁾ Zie artikel van Mr. H. E. Scheffer in Ec. Stat. Ber. van 30 October 1935.

naar alle werelddelen is gestegen. Opmerkelijk is vooral de stijging van den uitvoer naar Amerika, in het bijzonder naar de Zuid-Amerikaansche Staten waarmee Duitschland verrekeningsovereenkomsten heeft gesloten.

Door de instelling van het exportfonds had de Regeering gehoopt den Duitschen uitvoer met Mk. 3 milliard te doen stijgen. Hoewel de uitvoer in lange na niet in die mate gestegen is, als men van de instelling van export-premies verwacht had, was toch voor de deviezenpositie van het Rijk van belang, dat het invoersaldo kon worden veranderd in een niet onaanzienlijk batig saldo van de handelsbalans, zij het ten koste van een stijgend verschil in prijs-niveau met het buitenland (subsidieering van den uitvoer). De rigoureuze regeling van den import heeft eveneens veel bijgedragen tot genoemd resultaat van de handelsbalans.

Aangezien gebleken is dat nog steeds invoer in Duitschland plaats vond, waarvoor geen deviezen beschikbaar waren gesteld, met het gevolg dat hierdoor niet gewenschte nieuwe goederenschulden ontstonden, werd einde Juli een deviezenverordening uitgevaardigd, waarbij de importeur verplicht werd bij aflevering van bepaalde goederen in Duitschland een deviezenvergunning over te leggen. Intusschen heeft de Regeering in verband met het tekort aan boter de noodige deviezen beschikbaar gesteld voor een verruiming van den invoer van grondstoffen voor de vervaardiging van margarine.

In Duitsche scheepvaartkringen wordt er op gewezen dat het autarkisch streven der Regeering in strijd is met de belangen van de scheepvaart, welke in aanzienlijke mate afhankelijk is van den invoer. Het is gebleken dat ondanks de sterke subsidieering en het verleen van Rijkscredieten geen voldoende rentabiliteit van de reederijen kon worden verkregen en dat wederom een ingrijpende reorganisatie der voornaamste maatschappijen noodig zal zijn.

De verminderde passiviteit van de Engelsche handelsbalans, welke het vorige kwartaal geconstateerd kon worden, heeft zich verder geconsolideerd. De import bedroeg gedurende de eerste 9 maanden £ 540 miljoen tegen £ 537 miljoen in het overeenkomstige tijdvak van 1934, terwijl de export resp. £ 352 en £ 329 miljoen beliep. Hierdoor is het invoersaldo tegenover het vorige jaar met ongeveer £ 20 miljoen gedaald. De invoer was hoofdzakelijk toegenomen voor fabrikaten en levensmiddelen, terwijl die van grondstoffen was afgenomen. De vermeerdering van den export was hoofdzakelijk te danken aan den gestegen uitvoer van fabrikaten. Bijzondere vermelding verdient de sterke vermindering van den export van steenkolen naar Italië. Nadat de Engelsche producenten reeds sedert eenigen tijd hadden geklaagd over de slechte betaling van dit land, werd genoemde export in September nagenoeg geheel stopgezet.

De subsidieverleening van £ 2 miljoen aan de trampvaart heeft blijkens een hieromtrent uitgebracht rapport in de praktijk tot voldoening gestrekt. De verkoop van schepen naar het buitenland is voorkomen, aan de schepen is meer emplooi verschafte en de onderlinge concurrentie is verminderd. Het minimumvrachteschema voor de La Plata-vaart heeft zich sinds Februari volledig kunnen handhaven, waardoor de dreigende ineenstorting van het vrachtenpeil is voorkomen.

De Fransche buitenlandsche handel is tegenover het vorige jaar afgenomen. In de eerste 10 maanden gaf de invoer een waardevermindering van frs. 2.156 miljoen tegenover dezelfde periode van 1934 te zien, terwijl de hoeveelheid van den invoer met 1,3 miljoen ton gedaald was. De uitvoer vertoonde wat de waarde betreft een vermindering van frs. 1.872 miljoen en wat de hoeveelheid aangaat een stijging met 0,9 miljoen ton. Bij den invoer was de sterkste daling te constateeren bij de levensmiddelen, terwijl de waardevermindering hoofdzakelijk voor rekening van de fabrikaten kwam. Door de afkondiging van een aantal nieuwe contingenten is de Regeering verder gegaan met de beperking van den invoer van bepaalde artikelen. Nadat met ingang van 1 September als tijdelijke maatregel de invoer van steenkool in Frankrijk met 10 pCt. was beperkt, werd in het begin van die maand andermaal een beperking met 10 pCt. van den Belgischen steenkoleninvoer ingesteld.

In de Fransche Kamer zijn langdurige debatten gevoerd over het Verkeersvraagstuk. De groote spoorwegtekorten werden in hoofdzaak toegeschreven aan de concurrentie van de auto, aan den vervoersplicht op lijnen welke verliezen opleveren, en aan den eisch tot gratis vervoer voor bepaalde

postzendingen, militairen enz. Ten aanzien van den eersten factor werden door verschillende decreten richtlijnen aangegeven. Er zal worden gestreefd naar grootere samenwerking tusschen de spoorwegen en het verkeer op den weg, waarbij het verkeer op langen afstand aan de spoorwegen zal toevallen, terwijl het autoverkeer het vervoer op korte afstanden zal hebben te verzorgen. Na 1 Mei 1936 zullen alleen nog autodiensten in stand worden gehouden, die een speciale vergunning hebben.

Na de devaluatie in België vertoonde de uitvoer van dit land weliswaar een stijging, maar daartegenover stond een sterkere stijging van den invoer. Tegenover het vorige jaar kan een vermeerdering van den invoer van grondstoffen, welke dienen voor industrieele verwerking, geconstateerd worden. Deze heeft echter geen overeenkomstige toeneming van den uitvoer van fabriekaten ten gevolge gehad, aangezien de devaluatie door verhoogde concurrentiemogelijkheid der binnenlandsche industrie tegenover de ingevoerde buitenlandsche producten, in de eerste plaats een vermeerderden binnenlandschen afzet als gevolg heeft gehad. De uitvoer richtte zich in versterkte mate naar landen, waarmede het betalingsverkeer niet aan banden is gelegd.

Begin September werd een handelsovereenkomst met Sovjet-Rusland gesloten, waarvan in België een aanzienlijke verruiming van den export verwacht wordt. De Sovjet-Regering verplichtte zich haar import uit België, welke in 1934 frs. 113 millioen had bedragen, te rekenen vanaf 1 October 1935 te verhoogen tot frs. 190 millioen en het jaar daarop tot frs. 200 millioen, waarbij de aankopen contant betaald worden. De afzet van steenkolen onder vond wederom moeilijkheden. Niet alleen werd, zooals reeds vermeld, de uitvoer naar Frankrijk beperkt, maar ook wist Duitschland bij accoord een verhooging van zijn invoercontingent van 182 000 ton op 194 000 ton te bereiken. Tegenover deze concessie verkreeg België echter eenige voordeelen op het gebied van de binnenvaart.

De stijging van het goederenverkeer veroorzaakte, vooral in de maanden Augustus en September een opleving van het havenverkeer van Antwerpen. Zoowel het aantal binnengekomen en vertrokken zeeschepen als de vervoerde tonnage is aanzienlijk toegenomen. De abnormale steenkolenexport naar Italië en de verhoogde aankomst van graanladingen van de La Plata-rivier hebben in sterke mate tot deze opleving bijgedragen.

Nadat Italië in den loop van het eerste halfjaar had getracht door handelsaccorden met diverse landen het invoersaldo te beperken en tevens de binnenlandsche industrie te verzekeren van een voldoende grondstoffentoevoer, veroorzaakte de nadering van een oorlog tegen Abessinië in het derde kwartaal een sterke behoefte aan grondstoffen en oorlogsmateriaal. In verband met de regeling van aankopen in het buitenland door de overheid, werden in Augustus de voornaamste goederenbeurzen gesloten.

Kort nadat een betalingsovereenkomst met Engeland was gesloten heeft Italië aanzienlijke hoeveelheden goederen uit dat land betrokken, waarvoor de betaling echter langen tijd op zich deed wachten. Omvangrijke leveranties van Duitse steenkolen vonden plaats, waarvoor langlopende credieten werden verleend. Andere landen, zooals de Vereenigde Staten, leverden slechts tegen contante betaling. Met behulp van betaling met buitenlandsche effecten en andere door de Regering verworven buitenlandsche betalingsmiddelen, was het land in staat, groote hoeveelheden katoen, levensmiddelen, machines, petroleum, steenkolen enz. uit een aantal landen te betrekken.

Toen het zich bij uitbreking van het conflict in Afrika deed aanzien, dat door de leden van den Volkenbond economische sancties zouden worden toegepast, werd getracht de uitwerking van een eventueele beperking van den invoer in Italië te verzachten door de uitvaardiging van voorschriften voor het gebruik van buiten- en binnenlandsche grondstoffen. In verband met genoemde sancties zij vermeld, dat Duitschland bij den Italiaanschen invoer de eerste plaats inneemt, waarna de Vereenigde Staten en Engeland op de tweede resp. derde plaats volgen.

In de Vereenigde Staten bleef de uitvoer gedurende de eerste 9 maanden van het jaar met \$ 1567 millioen vrijwel gelijk aan dien van dezelfde periode van het vorige jaar (\$ 1561 millioen), daarentegen liep de invoer op van \$ 1242 millioen tot \$ 1502 millioen. Het uitvoersaldo daalde hierdoor van \$ 319 millioen in de eerste 9 maanden van 1934 tot \$ 65 millioen in het overeenkomstige tijdvak van 1935. In hoeverre de nieuwe handelspolitiek in deze cijfers

tot uiting komt, is moeilijk te zeggen, aangezien de droogte en de kunstmatige productiebeperking in 1935 een tekort aan eigen landbouwproducten veroorzaakte, waardoor de invoer van voedingsmiddelen een ongewone stijging vertoonde. Aan de andere zijde werd de Amerikaansche export naar Europa tengevolge van steeds toenemende handelsbelemmeringen beperkt, terwijl die naar de overige wereld in meerdere of mindere mate steeg.

Na het tot stand komen van handelsverdragen met een aantal landen op de basis der meestbegunstiging, werd op den ingeslagen weg voortgegaan en werden met verschillende andere landen, o.a. met Nederland, handelsbesprekingen gevoerd met het doel om te komen tot een verruiming van het handelsverkeer. Duitschland werd vanaf 15 October van alle tariefsverlagingen, welke aan andere landen waren toegestaan, buitengesloten wegens de uitzonderlijke behandeling van den Amerikaanschen import in dat land. Nadat het bestaande handelsverdrag met Duitschland was opgezegd, werd een nieuwe overeenkomst naar voorbeeld der reeds tot stand gekomen verdragen voorbereid.

Door de aanneming van de spoorweg-consolidatiewet is de mogelijkheid geschapen voor de reorganisatie van spoorwegmaatschappijen in overeenstemming met de wenschen van den federalen „transportation coordinator”. Deze wet bepaalt, dat de houders van tweederde gedeelte der uitstaande obligaties van genoemde maatschappijen de overige obligatiehouders kunnen binden bij de tenuitvoerlegging van een reorganisatie.

PRIJZEN. KOSTEN VAN LEVENSONDERHOUD.

Prijsstijgingen van voedingsmiddelen, huiden en metalen, met als oorzaken o.m. een vermindering der tarwevoorraden en oorlogsvraag.

De meeste prijsindexcijfers geven in den laatsten tijd een stijging te zien, die zoowel sommige landbouwartikelen als een aantal grondstoffen omvat.

Wat België betreft, geven de volgende cijfers een indruk:

1935.	Jan.	Febr.	Mrt.	Apr.	Mei.	Juni.	Juli.	Aug.	Sept.	Oct.
Groothandelsprijzen . . .	472	466	464	531	552	555	553	552	560	574
Kosten v. levensonderhoud	170	168	163	167	169	174	175	176	181	185

Gemeld wordt, dat naast de devaluatie ook andere oorzaken van de stijging zijn aan te wijzen, nl. wereldmarktstijgingen en contingentteeringen. In verband met de stijgingen is een vergrooting van bepaalde contingenten toegestaan (o.m. reuzel).

In Duitschland trad eveneens een stijging van voedingsmiddelenprijzen op. Einde September manifesteerde zich een zekere schaarschte aan boter en varkensvleesch. Gedeeltelijk is deze schaarschte een gevolg geweest van de krappe voedingsituatie verleden jaar, met als gevolg een groot aantal slachtingen in dat jaar, terwijl ook dit jaar veel koeien schijnen te zijn geslacht. Voorts spelen deviezenbeperkingen een rol; daardoor is het betrekken van verzvangingsartikelen en hun grondstoffen aan beperking onderhevig.

In Engeland is eveneens een stijging van de prijzen van voedingsmiddelen merkbaar geweest, welke o.m. een stijging van 5 pCt. in de kosten van levensonderhoud heeft meegebracht. Bovendien zijn daar de grondstoffen sedert Maart met meer dan 10 pCt. omhooggegaan. De koers van het pond vertoonde weinig verandering. Het indexcijfer van The Economist vertoont echter na eind October geen verdere stijging.

In Frankrijk is de grondtoon der prijzen meer een dalende, doch sinds Juli is ook daar een stijging waar te nemen geweest. De kosten van levensonderhoud waren in het derde kwartaal nog 4 pCt. lager dan in het tweede.

In de Vereenigde Staten tenslotte stegen de voedingsmiddelen van Juni op September eveneens met 4 pCt.

Wat de granen betreft, trekken de veranderingen op de tarwemarkt het meest de aandacht. De prijzen van tarwe hebben zich aanmerkelijk hersteld. Een belangrijke factor is daarbij de lage oogst van dit jaar; de ramingen waren de laagste sinds 1926/1927. Bovendien waren de wereldvoorraden in Juli weer ongeveer op het peil van 1929 teruggekeerd; vooral in de Vereenigde Staten zijn ze gering. In Canada zijn de voorraden nog steeds zeer hoog en dit land neemt dan ook een sleutelpositie in. Voorshands is de houding die men aldaar zal aannemen onzeker. Een verder onzeker punt is het Russische aanbod.

Indexcijfers, 1935.

Landen.	Tijdvak.	Algemeen indexcijfer groot- handelsprijzen.	Landbouw- artikelen.	Voedingsmiddelen.	Industriele artikelen.	Industriele grondstoffen.	Industriele halfabrikaten.	Industriele eindproducten.	Kosten van levensonderhoud.
Duitsland, 1913 = 100 (Kosten v. lev. 1913/14 = 100)	Mei '35	100,8	100,6	—	—	90,6	—	119,4	122,8
	Juni '35	101,2	101,5	—	—	90,7	—	119,2	123,0
	Juli '35	101,8	103,1	—	—	91,0	—	119,2	124,3
	Aug. '35	102,4	104,3	—	—	91,3	—	119,3	124,5
	Sept. '35	102,3	103,7	—	—	91,3	—	119,2	123,4
	Oct. '35	102,3	104,2	—	—	92,5	—	119,2	122,8
Frankrijk, 1913 = 100 (Kosten v. lev. 1914 = 100)	Mei '35	340	324	—	353	—	—	—	490 (2e kw.)
	Juni '35	330	307	—	351	—	—	—	—
	Juli '35	322	292	—	347	—	—	—	—
	Aug. '35	330	311	—	347	—	—	—	469
	Sept. '35	332	322	—	341	—	—	—	—
	Oct. '35	342	331	—	351	—	—	—	—
Groot-Britannië, 1930 = 100. (Kosten v. lev. Dec. 1924 = 100)	Mei '35	88,2	—	85,9	89,5	87,1	87,5	94,6	80,-
	Juni '35	88,4	—	86,4	89,4	87,5	87,1	94,6	81,5
	Juli '35	88,0	—	84,7	89,7	88,1	87,5	94,7	81,5
	Aug. '35	88,4	—	85,6	89,8	88,2	87,6	94,8	81,5
	Sept. '35	89,6	—	87,8	90,4	89,7	87,9	94,9	83,0
	Oct. '35	91,1	—	89,3	92,0	92,9	88,9	95,8	84,0
Vereen. Staten, 1926 = 100 (Kosten v. lev. 1923 = 100)	Apr. '35	80,1	80,4	84,5	—	77,5	72,3	82,3	83,2
	Mei '35	80,2	80,6	84,1	—	77,6	73,5	82,4	82,9
	Juni '35	79,8	78,3	82,8	—	76,4	73,9	82,2	82,7
	Juli '35	79,4	77,1	82,1	—	76,8	72,8	82,0	82,6
	Aug. '35	80,5	79,3	84,9	—	77,1	73,2	83,0	83,0
	Sept. '35	80,7	79,5	86,1	—	77,3	74,4	83,1	83,5
								1)	

1) Bewerkte goederen.

De suikerprijzen hebben zich eveneens hersteld na Augustus van dit jaar. De voorraden zijn aanmerkelijk lager. De algemeene tendentie der koffieprijzen blijft afwaarts gericht, hoewel ze aan de hausse van de laatste maanden eveneens hebben deelgenomen. De vernietiging zal op financiële gronden niet meer op de groote schaal van voorheen kunnen worden voortgezet. De theeprizen zijn aanzienlijk gestegen, mede in verband met het Italiaansch-Abessijsch conflict.

De katoenprijzen lagen in het afgelopen kwartaal onder die van verleden jaar; het prijsherstel, dat sinds Maart in de wolprijzen is opgetreden, heeft zich kunnen handhaven, mede in verband met een wolproductie die lager is dan verleden jaar. In de rubberprijzen is eveneens weinig beweging. Het restrictieschema heeft minder uitwerking gehad dan men wellicht vermoeden kon; ten deele als gevolg van de moeilijkheid, de bevolkingsproductie te beperken. Na de zeer groote aankopen van verleden jaar zijn de verscheppingen thans iets lager; de Amerikaanse bandenindustrie schijnt zich van te voren te hebben gedekt, terwijl ze bovendien weer geregenereerde rubber gebruikt. Onder den invloed van de oorlogsvoorbereidingen zijn de leer- en huidenprijzen aanmerkelijk gestegen.

De grondstoffen voor de vetindustrie zijn in 1935 op hun hoogere niveau (in vergelijking met 1934) gehandhaafd.

Betreffende de metalen kan worden aangeteekend dat de stijgende ijzerprijzen (afgezien van de markten in het verre oosten) de stijgende conjunctuurbeweging weerspiegelen, evenals de stijgingen in de andere metaalprizen: die van koper, lood en tin. De gedeeltelijke restrictie van de koperproductie sinds Juli heeft hiertoe eveneens medegewerkt, evenals de staking in de loodmijnen in Mexico en, in het algemeen, de oorlogsvoorbereidingen. Voor tin zijn de restrictiequota op 80 pCt. gebracht, met terugwerkende kracht van 1 October af (voor het derde kwartaal 70 pCt.).

De petroleumprizen zijn vast; bij hoog verbruik zijn de voorraden in de Ver. Staten in 't algemeen afgenomen. De prijzen in Roemenië zijn aanmerkelijk hooger dan de Amerikaanse wegens het feit dat sommige landen in Roemenië moeten kopen in verband met hun deviezenpositie en wegens de Italiaansche vraag.

FINANCIËWEZEN.

Internationaal: onzekerheid op monetair gebied onder invloed van economische en politieke omstandigheden; wenschelijkheid van stabilisatie bepleit o. a. in Volkenbondcommissie. Duitschland: betalingsovereenkomsten met Zweden en België; uitgifte van een 4½ pCt. leening van Mk. 500 miljoen; concentratie bankbiljettenuitgifte bij de Rijksbank. Engeland: druk op het Pond en steun van het egalisatiefonds; voorloopig geen stabilisatie. Frankrijk: decreten tot herstel van begrootingsevenwicht en bescherming der valuta; indiening eener sluitende begrooiting voor 1936. België: critiek op Regeeringsbeleid en op gebruik van het devaluatiefonds; toevloeiing van kapitaal na de devaluatie. Italië: ingrijpende maatregelen tot financiering van den aankoop van oorlogsmateriaal. Zwitserland: terugkeer van goud, maar nog geen verbetering van de kapitaalmarkt. Zweden: vermeerdering der schatkistontvangsten. Vereenigde Staten: bevordering van ruimere credietgeving; bankwet beperkt hypotheekverleening door „memberbanks”; wetsontwerp inzake openbaar-nutsbedrijven aangenomen; opbrengst der nieuwe belastingen op ± \$ 250 miljoen geraamd; kapitaaltoevloeiing als gevolg van verbeterde conjunctuur in Amerika en onzekerheid in Europa; toename goudvoorraad en bankreserves. China: inlevering van zilver en monetaire reorganisatie.

Het derde kwartaal kenmerkte zich wederom door een groote mate van onzekerheid en onrust op monetair gebied. Naast economische factoren hebben thans ook de politieke gebeurtenissen een sterken invloed uitgeoefend op de beweging der kapitalen. In een aantal landen, met name in Frankrijk en Zwitserland heeft zich het vertrouwen in het betaalmiddel, dat in het tweede kwartaal geschokt was geweest, geleidelijk kunnen herstellen. Hierdoor is de goudvoorraad in deze landen wederom toegenomen, waarbij deze echter nog steeds belangrijk beneden het peil van het begin van het jaar bleef. België vertoonde na de devaluatie weliswaar een sterken kapitaalimport; in het derde kwartaal trad echter een zekere onrust op in verband met de hooge Staatsuitgaven. Ook in Nederland zag men een sterke kapitaalbeweging en een groote mate van onstabieliteit in den goudvoorraad.

Het is echter vooral de nadering van een oorlog in Afrika en de mogelijkheid dat Engeland daarbij betrokken zou worden, welke in September kapitaalbewegingen veroorzaakte. Er vond een groote kapitaalvlucht van Londen naar Amerika plaats, waardoor het Pond aan een sterken druk onderhevig was en het Britsche egalisatiefonds slechts ten koste van omvangrijke goud- en francs-afgiften in staat was den koers eenigszins op peil te houden. Hierbij komt dat sinds eenigen tijd het bedrijfsleven in de Vereenigde Staten niet te miskennen teekenen van opleving vertoonde, waardoor veel Europeesch kapitaal in Amerikaansche fondsen belegd werd.

Uit onderstaand staatje blijkt, dat de goudvoorraad der Vereenigde Staten in de eerste 9 maanden van het jaar met ongeveer \$ 1 milliard is toegenomen. Tegenover deze toeneming staat echter geen overeenkomstige vermindering bij de Europeesche circulatiebanken; vermoedelijk treant veel goud uit verkoopen van het Britsche egalisatiefonds, waaromtrent echter geen officieele gegevens ter beschikking staan.

Goudvoorraad der circulatiebanken in de eerste 10 maanden van 1935 (in miljoenen). 1)

Volgens laatste bankstaat van	Frankrijk. Fr. fr.	België. B. fr.	Zwitserland. Zw. fr.	Nederland. Gld.	Ver. Staten. 3)	Engeland. £
Januari	82 014	12 717	1 838	815	8 391	193
Februari	82 040	12 654	1 794	811	8 627	193
Maart	82 635	11 293	1 713	813	8 567	193
April	80 933	14 653 2)	1 365	645	8 710	198
Mei	71 779	17 188	1 193	646	8 858	193
Juni	71 617	17 951	1 195	627	9 115	198
Juli	71 277	17 670	1 289	558	9 143	192
Augustus	71 742	17 320	1 366	591	9 203	194
September	71 952	17 094	1 372	536	9 368	194
October	71 990	17 247	1 387	589	9 693	195

In verband met de onstabieliteit der valuta's en de als gevolg daarvan voortdurende onzekerheid op het gebied van het internationale handelsverkeer nam einde September de financieele commissie van den Volkenbond een aantal resoluties aan, welke waren voorgesteld in een door Mr. Van Lanschot uitge-

1) Maand. Bulletin van den Volkenbond, Nov. afl.

2) Gewijzigde goudwaarde van den franc.

3) Goudvoorraad van Federal Reserve Banken en Regeering.

bracht rapport. Hieruit blijkt duidelijk de meening, dat geen duurzame economische verbetering van belang kan intreden, zoolang internationaal de gouden standaard niet wordt hersteld en de handelsbelemmeringen niet uit den weg worden geruimd. Algemeen werd door de leden der commissie de schommelende goudwaarde der valuta's als een nadeel gevoeld, waarin zoo spoedig mogelijk verbetering dient te komen door de wederinvoering van den gouden standaard. Ook werd de wenschelijkheid te kennen gegeven het stelsel der clearingverdragen niet verder uit te breiden. Er werd ten slotte op aangedrongen een studiec ommissie te benoemen inzake betere bescherming van den belegger bij de uitgifte van internationale leeningen door de regeeringen of openbare lichamen.

In Duitschland verklaarde Dr. Schacht in een te Koningsbergen gehouden rede, dat de financiering van de werkverschaffing en bewapening door middel van kortlopende credieten zou worden voortgezet. Hij achtte het echter wenschelijk de vlottende schuld op den duur te consolideeren. Te dien einde werd in September een $4\frac{1}{2}$ pCt. leening tot een bedrag van Mk. 500 millioen uitgegeven, welke voor een vierde gedeelte door particulieren en voor de rest door de banken, verzekeringsmaatschappijen enz. werd opgenomen.

De uitgifte van bankbiljetten werd bij de Rijksbank geconcentreerd door de bepaling dat vanaf 1 Januari 1936 slechts de door deze instelling uitgegeven bankbiljetten wettig betaalmiddel zullen zijn. Hiermede zullen de circulatiebanken van Beieren, Saksen, Baden en Württemberg het recht tot het uitgeven van bankbiljetten verliezen. Het uitstaande bedrag van deze banken werd op ongeveer 160 millioen Rentenmark berekend.

Nieuwe betalingsovereenkomsten werden gesloten met Zweden en België. De export van eerstgenoemd land naar Duitschland was zoodanig toegenomen, dat het overschot der clearingrekening niet meer voldoende was voor de betaling van rente; in de nieuwe overeenkomst werd daarom bepaald, dat deze export niet meer dan Mk. 12 millioen per maand zal mogen bedragen. Met België kwam een regeling tot stand naar het voorbeeld van de overeenkomst met Engeland. De betalingen van den wederzijdschen in- en uitvoer worden niet meer door middel van de clearing geregeld, doch op zoodanige wijze dat, na aftrek van 4 pCt. voor betaling van nevenkosten, 75 pCt. van de door Duitschen uitvoer naar België verkregen deviezen beschikbaar gesteld wordt voor Belgischen uitvoer naar Duitschland, terwijl het overblijvende deel dient voor betaling van oude schulden, rente enz.

In Engeland is men voortgegaan den koers van het Pond Sterling door middel van het Egalisatie-fonds op peil te houden. Hoewel omtrent den stand der middelen van dit fonds officieel niets bekend is, berekent De Economist dat de goudvoorraad van het fonds zoo groot is, dat zonder moeite de koers van het betaalmiddel gehandhaafd kan worden. In de eerste negen maanden van 1935 bedroeg de goudinvoer van Engeland £ 69 millioen, waarvan slechts £ 1,6 millioen naar de Bank van Engeland is gevloeid. Aangezien de oppotting in dit jaar niet groot is geweest en na de devaluatie van den Belgischen franc is verminderd, moet het grootste deel van den goudinvoer bij bovengenoemd fonds terecht zijn gekomen.

Gedurende de maand September was het Pond onderhevig aan belangrijke verkoopen en vond een kapitaalafvloeiing naar de Vereenigde Staten plaats als gevolg van de mogelijkheid dat Engeland bij een conflict in Afrika kon betrokken worden. Hierdoor daalde de koers van het betaalmiddel tijdelijk tegenover de goudvaluta's, welke daling ongetwijfeld veel sterker zou geweest zijn, indien het Egalisatie-fonds niet had ingegrepen door francs te verkoopen. Minister Chamberlain verklaarde einde September, dat Engeland in verband met den onzekeren politieke toestand voorloopig niet tot stabilisatie kon overgaan; de belangen van het land eischen, dat het een eigen economische politiek voort met betrekking tot prijsniveau en goedkoop geld.

Wat betreft het betalingsverkeer met het buitenland dient vermeld te worden, dat in Engeland een bevredigend resultaat werd bereikt door middel van het Export Credit Guarantee Department, hetwelk aan exporteurs de transfer van vorderingen op Duitschland in ponden tot een maximum van 75 pCt. van het factuurbedrag garandeert. Deze garantie werd ook uitgestrekt over vorderingen op andere landen waar moeilijkheden bestaan bij het overmaken van gelden naar het buitenland.

De onrust, welke ten aanzien der Staatsfinanciën in Frankrijk had

geheerscht, begon na het optreden van Minister Laval te wijken. Op grond van in Juni verkregen volmachten werden op 16 Juli een 28-tal decreten uitgevaardigd die ten doel hadden het evenwicht in de begrooting te herstellen en de valuta te beschermen tegen verdere aanvallen. Deze decreten, welke een tijdelijk karakter dragen, beoogen het nemen van de volgende maatregelen: 1e. opsporing en onderdrukking van misbruiken door instelling van commissies, 2e. afschaffing van de betrekkingen-cumulatie en van de dubbele inkomens, 3e. verlaging van alle Staatsuitgaven met 10 pCt.: korting op de rente van de Staatsschuld (uitgezonderd schatkistpapier, bons van de nationale verdediging en het spaarbanktegoed), voorts verlaging van alle zakelijke en personeelsuitgaven, 4e. extra-belasting van opbrengsten van aandelen aan toonder, van inkomens boven frs 80 000,—, extra winstbelasting op ondernemingen die voor de nationale verdediging werken. De verwachte bezuinigingen werden geraamd op tezamen frs. 11 milliard.

In aansluiting hierop werden begin Augustus ruim 80 verdere decreten afgekondigd welke ten doel hebben het economisch leven te verbeteren en de kosten van levensonderhoud omlaag te drukken. Ter vermindering der werkloosheid zullen groote werken worden uitgevoerd voor een bedrag van in totaal een milliard francs; de kleinhandelsprijzen en de pachten zullen worden verlaagd terwijl spaarders tegen misbruiken zullen worden beschermd.

Het gevolg van deze maatregelen is geweest, dat het vertrouwen in de Staatsfinanciën geleidelijk weer terugkeerde, hetgeen bleek uit een koersherstel der Staatsfondsen en het ophouden der goudonttrekkingen. Het disconto van de Bank van Frankrijk, dat reeds in Juli tot op 3½ pCt. was verlaagd, werd op 8 Augustus gebracht op 3 pCt. De goudvoorraad van de Bank van Frankrijk nam van half Juni tot half September toe met ruim frs. 2 milliard. Aangenomen werd, dat deze toeneming bijna uitsluitend verband hield met goudzendingen van de Nederlandsche arbitrage of met transacties van het Britsche egalisatiefonds: van het opgepotte of naar het buitenland gezonden goud zou nog slechts weinig naar de circulatiebank zijn teruggevloeid. De positie van het betaalmiddel bleef echter krachtig: de gouddekking bedroeg op laatstgenoemd tijdstip bijna 76 pCt.

Bij de einde September ingediende Staatsbegrooting voor 1936 houden de ontvangsten en uitgaven het evenwicht. De ontvangsten werden geraamd op frs. 40 milliard (met inbegrip van ruim frs. 1 milliard aan inkomsten uit nieuwe door de noodverordeningen ingestelde belastingen), hetgeen bijna frs. 7 milliard minder is dan in 1935. De uitgaven werden eveneens op frs. 40 milliard geraamd, waarbij rekening is gehouden met voor dit begrotingsjaar door de noodverordeningen verkregen besparingen van frs. 5,5 milliard. De uitgaven van de buitengewone begrooting welke voornamelijk bestaan uit bewapeningsuitgaven, beloopt voor 1936 frs. 6,2 milliard tegen meer dan frs. 10 milliard over het jaar 1935.

België ondervond wederom moeilijkheden bij het sluitend maken der nieuwe begrooting. Van vele zijden, en in het bijzonder bij monde van oud-minister Sap, werd critiek uitgeoefend op de Regeering, welke steunende op de bij herschatting van den goudvoorraad der Nationale Bank gemaakte winst, de uitgavenzijde van het budget niet voldoende gedrukt heeft. Volgens genoemden oud-minister zou het gewone budget voor 1935 ondanks de gedwongen conversies der Staatsleenigen en de geboekte devaluatie-winst niet in evenwicht zijn en zou men voor het einde van het jaar ten behoeve van dit budget voor een bedrag van ongeveer frs. 500 millioen geput hebben uit het devaluatiefonds. Het buitengewone budget voor 1935 zou in zijn geheel uit dit fonds betaald moeten worden. In zijn verdediging verklaarde de minister van financiën begin October, dat van de frs. 3730 millioen, zijnde de opbrengst van de herschatting van den goudvoorraad der Nationale Bank, nog frs. 2151 millioen over was. Hierbij is niet inbegrepen het regularisatiefonds voor de obligatiemarkt ten bedrage van frs. 1130 millioen. Omtrent het buitengewone budget verklaarde de minister dat het niet mogelijk was geweest deze uitgaven ten bedrage van in totaal frs. 1700 millioen te financieren zonder zijn toevlucht te nemen tot andere middelen dan de opbrengst der belastingen. Sinds de devaluatie is de goudvoorraad van de Nationale Bank van frs. 11,3 milliard (begin April) tot op frs. 17,1 milliard (einde September) gestegen. Het bedrag der buitenlandse deposito's bedroeg op laatstgenoemd tijdstip naar raming ongeveer frs. 3 milliard. Aangezien deze sterke

toevloeiing van middelen op korten termijn uit het buitenland gevaarlijk wordt geacht voor de positie van het ruilmiddel, worden door de banken reeds maatregelen genomen om het vreemde kapitaal in België te doen afnemen.

In Italië heeft de Regeering getracht door het nemen van een reeks van maatregelen zich de contante middelen en buitenlandsche valuta te verschaffen, welke noodig waren voor den aankoop van oorlogsmateriaal. Einde Juli werd de verplichting van de Bank van Italië tot het aanhouden van een gouddekking van 40 pCt. opgeheven, waardoor de Bank in staat werd gesteld door te gaan met het afgeven van goud ten behoeve der betalingen aan het buitenland. Voorts werd einde Augustus bepaald, dat alle in Italiaansch bezit zijnde buitenlandsche effecten moeten worden ingeleverd en omgeruild tegen obligaties van een 5 pCt. binnenlandsche Staatsleening. Bij de uitgifte van deze leening werd aangekondigd, dat de stukken der oude $3\frac{1}{2}$ pCt. leening in 5 pCt. obligaties konden worden ongewisseld onder bijbetaling van 15 pCt. in contanten. De dividenduitkeering werd beperkt tot 6 pCt., terwijl een belasting van 10 pCt. werd gelegd op alle inkomsten uit rente en dividend. Begin October werd een decreet uitgevaardigd, waarbij de invoer van Italiaansche bankbiljetten verboden werd en bepaald werd, dat de betaling van den export dient te geschieden door middel van een wissel of cheque afgegeven ten laste van een lire-rekening of door middel van remise in buitenlandsche valuta. Bovengenoemde maatregelen, in het bijzonder de verkoop van buitenlandsche effecten, welke met name op de Parijsche beurs een sterken druk heeft uitgeoefend, hebben de Regeering in staat gesteld zeer aanzienlijke aankopen in het buitenland tegen contante betaling te financieren.

Ten aanzien van Zwitserland kan vermeld worden, dat sinds Juni wederom meer vertrouwen in het betaalmiddel heerschte en dat de geldmarkt zich gedurende het derde kwartaal herstelde, hetwelk gepaard ging met een terugvloeiing van goud. Deze verbetering heeft zich echter niet kunnen mededeelen aan de kapitaalmarkt, zoodat de koersen van obligaties op het verlaagde peil bleven staan. De terughoudendheid kwam ook tot uitdrukking bij de mislukking van de emissies der steden Bazel en Zürich, hoewel hierbij waarschijnlijk ook een rol gespeeld heeft het wantrouwen, dat in kapitalistische kringen heerscht ten aanzien van het sociaal-democratische beheer in een aantal steden, waar getracht wordt de crisistekorten te dekken door middel van leeningen.

In Zweden heeft de gunstige conjunctuur een belangrijke verbetering der Staatsfinanciën tengevolge gehad. Medegedeeld wordt, dat de ontvangsten van de schatkist over het begrootingsjaar 1934/35 in totaal Kr. 1217 millioen en de uitgaven Kr. 1148 millioen bedroegen, terwijl geraamd was een juist sluitende begroting met inkomsten en uitgaven van beide Kr. 1106 millioen. De vermeerdering der ontvangsten was in hoofdzaak het gevolg van een toeneming der opbrengst van de belastingen, van de invoerrechten en van de spoorwegen, het telegraaf- en telefoonbedrijf en de posten.

De opleving in de Vereenigde Staten heeft als gevolg gehad, dat in toenemende mate critiek werd uitgeoefend op het Regeeringsbeleid waardoor het bedrijfsleven aan banden is gelegd. Er werd op gewezen dat het economisch leven zich beter zou ontwikkelen in vrije concurrentie en bij een vrije credietgeving. Ten aanzien van de laatste factor verklaarde President Roosevelt echter, dat zolang de banken zelf niet op ruimere schaal crediet verleen, de Regeering zal doorgaan met het verstrekken van directe voorschotten aan de industrie. De bankwet, welke einde Augustus in gewijzigden vorm door de beide huizen werd aangenomen, had ten doel de banken een ruimere credietverleening mogelijk te maken. Aan de andere zijde werden de bepalingen betreffende de reserves van „member banks” verscherpt en werd een maximum gesteld voor het verstrekken van leeningen op vaste goederen, waardoor verhinderd zal moeten worden, dat de banken, zooals bij de bankcrisis tot uiting kwam, te veel kapitaal in hypotheeken vastleggen. De Federal Reserve Board zal vanaf 1 Februari 1936, den datum van inwerkingtreding van de wet, bestaan uit 7 leden, welke voor den tijd van 14 jaar benoemd worden. Het Open Market Committee, hetwelk wordt ingesteld ter controle van het credietwezen, zal bestaan uit de leden van genoemden Board en 5 leden, welke jaarlijks gekozen worden door de directeuren van vijf reserve banken.

Bij de verlenging van de Reconstruction Finance Corporation werd de

bevoegdheid van dit lichaam nog eenigszins uitgebreid ten aanzien van het verstreken van leeningen aan Spoorwegmaatschappijen. De Regeering verklaarde echter dat verdere credieten slechts verleend zouden worden indien de banken bereid bleken de korte credieten te consolideeren in lange leeningen.

Het wetsontwerp inzake de openbaar-nutsbedrijven, dat reeds eenige malen door het Huis van Afgevaardigden was verworpen, werd einde Augustus in gewijzigden vorm aangenomen. De hierbij ingestelde Securities Exchange Commission krijgt o.m. de taak te beoordeelen of de betreffende ondernemingen een dividend zullen uitkeeren en welke afschrijvingspercentages moeten worden vastgesteld. In de balanssen zal eenheid worden gebracht, met het doel meer inzicht te verschaffen in de positie der ondernemingen en misstanden uit den weg te ruimen. Maatschappijen, welke niet aan de vastgestelde bepalingen voldoen, zullen vóór 1 Januari 1938 ontbonden kunnen worden.

Ook het veelomstreden belastingontwerp werd nog voor de verdaging van het Congres aanvaard. De voornaamste inhoud van deze wet wordt gevormd door een progressieve vennootschapsbelasting van 12½ tot 15 pCt., een belasting op effecten-vermogen en op extra winst van 6—12 pCt., een progressieve extra heffing op individueele inkomens boven \$ 50 000 van 31—75 pCt. en een verhooging van de successie- en schenkingsrechten. De opbrengst van deze nieuwe heffingen werd op ongeveer \$ 250 miljoen per jaar geraamd, hetgeen in vergelijking met het begrootingstekort, dat door den President voor 1935/1936 op totaal \$ 3,3 milliard geschat werd, niet hoog genoemd kan worden.

Na aanneming der genoemde wetsontwerpen gaf President Roosevelt te kennen dat er een rustpauze zou komen in de wettelijke maatregelen, om het bedrijfsleven den tijd te geven, zich bij de gewijzigde bepalingen aan te passen. Intusschen had zich de reeds vermelde verhoogde activiteit doen gevoelen, welke op de effectenmarkt tot uitdrukking kwam in een aanzienlijke verhooging van het koersniveau. Daarbij kwam dat tengevolge van den onzekeren toestand in Europa en een toenemend vertrouwen in het Amerikaansche bedrijfsleven veel kapitaal naar de Vereenigde Staten vloeide en aldaar een groote ruimte op de geldmarkt veroorzaakte.

Tengevolge van de aanhoudende goudstroom naar Amerika is de goudvoorraad van de Federal Reserve Bank in de eerste 9 maanden van het jaar met \$ 1,2 milliard gestegen tot \$ 9,4 milliard. Hiermede gepaard ging een stijging van de reserves der aangesloten banken van \$ 2,7 milliard begin Februari tot \$ 5,4 milliard half September, waarmede zij twee maal zoo hoog waren als het voorgeschreven dekkingspercentage. Algemeen wordt er op gewezen dat deze ontwikkeling de mogelijkheid inhoudt van een sterke crediet-expansie.

In China werd getracht een oplossing te vinden voor de valutamoeligheden, welke waren ontstaan door het oploopen der zilverprijzen tengevolge van de Amerikaansche aankopen van dit metaal. Nadat gebleken was dat ondanks het uitvoerverbod aanzienlijke hoeveelheden zilver uit het land gingen, werd bepaald dat al het zilver in China moet worden ingewisseld tegen bankbiljetten welke als wettig betaalmiddel worden uitgegeven; het gebruik van zilverbaren en dollars voor betalingsdoeleinden werd strafbaar gesteld. De bankbiljettenuitgifte zal worden gecentraliseerd bij de gereorganiseerde Centrale Bank van China en de koers van het betaalmiddel zal worden gehandhaafd door het koopen en verkoopen van deviezen door de Regeeringsinstanties.

ARBEIDSTOESTANDEN. SOCIALE ZORG.

Werkloosheid en werkloosheidsverzekering. Arbeidsbemiddeling. Werkverschaffing. Binnen- en buitenlandsche trek. Vakopleiding en leerlingwezen. Internationaal: De Internationale Organisatie van den Arbeid en middelen tot vermindering van het overschot van werklozen. België: Reorganisatie van den Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Werkloosheidsverzekering. Verhooging van den leerplichtigen leeftijd voor kinderen, die geen vast werk kunnen krijgen. Maatregelen ten behoeve van jeugdige werklozen en tot verdere beperking van het aantal buitenlandsche werkkrachten. Frankrijk: Versnelling en uitbreiding van het program van openbare werken. Duitschland: Nieuwe wet op de arbeidsbemiddeling. Subsidieering van crisiswerken wederom toegestaan; bijzondere regeling voor de tewerkstelling daarbij. Het tekort aan geschoolde arbeidskrachten. Verplichte arbeidsdienst in werking. Engeland: Geld uit de Rijkskas beschik-

baar gesteld voor werken aan wegen en spoorlijnen. Verhooging van den leerplichtigen leeftijd. Gunstige toestand van het werkloosheidsfonds. Spanje: Nieuwe maatregelen tot bestrijding van de werkloosheid en ondersteuning der werklozen. Zwitserland: Vorming van crisisfondsen door ondernemingen. Vereenigde Staten van Amerika: Het program voor werkverruiming in werking.

Nu de bedrijfstoestand in de meeste landen zich in den laatsten tijd wat gunstiger laat aanzien en de werkloosheid, over de geheele wereld genomen, is teruggelopen, komen — naast nieuwe bijzondere maatregelen tot verdere verbetering van den algemeenen toestand — ook enkele vraagstukken van meer bijzonderen aard sterker in het licht der internationale belangstelling te staan. In de eerste plaats wel de mogelijkheden om het nog zeer groote overschot van arbeidskrachten, voor wie vermoedelijk ook bij verdere opleving der bedrijven geen plaats zal zijn, te doen verminderen. Meer algemeen vinden hiertoe toepassing of overweging: de verhooging van den leerplichtigen leeftijd, of althans van den leeftijd, waarop beroepsarbeid geoorloofd wordt; voorts de verdeeling der beschikbare werkgelegenheid over een grooter aantal arbeidskrachten door algemeene verkorting van den werktijd; ten slotte de vervroegde pensioneerding van oudere arbeiders. De eerstgenoemde twee vraagstukken vormden ook een punt van bespreking in de laatste zitting van den Raad van Beheer van het Internationaal Arbeidsbureau. Reeds is vastgesteld, dat toepassing van de 40-urenweek in een aantal belangrijke bedrijfstakken opnieuw in behandeling zal komen in de eerstvolgende Internationale Arbeidsconferenties (t.w. in 1936: bij openbare werken, in het bouwbedrijf, de ijzer- en staalindustrie, den kolenmijnbouw, de textielnijverheid; in 1937: in het drukkers- en bindersbedrijf en de chemische industrie). Over het eventueel plaatsen op de agenda voor 1937 van de verhooging van den minimumleeftijd voor toelating tot beroepsarbeid van 14 tot 15 jaar zal de Raad van Beheer in Februari a.s. een beslissing nemen.

Tal van landen troffen inmiddels weer nieuwe maatregelen tot verruiming van de werkgelegenheid binnen hun grenzen.

De organisatie van de werkloosheidsverzekering en de arbeidsbemiddeling is thans ook in België tot een sluitend geheel gemaakt. ¹⁾ De hervorming ving aan met een besluit van 31 Mei 1933, waarbij de diensten voor den steun werden verbonden aan die voor de plaatsing van werklozen; in het tijdvak 1 Nov. 1934—1 Mei 1935 volgde daarop de geleidelijke vervanging der intercommunale steunfondsen door districts bureaux voor werkloosheidsverzekering en arbeidsbemiddeling, thans voltooid door een Nationaal Bureau, dat belast is met de algemeene leiding en zelfstandig beslissingen kan nemen, welke echter door den Minister van Arbeid en Sociale Voorzorg geschorst of vernietigd kunnen worden. Door de nieuwe regeling hoopt men het gevaar van verstarring en verbrokkeling van het stelsel te vermijden. Aan de basis hiervan bevinden zich als tevoren de erkende werklozenkassen; daarboven staan de districtsorganen, die o.m. tot taak hebben toezicht te houden op het werk der kassen, den werklozen arbeidsgelegenheid te verschaffen, voorlichting te geven bij beroepskeuze en maatregelen te treffen voor de opleiding van overtollige werkkrachten voor een ander beroep, waar meer kans op plaatsing bestaat. Ten slotte aan den top het nieuwe Bureau, dat o.m. alle maatregelen heeft te treffen tot verdere verbetering en vereenvoudiging van het stelsel, o.m. t.a.v. het beroepsrecht der verzekerden; voorts centraal toezicht uitoefent, zoowel op de ondergeschikte organen als op de vrije arbeidsbeurzen en het centraal beheer voert over de steungelden. Blijkens vanwege de Regeering afgelegde verklaringen, hecht zij echter nog meer beteekenis aan de functie, welke het nieuwe Bureau en zijn districtsorganen is toegevallen als onderdeel van het organisme tot het weder tewerkstellen der werklozen, tezamen met het eveneens kortgeleden geschapen Bureau voor Economisch Herstel. Het Nationale Bureau voor Werkloosheidsverzekering en Arbeidsbemiddeling heeft bovendien overgenomen alle functies, welke tevoren door het Nationaal Crisisfonds, de permanente commissie voor de werklozenkassen en de betrokken controleerende afdelingen van het Ministerie van Arbeid en Sociale Voorzorg werden vervuld.

Voor van school gekomen jongens en meisjes, die geen vast werk kunnen

¹⁾ Industrial and Labour Information, Vol. LV, no. 12 van 16 September 1935 en Revue du Travail van Augustus 1935.

krijgen, is de leerplichtige leeftijd verhoogd tot 16 jaar. ¹⁾ Zij moeten dan regelmatig de vakscholen bezoeken, die hun door voor dit doel ingestelde districtscommissies worden aangewezen, waarbij deze zooveel mogelijk rekening houden met den aanleg en de ontwikkeling der jongelui en hun voorkeur voor bijzonder of openbaar onderwijs. Waar de noodige scholen ontbreken, kan de Regeering tijdelijke cursussen doen houden. Deze regeling geldt niet voor de landbouwstreken en zal tot Augustus 1937 van kracht blijven. Aan vrijwillige arbeidscentra voor jeugdige werklozen tusschen 16 en 25 jaar kan subsidie uit de Staatskas worden verstrekt ten bedrage van 10 frs. per dag en per persoon. Zij, die recht hebben op uitkeering uit de werkloosheidsverzekering, behouden daarvan 75 pCt. tijdens hun verblijf in het werkkamp, dat van 15—30 dagen duurt. De Nationale Studiecommissie voor huishoud- onderwijs is een onderzoek begonnen naar de bestaande opleidingsmogelijkheden en arbeidsvoorwaarden voor dienstboden en assistenten in de huishouding, met het doel door verbetering daarvan, de waardeering voor huishoudelijk werk te verhoogden. ²⁾

Ter beperking van het aantal buitenlandsehe mijnwerkers is bepaald, dat met ingang van 26 November, niet meer dan 4,5 pCt., van het personeel der mijnondernemingen door vreemdelingen mocht worden gevormd, terwijl de ontslagenen niet door andere Belgische ondernemingen in dienst mochten worden genomen. Het toezicht op de contingentteering van buitenlandsehe arbeidskrachten in de Belgische industrie is verscherpt. ³⁾

Tegelijk met de maatregelen tot bezuiniging op de Staatsuitgaven zijn in Frankrijk een reeks besluiten afgekondigd tot versnelling en uitbreiding van het program van openbare werken, bestemd om in de allernaaste toekomst de werkloosheid te verminderen. ⁴⁾ O.m. houden deze maatregelen in vervroegde uitvoering van werken, waarmee volgens het plan-Marquet eerst in 1940 zou zijn begonnen. Tot 30 Juni 1935 was aan credieten tot uitvoering van dit program in totaal 1700 millioen frs. toegestaan en waren hierdoor naar schatting 60 000 werklozen aan het werk gekomen, waarvan 46 000 buiten Parijs. Voor departementale en plaatselijke besturen is voorts de bespoediging van openbare werken vergemakkelijkt door toe te staan, dat een deel van de door inkrimping op de uitgaven voor salarissen en infrest verkregen bezuinigingen wordt gebruikt als leening voor groote werken. Bovendien zijn aan deze besturen onder bepaalde voorwaarden faciliteiten toegestaan voor het opnemen van verdere leeningen tot een totaal bedrag van ten hoogste 1 000 millioen frs. Op 18 September j.l. werd voor 900 millioen frs. aan nieuwe werken toegewezen, waarmee — op een enkele uitzondering na — vóór 1 November 1935 een begin moest zijn gemaakt; deze werken bieden vooral arbeidsgelegenheid aan werklozen zonder vakkennis. De nieuwe gedachte, welke aan de geschetste maatregelen ten grondslag ligt, bestaat vooral daarin, dat de mogelijkheid is geopend, dat het thans nog braak liggende kapitaal door de beleggers wordt bestemd voor werken, die tot wering van de werkloosheid in hun eigen omgeving worden uitgevoerd en waarvan de geheele streek de voordeelen kan trekken. ⁵⁾

Een nieuwe, met 1 December in werking tredende wet ⁵⁾ bepaalt, dat in Duitschland uitsluitend de Rijksdienst voor Arbeidsbemiddeling en Werkloosheidsverzekering bevoegd is tot het verleenen van tusschenkomst bij het plaatsen van arbeiders en leerlingen en het geven van voorlichting bij beroepskeuze. Wel kan de voorzitter van dezen Dienst ook instellingen buiten de officieele arbeidsbeurzen dit werk voor een deel toevertrouwen, mits zij het niet als bedrijf uitoefenen en de plaatsing van werkkrachten erdoor wordt bevorderd. Ook kan genoemde functionaris bepalen, dat aan bepaalde groepen van personen bij plaatsing de voorrang moet worden gegeven.

Nu de crisis in het bedrijfsleven in dit land als overwonnen wordt beschouwd, het Rijksprogram tot werkverruiming langzamerhand is afgewerkt en de financieele toestand der gemeenten veelal niet toelaat nieuwe werken van beteekenis te ondernemen, treedt des te scherper het probleem op den voorgrond, wat gedaan moet worden met het overschot van werklozen, in

1) Industrial and Labour Information, Vol. LV no. 12, van 16 September 1935.

2) Industrial and Labour Information, Vol. LVI, no. 1 van 7 October 1935.

3) Industrial and Labour Information, Vol. LVI, no. 2 van 14 October 1935.

4) Industrial and Labour Information, Vol. LVI, no. 6 van 11 November 1935.

5) Reichsarbeitsblatt 1935, Heft 32.

hoofdzak van oudere personen, die lang zonder werk zijn geweest, en wier aantal op circa 1 miljoen wordt geschat. Kortgeleden is nu het verbod opgeheven om subsidie te verleen voor crisiswerken, terwijl tevens is bepaald, dat tot aanstelling bij deze werken uitsluitend personen mogen worden toegelaten, die steun uit de Overheidskas ontvangen en in het laatste jaar gedurende hoogstens 6 maanden werk hebben gehad of voor ten minste 3 gezinsleden toeslag ontvingen. Door het verleen van bijzondere toelagen en vergoeding van reiskosten, wordt bovendien verhinderd, dat het bij de crisiswerken verdiende loon ten achter blijft bij den tevoren genoten steun. Ten slotte is de arbeidsduur bij de crisiswerken in overeenstemming gebracht met den normalen bij werken van dergelijken aard geldenden werktijd, wat in de practijk het loslaten van de 40-urenweek en den terugkeer tot de 48-urige werkweek beteekent. Op deze wijze hoopt men, speciaal voor de groote steden en industrie-centra, den nog steeds drukkenden last der werkloosheid te verlichten. ¹⁾

Een ander, met de toeneming der bedrijvigheid ten nauwste samenhangend, vraagstuk vormt het steeds duidelijker aan den dag komend tekort aan geschoolde werkkrachten in bepaalde beroepen, doordat de gelegenheid tot opleiding in de practijk van het bedrijfsleven in de crisisjaren ontbrak. Blijkens de in Juni 1933 gehouden bedrijfstelling was toen het aantal in fabrieken en werkplaatsen werkende leerlingen in vergelijking met 1925 met 40 pCt. teruggelopen. Op 100 arbeiders kwamen nog maar 4 leerlingen voor en deze achterstand is in de laatste jaren slechts voor een deel ingehaald. Uit vakkringen wordt de aandrang naar meer stelselmatigen toevvoer van jeugdige arbeidskrachten naar de bedrijven dan ook steeds sterker. ²⁾

De verplichte arbeidsdienst is op 1 October in werking getreden, voorloopig alleen voor jonge mannen. De hooge kosten, welke aan het inrichten en het onderhoud van speciale centra, ook voor jonge vrouwen, kleven, alsmede de betrekkelijk geringe werkloosheid, welke onder haar voorkomt, nopen voorloopig nog tot uitstel van de toepassing van den arbeidsdienstplicht op vrouwen. ³⁾

In aansluiting op de reeds in de vorige kroniek aangekondigde maatregelen tot verruiming van de werkgelegenheid, heeft de Engelsche Regering begin November haar voornemen te kennen gegeven om voor de spoorwegen een bedrag van 30 miljoen £ en voor het wegfonds 100 miljoen £ beschikbaar te stellen, om te besteden in de eerstvolgende vijf jaar. Van de zijde der oppositie wordt hiertegenover opgemerkt, dat ook in de voorafgaande jaren geen geringere bedragen voor werken aan spoor- en andere landwegen werden gebruikt. ⁴⁾

Voorts heeft de Regering zich uitgesproken ten gunste van verhooging van den leerplichtigen leeftijd tot 15 jaar, onder beding echter dat kinderen die thuis moeten meehelpen of onmiddellijk nuttig werk kunnen gaan verrichten, hiervan worden uitgezonderd. Bij een onderzoek in 13 districten van Engeland en Wales ingesteld naar den invloed van de daar reeds toegepaste leertijdverlenging op de ontwikkeling der kinderen en hun kansen om werk te krijgen, bleek dat het extra-schooljaar in elk opzicht voor de kinderen voordelig was geweest, terwijl de werkgevers voor bijna alle werkzaamheden de voorkeur gaven aan 15-jarige boven jongere kinderen. ⁵⁾

De toestand van het werkloosheidsfonds is in het laatste jaar zooveel gunstiger geworden, dat de kindertoeslag voor werkloozen kon worden verhoogd van 2 tot 3 s. per kind. Tevens is voor de totale uitkeering echter een maximum-bedrag van 41 s. per week vastgesteld. Deze bepalingen zijn op 31 October j.l. van kracht geworden. ⁶⁾

In Spanje is een Nationale Commissie voor de Werkloosheid ingesteld tot het treffen van de meest geschikte maatregelen tot bestrijding van de werkloosheid. Een bedrag van 200 miljoen peseta's is uit de Staatskas beschikbaar gesteld tot aanmoediging van de particuliere bouwnijverheid en tot uitvoering van openbare werken; 65 miljoen daarvan moest nog in 1935 worden besteed, de rest in 1936. Aan de bestaande werkloozenkassen zal subsidie worden verstrekt, terwijl de steunregeling voor werkloozen is gecentraliseerd

^{*)} Persberichten.

¹⁾ Der deutsche Volkswirt van 11 October 1935.

²⁾ Der deutsche Unternehmer, no. 41 van 13 October 1935.

³⁾ Industrial and Labour Information, Vol. LVI, no. 1 van 7 October 1935.

⁴⁾ Industrial and Labour Information, Vol. LVI, no. 2 van 14 October 1935.

⁵⁾ The Ministry of Labour Gazette van November 1935.

en, ten deele althans, zal worden gefinancierd door vrijwillige bijdragen. Nog geen tiende deel der voor steun in aanmerking komende werkloozen valt n.l. onder de verzekering. ¹⁾ De maatregelen tegen het werken van buitenlandsche arbeidskrachten zijn verscherpt. Een wetsontwerp is aangekondigd tot uitvoering van een program van openbare werken, waarvoor de kosten op een milliard peseta's worden geschat. ^{*)}

De Zwitsersche Bondsraad heeft bij het Parlement een voorstel ingediend, om alle ondernemingen, met een aandeelenkapitaal van meer dan 50 000 frs. en een personeel van meer dan 20 man, te verplichten tot vorming van een crisisfonds, waardoor het personeel in crisistijd aan het werk kan worden gehouden. ^{*)}

Op 1 November j.l. is in de Vereenigde Staten het groote program voor werkverruiming volledig in werking getreden, waarvoor het Congres in het voorjaar van 1935 4880 millioen dollar had toegestaan. Bij de uitvoering zijn niet minder dan 61 Federale Regeeringsdiensten gemoeid. Nieuw zijn daarbij o.m. de Dienst der Werkverruiming, die in het bijzonder heeft zorg te dragen voor tewerkstelling, binnen den kortst mogelijken tijd, van een zoo groot mogelijk aantal werkloozen. Voorts de Dienst der Kolonisatie, die speciaal de vestiging van gezinnen met lage inkomens uit de steden op het platteland moet bevorderen, de Dienst tot electricatie van de landbouwstrekken, benevens die tot verschaffing van steun en werkgelegenheid aan jongelieden van 16 tot 25 jaar, die niet meer op school gaan. (Een plan van laatstgenoemden dienst voorziet in werkgelegenheid voor 94 000 jongeren.) Binnen het kader van het werkverruimingsprogram valt ook het houden van een telling van de bedrijven en van de ouden van dagen, waaraan 72 000 werklooze kantoorbedienden zullen meedoen, alsmede een breed opgezet plan van muziek- en tooneeluitvoeringen en wetenschappelijke werkzaamheden, dat duizenden kunstenaars, technici en intellectueelen arbeidsgelegenheid zal bieden. De arbeidsdienst, die sinds zijn inwerkingtreding op 5 April 1933 geregeld een groot aantal mannen werk verschaft bij het onderhoud der Staatsbosschen, den aanleg van wegen op domeingronden en het voorkomen van boschbrand, is uitgebreid. Op 4 October j.l. waren bij dezen dienst 560 000 personen werkzaam.

Ten einde de bezwaren te ondervangen, welke de georganiseerde arbeiders koesterden tegen de voor werken tot werkverruiming geldende arbeidsvoorwaarden, hetgeen zelfs tot stakingen aanleiding dreigde te geven, is hiervoor een nieuwe regeling getroffen. Thans zijn de vertegenwoordigers van den Dienst der Werkverruiming in de verschillende Staten bevoegd, voor elk werkplan en voor elke soort van arbeid afzonderlijk, naar eigen inzicht de werktijden te bepalen. Op die wijze is het mogelijk geworden den wekelijkschen arbeidsduur op minder dan 40 uren vast te stellen en de uurloonen beter dan tevoren in overeenstemming te brengen met die, welke bij andere Overheidswerken gelden. De totale loonkosten mogen echter niet hooger worden dan aanvankelijk was geraamd. ²⁾

Werkstakingen en nitsluitingen. Meer belangrijke arbeidsconflicten in deze verslagperiode dan sinds eenigen tijd voorkwam, in het bijzonder in den mijnbouw; in de meeste gevallen ter verkrijging van hooger loon. Vereenigde Staten van Amerika: Staking van 400 000 arbeiders der bitumineuse kolenmijnen. Staking in de Zuidelijke havens der Unie. Groot-Britannië: Groote meerderheid der mijnwerkers vóór stopzetting van den arbeid. Partieele stakingen voor het uitsluitend werken met georganiseerd personeel. België: Actie tot loonsverhooging leidde tot wilde stakingen in enkele mijncentra. Staking in de steengroeven. Polen: Staking in de mijnen en de ijzerindustrie in Silezië.

De regeling der arbeidsverhoudingen gaf in deze verslagperiode meer aanleiding tot groote arbeidsconflicten dan sinds langen tijd het geval was, met name in den kolenmijnbouw. In de Vereenigde Staten werd de arbeid in de bitumineuse kolenmijnen stopgezet; in Groot-Britannië verklaarden de mijnwerkers zich in overgroote meerderheid vóór staking; in België kwam het opnieuw tot neerleggen van den arbeid in een deel van den mijnbouw. In bijna al deze gevallen ging het in hoofdzaak om verhooging van het loon. In Polen is in de zware industrie gedurende korten tijd het werk gestaakt ter verkrijging van een korteren werktijd.

^{*)} Persberichten.

¹⁾ Industrial and Labour Information, Vol. LV, no. 8 van 19 Augustus 1935.

²⁾ Industrial and Labour Information, Vol. LVI, no. 6 van 11 November 1935.

De reeds sinds April j.l. dreigende, doch herhaaldelijk uitgestelde, staking in de Amerikaanse vetkolenmijnen werd begin September een feit, toen 400 000 mijnwerkers het werk neerlegden. Zij eischten totstandkoming van een arbeidsovereenkomst voor den tijd van een jaar, benevens verhooving van hun loonen. In de meeste districten was dit geschil reeds binnen enkele dagen opgelost, toen de gevraagde loonsverhooving voor het grootste deel werd toegestaan. In enkele andere centra bleef de staking echter nog aanhouden.

Behalve de mijnwerkers gingen ook de arbeiders in verschillende havens aan de Golf van Mexico over tot stopzetting van den arbeid; zij eischten hooger loon en erkenning der vakorganisatie. Deze staking begon op 1 October, ging gepaard met onlusten en duurde in November nog voort.

In Groot-Britannië voert de federatie der mijnwerkersbonden in de laatste maanden weer een scherp strijd ter verkrijging van een betere loonregeling op nationalen grondslag, terwijl sinds de groote staking van 1926 voor dit bedrijf districtsovereenkomsten hadden gegolden. Deze eischen werden door de mijneigenaren afgewezen, op grond van de slechte exploitatie-uitkomsten, welke geen verhooving van de productiekosten kunnen verdragen. Hier-tegenover brachten de mijnwerkers naar voren, dat toepassing van de reeds jaren geleden aanbevolen reorganisatie van het mijnbedrijf, welke tot grootere rentabiliteit zou kunnen leiden, tot dusver nog steeds was afgestuit op den tegenstand der mijneigenaren. Een van den kant der arbeiders gedaan voorstel, om oplossing van het conflict op te dragen aan een onafhankelijk scheids-gerecht, werd door de werkgevers verworpen; ook de Regeering was van meening, dat langs dezen weg de beslechting niet diende te worden gezocht. Zij deed een bemiddelingsvoorstel tot wijziging van de verkoopsorganisatie, welke vóór Juli 1936 voltooid zou moeten zijn. Tot dien datum zou dan tevens de herziening van de loonen uitgesteld moeten worden. Met dit voorstel konden de ondernemers zich vereenigen, doch de mijnwerkers wezen het van de hand. Een begin November gehouden stemming wees uit, dat een groote meerderheid (ruim 90 pCt.) der arbeiders bereid was de gestelde eischen door een staking kracht bij te zetten. De Regeering heeft thans nieuwe verzoenings-voorstellen gedaan.

Intusschen kwamen in de mijncentra van Zuid-Wales en Monmouthshire reeds stopzettingen van den arbeid voor, echter om een andere reden, t.w. het uitsluitend werken met bij de mijnwerkersfederatie aangesloten werkkrachten. Een aantal arbeiders poogde inwilliging van dezen eisch af te dwingen, door in de mijn te blijven. Zij kwamen eerst weer naar boven, toen hun was toegezegd, dat over het strijdpunt nader in onderhandeling zou worden getreden.

Onder de Belgische mijnwerkers was opnieuw ernstige ontstemming ontstaan, toen bekend werd, dat van de geëischte loonsverhooving van 5 pCt. slechts de helft zou worden toegestaan. Tegen 4 November kondigden zij een staking aan. Een speciaal congres der moderne organisatie van mijnwerkers verzocht hun echter het werk niet neer te leggen, alvorens een nieuwe beslissing door de gemengde commissie voor het mijnwezen in deze aan gelegenheid zou zijn genomen. Ondanks dit advies ging men in een deel der kolenmijnen van Luik en de Borinage echter toch tot een staking over, welke op 4 November 30 000 arbeiders omvatte. Na tusschenkomst der Regeering, die eenige verhooving van de steenkolenprijzen toestond, besloten de mijneigenaren den looneisch van hun personeel volledig in te willigen. Ook in de steengroeven bij Luik kregen 4 000 arbeiders hooger loon na een staking, die bijna 2 maanden duurde.

Eind November is gedurende drie dagen gestaakt in de mijnen en de ijzerindustrie in enkele centra van Poolsch Silezië. Als eisch was hier gesteld: vermindering van den werktijd tot 6 uur per dag.

Arbeldsvoorwaarden. Engeland. Loonsverhoovingen in verschillende industrieën. Loonactie in de mijnindustrie. België. Loonsverhoovingen. Zweden en Noorwegen. Onderhandelingen over nieuwe collectieve arbeidsovereenkomsten. Tsjecho-Slowakije. Collectieve arbeidsovereenkomst in de textielindustrie verbindend verklaard. Hongarije en Portugal. Regeeringsmaatregelen betreffende vaststelling van minimum-loonen. Vereenigde Staten. Overzicht van de loonen in vergelijking met het vorige jaar. Canada. Wettelijke maatregelen inzake verbindendverklaring van overeenkomsten betreffende loonen en arbeidsduur in Ontario en Alberta.

In Engeland blijft de beweging om tot loonsverhooving te komen aan-

houden. Meerdere malen vonden reeds verhoogingen plaats, o.a. in de textielindustrie, de ijzer- en staalindustrie, de bouwbedrijven enz. Voor het lagere postpersoneel kwam een nieuwe loonovereenkomst tot stand, welke eveneens een salarisverhoging voor de verschillende groepen inhield. Het personeel der spoorwegen en spoorwegwerkplaatsen dringt er op aan ook de overblijvende 2½ pCt., van de 10 pCt., korting, welke in 1931 was ingevoerd, doch bij gedeelten weder was ingetrokken, op te heffen, waarvoor echter de directies de opbrengsten van de spoorwegen niet gunstig genoeg achten. De arbeiders in de mijnindustrie hebben een algemene actie ingezet voor een verhoging der loonen met 2 sh. per dienst, waarbij zij tevens de vraag weer aan de orde gesteld hebben om de loonen bij een nationale regeling vast te stellen inplaats van districtsgewijze. Voor een overzicht van het verloop dezer onderhandelingen wordt verwezen naar het hoofdstuk „Werkstakingen en Uitsluitingen”.

Ook in België, waar na de devaluatie van den franc de kosten van levensonderhoud gestegen zijn, komen vele gevallen van loonsverhoging voor. Veelal bedroeg de verhoging 5 pCt. Voor het Overheidspersoneel is in October een weddenverhoging tot dat percentage ingevoerd, welke niet alleen voor het personeel in dienst van den Staat, doch ook voor dat bij provinciën en gemeenten geldt. Verder werden o.a. nog loonsverhogingen ingevoerd voor de arbeiders in de steengroeven van Henegouwen, de bouwbedrijven en de meubelindustrie in Antwerpen, de textielindustrie in Vlaanderen en in Verviers. In de mijnindustrie hebben de werkgevers eerst toegestemd in een loonsverhoging van 5 pCt. nadat stakingen hadden plaats gehad.

In Zweden zijn vele collectieve arbeidsovereenkomsten, in totaal 100 000 arbeiders omvattend, tegen 1 Januari 1936 opgezegd, o.a. die in de metaal- en hoogovenindustrie. De eischen der arbeiders betreffen o.m. verhoging der minimum-loonen en een werktijdverkorting; de werkgevers daarentegen willen op grond van de buitenlandsche concurrentie nog eenige loonsverlaging invoeren. In eenige minder omvangrijke bedrijven werd de bestaande overeenkomst voor een jaar verlengd. In den landbouw is voor het geheele land een collectieve arbeidsovereenkomst gesloten, geldend voor een jaar, welke als grondslag dient voor plaatselijke loonregelingen en algemene bepalingen bevat omtrent arbeidsduur, vacantie, betaling van overwerk, enz.

Ook in Noorwegen zijn onderhandelingen over nieuwe collectieve arbeidsovereenkomsten gaande. In de papierindustrie vroegen de arbeiders 10 pCt. loonsverhoging; de werkgevers daarentegen wilden een overeenkomst voor één jaar met 5 pCt. loonsverlaging of verlenging van de bestaande overeenkomst voor den tijd van twee jaar.

Ingevolge de in April 1935 tot stand gekomen decreet-wet op de verbindendverklaring van collectieve arbeidsovereenkomsten in de textielindustrie heeft de Regeering van Tsjecho-Slowakije een collectieve arbeidsovereenkomst in dat bedrijf, ongeveer 33 000 arbeiders omvattend, voor een aantal districten in Oost-Bohemen verbindend verklaard. De betrokken organisaties hebben uitbreiding gevraagd van het gebied, waarop de verbindendverklaring van toepassing is. ¹⁾

De Regeering van Hongarije heeft in Juni j.l. een order uitgevaardigd, waarin maatregelen zijn getroffen tot vaststelling van minimum-loonen in alle beroepen, waar de loonen bijzonder laag zijn. Deze minimum-loonen kunnen worden vastgesteld voor een geheel tak van industrie of voor een deel daarvan en zoowel voor het geheele Rijk als voor afzonderlijke districten of plaatsen. De vaststelling geschiedt door commissies, bestaande uit vertegenwoordigers van werkgevers, van werknemers en personen buiten deze groepen staande. ²⁾

In Portugal heeft de Regeering in Augustus j.l. een decreet uitgevaardigd, hetwelk den Onderstaatssecretaris van de Corporaties en de Sociale Voorziening machtigt minimum-loonen vast te stellen iederen keer dat een verlaging plaats heeft als gevolg van buitensporige concurrentie in een tak van handel of industrie. ³⁾

Hoewel omtrent de loonbeweging in de Vereenigde Staten wel melding wordt gemaakt van daling der loonen als gevolg van het vervallen van de verplichting tot vaststelling van minimum-loonen, valt dit verschijnsel niet

1) Ministry of Labour Gazette, October 1935.

2) Industrial and Labour Information, 2 September 1935.

3) Informations sociales, 11 November 1935.

af te leiden uit de geregeld gepubliceerd wordende looncijfers. In een artikel in de „Conference Board Service Letter” van 30 October j.l. wordt er op gewezen dat het gemiddeld uurinkomen van een 25-tal industrieën te zamen sinds Mei 1935 niet is gedaald. Vergelijkt men het aantal werkzame arbeiders en het wekelijks uitbetaalde loonbedrag van het 1e halfjaar 1934 met dat van het 1e halfjaar van 1935 (gegevens van den Federal Reserve Board), dan blijkt dat het aantal arbeiders 1,3 pCt. en het wekelijks uitbetaalde loonbedrag 9 pCt. hooger was in het 1e halfjaar 1935. Het aan de hand van deze gegevens berekende gemiddelde weekinkomen bedroeg in het 1e halfjaar van 1934 \$ 19,24, in het 1e halfjaar 1935 \$ 20,49. De op dezelfde wijze berekende cijfers voor enkele der voornaamste industrieën wijzen uit dat het gemiddeld weekinkomen in de twee genoemde halfjaren in de automobiellindustrie bedroeg resp. \$ 26,79 en \$ 28,79, in de staalindustrie resp. \$ 24,32 en \$ 26,10, in de kolenmijnen resp. \$ 17,24 en \$ 18,11, in de katoenindustrie resp. \$ 12,38 en \$ 12,89.

Voor de arbeiders in de vetkolenmijnen kwam, na staking, een loonsverhoging tot stand, terwijl de 35 uren-week bleef gehandhaafd.

In Juni j.l. zijn in de provincies Ontario en Alberta in Canada wettelijke maatregelen getroffen om de tot standkoming te bevorderen van overeenkomsten inzake loonen en arbeidsduur tusschen werkgevers en werknemers in elke industrie of elk gebied van de provincie. Hierbij is tevens de mogelijkheid geopend om elke zoodanige schriftelijke overeenkomst verbindend te verklaren —voor hoogstens een jaar — voor alle personen in de industrie werkzaam in het gebied, waarop de overeenkomst betrekking heeft, wanneer deze is aangegaan door een voldoende vertegenwoordiging van werkgevers en werknemers. ¹⁾

Organisatie van werkgevers en werknemers. Congressen van verschillende centrale organisaties, o. a. het Engelsche vakverbond, het Amerikaansche vakverbond en de Communistische Internationale. De strijd tegen crisis en werkloosheid. De verhouding tusschen de verschillende richtingen; pogingen tot samenwerking tusschen socialisten en communisten. Overheidsmaatregelen betreffende het verenigingswezen. Actie in zake het conflict tusschen Italië en Abessinië.

Het derde kwartaal en de maand October kenmerkten zich als gewoonlijk door een groot aantal congressen. Voor een belangrijk deel hielden de daar genomen besluiten verband met de economische depressie en haar gevolgen, overigens vnl. met de verhouding tusschen de verschillende richtingen en met het conflict tusschen Italië en Abessinië. Allereerst volgt hier een beknopte opsomming van de voornaamste besluiten in zake de crisis.

Op het congres van het Engelsche vakverbond van werknemers sprak men zich uit voor gemeenschapsbezit van de groote basis-industrieën en -diensten, invoering van de 40-urige werkweek zonder loonsverlaging en drastische beperking van overwerk, verlenging van den leerplichtigen leeftijd tot 15 en daarna zoo spoedig mogelijk tot 16 jaar, ouderdomspensioen van ten minste 1 pond per week op 60-jarigen leeftijd en uitbreiding van de werkloosheidsverzekering met de landarbeiders en eenige groepen arbeiders, die buiten de verzekering vallen, omdat hun inkomen boven de gestelde grens ligt. Ook werd een plan goedgekeurd betreffende de socialisatie der katoenindustrie. ²⁾

Het congres van het Amerikaansche vakverbond van werknemers herhaalde zijn eisch tot invoering van een 30-urige werkweek zonder loonsverlaging. Voorts kwam het op dit congres opnieuw tot strijd tusschen de voorstanders van beroepsbonden, den ouden organisatie-vorm, en de voorstanders van industrie-bonden, welke organisaties zijn ontstaan onder invloed van de werking der Wet tot herstel van het bedrijfsleven. Op het vorige congres hadden deze laatste erkenning gekregen naast de beroepsbonden. Nu verlangden hun aanhangers, dat de industrie-bonden in de plaats van de beroepsbonden zouden treden. Het congres wees dezen eisch echter af. ³⁾

Het congres van het Chr. Nat. Vakverbond in Zwitserland erkende de noodzakelijkheid tot aanpassing van het economisch leven bij de gewijzigde tijdsomstandigheden, doch meende, dat deze aanpassing in de eerste plaats de hooge salarissen en inkomens moet betreffen. Men verlangde voorts systematische bestrijding der werkloosheid door opstelling van een program van werkherstel, uitbreiding van den plaatsingsdienst, vervanging van jeugdige

¹⁾ Monthly Labor Review, Augustus 1935.

²⁾ Ministry of Labour Gazette, no. 9, 1935.

³⁾ Persberichten I.V.V., 14 November 1935.

vrouwelijke werkkrachten door mannelijke, bestrijding van cumulatie van functies, verlaging van den leeftijd voor ouderdomspensioen, verkorting van den werktijd en tegengaan van Zondagsarbeid. ¹⁾

De algemeene vergadering van het Zwitsersch Verbond van Werkgevers constateerde, dat sommige bedrijfslasten, waarop de werkgevers geen rechtstreekschen invloed hebben, zooals transportkosten en belastingen, te hoog zijn, hetgeen de werkgelegenheid belemmert. ¹⁾

Het congres van het Chr. Vakverbond in T s j e c h o - S l o w a k i j e wenschte invoering van de 40-urige werkweek in industrie en handel (32 uur voor jeugdigen), verkorting van den werktijd in den landbouw, verbetering van het systeem der werkloosheidsverzekering, maatregelen tot beperking van vrouwenarbeid in het bedrijfsleven en tegengaan van het verrichten van werkzaamheden door overheidsperoneel in particuliere ondernemingen. ¹⁾

Aan het bovenstaande valt nog toe te voegen, dat de drie socialistische Regeeringspartijen in Tsjecho-Slowakije (de Tsjechische, de Duitsche en de rechts-socialistische) in onderlinge samenwerking besloten, aan de Regeering o.m. de volgende wenschen ter kennis te brengen: het aangaan van een binnenlandsche leening van 2 à 3 milliard kronen tot het uitvoeren van openbare werken, instelling van een economischen staatsraad, arbeidsbemiddeling door den Staat, invoering van de 40-urige werkweek, vaststelling van maximumprijzen voor meel en brood, vrije invoer van aardappelen en vee, verlaging van den suikerprijs, toezicht op de prijspolitiek der kartels. ²⁾

Het congres van het Intern. Verbond van Hoofdarbeiders besloot aan het Internationaal Arbeids-Bureau te verzoeken, een onderzoek in te stellen naar het aantal en de positie der werklooze intellectueelen en middelen te ontwerpen om hen aan arbeid te helpen. ³⁾

Komende tot de verhouding tusschen de verschillende richtingen zij vermeld, dat het congres der Communistische Internationale een resolutie aannam, waarin de vorming van een eenheidsfront tot bestrijding van het fascisme de belangrijkste taak der internationale arbeidersbeweging wordt genoemd. Aan de communisten werd de plicht opgelegd, te streven naar gemeenschappelijke acties met de socialistische en andere arbeidersorganisaties. In het bijzonder moeten zij trachten tot eenheid der vakverenigingen te komen en pogen deze tot werkelijke klasse-organisaties te maken. ⁴⁾ Het vroegere standpunt om te streven naar zelfstandige communistische leiding bij economische acties en in sommige landen naar de stichting van afzonderlijke vakverenigingen werd derhalve opgegeven. Op grond van deze congresbesluiten wendde de leiding van de Communistische Internationale zich tot die van de Socialistische Arbeiders-Internationale met het voorstel onmiddellijk besprekingen te openen over een gemeenschappelijke actie tot behoud van den vrede. Laatstgenoemde organisatie verklaarde dit voorstel niet te kunnen aanvaarden, aangezien de socialistische partijen van Engeland, Zweden, Denemarken, Tsjecho-Slowakije en Nederland er niet haar goedkeuring aan wenschten te geven en in geen enkel opzicht met de communistische partijen in haar land wilden samenwerken; voorzitter en secretaris van de Internationale kregen echter de bevoegdheid persoonlijk besprekingen van informatorischen aard te voeren ⁵⁾. Deze correspondentie werd gevolgd door één van het I. V. V. met het Russische Vakverbond en de Roode-Vak-Internationale (R. V. I.). Het I. V. V. verzocht aan genoemd Verbond mede te werken aan de uitvoering van de besluiten van I. V. V. en Socialistische Arbeiders-Internationale om de toepassing van sancties ten opzichte van Italië zoo krachtig mogelijk te bevorderen en daartoe o. a. druk op de Regeeringen uit te oefenen. Het Russische Vakverbond antwoordde hierop, dat het naast het optreden van den Volkenbond tegen Italië een zelfstandige actie van de arbeidersklasse tegen oorlog en fascisme noodzakelijk achtte, en stelde voor daarover besprekingen te openen. De Roode-Vak-Internationale sloot zich bij dit voorstel aan ⁶⁾.

Aangaande de afzonderlijke landen zij vermeld, dat de opnieuw begonnen onderhandelingen tusschen het Fransche socialistische en communistische vakverbond over eenheid tot resultaat hadden, dat de congressen van beide

¹⁾ Informations sociales, 4 November 1935.

²⁾ Nieuwe Rotterdamse Crt., 12 September 1935.

³⁾ De Nederl. Vakcentrale, October 1935.

⁴⁾ De Tribune, 5 September 1935 en vlg. nummers.

⁵⁾ De Tribune, 26 September, Vooruit, 14 en 15 October 1935.

⁶⁾ De Tribune, 20, 21 en 22 November 1935.

organisaties in beginsel tot samensmelting besloten, welke fusie van onderaf — d. w. z. eerst in de vakbonden, beroepsfederaties en departements-cartels — moet worden verwezenlijkt. ¹⁾ Het congres van het Chr. Vakverbond, kennis nemende van dit fusieplan, verklaarde in verband met het verschil in beginsel de stichting van één organisatie niet mogelijk te achten, doch bevestigde den wensch van het Verbond om zooveel mogelijk commissies van samenwerking te vormen ter verdediging van de wettige belangen der arbeiders en ter bereiking van bepaalde doeleinden ²⁾.

De Fransche socialistische en communistische politieke partijen werken, zooals reeds in vorige kronieken werd vermeld, met de vakverbonden van genoemde richtingen en links staande elementen van de radicaal-socialistische partij samen in het zgn. Volksfront tegen het fascisme. In België werd op initiatief der communistische partij eveneens een anti-fascistisch „Volksfront” gevormd, waarbij zich o. a. enkele groote afdeelingen der Belgische Werkliedenpartij aansloten ³⁾. In Zwitserland kregen de afdeelingen van de socialistische partij de vrijheid de kieslijsten voor de verkiezingen van den Nationalen Raad met die van de communisten te verbinden ⁴⁾. Daarentegen wees het Zwitsersche socialistische vakverbond elke samenwerking met communistische organisaties of groepen af ⁵⁾.

Vermeldenswaard is het standpunt, dat de Syndicalistische Internationale, die in Spanje den grootsten aanhang heeft, ten opzichte van de actie en de pogingen tot samenwerking van socialist en communisten inneemt. Het congres van deze organisatie beschouwde blijkens zijn aangenomen resoluties de politiek van genoemde richtingen als een ondersteuning van het Engelsch—Fransche imperialisme, van de voorbereiding voor een nieuwen godsvrede met de bourgeoisie en als een verraad aan alle beginselen van den internationalen klassenstrijd ⁶⁾.

Met betrekking tot de overheidsmaatregelen, die de laatste jaren in verschillende landen ten opzichte van het vereenigingswezen werden getroffen, zij vermeld, dat in Bulgarije een Algemeen Nationaal Vakverbond tot stand kwam, dat onder Regeeringstoezicht zal staan en als publiek-rechtelijke instelling de belangen der werknemers zal vertegenwoordigen. Het Verbond is onderverdeeld in 15 vakbonden (naar de verschillende bedrijfspgroepen). Het kreeg een renteloos voorschot om zijn werkzaamheden te beginnen. Op zijn eerste vergadering nam het verschillende resoluties aan, waarin o. a. volledige toepassing van den 8-urigen werkdag, uitbreiding van ouderdomspensioen en uitvoering van openbare werken ten behoeve van de werklozen gevraagd werden ⁷⁾.

In Duitschland werden sommige Kath. arbeidersvereenigingen, onder de beschuldiging van het voeren eener vijandige actie tegen het Arbeidsfront, van overheidswege verboden. De Kath. jeugdbonden werden met scherpe maatregelen van Regeeringswege bedreigd, indien zij voortgaan haar eigenlijke taak te overschrijden ⁸⁾. Aangaande het Arbeidsfront, dat indertijd de vakvereenigingen verving, werd uitdrukkelijk vastgesteld, dat de aansluiting daarbij volkomen vrijwillig is ⁹⁾.

Weder werden voorts in enkele landen maatregelen getroffen tegen de actie van radicale uiterste richtingen. Zoo werden in Frankrijk het houden van betoogingen en het vervoeren en dragen van wapenen aan scherper bepalingen onderworpen ¹⁰⁾. In Hongarije lokten door de Regeering in overweging genomen maatregelen tot hervorming der vakbeweging protesten uit van de zijde van het socialistisch vakverbond en de socialistische partij, waarvan een aantal vakvereenigingen deel uitmaakt. Beide hielden een congres, waar men zich op het standpunt van volledige vrijheid van vereeniging stelde ¹¹⁾.

Wat het conflict tusschen Italië en Abessinië betreft, drongen behalve

1) Persberichten I.V.V., 2 October 1935.

2) Informations sociales, 4 November 1935.

3) Tribune, 1 November; Vooruit, 1 en 8 November 1935.

4) Vooruit, 25 September 1935.

5) Persberichten I.V.V., 14 Augustus 1935.

6) De Syndicalist, 21 September en 26 October 1935.

7) Informations sociales, 28 October en 18 November 1935.

8) Persberichten, 17 September en 18 Juli 1935.

9) Reichsarbeitsblatt, 5 November 1935.

10) Vooruit, 24 October 1935.

11) De Vakbeweging (organ N.V.V.), October; Vooruit, 19 September 1935.

internationale organisaties als het I. V. V. en de Socialistische Arbeiders-Internationale ook vele organisaties in de afzonderlijke landen aan op toepassing van maatregelen tegen Italië. Daarbij sprak het congres der Britsche Arbeiderspartij den wensch uit, dat de Engelsche Regeering den Volkenbond zal uitnoodigen een wereldconferentie bijeen te roepen ter bespreking van het vraagstuk tot instelling van een internationale controle op de verdeling der grondstoffen ¹⁾).

Van de verdere voorvallen verdienen nog de volgende vermelding. Een groot aantal vakverenigingen van blanken en negers in de Vereenigde Staten besloten onder leiding van het Amerikaansch Vakverbond tot de vorming van een organisatie om het rassen-vooordeel te bestrijden ²⁾. Van het Verbond van Japansche vakverenigingen, dat $\pm$ 70 pCt. van alle georganiseerde werknemers in Japan omvat, scheidde zich een rechtsstaand deel, dat een meer nationalistische politiek voorstaat, af ³⁾. Daarentegen kwam in Britsch-Indië permanente samenwerking tot stand tusschen het bij het I. V. V. aangesloten Nat. Verbond van Vakverenigingen en het links daarvan staande Alg. Indische Vakverbond ⁴⁾. De Ambtenaren-Internationale en de Internationale van personeel in openbare diensten en bedrijven, beide op het standpunt van het I. V. V., besloten tot samensmelting ⁵⁾.

Arbeidersbescherming. Internationaal: De herfstzitting van den Raad van Beheer van het Internationaal Arbeidsbureau. Voorbereidende technische Conferentie voor bescherming van zeelieden. 7e Internationale Congres voor ongevallengeneeskunde en beroepsziekten. Besluiten der commissie tot voorkoming van bedrijfsongevallen en zorg voor bedrijfshygiëne. Eerste Internationale Conferentie van de diensten der Arbeidsinspectie. Protesten van internationale congressen tegen het terugdringen van vrouwenarbeid. België: Commissie voor den vrouwenarbeid. Engeland: Intrekking verbod van vrouwenarbeid. Duitschland: Dienstvoorwaarden voor huispersoneel. Groot-Britannië: Rapport van den gezondheidsraad over de lichamelijke gesteldheid van in het bedrijfsleven werkende mannen en hun aanleg voor ongevallen. Vereenigde Staten van Amerika: Onderzoek naar het bestaan van voorzieningen tot bescherming van de gezondheid en de veiligheid der arbeiders in het bedrijfsleven.

In de in October j.l. gehouden herfstzitting ⁶⁾ van den Raad van Beheer van het Internationaal Arbeidsbureau vormde het vraagstuk der werktijdverkorting wederom een der belangrijkste punten van bespreking. Tot uitvoering van verschillende dienaangaande door de laatste Internationale Arbeidsconferentie genomen beslissingen, bepaalde de Raad, dat conventies tot toepassing van de 40-urenweek bij openbare werken, in het bouwbedrijf, de ijzer- en staalindustrie en den kolenmijnbouw op de agenda der conferentie voor 1936 zullen worden geplaatst. Tevens zal dan de verkorting van den arbeidsduur in de textielnijverheid in behandeling komen, waarbij de Raad nog bepaalde, dat een dergelijke regeling eventueel voor alle onderdeelen van dat bedrijf zou moeten gelden. Het Internationaal Arbeidsbureau zal zijn rapport een zoodanigen vorm moeten geven, dat de Conferentie het onderwerp in kwestie naar verkiezing in één keer, dan wel in twee zittingen kan afdoen. In 1936 zal de technische commissie voor de glasindustrie bijeen moeten komen, om na te gaan of de verkorting van den arbeidsduur ook kan worden uitgebreid tot die onderdeelen van dit bedrijf, welke niet vallen onder de daaromtrent reeds aangevaarde internationale verdragen.

De laatste Arbeidsconferentie had bovendien nog resoluties aangenomen omtrent toepassing van het beginsel der 40-urenweek in de chemische industrie en het drukkers- en bindersbedrijf. De behandeling hiervan is tot de zitting van 1937 uitgesteld. Voor dat jaar zijn verder als punten van bespreking in overweging genomen: de openbare werken; de rechten van hen, wier werk wordt uitgezonden door middel van de radio of van een ander stelsel tot weergave van klank of beeld; leerlingwezen en vakopleiding; de reglementeering van bepaalde vormen van arbeidcontracten; arbeidsstatistieken. In Februari a.s. zal de Raad de agenda voor 1937 definitief vaststellen; mogelijk worden er dan aan toegevoegd de thans nog in onderzoek zijnde kwesties betreffende het verleenen van vacantie met behoud van loon aan landarbeiders

1) Internationale Information (S.A.I.), 12 October 1935.

2) Nieuwe Rotterdamsche Crt., 23 Juli 1935.

3) Informations sociales, 18 November 1935.

4) Informations sociales, 16 September 1935.

5) Vooruit, 18 November 1935.

6) Industrial and Labour Information, Vol. LVI no. 7 van 18 November 1935.

en verhooging van den minimum-leeftijd voor toelating tot een beroep. De Regeeringsvertegenwoordiger der Vereenigde Staten drong aan op spoedige behandeling van laatstgenoemd vraagstuk, daar dit bijzondere beteekenis heeft voor zijn land, waar onder invloed van de bedrijfscodes de minimum-leeftijd voor beroepsarbeid vrij algemeen op 16 jaar is gebracht.

Zoowel de 19e Internationale Arbeidsconferentie als de in September j.l. gehouden Volkenbondvergadering hadden resoluties aangenomen omtrent de voeding der arbeiders. De Raad heeft hiervoor een Commissie van deskundigen ingesteld. Een andere resolutie, waarbij de Regeeringen werden uitgenoodigd om — voorzoover zulks niet reeds is geschied — ten spoedigste over te gaan tot instelling van een organisme voor het vaststellen van minimum-loonen, zou aan alle Staten worden gezonden, die lid der Internationale Organisatie van den Arbeid zijn. Duitschland, dat zijn lidmaatschap twee jaar geleden opzegde, staat er thans buiten; zijn vaste zetel in den Raad van Beheer is aan Canada toegevallen.

Voorts behandelde de Raad nog een aantal rapporten. Dat betreffende de uitzonderingsbepalingen, welke in een aantal internationale arbeidsconventies voorkomen — vooral in die welke uit de eerste jaren van het bestaan der Organisatie dateeren en in het bijzonder in Engelsch-Indië en Japan bestaande toestanden golden — gaf den Raad aanleiding een vaste commissie uit zijn midden in te stellen, die heeft na te gaan, of handhaving van dergelijke uitzonderingsbepalingen nog langer gerechtvaardigd is te achten. Een rapport omtrent den omvang en de gevolgen van het opiumschuiven door arbeiders zal aan de eerstvolgende Conferentie worden voorgelegd. Verslagen betreffende de sociale lasten en de besteding van den vrijen tijd der arbeiders zijn door den Raad goedgekeurd. De eerstvolgende zitting van dit bestuurslichaam heeft in Februari a.s. plaats, de 20e Internationale Arbeidsconferentie zal op 4 Juni 1936 aanvangen. Intusschen komen begin Januari a.s. de Amerikaansche Staten in bijzondere zitting te Santiago in Chili bijeen.

De voorbereidende technische Conferentie voor zeeliedenbescherming is op 25 November begonnen. Ten behoeve hiervan heeft het Internationaal Arbeidsbureau rapporten uitgebracht over de regeling der werktijden en den omvang der bemanning aan boord van schepen ¹⁾, benevens over de toekenning van vacantie, met behoud van loon, aan zeelieden ²⁾. Zoowel de kwestie der bemanning, als die der vacantie, zullen op de in 1936 te houden Bijzondere Arbeidsconferentie voor Zeelieden voor den eersten keer in behandeling komen, naast de punten, die reeds sedert de zeeliedenconferentie van 1929 voor tweede bespreking op de agenda staan.

Het 7e tweejaarlijksch Internationaal Congres voor Ongevallengeneeskunde en Beroepsziekten vergaderde in Juli j.l. te Brussel; 40 landen waren daar vertegenwoordigd. Als onderwerpen heeft de afdeeling voor ongevallengeneeskunde behandeld: de later optredende gevolgen van schedelverwondingen; de behandeling van hand- en vingerletsels; den strijd tegen het stof in de industrie, alsmede het gevaar van herhaald inademen van kleine hoeveelheden mijngas; terwijl de afdeeling voor beroepsziekten speciaal besprak: de objectiviteit bij het onderzoek naar pijnverschijnselen en de letsels veroorzaakt door electriciteit ³⁾.

De Commissies van het Internationaal Arbeidsbureau, voor het bestudeeren van vraagstukken betreffende het voorkomen van bedrijfsongevallen en de zorg voor bedrijfshygiëne, aanvaardden in October j.l. rapporten en resoluties o.m. over veiligheidsmaatregelen in de bouwbedrijven en uitbreiding van de lijst van beroepsziekten ³⁾.

In dezelfde maand is te den Haag voor het eerst een conferentie gehouden van vertegenwoordigers der Arbeidsinspecties uit de West-Europeesche landen (t.w. België, Finland, Frankrijk, Groot-Britannië, Italië, Luxemburg, Nederland, Noorwegen, Portugal, Spanje, Zweden en Zwitserland). De organisatie dier diensten, benevens de kwesties van de keuze en de opleiding van personeel, en de plichten, bevoegdheden en verslagen der inspecteurs in de aan deze conferentie deelnemende landen, vormden hier de voornaamste onderwerpen van bespreking.

Aan den Raad van Beheer van het Internationaal Arbeidsbureau werd

¹⁾ Zie hiervoor het Maandschrift, afl. 11, 1935.

²⁾ Industrial and Labour Information, Vol. LV no. 6 van 5 Augustus 1935 en Geneeskundig Tijdschrift der Rijksverzekeringsbank van November 1935.

³⁾ Industrial and Labour Information, Vol. LVI nos. 4 en 6 van 23 October en 11 November 1935.

verzocht, de waardevolle gegevens, voorkomende in de rapporten van aan deze Conferentie deelnemende landen, te doen samenvatten en publicceeren. Voorts om maatregelen te treffen, waardoor de ongevallenstatistieken internationaal beter vergelijkbaar worden, dan thans het geval is en jaarlijks bijeenkomsten uit te schrijven van de arbeidsinspecties der aangesloten Staten, inzonderheid die van Europa, ter behandeling van de technische vraagstukken, welke verband houden met de toepassing van bepaalde arbeidconventies. Ten slotte vroeg de Conferentie den Raad de wenschelijkheid te overwegen, de organisatie van de diensten der arbeidsinspectie, benevens de plichten en bevoegdheden hunner ambtenaren, vast te leggen in een afzonderlijke arbeidsconventie ¹⁾.

Tegen het in den laatsten tijd weer sterk op den voorgrond tredende streven, om vrouwen, die betaalden arbeid verrichten, te doen plaats maken voor mannelijke werkkrachten, hebben in deze verslagperiode verschillende internationale congressen, speciaal van vrouwenorganisaties, scherpe protesten doen hooren.

In dit verband moge nog worden vermeld, dat in België in Juli j.l. een commissie is ingesteld, met opdracht na te gaan, welke werkzaamheden in handel en nijverheid als ongezond, te zwaar of te gevaarlijk voor vrouwen zijn te beschouwen. Bij de aanvaarding van haar taak maakte de Commissie het beding, dat zij het geheele vraagstuk van den vrouwenarbeid in haar onderzoek zou mogen betrekken ²⁾. In Londen heeft de Graafschapsraad een in 1923 uitgevaardigd verbod van den arbeid van gehuwde vrouwen in zijn dienst in zooverre gewijzigd, dat dit niet meer slaat op onderwijzeressen en vrouwelijke artsen ³⁾.

De „Treuhänder der Arbeit” hebben voor de dienstvoorwaarden van huispersoneel in Duitschland richtlijnen vastgesteld. Daarin is o.m. bepaald, dat een zindelijke en behoorlijk gemeubelde ruimte als slaap- en rustgelegenheid ter beschikking wordt gesteld. Voorts dat ten minste 8 uur nachtrust is verzekerd, een vrijen avond en een vrijen middag per week, benevens een vrijen Zondag of feestdag om de 14 dagen. Het in geld of natura toe te kennen loon moet in overeenstemming zijn met de bekwaamheden van de(n) betrokkene en met de eischen, welke het gezin stelt. Ook moet vacantie met behoud van loon en vergoeding voor voeding en verblijfkosten worden toegestaan. Treedt na ten minste 6 maanden dienst een ziekte op, welke verpleging in een inrichting noodig maakt, dan heeft de dienstbode recht op een extra-uitkering ten bedrage van 2 dagen loon per maand dienst, om in de gelegenheid te zijn, na het verlaten van het ziekenhuis, geheel te herstellen ⁴⁾.

In het kortgeleden verschenen rapport van den Engelschen Gezondheidsraad voor het bedrijfsleven, welk verslag betrekking heeft op het tijdvak 1 Juli 1934—30 Juni 1935, worden o.m. de uitkomsten medegedeeld van een gedurende enkele jaren ingesteld onderzoek naar de lichamelijke gesteldheid van in het bedrijfsleven werkende mannen en hun aanleg voor ongevallen. Als vaststaand schijnt te mogen worden aangenomen, dat bepaalde personen voor ongevallen zijn voorbeschikt, niet alleen bij hun werk, doch ook elders, en al zijn de omstandigheden en voorzorgsmaatregelen overigens gelijk. Ongeveer 75 pCt. van alle ongevallen overkomt steeds aan $\pm$ 25 pCt. der aan dezelfde gevarenkans blootgestelde arbeiders.

Bij het onderzoek naar den fysieken toestand (leeftijd, lengte, gewicht, lichaamskracht) van ruim 10 000 mannelijke arbeidskrachten werkzaam in verschillende plaatsen en beroepen (waaraan ter vergelijking nog ruim 1300 werkloozen en 1700 studenten waren toegevoegd) bleek, o.a. dat in alle plaatsen de hoofdarbeiders (kantoor- en handelsbedienden) gemiddeld van grootere lengte en lichaamsgewicht waren dan de arbeiders uit andere beroepen. In lichaamskracht hadden eerstgenoemden echter geen voorsprong. Veel geringer waren de verschillen bij de handarbeiders onderling. Wel bleken over het geheel textielarbeiders b.v. kleiner en lichter te zijn dan arbeiders uit de mijnen of de steengroeven en transportarbeiders langer dan arbeiders uit de aardewerkindustrie. In het algemeen was de fysieke toestand der werkloozen (gekozen uit hen, die ten minste 6 maanden zonder werk waren geweest) ongunstiger en die der studenten beter dan van de onderzochte werkkrachten uit het be-

1) Industrial and Labour Information, Vol. LVI no. 5 van 4 November 1935.

2) Industrial and Labour Information, Vol. LV no. 8 van 19 Augustus 1935.

3) Industrial and Labour Information, Vol. LV no. 6 van 5 Augustus 1935.

4) Kroniek no. 42 van 18 October 1935.

drijfsleven, waarbij mede in aanmerking moet worden genomen dat de algemeene gezondheids- en voedingstoestand bij het onderzoek buiten beschouwing zijn gebleven. Aan het slot van zijn overzicht wijst de Gezondheidsraad erop, dat brute lichaamskracht steeds meer zijn beteekenis voor het bedrijfsleven verliest, en dat vermoedelijk personen van middelbare lengte, die vlug van geest en lichaam zijn, het best passen bij den hedendaagschen stand der techniek ¹⁾.

Om als basis te kunnen dienen voor het treffen van Overheidsmaatregelen werd in 1934 vanwege den Federalen Gezondheidsdienst der Vereenigde Staten een onderzoek ingesteld naar de t.a.v. de zorg voor de gezondheid en veiligheid der arbeiders bestaande voorzieningen in een karakteristiek industrie centrum. Kort geleden zijn de uitkomsten van dit onderzoek gepubliceerd ²⁾. Het omvatte 615 ondernemingen, behoorende tot 10 verschillende bedrijfstakken, en met tezamen 28 700 arbeiders. Bijna de helft dezer arbeiders werkten in de metaalnijverheid, $\pm$ 28 pCt. in de lederbewerking. Van de ondernemingen hadden 48,7 pCt. minder dan 10, 10,2 pCt. meer dan 100 werkkrachten in dienst, welke verdeling vrijwel overeenstemt met die, welke — blijkens de telling van 1929 — voor het geheele land geldt. Voor elke afzonderlijke werkplaats en voor elke onderneming in haar geheel werd o.m. nagegaan, welke voorzieningen getroffen waren tot bescherming van de gezondheid en het voorkomen van ongevallen in het algemeen, benevens tot beveiliging tegen den invloed van stof, dampen en vergiften.

In het algemeen waren de voorzieningen beter in de groote dan in de kleinere ondernemingen, waar zij veelal geheel ontbraken. Slechts 5 pCt. der ondernemingen met 20 pCt. der arbeiders bezaten een veiligheidsdienst met daaraan verbonden geneeskundige hulp en verpleging. Verpleging alleen bestond voor 34,1 pCt. der betrokken werkkrachten; voor de overigen ontbrak vrijwel elke voorziening van dien aard. Ziektestatistieken werden bijgehouden voor circa 40 pCt. der arbeiders, voor het meerendeel werkzaam in ondernemingen, waaraan een ziekenfonds was verbonden. Het bijhouden van ongevallenstatistieken is wettelijk voorgeschreven en geschiedde ook vrijwel algemeen. Bij het onderzoek bleek nog, dat 41 pCt. der arbeiders was blootgesteld aan het gevaar van in aanraking te komen met onbeschermdedeelen; het meerendeel der ongevallen werd ook hierdoor veroorzaakt. Daarop volgden in aantal de letsels ontstaan door vloergevaren, waaraan 13,2 pCt. der betrokkenen bloot stonden, terwijl 7,1 pCt. het risico liep door rondvliegende stofdeeltjes oogkwetsuren te krijgen. Deze cijfers stemden merkwaardig overeen met de percentsgewijze verdeling van wegens dergelijke ongevallen gedane uitkeeringen in den Staat New-York.

Arbeidersverzekering. Internationaal: Vergadering van den Algemeenen Raad der Internationale Conferentie voor sociale verzekering en onderling hulpbetoon. **Frankrijk:** Reorganisatie der sociale verzekering. **Duitschland:** Vordering van de technische herziening van het stelsel van sociale verzekering. **Financieele uitkomsten der verzekering over 1934.** **Ierland:** Wet tot toekenning van renten aan weduwen en wezen. **Noorwegen:** Regeeringscommissie tot onderzoek reorganisatie verzekeringsstelsel. **Vereenigde Staten:** Toepassing der wet op de sociale zorg. **China:** Verplichte ongevallen- en ziekteverzekering. **Japan:** Verplichte pensioenverzekering voor arbeiders.

In de begin October j.l. te Brussel gehouden jaarvergadering van den Algemeenen Raad der Internationale Conferentie voor sociale verzekering en onderling hulpbetoon — waar federaties van vereenigingen uit 15, en verzekeringsinstellingen uit 8 landen vertegenwoordigd waren — wees de voorzitter erop, dat de wolven, welke zich in de laatste jaren boven de sociale verzekeringen hadden samengepakt, weggedreven schijnen te zijn. Het gestadig terugloopen van het aantal verzekerden is in de meeste landen — zool niet vervangen door een stijging — toch in ieder geval tot staan gekomen. Over de geheele wereld gezien, breidde het werkterrein der sociale verzekering zich aanmerkelijk uit. Ook bewoog zij zich op tot dusver door haar onbetreden gebied, als gevolg van de bijzondere tijdsomstandigheden. Er is gebruik gemaakt van haar fondsen voor het scheppen van nieuwe werkgelegenheid; er zijn maatregelen getroffen tot handhaving van de rechten van langdurig werkloozen op de praestaties der ziekte-, invaliditeits- en ouderdomsverzekering;

¹⁾ The Ministry of Labour Gazette van September 1935.

²⁾ Monthly Labor Review van Juli 1935.

in vele gevallen moest de mogelijkheid worden geschapen vervroegd ouderdomspensioen toe te kennen aan oudere arbeiders, voor wie de kans om ooit weer werk te krijgen, gering is.

De meeste verzekeringsstelsels hebben een herziening ondergaan, welke een verbetering mag worden genoemd. De voorzitter achtte het echter niet overbodig in dit verband een waarschuwing te doen hooren tegen het gevaar om, gedreven door zuinigheidsoverwegingen, over te gaan tot overhaaste verlaging van bijdragen en uitkeeringen en tot het onttrekken van gelden aan de fondsen, die onontbeerlijk zijn voor een richtige werking der verzekering.

De Algemeene Raad aanvaardde rapporten over: medewerking der verzekeringsfondsen aan de tuberculosebestrijding; maatregelen tot bezuiniging op de geneeskundige behandeling en de verstrekking van geneesmiddelen aan verzekerden, zonder dat dezen daarvan schade ondervinden; de sociale en economische functies der verzekeringskassen.¹⁾

Bij wetgevend besluit van 30 October jl. zijn in Frankrijk belangrijke wijzigingen en aanvullingen gebracht in de wet op de sociale verzekering. Deze veranderingen betreffen zoowel het arbeidsveld en de organisatie der verzekering, als de voorschriften voor uitkeeringen en premiebetaling.

De verzekering van de in handel en nijverheid werkzame loontrekkende personen is thans uitgebreid tot thuiswerkers, taxi-chauffeurs, vrouwelijk bioscoop- en schouwburgpersoneel, hotelbedienden en kruiers, die er vroeger buiten vielen. Om voor uitkeering in aanmerking te kunnen komen, behoeft de verzekerde in het vervolg slechts aan te toonen, dat voor hem een — voor alle loontrekkenden gelijk — minimum-bedrag aan premie gedurende een bepaald tijdvak is betaald. Bij ziekte, ongeval, bevalling, invaliditeit of werkloosheid van den verzekerde wordt op zijn naam een bijdrage gestort of aangenomen dat zulks heeft plaats gehad, ten einde zijn recht op uitkeering te handhaven. Een speciaal fonds is gesticht voor het doorbetalen der premies voor arbeiders bij ondernemingen, die in staat van faillissement of liquidatie verkeerden. Ongeacht de werkelijk voor hem betaalde premie, heeft de verzekerde recht op de uitkeering, welke hem toekomt, volgens het door den werkgever voor dit doel van zijn loon ingehouden bedrag.

De bijdragen voor de verzekering zijn in het vervolg te berekenen over het werkelijk verdiende loon, voorzover dit een bedrag van 12000 frs. per jaar niet te boven gaat. De verhooging der premie van 8 tot 9 pCt., welke volgens de wet van 1930, met ingang van 1937 zou worden toegepast, om het evenwicht van het invaliditeitsfonds te handhaven, zal — voorloopig voor den tijd van 5 jaar — achterwege blijven, in verband met de groote overschotten op de ziekte- en de moederschapsverzekering.

Nieuwe voorschriften zijn gemaakt voor het vaststellen van het recht op uitkeering wegens ziekte, moederschap, werkloosheid, invaliditeit en overlijden. Op 60-jarigen leeftijd zullen personen, die aantoonen kunnen gedurende 30 jaar tot de loontrekkenden te hebben behoord en voor wie ten minste 60 francs premie per jaar betaald werd, aanspraak hebben op een ouderdomspensioen van ten minste 40 pCt. van het tevoren gemiddeld door hen verdiende loon.

In den regel zal van de kosten voor geneeskundige en pharmaceutische hulp thans 20 pCt. voor rekening van den verzekerde komen, tegen tevoren 15 pCt. Daarentegen worden de kosten van bevallingen nu geheel door de verzekering gedragen. Door deze laatste bepaling is de Fransche wetgeving op dit punt aangepast aan hetgeen de desbetreffende internationale conventie van 1919 voorschrijft.

De positie van verzekerde buitenlandse werkkrachten is door het nieuwe besluit veel gunstiger geworden. Toch voldoet ook nu de in Frankrijk geldende regeling nog niet geheel aan de normen, welke de internationale conventies stellen t. a. v. de invaliditeits-, de ouderdoms- en de weduwen- en weezenverzekering.

Alle bepalingen omtrent vrijwillige verzekering zijn uit de wet op de sociale verzekering gelicht en ingelascht in de wet op de vereenigingen tot onderling hulpbetoon, die in de volksverzekering van Frankrijk een belangrijke plaats innemen. Alle ziekenfondsen van dien aard zijn tot 15 gewestelijke vereenigingen samengevoegd, die de taak der vroegere departementale instellingen

¹⁾ Industrial and Labour Information, Vol. LVI no. 7, van 18 November 1935.

voor herververzekering hebben overgenomen en nauw samenwerken met de in dezelfde gewesten reeds sinds half Juli j.l. bestaande centrale diensten der verplichte verzekering. Aan bedoelde vereenigingen is tevens de zorg voor invaliden, het uitbetalen der invaliditeitspensioenen en de verdeling der risico's over de aangesloten fondsen toevertrouwd, van welken maatregel groote vereenvoudiging der controle en besparing op de uitgaven der verzekeringsdiensten wordt verwacht.

Ten slotte is een geheel nieuwe regeling getroffen voor de verzekering van in den landbouw werkzame arbeidskrachten. Deze worden nu niet meer ingedeeld in loonklassen, doch in 3 groepen (mannen, vrouwen en kinderen van 13 tot 16 jaar), met uniforme premies voor elke groep. Het afzonderlijke stelsel voor vrijwillige verzekering is voor dit bedrijf gehandhaafd ¹⁾.

Van de veranderingen, welke zich, sinds het optreden der nationaal-socialistische Regering op het gebied der sociale verzekering in Duitschland voltrokken, geeft „Der deutsche Unternehmer” van 20 October j.l. een overzicht. Het aantal verzekeringsorganen is sterk ingekrompen, schakels zijn gevormd tusschen de verzekeringsdragers en tusschen de verschillende takken van verzekering onderling. In enkele gevallen is ook het door de verzekering bestreken terrein uitgebreid. Zelfgekozen besturen en commissies zijn voor het grootste deel vervangen door van bovenaf aangewezen leiders. Het toezicht op de verzekeringsorganen, het beheer van ziekenhuizen e.d. is langzamerhand geheel in handen gekomen van de centrale verzekeringsbureaux der afzonderlijke landen. Op afdoening wachten in de naaste toekomst o. m. nog: toepassing van het leidersbeginsel in de verzekeringsorganen voor den landbouw; voltooiing van de nieuwe organisatie der ziekteverzekering o.m. door een regeling voor het gemeenschappelijk dragen der lasten en door het scheppen van een nieuwe rechtspraak; vastlegging van de positie der centrale landelijke verzekeringsbureaux in het geheele complex van politieke organen. In verband met de daaraan thans verbonden economische bezwaren is nog geen begin van uitvoering gegeven aan de in de wet van 5 Juli 1934 voorziene gelijke verdeling van de lasten der sociale verzekering tusschen de verzekerden en hun werkgevers; evenmin aan de beoogde gelijkvormigheid bij het innen van contributies voor de verschillende takken van verzekering.

De verbetering, welke zich in de laatste jaren in de werkgelegenheid afteekende, beïnvloedde ook sterk de financieele uitkomsten der sociale verzekering. Over 1934 werd voor het eerst weer een totaal overschot van 432 miljoen R.M. geboekt, terwijl over de voorafgaande drie jaren de meeste takken dier verzekering hun balans met een meer of minder aanzienlijk verlies moesten sluiten. Verlaging der uitkeeringen was hiertegen een onvoldoend verweermiddel gebleken. Het grootst was de stijging der premie-ontvangsten bij de invaliditeitsverzekering. Toch blijft deze welhaast de zwakste plek in het geheele stelsel: het vermogen is in de voorafgaande jaren sterk teruggelopen en verwacht mag worden, dat in de toekomst — in verband met de verminderde sterftekans — het bedrag aan uit te keeren renten meer zal toenemen dan dat der te innen premies. Mede als gevolg van contributieverhoging en prestatievermindering leverde de ziekteverzekering over 1934 veel gunstiger uitkomsten dan tevoren. De ongevallenverzekering, waarvoor de premies worden vastgesteld op de basis van de uitgaven in het voorafgaande jaar, is door conjunctuurverloop weinig beïnvloed. De pensioenverzekering der mijnwerkers kan — zonder ingrijpende wijzigingen in den opzet — waarschijnlijk nooit weer een sluitende begroting krijgen. Het aantal leden liep van 1924 af tot bijna de helft terug, terwijl de uitkeeringen van jaar tot jaar toenemen ²⁾.

In Ierland is door een wet van 2 Augustus 1935 de sociale verzekering uitgebreid met een regeling voor het toekennen van renten aan weduwen en weezen, met en zonder voorafgaande premiebetaling. De verplichte verzekering voor weduwen en weezen bestrijkt ongeveer hetzelfde terrein als de ziekteverzekering. Alle loontrekkenden vallen eronder, met uitzondering van niet-handarbeiders die meer dan £ 250 per jaar verdienen. Kostelooze weduwen- en weezenrenten worden voorts toegekend aan de nabestaanden van kleine boeren en van verzekerde personen, die niet hebben voldaan aan de regle-

¹⁾ Industrial and Labour Information, Vol. LVI no. 8, van 25 November 1935.

²⁾ Wochenbericht des Instituts für Konjunkturforschung no. 34, van 28 Augustus 1935.

mentaire voorwaarden. Deze renten wisselen naar gelang van woonplaats en behoefte der betrokkenen ¹⁾).

De Noorsche Regeering heeft op 18 Juli j.l. een commissie ingesteld om de mogelijkheid te bestudeeren tot reorganisatie van het geheele stelsel der sociale verzekering, in het bijzonder tot vereenvoudiging van de administratie, het wegnemen van fouten in de bestaande wetgeving en het uitbreiden der verzekering tot nog niet bestreken terreinen (ouderdom, invaliditeit, werkloosheid) ²⁾.

Een van de belangrijkste voorzieningen, door de wet op de sociale zorg van 14 Augustus j.l., in de Vereenigde Staten tot stand gebracht, is de pensioenregeling voor ouden van dagen. Uit een verzekeringsfonds, waarin werkgevers en werknemers bijdragen storten, kan met ingang van 1 Januari 1942 ouderdomspensioen worden toegekend aan 65-jarigen, die geen betaalden arbeid meer verrichten, tusschen 31 December 1936 en den datum van pensionneering, als loontrekkenden niet minder dan 2000 dollar hebben verdiend en in een tijdvak van 5 opeenvolgende jaren na 31 December 1936 ten minste 1 dag per jaar in loondienst zijn geweest. Uitgesloten van deze verzekering zijn arbeidskrachten in den landbouw en in huishoudelijken dienst bij particulieren, losse arbeidskrachten die niet geregeld voor denzelfden patroon werken, scheepspersoneel, overheidspersoneel, benevens zij, die werkzaam zijn voor instellingen met een liefdadig-, religieus- of wetenschappelijk doel. Het bedrag der ouderdomsrente hangt af van hetgeen de betrokkene na 31 December 1936 zal hebben verdiend; als minimum is 10 dollar, als maximum 85 dollar per maand vastgesteld. De premiebetaling gaat in op 1 Januari 1937; aanvankelijk moet door beide partijen 1 pCt. van het loon worden gestort, welke bijdrage geleidelijk oploopt tot 3 pCt. in 1949 en volgende jaren. Over hetgeen een verzekerde meer verdient dan 3000 dollar per jaar, is geen contributie voor het pensioenfonds verschuldigd. Bij overlijden van de verzekerden, ontvangen de nabestaanden een som ineens. Naar schatting zullen, van de bijna 40 miljoen personen, die volgens de volkstelling van 1930 in aanmerking kwamen voor beroepsarbeid, bijna 26 miljoen onder de ouderdomsverzekering vallen.

Naast de pensionneering van loontrekkenden, waarvan de beteekenis zich eerst in de toekomst zal doen gevoelen, schiep de wet van 14 Augustus ook de mogelijkheid tot subsidieering uit de Federale kas van in de Staten geldende stelsels voor het verlenen van kosteloos pensioen aan alle ouden van dagen, die daaraan behoefte hebben. Dit geldt ook voor hen, die niet voor uitkeering uit de verzekering in aanmerking zullen komen. Aan het verlenen der subsidie, die ten hoogste 15 dollar per maand per gesteunde persoon kan bedragen, zijn verschillende voorwaarden verbonden.

Elk Staatsstelsel voor kosteloze ouderdomspensionneering moet daartoe zijn goedgekeurd door den, mede volgens de wet van 14 Augustus, gestichten Social Security Board; het moet het geheele grondgebied van den betrokken Staat omvatten en door een Staatsorgaan worden beheerd, terwijl er uit de Staatskas een minstens even groot bedrag aan moet worden ten koste gelegd als de Federale Schatkist beschikbaar stelt.

Regelingen voor moederschaps- en voor blindenzorg, waarvoor de wet op de sociale zorg eveneens federale subsidie in uitzicht stelt, bezitten resp. 48 en 24 Staten. Echter zijn deze voor een groot deel veel minder gunstig voor de betrokkenen, dan de in de Federale wet opgenomen bepalingen. Berekend wordt, dat ten minste 700 000 behoeftige ouden van dagen, 840 000 onvoldoend verzorgde kinderen en 45 000 blinden in aanmerking kunnen komen voor hulp, waarin de nieuwe wet voorziet. In 1934 kregen 236 000 personen van de Staten ouderdomsuitkeering tot een totaalbedrag van 32 miljoen dollar, tegen 115 500 personen en 26 miljoen dollar in het voorafgaande jaar. Slechts 6 Staten betaalden pensioenen van gemiddeld meer dan 20 dollar per maand; in 14 Staten werd een gemiddeld maandbedrag van 10 dollar niet bereikt ³⁾.

Zoowel in China als in Japan zijn thans nieuwe wetten op de sociale verzekering in wording. In China is een verplichte ongeval- en ziekteverzekering ontworpen voor in de bedrijven werkzame arbeiders, wier jaarloon

¹⁾ Industrial and Labour Information, Vol. LVI no. 2, van 14 October 1935.

²⁾ Industrial and Labour Information, Vol. LV no. 7, van 12 Augustus 1935.

³⁾ Labor Information Bulletin van Augustus 1935 en Industrial and Labour Information, Vol. LVI no. 1, van 7 October 1935.

niet boven een bepaald bedrag uitkomt. De premie voor de ongevallenverzekering zal 5 pCt. van het loon bedragen, waarvan de werkgever $\frac{3}{5}$, de arbeider de rest heeft te betalen. De premie voor de ziekteverzekering is even groot, doch komt voor de helft ten laste van elk der partijen. Uitkeeringen zullen worden toegekend in den vorm van ziektegeld, hersteltoelage en invaliditeitspensioen ¹⁾.

Het J a p a n s e h e wetsvoorstel beoogt het verplichtend stellen van uitkeeringen aan arbeiders en bedienden, die zich uit het bedrijfsleven terugtrekken. De regeling geldt voor bedienden alleen, voorzoover dezen minder dan 1200 yen per jaar verdienen, benevens voor alle handarbeiders, die langer dan een jaar werkzaam zijn bij industrieele of mijnbouwondernemingen die ten minste 10 werkkrachten in dienst hebben. Ten name van elken werknemer wordt een afzonderlijke pensioenrekening gevormd, waarop elk jaar een bedrag van 4 pCt. van het verdiende loon wordt tegoed geschreven. Hiervan dragen werkgever en werknemer ieder de helft bij, terwijl het in totaal gespaard bedrag aan den werknemer wordt uitgekeerd bij beëindiging der dienstbetrekking of, bij eventueel vroeger overlijden, aan zijn nabestaanden. Bij ziekte, ongeval of andere onvoorziene omstandigheden kan gedeeltelijke uitkeering plaats hebben. Behalve de gewone pensioenrekeningen voor de arbeiders moeten de werkgevers bijzondere fondsen vormen, waaruit betalingen kunnen worden gedaan bij ziekte, invaliditeit of overlijden der arbeiders. Ten slotte zijn ontslagfondsen te stichten, waaruit ontslagen werkkrachten een uitkeering kunnen krijgen, gelijkstaande aan 35 dagen loon.

Bovendien is de reeds het vorige jaar ontworpen aanvulling voor de ziekteverzekering herzien, terwijl een commissie is ingesteld, tot onderzoek van het gcheele vraagstuk der volksverzekering ²⁾.

---

1) Industrial and Labour Information, Vol. LVI no. 6, van 11 November 1935.

2) Industrial and Labour Information, Vol. LVI no. 4, van 28 October 1935.

